

SVEDOČANSTVA 17
HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA
U SRBIJI

ki Nebojša Popov Mićunović
Dušan Makavejev Dragoljub
Dajić Mihailo Marković Miodrag Milić
Ilija Ranko Savić Kosta Čav
loš Aleksić Moljković Aleksandra Čosić
Danilo Nanović Ranković Dobrar Mil
je Đokić Dobroslav Paraga
Milan Nikolić Zoran Stojković
Artuković Mića Popović Svetolik Mitić
Zvonka Gajer- Vojišlav Šešelj
Ivan Đ. Milorad Vučelić Svetozar
Pintar Đ. Lj. Amir Radović Stojanović

srđa popović

POSLEDNJA INSTANCA

KNJIGA 1

POSLEDNJA INSTANCA

KNJIGA 1

SVEDOČANSTVA 17

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Srđa M. Popović

POSLEDNJA INSTANCA

KNJIGA 1

Beograd, 2003

Biblioteka Svedočanstva
knjiga br. 17

Srđa M. Popović
POSLEDNJA INSTANCA

priredio
Zoran Purešević

izdavač
Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

za izdavača
Sonja Biserko

uređivački kolegijum
Latinka Perović
Sonja Biserko
Seška Stanojlović

oblikovanje i slog
Ivan Hrašovec

štampa
"Zagorac", Beograd

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.919(497.1)"1968/1990"(094.8)
323.281(497.1)"1968/1990"(094.8)

ПОПОВИЋ, Срђа М.
Poslednja instanca. Knj. 1 / Srđa M. Popović. – Beograd : Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2003 (Beograd : Zagorac). – 336 str. ; 23 cm. – (Biblioteka Svedočanstva / [Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji] ; br. 17)

Tiraž 1.000. – Str. 7-10: Predgovor priređivača / Zoran Purešević. – Str. 11-14: Predgovor / Slobodan Beljanski. – Registar. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 86-7208-080-7 (knj. 1)
ISBN 86-7208-078-5 (niz)

a) Политички процеси – Југославија – 1968-1990 – Документи

COBISS.SR-ID 109504524

SADRŽAJ

KNJIGA 1

PREDGOVOR PRIREĐIVAČA	7
PREDGOVOR SLOBODANA BELJANSKOG	11
INDEKS IMENA	15
PREDGOVOR SRĐE M. POPOVIĆA	43

POGLAVLJE I

PRITUŽBE

Uvod	47
“Vidici”, KR 100/71; “Student”, KR 101/71.....	49
Miodrag Stojanović – Zoran Đinđić (1974)	53
Brigitte Mohnhaupt (1978)	57
Jova Ilić, 1979-1980.....	63
Gian Franco Ladini, 1982	69
Vojislav Šešelj, 1984-1986	73

POGLAVLJE II

ZABRANE

Uvod	79
“Susret”, 1968.....	81
“Vidici”, 1970.....	84
“Student”, (Kr. 58/71), 1971.....	88
“Vidici”, (Kr. 93/71), 1971.....	93
“Student”, (Kr.100/71), 1971.....	97
“Vidici”, (Kr. 101/71), 1971.....	106
“Vidici”, (Kr. 131/71), 1971.....	126
“Student”, (Kr. 152/71), 1971.....	142
Dušan Makavejev, 1972	161
Milorad Vučelić, 1972	181
“Filosofija”, (Kr. 83/72), 1972.....	187
Ivan Ivanović, 1972–1973.....	237
Mihajlo Marković, 1972.....	247
“Student”, (Kr. 110/72), 1972.....	262
Miodrag – Mića Popović, 1974.....	281
Predrag Čudić, 1979	287
Časopis “Javnost”, 1980.....	303
Nebojša Popov, 1983.....	315

KNJIGA 2

POGLAVLJE III

NEPRIJATELJSKA PROPAGANDA

Uvod	339
Vladimir Mijanović, 1970–1971	353
Milan Nikolić, 1972	443
Božidar Jakšić, 1972–1973	513
Ljiljana Mijanović – Jovičić, 1973–1974.	535
Miodrag Stojanović – Zoran Đinđić, 1974	555
Jovo Ilić, 1979–1980.	573
Mihailo Mihailov, 1979–1990	633
Momčilo Selić, 1980–1981	647
Dobroslav Paraga, 1981–1982	673
Gojko Đogo, 1981–1982.	733
Marko Veselica, 1981	759
Vladimir Šeks, 1981–1983	785
Ranka Čičak, 1982–1984.	821
Vojislav Šešelj, 1984–1986	849
“Beogradska šestorica”, 1984–1985.	931
Dragoljub Ignjatović, 1974.	1027

KNJIGA 3

POGLAVLJE IV

PREDMETI PO SRODNYM KVALIFIKACIJAMA

Srđa M. Popović, 1975–1976.	1061
Profesori Filozofskog fakulteta, 1975–1981	1165
Pavluško Imširović, 1982.	1221
Milan Milišić, 1983	1227
Andrija Artuković, 1986.	1241
Dobroslav Paraga, 1986–1987	1343
Vicei Karolj, 1987–1988.	1397

POGLAVLJE V

PETICIJE

Uvod	1479
Peticije za ukidanje člana 133 KZ SFRJ, 1980.	1482
Peticija za promenu člana 154 Ustava SFRJ	1494
Peticija za donošenje Zakona o amnestiji, 1980.	1500
Peticija za ukidanje smrtne kazne	1502
Inicijativa za ocenu ustavnosti Zakona o javnom informisanju	1508
Peticija za uvođenje višestranačkog sistema u SFRJ, 1987.	1512
Saopštenje grupe beogradskih intelektualaca, 1989.	1518

SUMMARY	1521
--------------------------	-------------

Predgovor priređivača

Knjiga "Poslednja instanca" predstavlja zbirku dokumenata najznačajnijih političkih procesa koji su se vodili pred različitim sudovima u SFRJ u periodu od 1968. do 1990. godine. U njima je kao branilac optuženih, a jedanput i kao sam okrivljeni, učestvovao Srđa M. Popović, advokat iz Beograda. Politički karakter ovih procesa ogleđa se u tome što su se njima želele postići i druge svrhe osim utvrđivanja konkretne krivice optuženih.

Procesi o kojima je reč privlačili su ogromnu pažnju javnosti mada se ona sa sadržajem sudskih dokumenata ovih procesa nikada nije mogla upoznati jer oni nisu objavljivani. Saznanja o njima najčešće su bila na nivou novinskih vesti o tome da je neko optužen, da suđenje traje ili da je doneta presuda. Drugi način na koji javnost "saznavala" o ovim procesima bili su negativni stavovi partijskih odnosno državnih funkcionera prema optuženima koje su proglašavali državnim neprijateljima. Mediji su bili prepuni ovih stavova koji nisu ostavljali prostor za drugačija javna tumačenja a žestina kojom su bili izrečeni činila je svaku diskusiju o tome opasnom. Tako se režim branio od kritika pogađajući tačno njenu razornu moć za opstanak jednopartijskog sistema. O tom i takvom vremenu, između ostalog, govori ova knjiga.

Obimnu građu koja je stajala preda mnom – 43 sudska predmeta, kao i više peticija čiji je inicijator i sastavljač bio Srđa M. Popović, svrstao sam u pet poglavlja. Prvo poglavlje - "Pritužbe" obuhvata ukupno ovakvih 13 dokumenata. Ovim imenom označavaju se podnesci odbrane kojima se predsednik suda upozorava na nezakonito postupanje sudija dotičnog suda. Objavljene pritužbe najčešće su delovi predmeta koji se već nalaze u ostalim poglavljima knjige a razlog za njihovo izdavanje u posebno poglavlje je to što ona vrlo dobro objašnjavaju okolnosti i atmosferu u kojima su se politička suđenja odvijala. Iz istih razloga u ovom poglavlju se nalazi i nekoliko pisama i telegrama.

U drugom poglavlju "Zabrane" svrstano je 18 predmeta koji se najčešće odnose na zabrane omladinskih i studentskih listova, časopisa, knjiga pa čak i slikarske izložbe za kojima je režim vrlo često posezao braneći tako svoj "legitimitet". Suđenja u ovim slučajevima bila su povod i za postavljanje i razmatranje načelnih pitanja o slobodi i ulozi štampe u demokratiji a odbrana je taj povod vrlo značajki koristila.

Treće poglavlje "Neprijateljska propaganda" sačinjava centralni i najobimniji deo knjige. U njemu se nalazi ukupno 16 predmeta u kojima su optuženi odgovarali po istoimenom članu Krivičnog zakona SFRJ (najpre 118, kasnije 133) čiji je pun naziv bio "Neprijateljska propaganda ili zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji", široj javnosti poznat i kao delikt mišljenja. Iz krivičnog zakona SFRJ izbačen je tek uoči njenog raspada 1990. godine.

Poglavlje IV označio sam kao "Predmeti po srodnim kvalifikacijama" i u njemu se nalaze predmeti u kojima su optuženi odgovarali zbog "moralno političke nepodobnosti", narušavanja javnog reda i mira, širenja lažnih vesti, izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora ili netrpeljivosti – sve kvalifikacije iza kojih

je stajala politička pozadina. U ovom poglavlju nalazi se i predmet Srđe Popovića iz 1975 – 1976. godine kada je on odgovarao zbog toga što je, kako piše u optužnici, “u svojoj završnoj reči na glavnom pretresu protiv književnika Dragoljuba Ignjatovića, koga je zastupao, istakao da su činjenice koje je optuženi izneo u svom izlaganju na filozofskim susretima istinite, čime je, po nahođenju suda, učinio krivično delo širenja lažnih vesti”. Namera vlasti da Popoviću zabrani vršenje advokature, što je bila svrha ovog procesa, nije uspela i zbog snažnog pritiska međunarodnih institucija, organizacija, kao i uglednih pojedinaca iz Evrope i SAD na režim u Beogradu. Transkripti dve TV emisije (TV Granada iz Velike Britanije 1976. i TV Beograd 1978. godine), kao i nekoliko izvoda iz memoara Dragoslava – Draže Markovića, visokog državnog i partijskog funkcionera, koje sam uvrstio u knjigu dočaraće današnjem čitaocu ambijent i prilike u kojima su se ovaj i slični procesi vodili, odnos režima prema Popoviću kao i tehnologiju kojom su se vlasti služile u dezavuisanju svojih neistomišljenika.

U petom poglavlju “Peticije” nalazi se šest ovakvih dokumenata upućenih najvišim državnim organima. Za razliku od drugih poglavlja knjige, u ovom je sadržano više pisanih inicijativa upućenih u formi peticija najvišim državnih organima u SFRJ, od one za ukidanje delikta mišljenja iz 1980. godine do one za uvođenje višepartijskog sistema 1987. godine. Peticije predstavljaju i svojevrsan vid političke aktivnosti – Srđe Popovića u uslovima jednopartijskog sistema kao i njegovog, kantovskog poimanja uloge intelektualca u javnom životu zemlje. Cilj upućivanja ovih inicijativa, po rečima samog Popovića, bio je da se “smišljenim podnošenjem niza pojedinačnih peticija za izmenu raznih propisa, od onih manje osetljivih do onih važnijih, formuliše određenim opreznim tempom i sa rastućim brojem potpisnika, jedan implicitni politički program”.

Najveći deo dokumenata koji se objavljuje u knjizi preuzeo sam od Srđe Popovića ali i od samih učesnika u sudskim procesima (dr Nebojše Popova, Miodraga Milića, Vicei Karolja, Ljiljane Mijanović – Jovičić) kao i iz časopisa “Filosofija”, lista “Vreme” itd. Namera da u knjizi objavim kompletnu dokumentaciju iz odabranih predmeta iz više razloga nije bila moguća. Jedan broj predmeta iz Popovićeve arhive nije bio kompletan – najčešće su ta dokumenta od njega pozajmljivali sami optuženi koja mu kasnije nisu vraćali. Više aktera suđenja nije sačuvalo dokumenta, a do nekih ljudi, učesnika procesa, nisam mogao doći. Više nego u predmetima u ostalim poglavljima, u “Zabranama” izraženiji je manjak dokumenata. To zbog toga što arhive pojedinih listova i časopisa nisu sačuvane ili su njihove redakcije odavno prestale da postoje.

Ono što me je iznenadilo i što mi se činilo neverovatnim bila je činjenica da u arhivi Okružnog suda u Beogradu, koji bi po prirodi stvari moralu da imaju arhivu sudskih predmeta vođenih u Beogradu, nisam mogao pronaći nijedan dokument koji mi je nedostajao. Arhiva nije sačuvana!

Na moj zahtev Okružnom sudu u Beogradu da mi se omogući uvid u jedan broj predmeta stigao mi je odgovor u kojem, između ostalog, piše:

“Obaveštavamo vas da nismo u mogućnosti da vam izademo u susret, obzirom da su napred navedeni spisi predmeta komisijski uništeni, a shodno odredbama sudskog poslovnika...”

Pismo je 25.04.2002. godine potpisala Maja Ilić, sekretar suda.

Ova činjenica obesmišljava buduće napore istraživača da dođu do potrebnih dokumenata. Odgovarajući zbog delikta mišljenja ljudi su izdržali hiljade godina zatvora a sudska arhiva o tome je uništavana?! Bio bih zahvalan svim čitaocima knjige kao i građanima koji poseduju sudska dokumenta o suđenjima po ovom osnovu, da se obrate Helsinškom odboru za ljudska prava u Srbiji ili uredniku i priređivaču knjige, a zbog objavljivanja, možda, njenog novog izdanja, na e-mail adresu **zorandc@ptt.yu**

Za svih pet poglavlja knjige kao i pojedinačne predmete, uvodne tekstove je napisao Srđa Popović. U dva slučaja, u predmetima u kojima su bili optuženi Dušan Makavejev i Mihailo Mihailov, uvode su po sopstvenoj želji napisali lično oni.

Samo jedan broj dokumenata u poglavljima "Pritužbe" i "Zabrane" nema uvode. Ovo zbog toga što su ti dokumenti deo predmeta sadržanih u drugim poglavljima knjige (Milan Nikolić, Jovo Ilić) za koje su napisani uvodi ili pak nemaju nekih posebnosti zbog kojih mislim da je generalni uvod za poglavlje sasvim dovoljan. U slučaju gde je predmet zahtevao razjašnjenje konteksta događaja u kojima su se dešavala suđenja (Miodrag Stojanović – Zoran Đinđić, Brigitte Mohnhaupt, Gian Franco Ladini) uvodi su sadržani. Slično je i sa predmetima Dušana Makavejeva, Ivana Ivanovića, Mihajla Markovića, Miodraga – Miće Popovića, Predraga Čudića, časopisa "Javnost" (Zabrane) koji imaju jedan lični pečat koji je zahtevao i posebne uvode. Okolnosti u kojima su se dešavale zabrane studentskih i omladinskih listova bile su slične i za njih nisu pisani pojedinačni uvodi.

Knjiga sadrži indeks imena velikog broja ljudi koji se, po Srdinoj želji, kao u drama nalazi na početku knjige i naziva "Lica". Ovaj indeks svojevrsno je moralno, ali i ono drugo svedočanstvo (kako bi Borhes rekao, i "istorija beščašća") o tome ko je, šta, kada i gde radio.

Iz predmeta sadržanih u knjizi vidi se da su klijenti Srđe Popovića bili najrazličitiji ljudi, da su bili ili kasnije postajali – oni koji su doprinosili razvoju demokratskih procesa u SFRJ, osnivači političkih partija, predsednik parlamenta, premijer, profesori univerziteta, nacionalisti, odgovorni za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja kojima se bavi Međunarodni krivični sud u Hagu, pesnici, anonimusi... Zanimljivo je, kakav je odnos Srđa Popovića imao prema njima? U odgovoru na slično pitanje u jednom intervjuu 1986. godine Popović mi je rekao: "Kada prvi put vidim branjenika, obično je to u zatvoru, pokušam da shvatim kakvu 'pomoć' on do mene očekuje. Naime, branilac je vezan odbranom svoga branjenika. Branilac u izboru odbrane može savetovati branjenika, ukazivati mu na moguće posledice usvojene odbrane, ali suštinski, branjenik sam odlučuje o svojoj odbrani u skladu sa svojim ličnim sistemom vrednosti. Jednima je najvažnije 'spasti kožu', drugima je najvažnije da sačuvaju čast i dostojanstvo, trećima neki princip, nekima i taština, nekima reagovanje njihovog socijalnog miljea... Štogaod klijent odluči da stavi na prvo mesto – opredeljuje njegovu odbranu, a njegova odbrana – našu. Onda se pomoć branioca sastoji u tome da pronađe sve činjenice, kao i sve valjane pravne argumente koji potkrepljuju izabranu liniju odbrane branjenika. Većini klijenata, optuženih za politička dela, bilo je bitno da odbrane svoje ljudsko dostojanstvo i pravo na slobodu savesti, izražavanje svog (nekada – vrlo dubokog) uverenja. Naravno, bilo je i drugih, koji su želeli po svaku cenu da se izvuku, makar se javno odrekli svojih pravih uveren-

ja. Trudio sam se da i jednima i drugima najsvesnije pomognem i, naročito, da im ne sudim oko izbora koji čine. To nije zadatak branioca." (Put u varvarstvo, str. 19-20, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2000.)

Priređivanjem i uređivanjem ove knjige imao sam posebnu čast da javnosti prvi put učinim dostupnim dokumenta koja smatram izuzetno značajnim za razumevanje i proučavanje raznih aspekata naše bliske prošlosti. Na ovom mestu želim da izrazim i duboku impresioniranost ljudskim i stručnim osobinama svoga prijatelja Srđe Popovića, bez kojih ne bih imao motiva da se upustim u ovako odgovoran i obiman posao, kao što je bio rad na ovoj knjizi.

Zahvalnost dugujem i svima koji su mi pomogli u prikupljanju dokumenata, Slobodanu Beljanskom, advokatu iz Novog Sada na pažnji s kojom je pročitao rukopis knjige i napisao predgovor, kao i izdavaču knjige Helsinškom odboru za ljudska prava u Srbiji i Sonji Biserko. U ovom delu Evrope, Helsinški odbor u Beogradu i njenu predsednicu smatram najiskrenijim zagovornicima, delatnicima i nastavljačima zaštite ljudskih prava kojima je Srđa Popović posvetio čitavu svoju briljantnu profesionalnu karijeru pokazujući i dokazujući da je ona čak i u uslovima totalitarnog okruženja moguća.

Zoran Purešević

PREDGOVOR

Dokumenti i komentari advokata Srđe Popovića, sabrani u ovoj knjizi, pokazuju da se o bitnim osobinama jedne epohe, i ne samo te epohe nego i njenih istorijskih korena i projekcija, može uspešno suditi na osnovu pozitivnog prava i pravne patologije političkih sudskih procesa.

Knjiga obuhvata period od osamnaest godina (1971 - 1988) i odnosi se na suđenja za krivična dela neprijateljske propagande i srodna krivična dela, na zabrane knjiga, časopisa i novina, i na pritužbe i peticije, u predmetima u kojima je Srđa Popović bio u ulozi branioca, zastupnika, predlagača, pa čak i okrivljenog.

Zaslužena reputacija koju je stekao kao specijalist za ovu vrstu sudskih postupaka, istovremeno apologetskih i kompromitujućih za održivost autoritarnog režima, Srđa Popović je, sa visokim profesionalnim i etičkim integritetom, poslužio li se inverzijom jedne Poperove ocene, uvek bio nasuprot "političkih čuda, sujeverja tabuizma, gušenja istine", ili otvorenog nasilja. Zbog toga su njegove odbrane dragocena, gotovo nezamenljiva građa za odgovor na pitanje u kojoj su meri funkcije prava i pravosuđa povezane sa slobodom građana.

Izuzmemo li prirodnu pravnu doktrinu, kao neprimenjivu u pragmatičnoj strani posla kojim se bavio, Popović se sa podjednakom umešnošću koristi svim ostalim pristupima, poznatim u savremenim učenjima o odnosu prava i slobode.

Primitićemo, tako, da se ne kloni osnovnih zahteva normativizma, po kojima su granice slobode unutar granica prava, uključujući i Kelzenovu tezu o "čistoj" teoriji prava, ograničenoj na pozitivno pravo i samo na pravo, bez nekritičkog mešanja jurisprudencije sa sociologijom i psihologijom, tezu koja polazi od postavke da je čovek jednostavno pravno slobodan ako njegovo ponašanje, u sankcijama koje su statuirane pravnim poretom, u negativnom ili u pozitivnom smislu, nije zabranjeno. Primitićemo, međutim, da mu nije strano ni Dvorkinovo shvatanje da se vlast koja priznaje individualna prava, ili samo propoveda da ih priznaje, mora odreći bar dva načela: da građani nikada nemaju pravo da krše zakon, i da se njihova prava mogu odmeravati, ograničavati ili oduzeti na osnovu pretpostavke o opštem dobru. Pažnji čitaoca, najzad, neće promaći ni prisustvo trećeg rešenja, koje za polaznu tačku ima upravo nepopravljivu nepotpunost zakona, zbog koje se u graničnim slučajevima, ili kako ih je Hart nazivao - u slučajevima problema iz polusenke, mora pribeci racionalnim odlukama, rukovođenim trajnijim društvenim ciljevima, vodeći računa, pri tom, da prilikom razdvajanja prava od morala, čak i kada bismo insistirali na utilitarističkom kriterijumu, granični slučajevi ipak iziskuju da se prvo poznaju linije postavljenih granica.

Metodski sinkretizam proizilazi iz činjenice da svako od ovih gledišta nosi po neki nerešiv problem. Problem prvoga je nedovršenost legislative, problem drugog, nesavršenost judikature, a problem trećeg nesagledivost granica opšteg dobra, ili nemogućnost konsenzusa o društvenim ciljevima. Prvo gledište pretpostavlja apsolutnu sigurnost u pogledu sadržaja pozitivnog prava, "čistotu" kakvu u bilo kom

pravnom poretku naprosto nije moguće ostvariti. Drugo i treće shvatanje podrazumevaju apstrakciju o nezavisnom i nepristrasnom sudiji, i takvu vlast od čije tolerantnosti i promenljivosti ne zavisi sudbina države i pravnog poretka. Kombinovanje različitih shvatanja rezultat je i činjenice da je sudski postupak, po prirodi stvari, smešten u granice važećeg prava, ali i da pruža zgodnu priliku da se ukaže na nedostatke tog prava i na potrebu njegovih promena.

Korist od ovog zbornika višestruka je.

U prvom redu, pokazuje da se u našem slučaju nije radilo o sukobima između individua ili grupa unutar polja dopuštenog, nego o sukobima između države oličene u političkom establišmentu, s jedne strane, i pojedinca (katkada i grupa), s druge strane, sukobima prouzrokovanim potrebom ovih drugih da prekorače granice dopuštenog, ili da pokušaju da svoje ponašanje, uprkos normativnim ograničenjima, služeći se lukavstvom ili ekstenzivim tumačenjem, prikažu kao dopušteno. Problem je utoliko bio složeniji što se radilo o političkom sistemu čiji je pravni poredak bio u službi ideološkog monopola, ali i sistemu koji je nastojao da održi iluziju o suštinskoj divergenciji sa tipičnim totalitarističkim sistemima. I naš ustavotvorac trudio se da ostavi utisak o poštovanju ljudskih prava, uključujući i prava na slobodu mišljenja i izražavanja mišljenja, isturajući ih ispred plašta iza koga je stajao arsenal otvorenih mogućnosti suspenzije i pretpostavljajući uvek tom pravu imaginarni "društveni interes". Dovoljno je ukazati na protivrečnost između široko postavljenog koncepta demokratije i još šire ustanovljenog principa *clausulae derogatoria* o pravu na ukidanje sloboda i prava u slučaju njihove zloupotrebe. Dovoljno je, takođe, podsetiti na pojavu demokratije koji je u osnovnim načelima Ustava bio redukovano do apsurda, tako što su, najpre, bez ikakvih ograničenja proglašeni demokratski politički odnosi, da bi potom oni bili suženi na socijalističke samoupravne demokratske odnose i konačno ukinuti uspostavljanjem demokratije u uslovima daljeg razvoja socijalističke revolucije.

S druge strane, dokumenti Srđe Popovića oživljavaju sociološki fenomen dvostruke kontingencije, značajno proširen kod Niklasa Lumana ukazivanjem na društva u kojima je, zato što je religijsku povezanost zamenila "opšta formula nedokučivosti", a zbir strukturalnih promena vodio gubitku verodostojnosti, čoveku dat podsticaj da svet određuje u horizontu mogućih promena i da pokuša da koriguje nevidljivu ruku upravljača i zaljulja nevidljive lance.

Kratki Popovićevi uvodi ispred većine prikazanih slučajeva, otkrivaju i tadašnju spregu između tajne policije i pravosuđa. Na veoma rečit način, danas u neku ruku i komičan, ova pojava samo potvrđuje Benjaminovu konstataciju da, iako je iskon prava u sili, upravo zato što se u jednoj od tih sila - u policiji - pravo beskrajno udaljava od odnosa u kojima bi se sudbina u takvom izvršenju sile ispoljavala u punom sjaju, istančaniji osećaj naslućuje da u pravu postoji nešto trulo. Kod nas se ta trulež širila i na državne organe koji su, umesto da primenjuju ono što je u pravu još bilo zdravo, pravo kršili.

Ništa manje nisu dragocena i sadašnja iskustva o dubokom političkom raslojavanju u ono vreme manje-više kompaktnog disidentskog intelektualnog korpusa. Oslobođanjem govora i ulaskom u višepartijski sistem, iz nekih od onih koji su sa

Popovićem potpisivali peticije, nasuprot Popovićevim shvatanjima, progovorila je pri-tajana anahrona potreba za nacionalističkim, klerikalnim, državotvornim, patrijar-halnim, ksenofobičnim i zatvorenim društvom.

Koristeći pogodnost da je u okviru važećeg pravnog poretka postojao nesklad između normi krivičnog materijalnog prava posvećenih zaštiti ideoloških sadržaja, i relativno modernog krivičnog postupka, on je mogao da, uprkos dosetkama policije i pravosuđa u saplitanju branioca, ispuni svoj zadatak. Srđa Popović spada u red ret-kih advokata koji su, sa gotovo idealnim spojem obrazovanja, mudrosti, retoričkog umeća i hrabrosti, imali sposobnost i spremnost da se prihvate odbrane optuženih za krivična dela čiji su zaštićeni objekti bili država, vlast i njihove sakralizovane vrednos-ti ili personifikacije. Srećemo se sa staloznim i upornim pravnim analitičarem, koji koristi sve mogućnosti da bi, u granicama prava, logike, istorije, doktrine i prakse, sa punom profesionalnom odgovornošću i odvažnošću, bez poštete i ustupaka, ukazao na slabosti, ne samo optužbi i sudskih odluka, nego i političkog sistema. Tako je, u procesu protiv Nikolića otkrio da političko organizovanje u de facto monopartijskom režimu nije bilo zabranjeno, a u procesu protiv Vladimira Mijanovića da je tvrdnja o uvozu stranog kapitala istinita, da postoji smisaona i funkcionalna distinkcija između administrativnih mera i akata i da odluke suda jesu administrativne mere, a da stru-dentska štampa jeste bila na udaru i administrativnih mera i administrativnih akata.

Bez obzira što je davne 1972. godine, u završnoj reči, kao branilac Milana Nikolića, rekao da, po njegovom mišljenju, nema političkih procesa, delikata i krivaca, i da pro-cesi i presude mogu biti samo nezakoniti, jer su bez dokaza, zasnovani na lažnim do-kazima ili upravljani protiv ideja koje nigde i nikako ne mogu biti stavljene van zako-na, potvrđujući da postoje "zakoni koji inkriminišu i ono što se po shvatanju pravne doktrine ne sme inkriminisati slobodnim ljudima", ukazao je na tadašnju neraskidi-vu vezu između prava i politike.

Popović je nastojao da ospori transformaciju činjenica u vrednosti, da uvek kada je za to imao osnova, brani istinitost proskribovanih tvrdnji, i da, najzad, vodi bor-bu oko interpretacije, unutar prava koje je imalo dvostruki identitet. Iako se Gojko Đogo, na primer, branio tako da se njegova pesma ne odnosi na Tita, Srđa Popović postavio je daleko važnije i odvažnije pitanje: sve i da se radi o Titu, da li bi se radilo o krivičnom delu? Može li se krivičnom sankcijom štititi ugled mrtvog državnika, ili je sudstvo, odista, kada je prihvatilo da i poshumno stane u zaštitu mitologije kulta ličnosti, na kraju poludelo.

Dokumenti Srđe Popovića manifestacija su uobličivosti i obrazloženosti govo-ra, nasuprot odbijanju prihvatanja takve uobličivosti i obrazloženosti. Oni potvrđu-ju da ljudska glupost u zatvorenim društvima, kao i zlo, kako je primetio Radomir Konstantinović, raste u obrnutoj srazmeri sa odbijanjem artikulacije, da je zlo "pokušaj izmirenja artikulišuće svesti sa neartikulisanim, izmirenja sa van-istorijs-kim, iracionalnim duhom 'večnoga'".

Najzad, kao što sam kaže da su se suđenja za zabranu štampe posle događaja iz 1968. godine pretvarala u seminar o funkciji štampe u demokratskom društvu i bili prilika za pravnu edukaciju publike, tako su sada ovi dokumenti svojevrsta škola za pravnike, posebno advokate, o tome kako se zastupa i brani, kako se komponuje,

odmerava i usmerava sadržaj završne reči, i kako se dolazi do dobre, umerane, konsekventne i celovite argumentacije. U neku ruku, ta borba imala je i svoj metafizički okvir. Popović kao da se držao Paskalove formule da su poricanje, verovanje i sumnja one prirodne potrebe zbog kojih je opklada neophodna i zbog kojih se u igri, sa jednakom izvesnošću između izvesnosti da se čovek izlaže i neizvesnosti dobitka, naprosto mora učestvovati.

Slobodan Beljanski

A

Abrahamson 1215
Aćimović Mihajlo 1452
Aćin Jovica 109, 181—185
Aćin Zdenka 1495
Adam Frane 1495
Adamović Dragan 1468
Aganspahić Pagira 902, 916
Ahmetaj Din 1376
Aksić Đorđe 70—71
Aleksić Miloš 298, 511, 547, 655,
1053
Alić Sead 1488, 1495
Alilović Nedjeljko 1252
Alisa 1343
Alivojvodić Ivica 1246
Altarac Marko 1257, 1260
Amidžić Ašid 411
Andričević 713—714
Andrić Selimir 1123
Anđelković Jovan 480, 487, 489, 1495
Antić Dragan 940, 962, 1495, 1516
Antunović Katica 835—839, 843, 846
Apih Jure 1495
Arandžević Jovan 248, 1071, 1101,
1212
Aranicki Fedor 1271
Arežina Natalija 1488, 1495, 1516
Arsenijević Miloš 939, 1495, 1516,
1519
Arsenović Ivan 588, 590, 592—594,
597, 605, 609—611, 613—614,
618, 620, 623—624, 626—629
Arsenović Slavica 588, 590, 596—597
Arsenović Slavojka 575
Arsić—Ivkov Marinko 1516

- Arsović Marko 902
Artuković Andrija 1241—1243,
1248—1254, 1257, 1259—1265,
1270, 1272—1273, 1275—1276,
1278, 1296—1298, 1303—1306,
1308—1314, 1316—1319,
1321—1323, 1325—1326,
1328—1330, 1332—1336,
1338—1339, 1342
Artuković Marijan 1252
Artuković Radoslav 1307
Artuković Ruža, Rašić 1252
Arzenšek Vlado 1488
Askavica 1345
Avdić Bajro 1241, 1247—1248, 1256—
1257, 1260—1263, 1271—1273,
1300—1301, 1313—1316, 1318,
1335—1336, 1340—1342
Avramović Jelica 641—642
Avramović Velimir 937
Avramović Zoran 937, 940, 1488,
1495
- B**
Babić Dragan 1519
Babić Dragica 175, 177
Bačić Franjo 339, 341—350, 721,
872—873, 895, 897, 1017,
1245, 1279—1280, 1285, 1290,
1292—1293, 1427, 1465
Bačić Petar 1258
Bader Andreas 57
Bajčetić Predrag 1488
Bajer Vladimir 325, 575, 577, 604,
611, 680, 682, 716, 1246—1247,
1388, 1434
Bajić 952
Bajrami Bislim 1376
Bajrović Ajša 1516
Bajt Aleksandar 278—279
Bakalić Tomislav 1416, 1419, 1422,
1432, 1440, 1457
Bakarić Vladimir 673—674, 690, 693,
840, 842, 1162
Bakić Miloš 1329—1330
Bakšić Hamza 871, 878, 883, 900—
901
Bakšić Mustafa 905
Bakula Stjepan 713, 1347, 1366
Balen 718
Bali Ferenc 1407, 1452
Balić Vojko 803, 805
Balta Arif 1246
Banić Nenad 1364
Baranović Ivan 1391
Barbarić Božo 1246, 1257
Barbarić Filip 1246, 1257
Barbijeri Frane 86
Barjaktarević Dragan 905, 1495
Barović Dušanka 1516
Barović Jovan 358, 368
Barović Miomir 553
Barović Nikola 952—953, 993, 998,
1001, 1519
Basioli Tereza 830—831, 835, 845
Bastašić Milan 1246
Bašić Karmen 1495
Bašić Mira 938
Batinić Mate 1374
Bavcon Ljubo 339—340, 721, 990
Bečković Matija 1495, 1516
Bečković Tomislav 822
Begović 718
Belančić Milorad 938, 1488, 1495,
1516

- Bele Ivan 751, 753, 814, 921, 1021
Belinić Marko 324
Beljanski Slobodan 10, 13
Benson K. Mark 644
Berger Egon 1257, 1259
Berlin 1215
Bertoncelj Aci 1495
Besedić Vlado 1246
Bežanović Borivoje 822
Bijedić Džemal 597
Bilalović Sead 582, 589
Bilandžić Stjepan 690, 694—695, 718
Biserko Sonja 10
Biskupović Dragan 905
Bjedov Goran 939, 1495
Bjedov Gordana 1488
Bjelac Branko 579
Bjelić Dušan 1488
Blažerski Biljana 558
Blažinić Branko 1371
Blagojević Branislav 330
Blagojević Borislav 313
Boban Josip 1246, 1257
Bogavac Dušan 849—850, 854, 856,
858—859, 864, 866—867,
871—875, 877—878, 880—884,
895—896, 898, 900—904,
906—907, 913, 918—919, 921,
923, 926
Bogdan Josip 810
Bogdanović Dušan 1488
Bogdanović Miloš 939
Bogićević Dragoslav 278, 511
Bojanić Dragica 648
Bojčić Omer 1353, 1372
Bojović, vojvoda 616
Bolton 1144—1150, 1152
Borčić Olga 751, 753, 1329, 1338
Borjan Božidar 402, 446, 475
Borneman Hans Joakim 761, 766
Bošković Dušan 304, 366, 393—394,
408, 938, 1488, 1495
Bošković Momčilo 1032, 1036
Bošnjak Branko 1212
Bošnjak Stipe 1246
Božičković Vera 1516
Božić Mira 831, 846
Brajder Ernest 535, 647, 673, 677,
682—683, 687, 695, 701, 708—
712, 716, 721—722, 730—731,
1347
Brašnjo Aranka 1422—1423, 1441,
1449—1450, 1473
Bratelj Ivan 1261
Bratelj Stjepan 1257, 1260, 1269
Bresler Kamil 1246
Brida 718
Brida Marija 1212
Brkić Anica 937, 946, 1495
Brkić Milan 196, 255, 275, 327
Brkić Milovan 1488
Brković Veselin 419, 427
Broz Branislav 1246, 1258, 1260

Broz Josip, Tito 152, 154–157, 171,
281, 322–323, 353, 443, 536,
538–541, 543, 545, 549–550,
580, 589, 592–593, 597–599,
610, 613, 622, 629–630,
648–649, 665, 668, 673–674,
733–734, 736–737, 739–741,
745, 752–756, 765, 768, 782,
823, 834, 836–837, 839–843,
853, 855, 858, 862–863,
887–888, 914, 933–936, 944,
954–957, 959, 966, 988–989,
999–1000, 1010–1011, 1061,
1143, 1151–1152, 1154, 1202–
1203, 1218, 1236, 1397

Broz Jovanka 281, 536, 597

Brozović 718

Brusilovski K. Aleksandar 1488

Bubnjara Jozo 1376

Budak Mile 1271

Budak Slobodan 1391–1392

Budakov Milutin 175, 177

Budimkić Leposava 655, 660

Budiša Dražen 718

Bujić Vladimir 75

Bukša Jakov 809, 819

Bulajić Stevan 161

Bulat Nenad 1495

Bulat Rade 1271, 1335–1336

Bulat Tešo 1271, 1335

Bulatović Jadranka 1516

Bulatović Milan 357, 361, 368

Bulatović—Uzelac Jadranka 938

Bulc Marko 397

Bulić Jelena 921, 925, 1021, 1025

Bulut Mara 1246

Bulut Stevo 1246

Buljubašić Hamdija 589

Buntak Ivan 1246, 1257, 1259, 1261

Bunuševac Kosta 532

C

Cenić Novica 1066, 1070, 1072, 1075,
1080–1081, 1086

Cerović Stanko 1495

Cerović Stojan 939, 1488, 1495, 1516,
1518

Cesarić Dobriša 696, 705–706

Cotič Dušan 751, 814–815, 921,
1021

Cunčić Srđan 1516

Cvetić Velimir 822, 835

Cvetković 211

Cvetković Jelka 1246

Cvijetić Slobodan 361, 368, 374, 406,
434

Cvijović Obrad 638, 641–642, 921,
925, 1021, 1329, 1427–1428,
1435–1436, 1464

Cvijović Slobodan 426

Cvitanović Ivan 1246, 1258

Č

Čačinović—Puhovski Nadežda 1488

Čapo Ladislav 1404, 1423

Čartlon Džeki 238–239

Čavić Boško 882–883, 904–905,
907, 918

Čavoški Kosta 315, 331, 939–940,
962–963, 969, 1173, 1204,
1488, 1495, 1512, 1516, 1518

Čeh Jovan 953

Čeiković Veliša 953

Čelanski Slavko 1246, 1258

Čičak Maksim 822

Čičak Marija, Kraljev 822

- Čičak Ranka 821—822, 825, 831, 834,
 844—847, 849, 990, 1409
 Čičak Zvonimir 718
 Čičovački Predrag 1495
 Čilerdžić Dobrivoje 587, 591
 Čolaković Stela 705—707, 709
 Čonk Laslo 1402
 Čorba Marija 1246, 1258, 1260
 Čorić Ivo 1246
 Čović Slavenko 937, 942—943, 946,
 962, 971—972, 1002, 1004,
 1023, 1495
 Čučković Dragoljub 855—856, 858,
 863, 867—869, 874, 882, 886—
 891, 898—899, 902, 904—905,
 914, 921, 926
 Čudić Predrag 9, 287—289, 291,
 297—298, 302
 Čudina Ante 1154, 1159, 1163
 Čupić Vukan 1488
 Čurčić Kosta 1246
 Čurić Ante 1246
 Čvorkov Radosija 1416, 1419, 1422,
 1432, 1440, 1457
 Čvoro Slobodan 849, 855—856,
 858, 865, 867—868, 875, 882,
 886—887, 889—890, 898, 902,
 904—905, 907, 914, 921, 926
- Č**
- Čirić Aleksandar 368, 370—372, 380,
 388—389, 391, 431
 Čirković Milan 366, 385—387, 389
 Čirković Miloš 938
 Ćosić Bora 1488
 Ćosić Dobrica 187, 190, 197,
 199—200, 203, 206, 210—213,
 223—227, 234, 304, 315, 858,
 860, 863, 1131, 1151, 1158—
 1160, 1162—1163, 1221, 1488,
 1492, 1495
 Ćuk 1409
 Ćurčić Srđan 1495
- D**
- Dabelić Đuro 1297, 1324
 Dajić Milan 362
 Dakić Živka 596
 Damljanović Nebojša 939
 Damnjanović Dragiša 937, 943
 Dančo Katalin 1412, 1417
 Danilo Dane 1271
 Danilović Rajko 694, 760, 902, 995
 Danojlić Milovan, Mića 287, 297,
 1488, 1495, 1516
 Dapčević—Kučar Savka 597, 823
 Dautović Sava 246
 Davičo Oskar 166—167
 David Filip 1518
 Dedijer Vladimir 823, 833—834,
 836—837, 839—843, 969
 Degan Ante 626
 Degen Silvije 1248—1249, 1252,
 1256, 1297—1298, 1300—1301,
 1303—1306, 1308, 1314—1315,
 1318, 1329—1330
 Degenek Branko 1495
 Delibašić Savo 1246
 Delibegović Omer 579
 Delić Mileva 538, 541, 648, 654
 Delić Milomir 358, 368, 373 388, 401

Deme Ester 1399, 1405—1406,
1408, 1410—1412, 1416—1417,
1419—1420, 1422—1423,
1429, 1438—1439, 1454, 1458,
1460—1462, 1470—1473

Desnica Vladimir 1495

Despotović Erika 1391

Devrnje 829, 836, 846

Dičić Jelena 938

Dimitrijević Radoslav 362

Dimitrijević Slavko 358, 368

Dinić Aleksandar 1371

Dionisije 580, 583, 585, 595, 598, 617,
622, 627, 629

Divjanović Đura 1259

Divljaković Nevenka 725

Dizdar 862

Djetvai Eržebet 1399, 1405, 1408,
1412, 1415—1416, 1419—1420,
1423, 1430, 1435, 1438,
1455—1457, 1461, 1463, 1465,
1470—1472

Dobnikar Meta 1495

Dobrić Mile 1246, 1257, 1260—1261

Dobrović 718

Dolanc Stane 69, 305, 823, 838,
842—843, 878

Dončević Ivan 705—707

Dostanić Milorad 233

Došen Dragica 938

Dragić Predrag, Kijuk 1495

Dragosavac Nebojša 358—359

Dragović Predrag 1516

Drakulić Slobodan 1495

Drašković Danica 1488

Drašković Vuk 315, 857, 859, 862—
863

Draušnik Juraj 1268

Draženić Marko 1246, 1258, 1260

Drnić Pavlo 597

Drulović Miloško 414

Držić Marija 223

Dulić Nedeljka 1402, 1424

Dumančić Marija 1373—1374

Dumančić Toma 1373, 1383

Dumić Dragiša 579, 600

Dusek Val 447, 460, 476, 481, 484—
485, 492, 497, 499—500

Dvornik Srđan 1496

DŽ

Džomba Luka 880

Džonson Lindon 238

Džubur Atif 1246

Džunić Milana 204, 206

Džuović Nikola 537

Đ

Đapić Goranko 212, 367, 389, 399—
400, 408, 433, 498, 937, 943,
962, 1071, 1489

Đelošević Nebojša 1493, 1489

Đilas Akim 1496

Đilas Aleksa 963

Đilas Milovan 322, 597, 633, 650, 742,
767, 784, 789, 837, 862, 931,
934, 939—941, 944—945, 955,
958, 962—966, 968—972, 975,
987, 1002, 1005, 1163, 1307,
1397, 1480, 1518

Đinđić Mila, Dušanić 556

Đinđić Radomir 556

Đinđić Zoran 9, 53—55, 555—557,
559—560, 562, 570, 572,
1204—1205

Đogo Anđa, Krulj 735
 Đogo Gojko 733, 735, 737—739, 748,
 750—752, 754, 757, 859, 883,
 940, 962, 969, 990
 Đogo Risto 735
 Đokić Milivoje 223, 228, 230, 233,
 248, 267, 269, 474, 489, 538,
 541
 Đoković Boriša 1489
 Đorđević Božidar 193
 Đorđević Jezdimir 880
 Đorđević Jovan 196, 470, 985—986,
 1019
 Đorđević Ljubomir 358, 360, 368,
 370—373, 380, 388—400, 431,
 433
 Đorđević Miloš 456
 Đorđević Miroslav 507, 721
 Đorđević R. 670
 Đošić Stevan 474
 Đukić Milivoj 199, 250
 Đukić Milutin 154, 511, 547, 1053
 Đukić Vasilj 1252
 Đuranović Stojan 1329, 1338
 Đuranović Veselin 1359
 Đurašević Božidar 204
 Đurić Mihajlo 188, 192, 202, 222,
 226—227
 Đurinović Tomislav 705
 Đurković Dejan 358

E

Ekmečić Milorad 988
 Endrik Telen 599
 Erlih Josip 1246
 Ernest Mandel 446
 Ervačić Pavle 694

Ester Deme 1435, 1449, 1465
 Ester Dobo 1402
 Ester Hanak 1441, 1449

F

Fadjejev Ivana 760
 Falkenburger Olgica 1391, 1395
 Fanfani Snežana 537
 Fejzić Avdo 411
 Ferdo Knez 1293, 1295
 Ferenčak Lenka 1496
 Fila Toma 715
 Filaret Sindel 1516
 Filipović Danica 1496
 Filipović Mirko 1496
 Finci Eli 401
 Finci Jakob 1246
 Fodor Ištvan 1399, 1405—1406,
 1408—1410, 1412, 1417, 1421,
 1423, 1462—1463
 Frančule Rudolf 1297, 1299
 Franjo Vuksan 1246
 Franko Francisko 793, 817
 Fridlanger Đordana 1246
 Fundak Stjepan 1246, 1258, 1260
 Fuštar Milka 1246

G

Gabelica Ivan 760
 Gačanović Biljana 1496
 Gačanović Milan 1496
 Gajer—Pinter Ivanka 1252
 Gajić Mihajlo 232, 235
 Gajić Milak 575, 588, 590, 595—598,
 611—612, 629, 937, 946, 962,
 1496

- Gajić Milorad 574, 577, 603—604,
631
- Gajić Radivoje 575, 590, 592, 596—
597, 612, 628—629
- Gajski Milko 675, 1252, 1276
- Galić Dušan 582
- Galić Slavko 1257, 1314—1315
- Galić Stjepan 1261
- Galunić Štefica 694
- Gamberažić Nikola 1246
- Gams Andrija 211
- Gamser Dušan 939—940, 1489
- Garić Ilinka 579
- Gaši Begzet 1376
- Gašparac Dušan 1489
- Gavrić Branko 358—359, 368,
385—386
- Gavrilović Dušan 575, 590, 596—598,
612
- Gavrilović Zoran 304, 1489, 1519
- Gec Mijo 1257, 1259, 1270
- Gembarovski Ivan 760
- Gere Tibor 1423
- Glavač Hrvoje 1489
- Glavač Jadranka 1489
- Gligorov Vladimir 1518
- Glišić Kosana 856, 877, 882, 891
- Glumčić Kristo 1246
- Glumičić Dragan 1496
- Gluščević Boško 1212
- Gluščević Zoran 401
- Gojsilović Mirko 1246, 1258, 1260
- Golub Josip 1391, 1395
- Golubović Marko 357, 368, 374—375,
406—409, 426, 434
- Golubović Oleg 1496
- Golubović (Pešić) Zagorka 187, 193,
204, 208, 232, 569, 938, 964,
973, 1166, 1169, 1180—1181,
1185, 1189, 1200, 1213, 1219—
1220, 1489, 1496, 1516, 1519
- Gordoš Jene 1408, 1441
- Goričar Jože 1212
- Gotovac Tomislav 718, 759, 782
- Gotovac Vlado 1376
- Gotardi Vladimir 1246, 1258, 1260
- Grahek Nikola 1496, 1516
- Grahek Sonja 1496
- Grapčanović 862, 876
- Grasberger Ronald 717
- Grečić Vladimir 397
- Gredelj Stjepan 1496, 1516
- Grgurev Vinko 1496
- Grim Maša 760
- Griner Bernard 1246
- Grivcov Sergije 219, 221, 259, 261
- Grković Zdenka 770, 775
- Grlić Danko 1212
- Grozdanović Dušan 1489
- Grozdanović Uroš 904, 907, 918
- Gruber Evald 822, 1468
- Grubišić Marko 1376
- Grubor Dragan 526
- Grujić Božidar 998
- Grujić Živomir 963
- Guskić Petar 1246
- Gutić 1260
- Gutić Ksenija 1246

H

- Hadžević Saša 1225
- Hadžiomerović Hasan 464, 1246
- Hajdin Mane 1496

- Hamilton Dragutin 760, 772
 Hantić Ivan 1353, 1372
 Haramina Mijo 1271
 Hasani Sinan 1380
 Havaić Ivica 694
 Hegediš Žužana 1399, 1405,
 1407—1412, 1414, 1417—1420,
 1422—1423, 1433, 1437—1438,
 1440—1442, 1444, 1446—1453,
 1460, 1465, 1470—1471, 1473
 Hegediš Franjo 175
 Heger Zora 775
 Hempel 1215
 Hintika 1215
 Hiršl Marijan 725
 Hiseni 952
 Hočevar Meta 1496
 Hodžić Alija 1489
 Hodžić Esad 1364
 Hofer 781
 Horvat Branko 262, 264—265,
 267—268, 276, 278—279, 1212,
 1512
 Hribar Spomenka 1489, 1496
 Hrustić Bego 855—856, 858, 863,
 867—869, 874, 877, 879, 882,
 889—890, 898—899, 905, 915
 Hrustić Dragoljub 882
 Huber Čedomir 1246
 Hudolin Vladimir 1305
- I**
- Ignjatović Draga, Andrić 1028, 1036
 Ignjatović S. Dragoljub 8, 650—653,
 659, 938, 1028, 1030—1034,
 1036, 1039, 1050—1054, 1061,
 1063—1065, 1067—1069,
 1071—1072, 1074, 1076—1079,
 1081, 1083—1088, 1091—1105,
 1107—1112, 1114—1118, 1121,
 1124—1125, 1130, 1138, 1143—
 1149, 1156—1159, 1162—1163,
 1496, 1489
 Ignjatović Petar 489, 1071
 Ignjatović Svetomir 1028, 1036
 Ilić Đorđe 579, 590, 599—600
 Ilić Gospa 65, 67, 575, 577, 581—582,
 588—590, 599—600, 602—603,
 613, 623
 Ilić Ilija 67
 Ilić Jovo 9, 63—64, 66, 573—579,
 581—585, 588—599, 601,
 603, 607, 613—614, 618, 623,
 625—626, 628
 Ilić Maja 8
 Ilić Nedeljko 593
 Ilić Radislav 67, 587, 606
 Ilić Ranko 67
 Ilić Slobodan 788, 790—791, 793,
 798—799
 Ilić Stevan 575, 590, 592—594, 596,
 605, 610, 612, 626, 628—629
 Iljč Ilja 302
 Ilmi Momčil 1375
 Ilovar Katica 1252
 Imširović Anica, Mitrović 444, 474,
 933, 959
 Imširović Avdo 444, 474, 933, 959
 Imširović Jelka 1489, 1496, 1516

- Imširović Pavluško 444, 447—451,
457, 459—460, 464—465,
467—468, 474, 476—478,
480—488, 492, 494, 496—501,
506, 510—511, 933, 936—937,
940, 942—944, 952—953,
959—960, 970, 976—977, 1001,
1222, 1226, 1489, 1496, 1516
- Indić Trivo 569, 1166, 1169, 1180—
1181, 1185, 1214, 1219, 1496
- Inić Slobodan 1518
- Isaković Antonije 1489, 1496
- Ištvan Fodor 1408—1409
- Ivanc Brane 1496
- Ivančić 718
- Ivaniš Stjepan 1246
- Ivanišević 773
- Ivanković Željko 1496
- Ivanović Dragoš 847
- Ivanović Ivan 9, 237—240, 242, 246,
750, 1516
- Ivanović Ljubica 537
- Ivičević 718
- Ivković Vladimir 760
- Ivoš 1345
- Ivošević—Turk Tatjana 1297, 1324
- J**
- Jakobov Novica 1071, 1101
- Jakovljević Mila 1259
- Jakšić Božidar 318, 513—514,
518—520, 524—528, 534, 905,
1204, 1489
- Jakšić Ljubomir 514, 520
- Jambrek Peter 1512
- Janić J. Đorđe 1496
- Janković Dušan 953
- Janković Ivan 939, 1496, 1516, 1518
- Janković Milka 751
- Janković Natalija 641
- Janković Novak 1496
- Janković Vladeta 1489, 1496, 1519
- Janković Vojislav 154, 157, 1408
- Jas Romana 1271
- Jaspric Damir 1228
- Jastrebič Blagoje 246
- Jaševski Dragan 1496
- Javoršek Jože 1236—1237
- Jednaček Nikola 1246
- Jednak Ljuban 1257, 1260, 1301,
1306
- Jeftić Dušan 1305
- Jelić Blagoje 248
- Jelić Ivo 1264
- Jelić—Bunić Fikreta 1271
- Jeremić Ljubiša 246
- Jeremić Stevan 831
- Jeremić Tomislav 938, 1496
- Jerinić Pantelija 248, 267, 288
- Jevremović Zorica 1489
- Jevrić Nebojša 937, 962, 1496, 1516
- Jezeran Antun 1246, 1258, 1260
- Jezernik Mišo 1489, 1496
- Jojić Božidar 1225
- Josić—Višnjić Miroslav 296, 750,
1071, 1226, 1489, 1496
- Jovanov Neca 321
- Jovanović Biljana 1496, 1516, 1519
- Jovanović Božidar 298
- Jovanović Danilo 737
- Jovanović Dušan 933
- Jovanović Eva 939

- Jovanović Gordan 933, 936—937, 940—945, 952, 956, 959, 963, 969—970, 973—976, 995, 997, 999, 1496
- Jovanović Ljubica 933
- Jovanović V. Milosav 1489
- Jovanović Radmilo 856, 869, 877, 882, 891
- Jovanović Rastko 937, 962, 1489, 1516
- Jovanović Slobodan 309, 551
- Jovanović Svetlana 937, 943, 962
- Jovanović Vlada 834
- Jovanović Vladimir 313
- Jovičić Radmila, Pavlašević 536, 538, 551
- Jovičić Radoslav 536, 538, 551
- Jović Jovo 588, 616
- Jović Slobodan 81
- Jozanov Radovan 165
- Jugović Zoran 238—239
- Jurić Milan 810
- Jurijev Vladimir 484, 496
- Jurišić Dragoš 1496
- K**
- Kačarević Srboljub 1516
- Kalaj Juraj 704, 706—707
- Kaloper Jagoda 161
- Kaluđerović Dragutin 232
- Kamban Ivan 446, 477, 502
- Kandić Nataša 939
- Kandić Nebojša 938
- Kangrga Milan 96, 98, 107, 110, 113, 117, 122—123, 327, 1212
- Kapetanović Knisa 626
- Karabeg Jasmina 937, 962
- Karadžorđević Aleksandar 307, 586, 595, 616, 627
- Karadžorđević Petar I 607, 615—616, 627
- Karadžorđević Petar II 580, 585—588, 595—596, 598, 606—607, 612, 617, 621—623, 629
- Karadžić Radovan 315
- Karajković Pavle 1246, 1258, 1260
- Karajović Radmila 939, 1496
- Karanović Branko 238
- Kardelj Edvard 322, 589, 630, 823, 837, 842
- Karolj Julija, Fendrik 1398, 1402, 1474
- Karolj Marton 1398, 1402, 1474
- Karolj Vicei 8, 1397—1422, 1425, 1429, 1431—1433, 1440—1441, 1443, 1445, 1447—1455, 1457—1458, 1462, 1467—1469, 1473—1476
- Karos Hans 128
- Katić Branislava 938, 1496
- Katunarić Duško 702, 704—705
- Kecmanović Nenad 884
- Keković Blaža 181
- Keković Marica 181
- Keković Marko 181—182
- Keli 1142—1145, 1147—1148, 1150—1152
- Kerenčić Marijan 1271
- Kerežija Ivka 760
- Kermauner Taras 1489
- Kern Ivan 725
- Kerošević Božo 579
- Kersnik Olga 571
- Kikić Marija 1489, 1496

- Kirigin 718
Kiš Danilo 297, 299—300, 302, 750
Kladarić Josip 1246
Klajn Ljubomir 1489
Klarić Nenad 1496
Klarin Mirko 81
Klep Stanislav 1391—1392
Klimek Rada 583—584, 586
Klod Žan 447, 460, 476, 481, 484—
485, 492, 497, 499—500
Kljajić Draginja 444, 475
Kljajić Drago 444, 475
Kljajić Đuro 1246, 1257, 1260—1261
Kljajić Jelka 447—449, 451, 457,
459, 461, 466—468, 474—478,
480, 482—489, 492, 494—497,
500—501, 508, 510—511
Kljajić Milan 626, 631
Kljakić Ljubomir 873, 895—896, 904
Knez Ferdo 1253, 1314, 1317
Knežević Vitomir 474, 511, 803, 948,
953, 993, 998, 1001—1002,
1004—1005, 1015, 1022—1025
Knežević Živka 1492
Knjazez Svetlana 1212, 1496, 1516,
1519
Kocbek 1162
Koen Moris 794
Koen Robert 1215—1216
Kojen Leon 1496, 1516, 1518
Kojić Ivan 822
Kojić Mičo 63, 575, 590, 592, 595,
608, 611
Kojić Svetlana v. Slapšak Svetlana
Koković Matija 831
Kolarić Vesna 1496
Kolić Zlata 1249, 1251
Kolučova 1151
Komarica Zvonimir 1271, 1315
Komnenić Dušan 953
Konc Ištvan 1399, 1402, 1411,
1468—1469
Kontra Ferenc 1408, 1419
Kopsa Leopold 1271
Korač Ivo 725, 1297
Korać Veljko 1212
Kordovan Valerija 1423, 1461
Korošec Josip 1257, 1259—1260
Kosić Krsta 537
Kostić Aleksandar 357, 368—369,
371—373, 380, 388—389, 391,
400, 425, 431, 938, 941
Kostić Cvetko 1212
Kostić Milan 963
Kostić-Bošković Jasna 938
Koštunica Vojislav 315, 962, 969,
1011, 1496,
Košuljandić Ivan 773, 1259, 1305,
1333
Kovač Kosta 631
Kovač Mirko 1518
Kovačević Branko 221, 235, 261, 279,
427
Kovačević Marijana 558
Kovačević Milan 826, 832—833,
835—836, 846, 1489, 1516
Kovačević Miroslava 1057
Kovačević Veljko 1489
Kovačić Ivan Goran 862
Kovović Matija 846
Kozar Đuro 878, 905
Kozomara Dušanka 316, 318, 953,
977
Kozomara Mladen 939, 1489

- Kozomara Olga 73—75, 856, 869, 877, 882, 891
 Kožul Zoran 1353, 1372
 Kraljević Stjepan 1246, 1257
 Kraus Božidar 721
 Kravljanac 81
 Krestić Vasilije 1212
 Krešić Andrija 318, 321, 963, 969
 Kristović Katica 1228, 1232
 Krištofić Branimir 1497
 Krivic Matevž 1497, 1512
 Krivic Vladimir 196, 255, 275, 327
 Krivokapić Bora 402
 Krivokuća Marija 1252, 1276
 Krneta Milorad 1497
 Krnjak Antun 810
 Krpan 773
 Krsmanović Tomislav 1497
 Kršinić Frane 703—705
 Kruljac Marija 694
 Krunić Boško 823, 837, 1479
 Kržavac Savo 322
 Kučeković Vojislav 1297
 Kučinar Zdravko 1497
 Kukoč Mislav 1497
 Kukoljac Vojislav 1489
 Kuljić Todor 938
 Kurtić Vasvija 579, 600
 Kusovac Vera 267
 Kustić Živko 718
 Kušan Jakša 759, 766—769, 774, 781
 Kušelj Gorazd 1212
 Kuvačić Ivan 1212
 Kuzmanović Bora 1497
 Kuzmanović Dušan 368—369, 374, 385—386, 389, 391, 404—405, 407, 434, 537, 539—540, 1489, 1516
 Kuzmanović Eva 1489, 1493
- L**
- Labaš 718
 Ladini Đan Franko (Ladini Gian Franco) 69—71
 Lađević Petar 1489
 Lahovski Ladislav 1253—1254, 1260
 Lakičević Jovan 1493
 Lakić Živka 575, 590, 597—599, 611
 Lakić Ljiljana 1497
 Lakić Milan 575, 590, 611
 Lakičević Dragan 1497, 1516
 Lamont Korlis 1215
 Lasić Dušan 1271
 Lazarević Ljubiša 721, 1017
 Lazić Blagoje 1155, 1157, 1160, 1163
 Lazić Mladen 370, 380, 1489
 Lazović Živan 1497, 1517
 Legović Stjepan 1246, 1258, 1260
 Leskovar Bojana 1344, 1395, 1497
 Lešić Franjo 803
 Lešić Tihomir 412
 Leštarov Petar 751, 814, 921, 1021, 1329
 Levental Zdenko 1271
 Li Mišel (Lee Michel) 962, 974
 Libanore Dolores 1497
 Liht Sonja 367, 399, 433, 1497
 Loga Slobodan 856, 859, 865, 882, 890
 Lojpur Aleksandar 1468
 Lombrado Radiče Lučio 1219

Lončar Petar 1497
Lončarević Darko 760, 1297, 1299
Lopac Josip 1345—1346
Lopušina Aleksandar 1468
Lorković Mladen 1254, 1264
Lovšin Peter 1497
Lubarda 862
Lučić Mileta 474
Lukač Antun 1474
Lukić Dušan 212, 219, 259, 362, 377
Lukić Miloš 655, 660
Lukić Radomir 529
Lukić Toma 1258
Lukovac Vuksan 1062
Lukšić Boris 694—695
Lurija 1216
Lutovac Momir 721

LJ

Ljatifi Avdi 1375
Ljotić Dimitrije 591
Ljubinković Borivoje 1489, 1497

M

Macura Miloš 321
Mahdi 649
Majder Kata 1246
Majnhof Urlike 57
Makavejev Dušan 9, 113, 161—162,
171, 177—178
Maksimović Desanka 1497
Malogojski Vladimir 1497
Maljukanović Velimir 519
Mandel Ernest 460, 463—464, 489
Mandić Miroslav 188, 226
Manojlović Dušan 939, 1489, 1497

Manojlović Vesna 938
Marčić Deana 1229
Maričić Siniša 1512
Marić 1364
Marić Dušan 537
Marić Todor 1492—1493
Marić Vladimir 696, 702, 704—706
Marin Dragan 1066, 1072, 1075, 1081
Marinković Novica 1497
Marinković Tonči 1378—1379
Marjanović Đorđi 339—340, 846, 990
Marjanović Jovan (prof.) 1212
Marjanović Joca 969, 1002
Marjanović Milojko 1076, 1084—
1085, 1093—1094, 1096—1101,
1110—1112, 1136, 1138
Marković Dragan 322, 837, 1155,
1159, 1163
Marković Dragoslav, Draža 8, 322,
823, 839, 842—843, 1162, 1202,
1062
Marković Mihailo 9, 248, 251, 259,
315, 569, 938, 1030, 1033, 1071,
1166, 1169—1170, 1180—1181,
1185, 1189, 1200, 1213, 1216,
1218—1220
Marković Milan 938, 941, 1489, 1497
Marković Mitar 541
Marković Nebojša 1375
Marković Stevan 165
Marković Vidoje 1517
Marković Vinko 769, 1374
Marković Zorko 1497
Markovina 1345
Marović 86
Marović Nada 485
Martinović Jovica 1249

- Mastilović Novak 1258
Mašić Slobodan 81, 237—238, 240,
242, 246, 288—289, 291,
297—298, 302
Mataušić Stjepan 760
Matić Zoran 937, 942—943, 962
Matijević Jadran 1497
Matvejević Predrag 1229
Maurović Andrija 702—705, 707—
708, 729
Maurović Željko 1489
Medaković Dejan 1212
Medvidović Luj 831, 846
Mehmeti Nezir 1376
Mendi Demiri 1371
Menjhart Hajnalka 1399, 1405,
1408—1409, 1412, 1414—1415,
1421, 1423, 1441—1442, 1447—
1451, 1462—1463, 1471, 1473
Menjhart Katalin 1408
Mesarić Blaž 1257, 1259
Mesić Zlatko 1246
Meštrović Želimir 1376
Mežnarić 794
Mežnarić Silva 1489, 1497
Mićović Vojislav 1154, 1160
Mićunović Dragoljub 316, 569, 1166,
1169, 1180—1181, 1185, 1189,
1200, 1214, 1219—1220, 1489
Mihailov Mihailo 9, 443, 633—634,
638, 640—641, 643—644,
1162—1163
Mihailov Nikolaj 643
Mihailov Vera, Danilov 643
Mihajlović Borislav, Mihiz 1489, 1497,
1517
Mihajlović Dragoljub, Draža 580,
585—586, 595, 598, 607, 617,
622—623, 629, 649, 966
Mihajlović Dragoslav 750, 1489, 1497
Mihajlović Jovica 939, 1489, 1497
Mihaljević Milenko 771, 1297
Mihalović 1261
Mihočević Antun 1228, 1232
Mijanović Jovanka, Berdović 355,
362
Mijanović—Jovičić Ljiljana 8, 536—
542, 546—553, 1489, 1497
Mijanović Toma 355, 362, 932
Mijanović Vladimir 47, 188, 191, 197,
202—203, 206, 210, 212—213,
226—227, 353—355, 357—362,
365, 370—371, 378, 380—382,
384, 387, 399—400, 417—421,
424—426, 428, 433, 440—442,
446, 460, 462—463, 475, 481,
497—498, 502, 535—537, 539—
541, 543, 545—546, 549—550,
932—934, 936—937, 940—944,
947, 951—952, 955, 959, 962,
964, 969, 972—973, 994—995,
997, 1490, 1497
Mijović Jovan 267
Mikijelj Rade 165, 175, 362, 395,
419—420, 995
Mikić Janko 536—541, 543—546,
548—550
Mikulić Slavko 1246
Miladinović Vladeta 575, 590
Miladinović Zoran 1353, 1372
Milankov Bosa 830
Milankov Sava 830
Milanović Branka 301, 660, 1012
Milašinović Verica 882, 892
Milčin Vladimir 1512

- Milenković Aleksandar 1517
Milenković Josif 483—484
Milenković Milutin 1155, 1158—1159, 1163
Milenković Radiša 856, 858—859, 864, 871, 882—883, 900—901
Miletić Stojan 452, 474, 998
Miliband Ralf 961, 963, 970, 976, 998, 1009
Milić Goran 1155, 1163
Milić Milica, Todorović 932, 953
Milić Miodrag 8, 932—934, 936—937, 939—944, 952—954, 956, 958—960, 962—966, 968—970, 972—973, 975—978, 980—982, 986—987, 989—990, 992—998, 1000—1007, 1013, 1020—1022, 1024—1025, 1497, 1517, 1519
Milić od Mačve 1517
Milić Svetozar 932, 953
Milić Vojin 526, 1212
Milićević Ljubo 1497
Milivojević Aleksa 856, 877, 882
Milivojević Verica 1468, 1473
Milišić Milan 1227—1229, 1233—1234, 1239
Milišić Olga, Radulović 1228
Milišić Rista 1228
Miloš Ljubo 1271
Milošev Spasoje 266, 327
Milošević Đorđe 1246
Milošević Ljubomir 575, 590, 605, 610
Milošević Nikola 297, 299—300, 1490
Milošević Petar 575, 588, 590
Milošević Slobodan 315
Milošević Stevo 590, 595—596, 606, 612, 621—622
Milošević—Luburić Milka 1497
Milovanović Grgur 104, 307
Milovanović Radmilo 1490
Milovanović Steva 938, 941, 1497
Milutinović Milan 1191
Miljić Milorad 575, 590, 592, 595, 611
Miljuš Brana 849, 876
Mimica Aljoša 1497, 1517, 1519
Minić Jovan 1517
Minić Savić 937, 962, 1490, 1497
Mintas Mateja 1271
Miočinović Gordana 1497
Mirčić Deana 1230
Mirić Jovan 937, 943, 962
Mirić Nenad 575, 630
Mirković Branko 587, 598
Mirković Čedomir 246
Mirković Đorđe 575, 596
Mirković Milosav 246
Mirković Srdoljub 1257, 1262, 1294
Mirnić Nenad 590, 599, 902
Miškov A. 164
Mitić Svetolik 1061, 1154—1158, 1160—1161, 1163
Mitrić Stane 288, 290
Mitrović Branko 596
Mitrović Đorđe 590
Mitrović S. 1070
Mitrović Stanko 575, 590
Mitrović Stojan 648
Mladenović Bojana 1497, 1517
Mladenović Miloš 1497
Mladenović Mladen 248
Mladenović Tanasije 1490
Mlinar Zdravko 1212
Mlinarević Matiša 1246

- Močnik Rastko 1497
 Modrić Damir 711
 Mojsin Dana 81
 Moljković Ilija 109, 402, 939—940,
 963—964, 969, 1002, 1490,
 1497, 1517
 Molnar Jožef 1474
 Monhaupt Brigita 9, 57—60
 Moškov 1314
 Mrđa Ljubomir 362
 Mrkšić Danilo 1497
 Mudrinić 790—791, 793
 Muhić Fuad 905
 Mulalić Senad 1353, 1372
 Musić Fejtim 411
 Muslim Nikola 760
 Mutić Omer 1246
 Muzaći Hilmi 1376
 Mužević Boris 571
- N**
- Nađ Mihalj 1402
 Najčić Galina 474
 Nakvet Alfred (Naquet Alfred) 307
 Nanović Danilo 946, 953, 995
 Napica Marija 1228
 Nedeljković Radivoje 1497
 Nedeljković Vladeta 238
 Nedić Milan 590, 981
 Negel Ernest 794
 Negt Oskar 1218
 Nenković Krsta 361
 Nešić Anastas 246
 Nikšić Bora 165, 167
 Nikšić Borivoje 751, 814, 921, 1021,
 1025, 1329
 Nikšić Stevan 196, 255, 275, 836, 841
 Nikitović Živan 830
 Nikolajević Lav, Trocki 537, 541
 Nikolić Danica 1246
 Nikolić Mila 1497
 Nikolić Milan 9, 199, 202, 443—444,
 446—451, 454—455, 457—459,
 461, 463—464, 467—468,
 470—474, 476—478, 480—486,
 488, 490—492, 494, 496—500,
 502, 505—506, 509—511,
 526, 933, 936—937, 940—946,
 952—954, 957—961, 963—964,
 966—968, 970—971, 973—977,
 985, 991, 993, 995, 997—998,
 1000—1001, 1008—1011, 1246,
 1490, 1497
 Nikolić Milka, Milovanović 444, 474,
 485, 497, 933, 954
 Nikolić Miloš 444, 474, 485, 497,
 933—954
 Nikolić Neda 367, 399, 433, 939,
 1490, 1497
 Nikolić Stjepan 1257
 Nikolić Svetislav 832, 835—839, 844,
 846
 Nikolić Svetlana 1498
 Nikolić Vlastimir 330, 332, 547, 655,
 1053
 Nikolić Zorica 1385
 Nikoliš Gojko 1519
 Ninković Jovan 1491, 1493
 Ninković Milena 579, 608—609
 Nišović Svetislav 579, 584—586,
 588, 591—593, 595, 612, 618,
 620—622, 627—629
 Nobilo Ante 1252
 Novak Božidar 413
 Novak Jasna 1352

Novaković Relja 1212
Novaković Slobodan 847
Novičić Cvetko 1498
Novković Slobodan 1348, 1351
Novković Staka 823

O

Obradović Dragana 1498
Obrenović Aleksandar 307
Obrenović Zoran 938, 941, 1498
Obretković Mirjana 1490
Ocković Mirjana 937, 962
Ognjenović Predrag 1212
Oklobdžija Mirjana 963, 1498
Olujčić Dragomir 932—933, 936—937,
939—945, 952—954, 956, 958—
961, 963—964, 966, 968—969,
973—977, 993—995, 997—1001,
1005, 1011, 1226, 1490, 1498
Olujčić Ljubica, Dragun 932, 953
Olujčić Mirko 932, 953
Olujčić Željko 694, 725, 1248—1249,
1252, 1257, 1297—1302, 1308,
1314—1316, 1318, 1329—1330,
1370
Oreč Mate 327
Osmani Halit 1376
Osthainer Franjo 1246
Otković 789—790, 792—793, 798,
800—802, 804, 810, 812, 817
Ozrenka Popović 1498

P

Pag Van 1215
Palančanin Vladimir 1205
Palavestra Predrag 246, 1498
Panić Ilija 575, 580, 590, 599, 610,
613

Pantić Slobodanka 937, 962
Papo Dragutin 1246
Paradžik Ante 1376
Paraga Ana, Pozaić 694, 1344
Paraga Dobroslav 647, 673, 675,
677, 679, 681—682, 684,
686—690, 693—694, 697—698,
709, 724—726, 729, 731, 759,
1344, 1347—1353, 1356—1375,
1377—1387, 1390—1395
Paraga Domagoj 712
Paraga Smiljan 673, 694, 707, 718,
760, 1344, 1350, 1374
Paštar Stjepan 1246
Paunović 594
Paunović Dobriča 1498
Paunović Dragiša 939, 1498
Pavelić Ante 862, 1252—1255, 1260—
1262, 1264—1265, 1269, 1307
Pavičević Vuk 239—241
Pavičević Borka 1498
Pavičević Milota 538
Pavlica Jovan 298, 330, 998, 1012
Pavlov Anđelka 238, 241
Pavlović Boris 537
Pavlović Miladin 939, 1498
Pavlović Mira 1126
Pavlović Petar 1031, 1036, 1052
Pavlović Živojin 316
Pečujlić Miroslav 321
Pejanović Milovan 419, 427
Pekeč Milan 1246
Peković Slobodan 1498
Penezić Vida 938
Peran Zdravko 1371
Perica Đuro 781, 1374
Perišić Miodrag 1498

- Perišin Mirko 1271
 Perković Milan 278—279, 511
 Perović Lepa 1519
 Perović Mirko 211, 339—341, 731,
 795, 1154—1157, 1159, 1161,
 1163
 Perović Slobodan 953, 1252, 1256,
 1271, 1298—1299, 1329—1330
 Pešić Vesna 342, 939, 1490, 1498,
 1517—1518
 Pešić—Golubović Zagorka*
 Peterlin Ivan 1498
 Petković 831, 832
 Petrov Jevgenij 302
 Petovar Tanja 953, 993, 998, 1498,
 1518
 Petranović Milan 803, 805
 Petrić Branko 683, 812, 832, 1016
 Petrović Emilija 809
 Petrović Gajo 110, 1212
 Petrović Milić 641
 Petrović Momčilo 937, 962, 1490,
 1498
 Petrović Nada 1498
 Petrović Nikola 1246
 Petrović Petar 1491
 Petrović Zoran 624
 Petrović Živadin 938
 Pilko Juraj 1376
 Pirjevec Dušan 1212
 Pisar Agneš 1399, 1405—1406,
 1408, 1410—1412, 1416, 1423,
 1460—1463, 1470—1471
 Planinc Milka 1373
 Plovanić Elizabeta 939
 Podkrižnik Franc 779—780
 Poje Oskar 1297, 1299
 Polak Bojan 323
 Polić Zvonimir 1246
 Poljić Lazar 575, 588, 590, 592,
 594—598, 611, 613—614, 618,
 620, 623—624, 626—629
 Ponjavić Joviša 219
 Ponorac Dragica 537
 Popov Nebojša 304, 316—317,
 330—333, 938, 962, 964, 1166,
 1169, 1180—1181, 1185, 1189,
 1200, 1214, 1219—1220, 1490,
 1498, 1517, 1519
 Popović Dragomir 1427—1428,
 1435—1436, 1464
 Popović Koča 1519
 Popović M. Srđa* 1061, 1063,
 1065—1067, 1069, 1071—1072,
 1074—1081, 1083—1089, 1091,
 1093, 1096, 1098, 1103—1105,
 1107—1116, 1118—1120, 1122—
 1123, 1125, 1128, 1131—1132,
 1134, 1136, 1138, 1140—1153,
 1155—1160, 1162—1163
 Popović Miodrag, adv. 362, 947—948,
 1067, 1081
 Popović Miodrag, Mića (slikar)
 281—284, 286, 1498, 1517
 Popović Slavoljub 995
 Popović Vjekoslav 1246
 Popovski Vesna 1498
 Pospišil—Završki Karla 1259, 1305,
 1333
 Potparić Milorad 880, 892
 Potrebića Ante 725
 Poznanović Slobodan 1225
 Pražić Aleksandar 1498, 1517
 Prekajski Ivan 650—652, 659, 1498
 Preradović Momčilo 233
 Pribičević Adam 950

- Pribićević Branko 105, 109
Primorac Igor 1030, 1032, 1035
Primorac Vladimir 1228
Primorac—Lahovski Sonja 1249
Protić Predrag 246
Prusina Ante 1246
Pufat Igor 1225
Puhar Alenka 1498
Puhovski Žarko 1498, 1512
Pulišelić Petar 694, 1368
Purešević Zoran 10, 43
Purivatra Atif 863
Purkar 787—793, 796, 798—801, 804, 812
Pusić Vesna 1498
Puškarić 718
Puškaš Magdolna 1399, 1405, 1408, 1411—1412, 1415—1416, 1419—1420, 1422—1423, 1431, 1435, 1438, 1440, 1456—1457, 1460, 1463, 1465, 1470—1472
Puvačić Dušan 246
Puzigaća Boro 407
Puzović M. 670—672
Puzović Uroš 1225
- R**
- Radaković Slobodan 278, 511
Radeka Vuka 1246, 1257, 1260
Radetić Jasminka 1498
Radić Pavle 1498
Radinski Dobrinka 485
Radman Ljiljana 537
Radmanović Milan 1491—1493
Radočaj Jadranka 1490
Radojčić Svetozar 1212
Radojević Danica 154, 157
Radoman Dimitrije 223, 538
Radosavljević Milan 1246
Radovanović Ivana 1498
Radovanović Miloš 456, 507
Radovanović Stevo 1335
Radović Ljubomir 204, 206
Radović Radomir 535, 1490, 1498
Radović Snežana 937, 943, 962, 971—972
Radović Zdravko 513, 867, 880, 902, 922
Radulović Dragan 1498
Radulović Milan 1498
Radunović Miomir 537
Rađa Tihomil 766—769, 774, 779, 781, 784
Rađenović Spasoje 725, 803
Raičević Vasiljka 367—368, 375, 405, 938, 1498
Rajaković Franja 1246
Rakela Mirjana 1229—1230
Raketi Bruno 1364—1375
Rakić Ćiro 524, 526
Rakić Dragoslav 643
Ramaj Abdulah 1375
Ramljak 1296, 1317
Randić Vera 1498
Ranković (sudski veštak) 773
Ranković Aleksandar 262, 597, 742, 768, 863
Ranković Aleksandar, sudija 1123, 1126
Ranković Miodrag 1212
Raškov Petar 655
Rašković Peter 780
Rašović Jelena 1248, 1257, 1262, 1294—1295, 1317

- Reketi Bruno 1346, 1348, 1351
 Resan Žarko 1353, 1372
 Rešetar 788, 790—793, 795, 798—799
 Ribičič Mitja 323, 566, 878
 Ristivojević Milidrag 538
 Ristivojević Milorad 1032, 1036
 Ristović 374, 408
 Rizman Dejvid 1215
 Rogošić Mirko 1329
 Roje S. 1353, 1372
 Rot Nikola 1212
 Rotar Braco 1498
 Roža Šandor 188, 226
 Rubčić Ruža 1246, 1257, 1259
 Rubi Anton 556
 Rubi Mario 556—557, 560, 571, 1204
 Rubi Regina, Židov 556
 Rudar Mijo 1259, 1333
 Rulman Peter 766
 Rumenjak Božidar 1252
- S**
- Sabljaković Radmila 1225
 Sabo Laslo 1412, 1418, 1423, 1449, 1460—1462, 1465
 Sadiku Sadik 1376
 Sajović Nana 1498
 Sakač Ištvan 1474, 1476
 Saksida Izток 1498
 Salatić Milovan 1402, 1424
 Salcberger Željko 1246, 1257, 1261
 Salman Nazif 902
 Samac Milivoj 1371
 Samardžija Mihajlo 288
 Samardžija Petar 995
 Samardžić Miroslav 939, 1498
 Sandić Ksenija 330, 332
 Sanić 1345
 Sarajlić Janjko 1364
 Sarapa Branko 803
 Savatić Vladimir 358, 360, 401
 Savić Branislav 938
 Savić Đorđe 937, 962
 Savić Ivanka 1490
 Savić Obrad 938, 1490, 1498, 1517
 Savić Ranko 670—672
 Savić Veselin 714, 1490, 1498
 Savin Milan 288
 Sedlar Dušan 579, 583—584, 588, 590—593, 595, 605—606, 618—622, 627—629
 Sekelj Laslo 1498, 1517
 Sekicki Lazar 1071
 Sekulić Gajo 884
 Sekulić Nikola 1172
 Selasije Haile 649, 742
 Selić Ana 655
 Selić Branislav 653
 Selić Momčilo 647—648, 650, 655—657, 659, 661, 664—665, 667—668, 670—672, 733, 1498
 Selić Sloboda, Jeftić 648, 655
 Selić Vladeta 648, 655
 Senjanović Ivo 1246, 1257, 1259
 Seratlić Milivoje 154, 511, 547, 1053, 1057
 Serdarović Milenko 584, 588
 Sertić 1314
 Sesardić Neven 1498
 Sila Ante 1259, 1333
 Silić Anton 1345

- Simić Aleksandar 937, 941—943, 962, 968, 969, 971—972, 1005
Simić Ilija 288, 290
Simić Jefto 575, 590, 592, 594, 596, 598, 611, 628, 629
Simić Mihailo 223
Simić Novak 704, 706—707
Simić Stana 575, 588, 611
Simić Stevo 575, 590, 592—594, 596—598, 610—612, 626, 628—629
Simićević Milan 929, 1329—1330
Simonović Ljubodrag 938
Simović Slobodan 1498, 1517
Sinakijević Novica 1081
Sinakijević Zlata 1066, 1072, 1075
Sindelić Svetozar 937, 941—942, 962, 1499, 1517
Skandali Milivoj 1377
Skeledžić Ljubica 1251, 1277
Skledar Nikola 1499
Skobir Anton 561
Skulić K. Miodrag 1517
Slapšak Božidar 1499, 1517
Slapšak (Kojić) Svetlana 357, 366, 368—369, 372, 374, 385—386, 388—389, 391, 394, 408, 426, 431, 434, 1499, 1517, 1519
Slavko (SUP Senta, islednik) 1461
Slomović Dragoslav 358, 434
Smiljanić Milovan 1490
Smiljanić Mića 1032, 1036
Smole Jože 1361
Smolić Mladen 1353, 1372
Smoljanović 367
Soknić Mirko 526, 902
Soldo 718
Solomon 1189
Spaić Dragutin 1499
Spitzer Pavle 1246
Srbinović Mladen 1517
Srejšević Dragoslav 1212, 1499
Srnić Žaneta 937, 962
Srzenčić Nikola 721, 776, 843, 1483—1485
Stajić Aleksandar 721
Stambolić Petar 322, 1162, 1203
Stamenković Olga 474, 489
Stamenković Rodoljub 219, 221, 259, 261
Stamenković Stanislava 223, 228
Stanić Boža 1228
Stanišić Ivan 937, 942—943, 946, 962, 1499
Stanišić Ljubomir 579
Stanković Milivoj 1377
Stanković Miroslav 1346, 1351, 1362, 1373
Stanković Vera 1032, 1036
Stare Dragutin 1257, 1260—1261
Stefanović Živojin 411
Stefanović Dragoslav 1076, 1084, 1093—1094, 1096, 1098, 1100, 1136
Stefanović Milan 1123
Stepanović Velimir 182
Stepinac Alojzije 823, 837, 840, 1255
Stevović Miodrag 54, 57, 59
Stijović Milonja 204
Stoisavljević Siniša 672
Stojak Mijo 411
Stojanović Branko 1123, 1126
Stojanović Ivan 1517
Stojanović Lazar 931, 964, 1490, 1499, 1517—1518

- Stojanović Leposava, Đokić 556
- Stojanović Mića (radnik) 446, 451, 476, 480, 485
- Stojanović Miodrag 53—55, 555—557, 559—560, 562, 570, 572, 938, 1204—1205
- Stojanović Radmila 938, 1499
- Stojanović Selimir 232, 235, 419
- Stojanović Svetozar 304, 315—316, 331, 569, 938, 1166, 1169, 1180—1181, 1185, 1189, 1200, 1213, 1219—1221, 1490, 1492
- Stojanović Vojislav 304, 556, 931, 961, 964, 1162, 1490, 1499
- Stojičić Dušanka 377
- Stojković Andreja 1499
- Stojković Antonije 238, 241
- Stojković Dušica 248, 250, 267
- Stojković Zoran 316, 318, 931, 953, 977, 990
- Stojković Živorad 1490
- Stojnić Velimir 1519
- Stojšin Milanka 165, 167
- Strepački Damir 814
- Strugar Savo 362, 419—420, 474, 511, 573, 1066, 1074—1075, 1078—1079, 1081, 1122—1123, 1127, 1141
- Subatlija Anka 822
- Subotić Danilo 316
- Subotić Milan 1490, 1517
- Subotić Stojan 358—359, 368—369, 386—387
- Sučević Vladimir 675, 694
- Suknović Ana 1474, 1476
- Suljić Abdulah 575, 588, 590, 597
- Supek Rudi 318, 321, 1162, 1212, 1499
- Š**
- Šajković Radmila 1212
- Šakić Marko 1246, 1260
- Šakić Mirko 1258
- Šćepanović Milija 1517
- Šegedin 718
- Šeks Vladimir 791—792, 797—799, 802—803, 806, 813—820, 953, 1382
- Šekularac Tomica 648, 654
- Šeljepin 85
- Šeparović Zvonimir 990, 1341
- Šesternjev 238—239
- Šešelj Danica, Misita 850, 880
- Šešelj Nikola 850, 880
- Šešelj Vojislav 75, 849—850, 856—859, 862—866, 871, 875—892, 895, 900—903, 920—922, 924, 926, 928—929, 939, 944, 963, 969, 1499
- Šičarov Stevan 1499
- Šijan Dane 323
- Šitum Ivan 1499
- Škobo Saja 514, 520
- Šmeler Stanislav 1246
- Šop Ivan 246
- Šošić 718
- Špiljak Mika 1378
- Špiljak Vesna 880, 892
- Šram Mila 759, 766—767, 770, 775, 778—782
- Štajn Antun 1246
- Štajnberger Ivan 1212
- Štimac Helena 1499
- Štrajn Darko 556—557, 559—560, 571, 1204—1205
- Štrajn Jože 556

- Štrajn Milica, Pivec 556
Štrbac Vinko 575, 590, 598, 610
Štulić Božena 1246
Šubašić Ivan 936, 956, 966, 1000,
1011
Šučri Osaj 1371
Šučur Milan 526
Šučurović Aleksa 579, 582—583, 588,
591—592, 619—621, 627—629
Šuković Božidar 579, 583—584,
588, 591—593, 595, 620—622,
627—629
Šuković Dobrivoje 583
Šuković Lepa 583
Šuljić Milan 805
Šurman 1216
Šustal Mirko 1228—1231, 1233—
1238
Šušnjić Đuro 1490
Šuštaršić Rajko 1499
Šušteršić Janez 1499
Šuvar Stipe 529, 566, 784
- T**
- Tadić Boris 939, 1490, 1499
Tadić Ljubomir 187, 193, 204—205,
223, 304, 331, 905, 938, 1162,
1166, 1169, 1180—1181, 1185,
1189, 1200, 1213, 1219, 1220,
1490, 1492
Taleski Živko 1499
Tari Ištvan 1408, 1412, 1416, 1423,
1441—1442, 1447—1451, 1473
Tasić Miloš 362, 376
Tekić Dobrivoje 1492
Teleski Živko 1490
Tenjović Lazar 937, 946, 962
Teofilović Vitomir, Vita 938, 1499
Terzić Katica 537
Tešić Gojko 945, 960, 969, 976
Todorović Mijalko 531, 1519
Todorović Slobodan 474
Todorović Staniša 788—790,
792—794, 798, 800—802, 804,
807—810, 816—818
Tolnai Oto 188, 226
Tolj 1260
Tomc Gregor 1499
Tomičić 782
Tomić Nadežda 626
Tomić Trpimir 880
Tomić Viktor 1260, 1268, 1271—1272,
1294—1295, 1317
Tomović Dobrivoje 575
Tomović Simo 1248, 1257, 1262, 1294
Topić Lidija 939
Topić Verica 834—835
Toš Nik 321
Tošić Nebojša 855—856, 858, 862,
867—869, 877, 879, 882,
887, 889, 891, 898—899, 902,
904—906, 910, 914, 921, 926
Trebješanin Žarko 1499
Trebo Senad 1353, 1372
Trifković Risto 246
Trifunović Lazar 304, 1212
Trivunčić Radovan 1257
Trojančević Ljiljana 1066, 1070, 1075,
1080—1081, 1086
Trudić (poručnik) 784, 1050
Trudić Milenko 830—837, 839—841,
846—847
Trudić Svetozar 831

- Truhar Franjo 1248, 1254, 1257,
1262, 1268, 1294—1296, 1314,
1316—1318, 1335—1336
- Tučan Josip 1246, 1257
- Tuđman Franjo 633, 718, 759
- Tufek Ibrahim 626
- Turčin Rudolf 1259, 1333
- Turkušić Zlatan 575, 590, 596—597,
611
- Turnadžić Bahrija 626, 631
- U**
- Udorović Janko 1246
- Udovički Danilo 537, 539—540, 1499
- Udovički Svetozar 162
- Ugrešić Dubravka 43
- Ukaj Uke 1375
- Urbančić Ivan 1499
- Urošević Denis 537
- Urošević Mihailo 1065—1066, 1088
- Urošević Novica 1081
- V**
- Vajler Zlatko 1246
- Valent Milko 1499
- Valjentič Jelena 556
- Varga Zoltan 1408, 1423, 1441, 1447,
1449, 1451
- Vargović Vjekoslav 1246, 1258, 1260,
1301
- Varunek Ante 902, 916
- Vasić Miloš 938
- Vasić Vitomir 232
- Vasiljević Tihomir 808, 810—811,
1388, 1428, 1434—1435, 1464
- Vaso 817—818
- Vejnović—Smiljanić Mara 1246, 1257,
1259
- Veličković Sreten 298, 301, 998
- Velimirović Nikolaj 585
- Veljak Lino 556—557, 559—560, 562,
572, 1204—1205, 1490, 1499
- Veljić Dušan 1490
- Veljović Radivoje 650—652, 659
- Veljović Verica 830
- Veselica Kata, Sabić 760
- Veselica Marko 673, 695, 718,
759—760, 767, 769, 771, 775,
781, 784
- Veselica Petar 760
- Veselinović 86
- Vešović Božo 653
- Vidaković Svetlana 481, 484—485,
491, 500
- Vidaković Tomislav 1401
- Vidaković Zoran 1512
- Vidaković—Petrov Krinka 1499
- Vidan Josip 1246
- Vidić Dobrivoje 837
- Vidić Jevrem, Ješa 1245, 1248,
1253—1254, 1262—1263, 1271,
1273—1274, 1282, 1293—1296,
1301, 1309—1310, 1312—1314,
1316—1317, 1335
- Vidić Olga 1258, 1262, 1294—1295,
1317, 1335
- Vidić Stevan 1252, 1279, 1297—1299,
1323, 1329—1330, 1338
- Vidović 1061
- Vidović Mirko 766—769, 774, 781
- Vidović Žarko 1490
- Vinski Pavle 1246
- Vinja Vladimir 1249, 1251
- Virag Mihajlo 1468, 1473
- Višnjevčanin Bogdana 834

Višnjić Zdenko 938, 941
Vladičić Sava 880
Vladislavljević Rodoljub 448, 451—
452, 459, 461, 476, 480, 483,
487, 494
Vlahović Joža 705
Vlahović Milija 1380
Vlajčić Milan 246
Vlajki Emil 855—856, 858, 864,
867—869, 874, 880, 882, 886,
889—890, 898—899, 915
Vlajković Živorad 419—420
Vlaškalic Tihomir 837
Vojinović Vojin 902
Vojvodić Vladimir 358, 368, 373
Vranicki Predrag 321, 489, 1212
Vranić Radojica 448, 451—452, 454,
476, 480, 487
Vratuša Antun 761
Vrbanović Miroslav 151, 154—155
Vrca Adem 626
Vrcan Srđan 321, 1212
Vrdoljak—Radić Ranka 1499
Vučelić Živana 181
Vučelić Milorad 181, 183—185, 315
Vučevac Vladimir 791, 793, 798—799
Vučićević Branko 1499, 1517, 1519
Vučković Milorad 1499
Vučković Vukosav 963
Vujaković Nadežda 316
Vujčić Dušan 278, 419, 510—511
Vujica 86
Vujić F. Vladimir 295
Vujošević Slobodan 1499
Vujović Sreten 939, 1490, 1499, 1517
Vuk Ivan 1246

Vukelić Jovo 1204—1205
Vukmanović Damir 1375
Vukoje Đorđe 937, 943, 962, 1499
Vukotić, general 616
Vuković Đordžije 939, 1071, 1490,
1499
Vuković Slobodan 938, 941, 1499
Vuksan Franjo 1257, 1260—1261,
1314
Vuksan Tomo 1246
Vuletin Vlado 1324

Z

Zagorac Miroslav 1457—1458
Zajc Dane 1499
Zajdl Adolf (Seidl Adolf) 1246
Zalar Ivan 557
Zalar Marija, Turšič 557
Zalar Vinko 557, 559—560
Zastavniković Veselinka 939, 962,
969, 972—973, 1499
Zavada Emanuel 725, 1297
Zdravić Milica 814—815
Zec 787—793, 798—801, 804, 812
Zečević Božidar 246
Zenko Franjo 718
Zenurović Husein 411
Zin Hauard 1215—1216
Zinko Antun 1374, 1381
Zlatarić Bogdan 414, 1047, 1095,
1290
Zlobec Jaša 1499
Zmajević Branko 694
Znidarčić—Begović Z. 718
Zrnić Petar 246, 1246
Zupančić Beno 109

Ž

- Žikić Ljiljana 298, 301, 998, 1012,
1053, 1057
- Žilnik Želimir 165
- Živković Dragan 1517
- Živković Jovan 1246, 1257, 1259—
1261
- Živković Tihomir 358—359, 368
- Živojinović Momčilo 650—652, 659,
1490, 1499
- Životić Miladin 569, 964, 1166, 1169,
1180—1181, 1185, 1189, 1200,
1213, 1220, 1490
- Žmukić Vladimir 537
- Žugić Vladimir 442
- Žujović 86
- Žun Antun 1212
- Žunjić Slobodan 939
- Županov Josip 321, 323, 967
- Žuženić Jelena 771
- Žužić Bogdan 1371

Predgovor Srđe M. Popovića

“Šanse da činjenična istina preživi silovit napad moći su stvarno vrlo mršave; uvek postoji opasnost da bude tako izmanevrisana da nestane iz sveta, ne samo privremeno, već potencijalno, zauvek”.

“Istina nosi sa sobom jedan element prinude...”

“Posmatrano sa stanovišta politike, istina ima despotski karakter. Zato je mrze tirani koji se s pravom boje konkurencije jedne prinude koju ne mogu da monopolišu... nepoželjne činjenice imaju jednu izluđujuću tvrdoglavost kojoj se mogu suprotstaviti samo čiste laži.”

(Hannah Arendt, Istina i politika)

Naslov ove knjige koju je priredio Zoran Purešević došao je u poslednji čas, kada sam knjigu pregledao poslednji put pred štampanje. Shvatio sam da se u većini ovih slučajeva odbrana sporila sa državom, oličenom u tužiocu ili sudu, oko toga šta je istina: njena sopstvena propaganda ili ono što su tvrdili njeni građani o njoj. Budući da je u pitanju bio sam (uvek klimavi) legitimitet države (nastale revolucijom) ishod je bio predvidiv: sankcionisana je laž. Pa, da li je onda uopšte imalo ikakvog smisla boriti se protiv nje? U ono doba, mnogi su smatrali da nije.

Ovakve sumnje imali su branioci u političkim procesima oduvek: šta činiti kada vam je poverena sudbina nevinog čoveka koji stoji pred ciničnim sudom? Rešavali su ih na razne načine: tražeći milost ili čineći kompromise, ponekad, zgađeni, srljajući za svojim branjenikom u zatvor ili smrt, drugi put opet podsećajući sudije na prolaznost svake vlasti, ili najzad, u očajanju, pozivajući se na Boga ili preteći paklom. Ne jednom u ovim suđenjima želeo sam da jednostavno “kažem sve”, a zaustavljala me je samo pomisao da to mogu učiniti samo jednom i da bi time svojim protivnicima učinio uslugu.

Primećujem tek sada, naknadno, šta sam ja činio: opominjao sam sudije na sud istorije, znajući i sam da ni u taj sud baš do kraja ne verujem i da se ove naivne pretnje oni mnogo ne plaše. Pa, ipak, dan toga suda je došao. Nalazimo se pred poslednjom instancom.

Možda bi samo još trebalo reći da ne treba brzopleto i slavodobitno zaključiti da slučajevi koje imate pred sobom predstavljaju samo razumljive aberacije “komunističkog pravosuđa”. Ni danas svojim sudovima ne verujemo, a ne veruju im ni drugi. I dalje živimo u kulturi laži (Dubravka Ugrešić), iako je ideologija drugačija. Nove su samo laži. Da li ćemo opet morati da čekamo decenijama?

POGLAVLJE I

PRITUŽBE

Pritužbe

(Uvod – Srđa M. Popović)*

Pritužbe su podnesci kojima se skreće pažnja predsedniku suda na nezakonito postupanje sudija njegovog suda. Po zakonu je predsednik suda dužan da na njih odgovori, a ukoliko su umesne i da obavesti podnosioca šta je učinjeno povodom pritužbe. Propust predsednika suda da postupi po pritužbi – nema sankcije (izuzev daljih pritužbi, za čije ignorisanje takođe nema sankcija).

Nekoliko tipičnih pritužbi uključeno je u ovu zbirku dokumenata da dočara današnjem čitaocu opšte okolnosti i atmosferu u kojoj su se mnogi politički procesi odigravali. U političkim suđenjima bilo je povoda za ovakve pritužbe više nego u drugim slučajevima, jer je optuženi već samim podizanjem optužnice stavljan van zakona. Uslužni tužioc, sudije, pa i zatvorske vlasti činile su sve što su mogle da nizom sitnih šikaniranja onemogućie efikasnu odbranu optuženog ili mu dodatno zagorčaju izdržavanje kazne.

Ovakvo “saplitanje” branioca uzimalo je razne forme i obavljalo se sa neprikrivenim zadovoljstvom i veselošću. Tako se, recimo, raznim izgovorima (a ponekad i bez njih: “ovo je specijalan slučaj” ili “takva je naša praksa”) uskraćivao slobodni kontakt branioca sa branjenikom. U vojnom sudu u Sarajevu, tražio sam sastanak sa Predsednikom suda da mu se požalim da mi se onemogućava kontakt sa branjenikom (Vladom Mijanovićem). Lepo me je primio, ponudio mi kafu, a zatim mi bez reči dao da pročitam dopis beogradske UDB-e njemu lično, u kome se upozorava da je “advokat S.P. spreman na sve”!

Sudski spis je često bio nedostupan (“čita ga sudija”, “nalazi se u Vrhovnom sudu”, “nalazi se u sefu, nema ključa” itd.). Ako želite da kopirate spise “kopirka je pokvarena”. Ako hoćete da se požalite predsedniku suda, on je “na sednici”, “ima stranku”, “službeno je odsutan”). Mašta je bila bezgranična. Jedino što je braniocu preostajalo bilo je – upornost i ovakve pritužbe.

Naravno, one su ostajale bez odgovora, ali je u spisu sačuvan trag o nezakonitim postupcima suda.

Kod sudova su ove pritužbe bile veoma nepopularne, naročito u političkim slučajevima. Branioca koji bi ih, ipak, stavljaio one su stavljalie u poziciju “neprijatelja”, nekog ko kviri igru, ko gotovo pakosno (jer uzaludno) ignorieše prećutno pravilo da je u političkom procesu sve dozvoljeno budući da je ishod fatalno predodređen, pa da po toj logici niko ne snosi nikakvu ličnu odgovornost za svoj rad.

Uz pojedine pritužbe, kada je to bilo potrebno, dato je najkraće objašnjenje okolnosti u kojima su stavljenel, kod drugih sve je razumljivo iz samog sadržaja pritužbe.

* Uvodne tekstove za sva poglavlja, kao i uvode u pojedinačne predmete napisao je Srđa Popović, izuzev u predmetima Dušana Makavejeva i Mihaila Mihailova koje su napisali oni sami. (prim. Z.P.)

Pismo Univerzitetskom odboru Saveza studenata Beograda

Predmet: Kr. 100/71 Okružni sud u Beogradu, zabrana VIDIKA, i
Kr. 101/71 Okružni sud u Beogradu, zabrana STUDENTA

U prilogu Vam dostavljam žalbe koje sam u ova dva predmeta uložio i to:

1. protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 100/71 u predmetu zabrane STUDENTA, i predatu 06.09.1971. godine i
2. protiv rešenja istog suda Kr. 101/71 u predmetu zabrane VIDIKA, predatu 01.09.1971. godine.

Takođe, želim da Vas informišem da sam se 10. o.m. raspitivao u Okružnom sudu i Vrhovnom sudu Srbije u kojoj se fazi postupka žalbe nalaze i saznao sledeće:

1. žalba za STUDENT došla je u Vrhovni sud Srbije 10. o.m. (poslata je tek posle moje intervencije – ja sam je još zatekao u Okružnom sudu, iako tamo po Zakonu ne sme da ostane duže od dva dana) – danas u 9h ujutro još nije bila rešena, vodi se u Vrhovnom sudu pod br. KŽ-1049/71;
2. žalba za VIDIKE poslata je Vrhovnom sudu Srbije takođe 10. o.m. vodi se pod brojem KŽ-1050/71 i držana je u Okružnom sudu takođe 7-8 dana protivno zakonom propisanom roku (poslata takođe tek nakon moje intervencije 10. o.m. kada sam u pisarnici Okružnog suda neistinito bio obavešten da je poslata Vrhovnom sudu 06.09. o.g.). U ovom predmetu izjavio sam pritužbu Sekretarijatu za pravosuđe, pošto je rok drastično prekoračen i to po drugi put u istom predmetu.

Pošto mislim da je povoljno da se o žalbama odlučuje baš u ovom trenutku, možda ne bi bilo loše da i sami urgirate brže rešavanje predmeta, bar na taj način što ćete se raspitivati u Vrhovnom sudu (Njegoševa 26) da li su i kada će predmeti biti rešeni.

S drugarskim pozdravom,

13.09.1971.

SRĐA M. POPOVIĆ

Prep.
Prilozi – žalbe

TELEGRAM SKUPŠTINI SRBIJE

SKUPŠTINA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE SRBIJE
ODBOR ZA PREDSTAVKE I PRITUŽBE GRAĐANA
MARŠALA TITA 14
BEOGRAD

DANA 06/09/71 UNIVERZITETSKI ODBOR BEOGRADA ULOŽIO JE ŽALBU PROTIV REŠENJA OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU KR/100/71 VRHOVNOM SUDU SRBIJE GDE JE ŽALBA PRIMLJENA 10/09/71 I ZAVEDENA POD KŽ/1049/71 I DO DANAS NIJE REŠENA PROTIVNO ODREDBI ČLANA 64/3 ZAKONA O ŠTAMPI PO KOME VRHOVNI SUD MORA REŠITI ŽALBU U ROKU OD TRI DANA STOP KAKO JE ŽALBA U VRHOVNOM SUDU VEĆ PUNIH DESET DANA I KAKO JE IZDAVAČ UZALUD IZJAVLJIVAO PRITUŽBE 15/9/71 PREDSEDNIKU VRHOVNOG SUDA SRBIJE I 18/9/71 REPUBLIČKOM SEKRETARIJATU ZA PRAVOSUĐE IZDAVAČ MOLI ODBOR ZA HITNU I ENERGIČNU INTERVENCIJU I UTVRĐIVANJE ODGOVORNOSTI ZA OVAKVO NEZAKONITO POSTUPANJE

ZASTUPNIK IZDAVAČA SRĐA POPOVIĆ ADVOKAT

Potvrda o predaji telegrama:
Odredište: Beograd
Broj telegrama: 1521
Datum i vreme prijema: 20.9.71.
Broj reči: 124
Naplaćeno dinara: 24,80
Potpis PTT radnika: Prlja
Pošta: 11104 Beograd

Pritužba predsedniku Okružnog suda

Advokat
SRĐA M. POPOVIĆ
Beograd, Prote Mateje br.6
Tel. 44-637

Kio 11/72

PRESEDNIKU OKRUŽNOG SUDA
Beograd

Rešenjem Okružnog suda u Beogradu određen je pritvor protiv moga branjenika, okr. MILANA NIKOLIĆA, iz Beograda, studenta Filozofskog fakulteta u Beogradu od 7. januara o.g.

Međutim, okrivljeni u pismu pisanom majci opisuje neverovatne okolnosti pod kojima pritvor izdržava:

“... Hrana koju moram da držim pod krevetom, privlači pacove iz kanalizacije. Jedan mi je pojeo dosta sira pre nego što sam ga zatvorio u jednu rupu u zidu pored kible. Sada ne znam šta ću s njim, grebe i ne da mi da spavam noću...”

Opšte je poznato da su pacovi najopasniji prenosnici i po život opasnih virulentnih infekcija kakva je tetanus, bilo ujedom (jer su poznati sa svoje agresivnosti) bilo zagađivanjem hrane na kojoj ostavljaju infektivni materijal.

Ovo tim pre u situaciji kada okrivljeni nije u stanju ništa da preduzme kako bi se zaštitio lično ili sklonio hranu van domašaja pacova.

U ovakvim higijenskim uslovima u Centralnom zatvoru u Beogradu izvestio sam danas preporučenim pismom i Zavod za zdravstvenu zaštitu SR Srbije, a ovim u smislu člana 189 ZKP Vama kao organu koji vrši nadzor nad ovim zatvorom stavljam

pritužbu

i molim da budem obavešten o tome šta je povodom iste preduzeto.

Srđa M. Popović,
advokat

U Beogradu
25. februara 1972. god.

Pismo Zavodu za zdravstvenu zaštitu Srbije

Advokat
SRĐA M. POPOVIĆ
Beograd, Prote Mateje br. 6
Tel. 44-637

25. februara 1972. god.

ZAVODU ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU SR SRBIJE
Bulevar JNA 12
11000 Beograd

Iz pisma jednog mog branjenika, Milana Nikolića, koji izdržava pritvor u Centralnom zatvoru u Beogradu, Bačvanska 14, slučajno sam saznao da u ovom zatvoru u kome se nalaze stotine pritvorenika vladaju takvi higijenski uslovi koji dovode u pitanje ne samo zdravlje, već i same živote ljudi.

Naime, pacovi iz kanalizacije, prema pismu moga branjenika koji nije ni svestan opasnosti u kojoj se nalazi, nasrću na hranu koju pritvorenici moraju da drže na zemlji ispod kreveta, jer nema drugog mesta gde bi je mogli držati – zagađuju ovu hranu koju pritvorenici zatim jedu i stvaraju ozbiljne mogućnosti za virulentne infekcije, čak i tetanus koje mogu biti i po život opasne, što je naslovu, naravno, još bolje poznato nego meni.

Pisao sam danas Predsedniku Okružnog suda u Beogradu koji vrši nadzor nad ovom ustanovom, kao branilac okrivljenog Milana Nikolića, jer sam bio zaprepašćen da takvi srednjovekovni uslovi vladaju u jednom beogradskom zatvoru 1972. godine, ali Vama se obraćam u ime svih onih drugih pritvorenika ovog zatvora kao ustanovi koja se brine za zdravlje ljudi u ovoj Republici i kada su oni pritvorenici, i molim Vas za najhitniju akciju pre nego što ova sramota dobije tragičan epilog.

SRĐA M. POPOVIĆ

Prep.

Miodrag Stojanović – Zoran Đinđić (1974)

(Uvod)

Ova pritužba pokazuje ne samo tipično siledžijsko ponašanje istražnih sudija u političkim procesima, nego, što je možda zanimljivije – metodologiju istražnih sudija kojom su izjave date UDBI (neupotrebljive kao takve u sudskom postupku) “pretakane” u zapisnike o saslušanju okrivljenog kod istražnog sudije. Tako bi ove izjave (date bez prisustva branioca, iznuđene pretnjama i dugočasovnim ispitivanjem tokom trodnevnog pritvora) trebalo “ozakoniti” navođenjem optuženog da ih prvo prizna za svoje, a zatim i da ih ponovi. Mnogi optuženi su to i činili ne shvatajući razliku u formi kao bitnu. Na taj način bi iznuđene izjave dobijale pečat suda.

Pritužba predsedniku Okružnog suda u Beogradu

Kri – 239/74

PRESEDNIKU OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU

Kao branilac optuženih Miodraga Stojanovića i Zorana Đinđića, studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu, podnosim sledeću

PRITUŽBU

na rad Istražnog sudije toga suda MIODRAGA STEVOVIĆA

Dana 6. marta o.g. na poziv Istražnog sudije toga suda MIODRAGA STEVOVIĆA, predstali su tome sudu kao okrivljeni moji branjenici MIODRAG STOJANOVIĆ i ZORAN ĐINĐIĆ, obojica studenti Filozofskog fakulteta iz Beograda.

Istražni sudija otpočeo je ispitivanje prvog okrivljenog ZORANA ĐINĐIĆA, ne upozorivši ga na njegova prava iz člana 203 ZKP, tj. da nije dužan da se brani, niti da odgovara na pitanja.

Tek na upozorenje branioca, da se na takvom iskazu okrivljenog ne može kasnije zasnovati nikakva sudska odluka (čl. 203, st. 10 ZKP). Istražni sudija upozorio je okrivljenog ĐINĐIĆA na njegova prava po ZKP-u.

Okrivljeni ZORAN ĐINĐIĆ, na to je izjavio: “Želim da iskoristim ovo svoje pravo i ne želim da iznesem svoju odbranu”.

Nakon njega saslušani MIODRAG STOJANOVIĆ pošto je upozoren na svoja prava iz čl. 203 ZKP, izjavio je “Ne želim da iznesem svoju odbranu, niti da odgovaram na postavljena pitanja.”

Međutim, Istražni sudija, pošto je zaključio zapisnik o saslušanju, saopštio je okrivljenima da će nastaviti sa saslušanjem (?) sledećeg dana – 7. marta u 8 časova, zapretivši, okrivljenima da će ih prinudno privesti, ako se ovom pozivu ne odazovu.

Okrivljeni su protestovali protiv ovoga, kada su se odazvali pozivu sledećeg dana (7. marta 1974. god.), ali im je tada Istražni sudija rekao da njihovo saslušanje nije gotovo, i da želi da im predoči neka dokumenta.

Tada je Istražni sudija okrivljenima pročitao njihove iskaze date navodno od strane njih pred organima SDB, odn. službene beleške o tim navodnim razgovorima, te okrivljenima postavio pitanje šta imaju da kažu na sadržinu ovih dokumenata, iako su mu oba okrivljena prethodnog dana jasno izjavila da ne žele da daju odbranu, niti da odgovaraju na pitanja.

Štaviše, branilac okrivljenih je upozoren da “ne savetuje okrivljene kako da od-

govore na pitanje", kada je branilac protestovao zbog postavljanja pitanja okrivljenom koji je izjavio da ne želi na njih da odgovara.

No, to nije sve. Pošto su okrivljeni ponovo izjavili da ne žele da odgovaraju na pitanja, Istražni sudija obratio se Okružnom javnom tužiocu rečima: "Imate li kakvih pitanja?"

Dalje, iako su okrivljeni već po treći put odbili da daju odbranu i odgovaraju na pitanja, Istražni sudija poziva ih da ponovo predstanu radi saslušanja, odn. nastavka saslušanja u kome će im se predočiti magnetofonske trake snimljene od organa SDB, sa ponovnom pretnjom da će u slučaju da ne dođu biti prinudno privedeni. Ovaj "nastavak saslušanja" (TREĆI po redu) zakazan je za 11. oktobar u 10 časova.

Notorno je, međutim, da se izjavom okrivljenog da ne želi da dâ odbranu niti da odgovara na pitanja NUŽNO MORA ZAVRŠITI saslušanje okrivljenog. Svako dalje postavljanje pitanja, "predočavanje" i sl. potpuno je bespredmetno i protivno slobodno izraženoj volji okrivljenog da se NE BRANI, pa samim tim nezakonito, jer se time ustvari vrši pritisak na okrivljenog da UPRKOS izraženoj volji da se ne brani i ne odgovara na pitanja – od njega dobiju odgovori (jer čemu inače pitanja?) i dobije izjava protivno volji okrivljenog kako je na zapisniku već konstatovana.

Nema se šta predočavati okrivljenom koji ne želi da se brani. Takvo postupanje je nezakonito, jer bi se na taj način okrivljeni mogao danima pozivati, moglo bi mu se "danima" nešto "predočavati", mogla bi se danima ponavljati pitanja (na koja je već odgovorio) da li želi da da odbranu i sl., a to može imati za posledicu jedino da se slomi volja okrivljenog i od njega, protivno njegovoj volji, dobije odgovor odn. izjava.

Okrivljeni će još jednom predstati 11. marta pred Istražnog sudiju, sasvim bespotrebno, samo da ne bi sebe izložili neprijatnostima prinudnog privođenja, ali ovom svojom pritužbom žele da skrenu pažnju na postupanje Istražnog sudije, koji nastoji uprkos njihovoj (na zapisniku konstatovanoj) volji da od njih dobije iskaze, kako bi Predsednik suda preduzeo energične korake da se poštuju zakonska prava okrivljenih i prestane sa njihovim savršeno nezakonitim daljim pozivanjem i saslušavanjima.

U Beogradu
10. marta 1974. god.

MIODRAG STOJANOVIĆ
ZORAN ĐINĐIĆ
koje brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Brigitte Mohnhaupt (1978)

(Uvod)

Brigitte Mohnhaupt je 1978. godine sa još troje mladih Nemaca, pripadnika grupe Bader-Majnhof na zahtev Interpola uhapšena u Zagrebu. Neko u vrhu vlasti je imao sjajnu ideju da njihovo izručenje uslovi razmenom za jugoslovenske političke disidente koji su živeli u Nemačkoj i čije hapšenje su jugoslovenske vlasti uzaludno tražile godinama. Zato je beogradskom sudu bilo bitno da neupućene drži daleko od ekstradicionog postupka dok se ne izvrši razmena.

stvari, bilo je teško čak saznati pred kojim sudom bi se taj postupak vodio i gde se optuženi nalaze. Bilo je jasno da se predmet verovatno nalazi u beogradskom Okružnom sudu s obzirom na njegovu osetljivost. I stvarno, u pisarnici beogradskog Okružnog suda neoprezni službenik mi je saopštio da se predmet nalazi kod istražnog sudije Stevovića. Dva minuta kasnije istražni sudija Stević obaveštava me, ne trepnuvši, da sam pogrešno obavešten i da predmet nije u njihovom sudu. Pokušao sam da potvrdim o tome gde je predmet dobijem od Sekretarijata za unutrašnje poslove i Sekretarijata za pravosuđe, ali bezuspešno. Pomoć mi je uskratila i nemačka ambasada u Beogradu. Na kraju, morao sam da umnožim punomoćje koje mi je izdala majka Brigitte Mohnhaupt i zahtev za sastanak sa njom u 52 primerka i da ga preporučenom poštom pošaljem na adrese svih okružnih sudova u Jugoslaviji, da bih bar imao dokaz da mi se onemogućava kontakt sa strankom. Predmet sam na ovaj komplikovani način "pronašao" u beogradskom Okružnom sudu, gde je, naravno, od početka i bio. Predao sam punomoć dobijenu od majke optužene, ali onda se istražni sudija "dostetio" kako se ta nevolja može, mada opet nezakonito, izbeći.

Inače, nespretnošću diplomatske službe u nemačku javnost dospela je jugoslovenska ideja o razmeni, posle čega je nemačka vlada, naravno, morala s gnušanjem da odbije ideju o "trgovini ljudima".

Pismo branioca SSIP-u

SAVEZNOM
SEKRETARIJATU INOSTRANIH POSLOVA
(nemački referat)
Miloša Velikog br. 26
11000 Beograd

Predmet: BRIGITTE MOHNHAUPT – izručenje

Dana 11. jula o.g. u sobi 24 toga Sekretarijata (nemački referat) pokušao sam od nadležnog službenika toga Sekretarijata da dobijem obaveštenje gde se nalazi uhapšena nemačka državljanka BRIGITTE MOHNHAUPT, čije izručenje traži Savezna Republika Nemačka, kao i kod koga suda će se voditi ili se vodi postupak izručenja, budući da sam od majke pom. nemačke državljanke ovlašćen da istu u postupku izručenja branim.

Službenik sa kojim sam razgovarao rekao mi je da "to ne može da mi kaže", čime se naš razgovor i završio.

Napominjem da sam se legitimisao kao branilac pom. nemačke državljanke.

Najljubaznije molim taj Sekretarijat da mi dâ traženo obaveštenje ili da me pisмено izvesti da tu informaciju "ne može da mi dâ", kako mi je usmeno rečeno.

Naime, moja nalogodavka, majka pom. nemačke državljanke želi da se lično uveri da ovakvu informaciju nisam mogao da dobijem od jugoslovenskog Sekretarijata za inostrane poslove.

Unapred zahvaljujem.

U Beogradu,
17-og jula 1978. god.

Prilog: fotokopija punomoćja

SRĐA M. POPOVIĆ

Pismo predsedniku Okružnog suda u Beogradu

PRESEDNIKU
OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU
B e o g r a d

Predmet: BRIGITTE MOHNHAUPT – izručenje

Dana 17-og o.m. rečeno mi je od strane zamenika Predsednika Okružnog suda, da se kod toga suda ne vodi nikakav postupak za izručenje nemačke državljanke, moje branjenice, BRIGITTE MOHNHAUPT.

Moja nalogodavka, majka BRIGITTE MOHNHAUPT, po punomoćju koje sam dostavio tome sudu, rekla mi je da poseduje suprotne informacije, te kako sam i sam obavešten u pisarnici (istražnoj) toga suda da se "predmet nalazi kod sudije STEVOVIĆA, soba 207", ali da je broj predmeta "tajna, jer je to interna stvar suda", a da se registar izručenja nalazi kod sudije STEVOVIĆA", to Vas najljubaznije molim da mi pismeno potvrdite informaciju (navedenu u prvom stavu), jer je to želja moje stranke.

Molim da se ovaj dopis ne shvati kao event. sumnja sa moje strane, već kao opravdani zahtev moje nalogodavke koja kao majka želi da sazna sudbinu svoje kćeri.

U Beogradu
17-og jula 1978 god.

SRĐA M. POPOVIĆ

Prilog: fotokopija punomoćja

Pismo istražnom sudiji Okružnog suda u Beogradu

ISTRAŽNOM SUDIJI OKRUŽNOG SUDA
u Beogradu

Predmet: BRIGITTE MOHNHAUPT – izdavanje

Dopisom Predsednika toga Suda br. VI SU-63/78 od 19.07.1978. godine obavesthen sam da je moja branjenica

“nemačka državljanka BRIGITTE MOHNHAUPT u ekstradicionom postupku prilikom ispitivanja (podvukao S.P.) izjavila da Vas po punomoćju njene majke, ne prihvata za branioca, što je i zapisnički konstatovano.”

Slobodan sam da Sudu skrenem pažnju na sledeće:

- 1) U postupku izdavanja u pogledu odbrane i prava branioca važe u svemu odredbe čl. 67 do 75 i 168 Zakona o krivičnom postupku (v. Kom. uz čl. 527 ZKP, izdanje “Službenog lista”, Beograd, 1977).
- 2) Mene je kao branioca opunomoćila majka BRIGITTE MOHNHAUPT u skladu sa čl. 67, tač. (3) Zakona o krivičnom postupku.
- 3) Dana 11. jula 1978 god. podneo sam tome Sudu punomoćje u smislu čl. 67, tač. (6) Zakona o krivičnom postupku.
- 4) Dana 18.07.1978 god. predao sam kod pošte Beograd 11101 preporučeno, podnesak kojim dostavljam punomoćje overeno od sudskog tumača i legalizovano na način predviđen Zakonom.

Prema povratnici ovo punomoćje primljeno je u Okružnom sudu u Beogradu 18 ili 19. jula 1978. (nemoguće je tačno utvrditi, jer je datum prepravljjan).

- 5) U obavesthenju Zamenika Predsednika toga Suda (gore citirano, datirano sa 19. julom 1978. god.) ne kaže se kada je ispitana moja branjenica.

U svakom slučaju, savršeno je jasno iz sadržine toga obavesthenja, da je ona ispitana kada je moje punomoćje već ležalo kod toga Suda.

Dakle, pre nego što se pristupilo ispitivanju moje branjenice ja sam imao svojstvo njenog branioca.

- 6) Prema članu 168 tač. 6 istražni sudija je po Zakonu o krivičnom postupku bio dužan da me obavesti o vremenu i mestu izvršenja istražne (tj. izviđajne) radnje kojoj mogu u smislu tač. 6, istog člana prisustvovati kao branilac.

Od ove dužnosti mogao je istražni sudija biti oslobođen jedino pod uslovom da je na osnovu čl. 168 tač. 5, odn. člana 162 tač. 4 bilo prethodno doneto rešenje da mi se kao braniocu uskraćuje ovo pravo u interesu odbrane ili bezbednosti zemlje (čl. 168 tač. 5 Zakona o krivičnom postupku).

Kako ovakvo rešenje nije doneto istražni sudija morao me je obavestiti o vremenu i mestu ispitivanja moje branjenice, kako bih istom mogao prisustvovati.

Iz ovoga propusta proizilaze dve formalno-pravne posledice

prvo, da se na iskazu moje branjenice u smislu čl. 218 tač. 10 Zakona o krivičnom postupku ne može zasnivati nikakva odluka, i

drugo, da budući da je izjava moje branjenice kojom me ne prihvata za branioca data odn. uzeta protivno odredbama Zakona o krivičnom postupku, ista ne proizvodi nikakvo pravno dejstvo.

Zato molim, kako sam već izneo u svome podnesku od 19. o.m. da mi se obezbedi sastanak sa branjenicom, uvid u spis i prisustvovanje svim radnjama u postupku, kao i dostava svih pismena po Zakonu o krivičnom postupku, bar sve do tle dok moja branjenica ne da izjavu da me ne prihvata za branioca na način predviđen krivičnim postupkom tj. u mom prisustvu.

U Beogradu
24. jula 1978. god.

SRĐA M. POPOVIĆ

Pritužba predsedniku Okružnog suda u Tuzli

PREDSEDNIKU OKRUŽNOG SUDA U TUZLI

Predmet: glavni pretres protiv opt. JOVE ILIĆA u predmetu K-185/79

- (1) Na pretresu od 21. XI 1979. godine, sudija-porotnik, (jedina drugarica u veću) i Predsedavajući veća, skoro sve vreme zasedanja su pušili. Smatram da se time narušava ugled suda i omalovažavaju ostali učesnici u postupku (na pr. svedoci od kojih se istovremeno, i pravilno, zahteva da stojeći daju svoj iskaz).
- (2) Predsedavajući, na istom pretresu, prilikom saslušanja svedoka MIĆE KOJIĆA umesto da svedoka opomene na red zbog psovke ("glagolom" kako se kaže) koju je svedok izgovorio nemogući nečega da se seti, trenutak kasnije sa osmehom ponavlja tu psovku ("Kako ti reče..."), bez ikakve potrebe,
- (3) Prilikom saslušanja istog svedoka, Predsedavajući, usred saslušanja svedoka, očigledno, nezadovoljan odgovorom svedoka, ponavlja upozorenje da lažno svedočenje predstavlja krivično delo, koje je već dato pre nego što je pristupljeno ispitivanju svedoka. Budući da takvo ponovno upozorenje za vreme saslušanja nije predviđeno postupkom – smatram da se na ovaj način utiče na volju svedoka.
- (4) Predsedavajući veća udaljio je iz sudnice lice, koje se pojavilo na vratima pitajući da li može da prisustvuje pretresu, čime je narušen princip javnosti pretresa. Na primedbu branioca da u vratima sudnice tokom pretresa stoji milicioner i da to kod publike (rodbina optuženog, na primer) stvara utisak da ulaz u sudnicu nije slobodan, drugarica sudija-porotnik odgovara da je "takav običaj u Bosni".
- (5) Drugarica sudija-porotnik, tokom celog pretresa u više mahova prekida u reči optuženog, svedoke, branioca optuženog, ironizira mimikom i rečju iskaze optuženog i svedoka i otvoreno izražava sumnju u njihove izjave, čime se po mom mišljenju ispoljava pristrasnost, budući da se dokazi ocenjuju, tek nakon završenog dokaznog postupka.

S obzirom na izloženo izjavljujem sledeću

p r i t u ž b u

na rad Predsedavajućeg veća i drugarice sudije porotnika zbog narušavanja ugleda suda, pristrasnog vođenja postupka, omalovažavanja drugih učesnika u postupku i narušavanja principa javnosti glavnog pretresa.

Molim da u smislu čl. 181 st. 2 budem izvešten o tome šta je preduzeto povodom ove pritužbe.

U Tuzli,
21. XI 1979. god.

JOVA ILIĆ
koga brani,
SRĐA M. POPOVIĆ

Žalba Ilić Gospe OSUP-u Srebrenik

OPŠTINSKOM SEKRETARIJATU
ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
Srebrenik

ŽALBA

ILIĆ GOSPE, iz Jesenice, SO Srebrenik
protiv rešenja Up. Br. 12-27-84/79 od 24. I 1980. god. Opštinskog sekretarijata za unutrašnje poslove, Srebrenik
REPUBLIČKOM SEKRETARIJATU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE SR BiH

Žalilja pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI i preko zastupnika po punomoćju koje prilaže pod A) stavlja sledeći

žalbeni predlog

NIŠTI SE prvostepeno rešenje i predmet vraća prvostepenom organu na ponovni postupak i odluku.

O b r a z l o ž e n j e :

1) Obrazloženje prvostepenog rešenja je nerazumljivo.

Naime, žalilji je poznato da na osnovu čl. 43 st. 3 Zakona o putnim ispravama jugoslovenskih državljana ("Službeni list SFRJ", br. 30/79) nadležni organ ne mora navesti razloge kojima se rukovodio prilikom donošenja rešenja o oduzimanju putne isprave. Žalilja, zato ne pobija prvostepeno rešenje zbog odsustva ovih razloga. Žalilja pobija prvostepeno rešenje, jer je njegovo obrazloženje nerazumljivo, te se ne može sa sigurnošću ispitati.

Ključna rečenica u obrazloženju pobijanog rešenja je gramatički nepotpuna, nedovršena je započeta misao – i kao takva ona nema nikakvog smisla. Ta rečenica, doslovno, glasi:

"Međutim, poslije izdavanja putne isprave ustanovljeno je da su nastupili razlozi i ispunili uslovi (verovatno treba: "ispunili se uslovi" – prim. žalilje) za oduzimanje iste u smislu čl. 43 st. 1 tač. 6 Zakona o putnim ispravama jugoslovenskih državljana ("Sl. list SFRJ" br. 30/79), zbog toga što je"

Tu se rečenica prekida. Očigledno je da je ova rečenica nedovršena i besmislena.

S obzirom na ovo obrazloženje rešenja se ne može sa sigurnošću ispitati, te ono mora biti poništeno. Ne treba smetnuti s uma da se ovom odlukom rešava o jednom USTAVNOM pravu žalilje, te da odluka kojom se rešava o jednom tako važnom pravu žalilje – mora biti BAR razumljiva jezički.

- 2) Bračni drug žalilje, JOVO ILIĆ, osuđen je od strane Okružnog suda u Tuzli 7. XII 1979. godine u predmetu K-185/79 na devet i po godina zatvora zbog krivičnog dela protiv naroda i države (presuda nije pravosnažna).

Žalilja može jedino da predpostavi da je to bio razlog kojim se rukovodio prvo-stepeni organ prilikom donošenja pobijanog rešenja.

Žalilja, međutim, smatra da joj ne može biti uskraćeno jedno ustavno pravo zbog tuđe eventualne krivice.

Sama žalilja, što se jasno i nedvosmisleno pokazalo prilikom provedenog krivičnog postupka protiv njenog bračnog druga, nije pokazalo nikakvo učešće u inkriminisanoj delatnosti optuženog, niti je, čak, imala ikakvog saznanja o takvoj delatnosti (u tome su saglasni i oni svedoci koji terete optuženog).

DOKAZ: A) uvid u spis K-185/79 Okružnog suda u Tuzli.

- 3) Žalilja je polupismena žena, sa par razreda osnovne škole, bez ikakvih kvalifikacija, zaposlenja, prihoda ili imovine u SFRJ. Majka je dvoje maloletne dece od 6 i 13 godina.

U SR Nemačkoj je boravila 10 godina na privremenom radu – sve do jula 1979. godine kada je došla na godišnji odmor u Jugoslaviju i kada joj je bračni drug lišen slobode, a njoj oduzeta putna isprava.

Sve što je žalilja stekla (odeća, nameštaj, pokućstvo) tokom ovih mukotrpnih godina – nalazi se u Düsseldorfu u SR Nemačkoj, dok je žalilja sada prinuđena da živi od oskudne pomoći rođaka, koji nisu više u stanju da izdržavaju i pružaju smeštaj žalilji i njenoj deci, budući da su i sami lošeg materijalnog stanja.

Oduzimanjem putne isprave žalilja je, bez ikakve svoje krivice, zajedno sa dvoje maloletne dece dovedena u takvu egzistencijalnu situaciju u kojoj je doveden u pitanje sam život i zdravlje nje i njene dece.

Žalilja je, dalje, prinuđena da se obrati za socijalnu pomoć (nakon toliko godina rada) i da zajedno s decom padne na teret zajednici.

Sve ovo pokazuje do koje mere je necelishodno pobijano rešenje. S jedne strane, jasno je kao dan da polupismena, nekvalifikovana žalilja i njena deca (kojima je takođe oduzeta putna isprava!) ni na koji način ne mogu ugrožavati javni poredak i interese odbrane zemlje, kako se sasvim proizvoljno tvrdi u pobijanom rešenju, a s druge strane, ugrožava se egzistencija troje nedužnih ljudi, čije će izdržavanje pasti na teret zajednice.

- DOKAZ: B) Uverenje Opštinske uprave za prihode SO Srebrenik broj 05-458-747/80 od 6. februara 1980 godine
- C) Izjava ILIĆ ILIJE pred nadležnim organom SO Srebrenik
- D) Izvod iz matične knjige rođenih za ILIĆ RANKA
- E) Izvod iz matične knjige rođenih za ILIĆ RADISLAVA
- F) Potvrda Okružnog suda u Tuzli br. K-185/79 od 17. januara 1979 god.
- G) Zahtev ILIĆ GOSPE Centru za socijalni rad SO Srebrenik.

Žalilja moli da drugostepeni organ sam oceni da li je prvostepeni organ sam pri korišćenju datog mu ovlašćenja za rešavanje po slobodnoj oceni, ostao u granicama tog ovlašćenja i da li ga je iskoristio u skladu sa ciljem zbog koga mu je ovlašćenje dato.

U Beogradu,
15. februara 1980. god.

GOSPA ILIĆ
koju zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Gian Franco Ladini, 1982 (Uvod)

Pritužba u slučaju Ladini primer je prepreka koje stavljaju odbrani u političkim slučajevima. U ovom slučaju sud je još bezobzirniji nego inače, jer ne samo da se radi o krivičnom delu kontrarevolucije, već je optuženi – strani državljanin. Time predmet dospeva u “isključivu nadležnost” Saveznog SUP-a, što sud čak otvoreno i priznaje! Takvi predmeti držani su pod ključem i od istražnog sudije bi se samo tražilo da na gotova dokumenta stavljaju svoj potpis i pečat suda.

Okrivljeni je držan excommunicado prvo, da bi se u njemu stvorilo osećanje bespomoćnosti, i drugo, jer se nalazio u dramatičnom fizičkom i psihičkom stanju (oslabio 20 kilograma, inače slep na jedno oko, “izvođen na streljanje” u cilju zastrašivanja i iznuđivanja iskaza, lišavan sna itd.)

Inače Ladinijev slučaj bio je bizaran i sam po sebi. Gian Franco Ladini i njegov brat bili su suvlasnici tršćanske trgovačke firme koja je poslovala sa izvoznicima s Kosova. Prilikom jedne poslovne posete Kosovu on je uhapšen zajedno sa desetak kosovskih privrednika i svi su bili optuženi za “kontrarevolucionarni napad” na SFRJ “podrivanjem ekonomske osnovice zemlje”. “Podrivanje” se sastojalo u zaključenju štetnih ugovora sa tršćanskom firmom, pa ako je i moglo imati nekog osnova na strani kosovskih privrednika u odnosu na italijanskog uvoznika optužba je bila apsurdna u odnosu na Ladinija. On je bio optužen što je za svoju firmu zaključivao povoljne ugovore. Uzalud se Ladini branio da je on trgovac, da je njegov posao “da kupuje što jeftinije, a prodaje što skuplje”. Optužnica je podignuta, a beogradski advokati “s dobrim vezama” plašili su ga da je “u pitanju glava” i tražili odgovarajuće honorare za odbranu.

Stvar se završila mnogo manje dramatično. Napisao sam Ladiniju prigovor na optužnicu, njegov brat je prigovor preveo na italijanski, umnožio, iznajmio avion i taj letak bacao iz aviona po Trstu i još par italijanskih gradova! Uskoro je šef italijanskih komunista, Berlinguer intervenisao kod Dolanca i Ladini je po kratkom postupku poslat u Italiju. To je bio šok za jugoslovensku štampu koja ga je, po svom običaju već uveliko pre bilo kakvog suda, proglasila za kontrarevolucionara.

Pritužba predsedniku Okružnog suda u Prištini

PREDSEDNIKU OKRUŽNOG SUDA U PRIŠTINI

Beograd, 5. marta 1982. godine

Predmet: PRITUŽBA – GIAN FRANCO LADINI K-230/81

Dana 18. februara 1982. godine obratio sam se u gornjem predmetu Vašem sudu dostavljajući punomoć za odbranu. Istovremeno sam molio da mi se omogući (1) razmatranje spisa (2) fotokopiranje pojedinih delova spisa i (3) slobodni sastanak s optuženim.

Dana 1. marta 1982. godine dobio sam odgovor od predsednika veća – sudije ĐORĐA AKSIĆA kojim mi se dozvoljava samo razmatranje spisa.

Za dobijanje dozvole za razgovor upućujem se na Savezni SUP (?), a fotokopiranje se uskraćuje “zbog obimnosti i klasifikacije spisa”?!

Prilažem oba dopisa u fotokopiji.

Ističem da mi Sud posle podizanja optužnice mora dozvoliti slobodan sastanak s optuženim radi pripremanja odbrane - član 74., stav 4. ZKP to izričito predviđa bez ikakvih ograničenja.

Iz punomoćja koje prilažem videćete da ne branim optuženog ni u kakvoj “istrazi” za nekakvo drugo delo, već jedino i samo u predmetu K-230/81 u kome je podignuta optužnica. Dakle, slobodan sastanak mi se nikako ne može uskratiti, kako je to učinjeno.

(Uostalom, čak i kada se vodi istraga i kada je izvršenje pojedinih istražnih radnji povereno ovlašćenim organima unutrašnjih poslova o konaktima okrivljenog sa braniocem odlučuje samo i jedino istražni sudija koji vodi istragu - čl. 161 ZKP).

Takođe mi je neshvatljivo da mi se fotokopiranje pojedinih delova spisa uskraćuje zbog “obimnosti” spisa. Obimnost je upravo razlog da mi se fotokopiranje dozvoli. Spis takvog obima je NEMOGUĆE prepisati rukom, pa se ovakvim uskraćivanjem onemogućava ustvari odbrana.

Dalje, budući da tužilac raspolaže prepisom celokupnog spisa, stranke se na ovaj način stavljaju u neravnopravan položaj.

Takođe mi je neshvatljivo šta znači da mi se fotokopiranje uskraćuje zbog “klasifikacije” spisa. Ako se time želi reći da su stranice spisa međusobno slepljene (kako se to obično čini), ističem da to nije nikakva prepreka, budući da svojom tehnikom mogu fotokopirati i takav spis, ne odvajajući slepljene stranice. Uostalom

zar je takva tehnička malenkost sameriva sa ustavnim pravom na formalnu odbranu?

S obzirom na izloženo izjavljujem

p r i t u ž b u

na rad sudije toga suda ĐORĐA AKSIĆA, zbog toga što mi je kao braniocu GIAN FRANCA LADINI-a neopravdano uskratio slobodni sastanak s optuženim protivno imperativnoj odredbi člana 74/4 ZKP, što me je za dozvolu za sastanak uputio na organe SUP-a koji NIKADA ne mogu izdavati ovakve dozvole po ZKP-u, te što mi je bez opravdanog razloga uskratio fotokopiranje pojedinih delova spisa koji se zbog izuzetne obimnosti ne može prepisati rukom, stavljajući na taj način odbranu u neravnopravan položaj prema optužbi, koja raspolaže potpunim prepisom celog spisa.

U smislu člana 181 stav 2 ZKP zahtevam da budem obavešten o tome šta je po ovoj pritužbi preduzeto.

SRĐA M. POPOVIĆ
branilac
opt. GIAN FRANCO LADINI-a

Vojislav Šešelj, 1984-1986

(Uvod)

Po zamisli sarajevske UDBE trebalo je da profesorka sarajevskog Pravnog fakulteta Olga Kozomara svedoči na sudu protiv Vojislava Šešelja. Da bi se potencijalna svedokinja "omekšala" i pristala na saradnju, UDBA joj upada u stan, vrši pretres i zatim je primorava da pozira policijskom fotografu sa "nepodobnim tekstovima" koje drži na grudima. Cilj je, naravno, da se ponizi i zastraši.

Dužnost istražnog sudije, po njegovom mišljenju, je da ne dozvoli da ova metodologija UDBE bude registrovana u sudskom spisu. Dužnost branioca je da to u spis ugura. Oko toga i sličnih pojedinosti u postupku se vode čitave male bitke.

Prigovor Istražnom sudiji Okružnog suda u Sarajevu

Ki-162/84

ISTRAŽNOM SUDIJI OKRUŽNOG SUDA U SARAJEVU

Pošto mi je Istražni sudija toga suda u gornjem predmetu, a prilikom saslušanja svedoka OLGE KOZOMARE, profesora Pravnog fakulteta u Sarajevu, protivno odredbi člana 82 tač. 7 ZKP, uskratio zakonsko pravo da se moji prigovori na sadržinu zapisnika o saslušanju cit. svedoka konstatuju u zapisniku na način iz koga bi bilo vidljivo u čemu se prigovori sastoje, sadržinu svoga prigovora iznosim na ovaj način – tj. ovim podneskom:

PRIGOVOR NA SADRŽINU ZAPISNIKA O SASLUŠANJU SVEDOKA PROFESORA OLGE KOZOMARA PRED ISTRAŽNIM SUDIJOM DANA 29. MAJA 1984.

- (1) Istražni sudija odbio je da konstatuje da je braniocu uskratio pitanje:
“Da li Vam je ikada iko sugerirao kako ovde da svedočite?”
- (2) Istražni sudija je odbio da konstatuje izjavu svedokinje koja glasi:
“Kada biste vi samo znali kakve sam ja strahote doživela u prethodnom postupku... bila sam naterana da se fotografišem držeći u ruci neke tekstove, kao nekakav kriminalac... ja ne mogu o tome da govorim... osećam se ponižena...”
te da svedokinja pri tome vidljivo drhti, glas joj podrhtava i stavlja lice u šake.

U Beogradu,
30. maja 1984. god.

Branilac okr.
V. ŠEŠELJA
SRĐA M. POPOVIĆ

Pritužba predsedniku Okružnog suda u Sarajevu

PRESEDNIKU OKRUŽNOG SUDA U SARAJEVU

Na osnovu člana 181 stav 1 ZKP izjavljujem

PRITUŽBU

na nepravilnosti u radu Istražnog sudije toga suda VLADIMIRA BUJIĆA u predmetu Ki-162/84 protiv okr. VOJISLAVA ŠEŠELJA

i predlažem da se navodi iste ispituju a podnosilac u smislu čl. 181 stav 2 ZKP obavesti o tome šta je povodom pritužbe preduzeto.

Na dan 29. maja o.g. istražni sudija saslušao je svedokinju OLGU KOZOMARU, profesora Pravnog fakulteta iz Sarajeva. Tom prilikom istražni sudija počinio je sledeće nepravilnosti:

- (1) uskratio je braniocu pitanje koje je dozvoljeno po ZKP - čl. 168., st. 8. ZKP, pri čemu se među njima vodio sledeći dijalog:
- Branilac:** (svedoku): Da li je na vas bilo ko vršio pritisak da neosnovano branite ili da neosnovano teretite okrivljenog?
(Prednje pitanje je postavljeno, budući da je istražni sudija propustio da unese u zapisnik spontanu izjavu svedokinje "Vi ne znate kakve sam strahote ja doživela u prethodnom postupku", što je svedokinja izjavila vidno uzbuđena).
- Svedok:** Ako mislite na Šešeljeve prijatelje, niko mi se nije obraćao, niti me nagovarao...
- Branilac:** Ja mislim bilo ko, u bilo kom pravcu...
- Svedok:** (pokriva lice rukama) Ja sam doživela strahote...
- Branilac:** Je li vam iko sugerirao kako da svedočite?
- Istražni sudija:** Nemojte to...
- Branilac:** Da li mi uskraćujete to pitanje?
- Istražni sudija:** Uskraćujem vam.
- Istražni sudija je uskratio potpuno dozvoljeno pitanje, koje je imalo za svrhu da se utvrdi verodostojnost svedočkog iskaza.
- (2) Dalje je istražna radnja imala sledeći tok:
- Branilac:** Molim da konstatujete da mi uskraćujete ovo pitanje.
- Istražni sudija:** Neću da konstatujem.
- Branilac:** Onda želim da stavim primedbu na sadržinu zapisnika.

Istražni sudija: Ja sam sudija 20 godina i nikada nikome nisam dozvolio da stavlja nikakve primedbe na zapisnik.

Branilac: Ja sam advokat 20 godina i znam da mi zakon na to daje pravo.

Istražni sudija: Neću vam dozvoliti.

Branilac: Ne dozvoljavate mi da stavim prigovor?

Istražni sudija: (diktira) Branilac ima primedbu na sadržinu zapisnika...

Branilac: Molim vas unesite sadržinu moje primedbe. Svedok je izjavila da je "doživela strahote u prethodnom postupku"...

Istražni sudija: To je vaše viđenje.

Branilac: Naravno da je to moje mišljenje i ja imam pravo da se ono konstatuje u zapisniku, to i jeste smisao prigovora.

Istražni sudija: (za to vreme diktira) Dovršeno.

Branilac: Da li mi uskraćujete da stavim prigovor i navedem ŠTA prigovaram?

Istražni sudija: Dušo draga, zapisnik je dovršen i ne možete u njemu ništa više ispravljati.

Očigledno je da je istražni sudija postupio protivno odredbi čl. 168 st. 8 ZKP prema kojoj branilac ima pravo da zahteva da se u zapisnik unesu njegove primedbe u pogledu izvršenja pojedinih radnji.

U Beogradu,
30. maja 1984.

Branilac okr. V. ŠEŠELJA
SRĐA M. POPOVIĆ

POGLAVLJE II

ZABRANE

Zabrane (Uvod)

Sudske zabrane štampe učestale su posle studentske pobune 1968. godine. Omladinske i studentske organizacije koje su do tada postojale samo kao makete i služile isključivo pripremanju i selekciji budućih partijskih kadrova, preko noći su osvojili novi ljudi. Oni su imali nekakva sopstvena politička uverenja i želeli su da ta uverenja izraze. Tiraži su rasli, a država je bila zatečena. Štampano, "oblast od posebnog društvenog interesa" prešla je u ruke ljudi koje partija nije kontrolisala. Od "sredstava informisanja" ova štampa je težila da se pretvori u političko sredstvo kontrole vlasti. Ljudi koji su u njoj pisali odbijali su da budu "društveno-politički radnici" i pokušavali su da budu novinari. Bio je to samo izraz jedne krupnije pojave – partija je gubila monopol nad javnim prostorom. Gledaoci su provalili u igralište i milicija je posle toga još decenijama jurila te gledaoce po igralištu, sa promenljivim uspehom i promenljivom brutalnošću, ali ih odatle više nikada nije isterala.

Suđenja štampi bila su od male koristi za režim. Bila je to samo još jedna prilika da se inkriminirani stavovi javno brane, dokazuju i argumentuju. Sudnice su bile uvek dupke pune, studentska štampa ih je detaljno pratila, a ponekad i zvanična štampa. Bilo je zato i pokušaja da se sudi iza zatvorenih vrata, ali su oni propadali. Tako su se ova suđenja pretvarala u nekakve seminare o funkciji štampe u demokratskom društvu i pravu građana na kontrolu vlasti. Sam koncept odgovorne vlasti bio je, naravno, subverzivan obzirom na ustavni monopol partije, koja je došla na vlast "istorijskom nužnošću" i koja je bila odgovorna, dakle, samo pred istorijom, a ne pred svojim biračima koji nikakvu alternativu nisu ni imali.

Zbog svega toga, u objavljenim spisima sa tih suđenja ima toliko politikoloških digresija, otuda i gotovo njihova esejistička forma. Suđenja su pored one neposredne svrhe, bila i prilika za pravnu edukaciju publike.

Tužba izdavača LISTA "SUSRET"*

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Tužilac: SUSRET, list omladine Beograda, Makedonska 18.
Tuženik: SLOBODAN JOVIĆ, grafičko preduzeće, Beograd,
Stojana Protića br. 2.
Radi N. Din. 31.500.-

TUŽBA

Primeraka: 2

Priloga: 1

I.

Stranke su 07. juna 1968. godine oko 19-20 časova, sklopile ugovor prema kome je tuženik bio dužan da odštampa za tužioca 50.000 primeraka vanrednog broja lista SUSRET, s tim što bi prvih 2.000 primeraka lista tuženik isporučio 08. juna u 7 časova, a ostalih 48.000 primeraka u sukcesivnim partijama od po 2.000 primeraka svakog daljeg sata.

DOKAZ: saslušanje stranaka,
Svedok Ing. Slobodan Mašić, Vojvode Brane 7.

II.

Dana 08. juna 1968. godine oko 1 čas po ponoći, tehnički direktor tuženika KRAVLJANAC obavestio je glavnog urednika tužioca MIRKA KLARINA u prisustvu svedoka DANE MOJSIN da tuženik odbija da izvrši svoju ugovornu obavezu.

DOKAZ: saslušanje stranaka,
svedok DANA MOJSIN, Makedonska 18, Beograd.

III.

S obzirom da se radilo o vanrednom broju lista kojim je javnost trebalo da bude upoznata s tekućim vanrednim događajima – jasno je da tužilac nema više interesa da od tuženika zahteva ispunjenje ugovora.

* Po ovoj tužbi rasprava nije nikad zakazana i, naravno, nikakva odluka nije doneta.

IV.

Na taj način tužiocu je pričinjena sledeća stvarna šteta:

- 480 časova rada redakcijskog osoblja na redakciji vanrednog broja – ND 10.00 = ND 4.800,00
- honorar tehničkog urednika za opremu lista 500,00
- Ukupno ND 5.100,00

V.

Znatno izmenjen vanredni broj pojavio se tek četiri dana docnije (što je s obzirom na dinamiku događaja o kojima je list izveštavao svoje čitaoce bilo ogromno zakašnjenje).

Rezultat je bio taj da je list morao biti štampan u manjem tiražu tj. 30.000 primeraka umesto prvobitno određenih i kod tuženika naručenih 50.000 primeraka, a i po manjoj ceni tj. za 0,60 umesto ND 1,00. Na taj način tužilac je izgubio dobit koju bi ostvario da je tuženik ispunio ugovor. Dobit tužioca po jednom broju iznosi ND 0,54 (prodajna cena minus troškovi, tj. $ND\ 1,00 - 0,46 = 0,54$).

Za 50.000 primeraka ova dobit bi iznosila $0,54 \times 50.000 = ND\ 27.000,00$. Kako je tužilac, ipak, prodao 30.000 primeraka po ND 0,60, on je na ovih 30.000 primeraka ostvario dobit (doduše manju) u ND 0,14 po primerku, što treba odbiti od gornjeg iznosa ($0,14 \times 30.000 = 4.200,00$). $ND\ 27.000 - 4.200 = 22.800,00$.

DOKAZ: uvid u poslovne knjige tužioca.

VI.

Pored toga tužilac je pretrpeo i nematerijalnu štetu time što je kao list omladine Beograda propustio da informiše javnost o opštepoznatim događajima na beogradskom Univerzitetu, što se od ovog lista naročito očekivalo, s obzirom da se radi o omladinskom listu i događajima za koje je omladina bila posebno zainteresovana.

Sve ovo tim pre što je list STUDENT kao jedini preostali list omladine bio zabranjen u vreme kada je tužilac trebalo da izda svoj vanredni broj. Šteta koja je tužiocu ovim nanesena je za tužioca neprocenjiva i nema materijalnog ekvivalenta. Međutim, budući da je shvatanje tužioca da bi zahtev za naknadu i ove štete sadržavao i element kazne za tuženika, tužilac postavlja i ovaj zahtev i to u iznosu od – ND. 10.000,00.

VII.

Prema tome tužilac potražuje ukupno po svim osnovima

a) stvarna šteta	ND.	5.100,00
b) izgubljena dobit	ND.	22.800,00
c) nematerijalna šteta	<u>ND</u>	<u>10.000,00</u>
U k u p n o	ND	37.900,00

pa s obzirom na izloženo tužilac preko svoga punomoćnika po punomoćju koje prilaže predlaže da sud donese sledeću

P R E S U D U

Obavezuje se tuženik da plati tužiocu ND 37.900,00 sa 8% godišnje kamate od dana tužbe pa do isplate, kao i da mu naknadi parnične troškove, sve u roku od 15 dana pod pretnjom prinudnog izvršenja.

U Beogradu
21. juna 1968. godine

SUSRET
list omladine Beograda
koga zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Troškovnik:

- sastav tužbe	ND 132,90
- taksa	ND 593,50
- postarina	<u>ND 1,10</u>
Ukupno	ND 727,50

Žalba izdavača Vrhovnom sudu Srbije*

Kr. 70/70

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Žalba Univerzitetskog odbora Saveza studenata Jugoslavije protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 17. avgusta 1970. godine, Kr.70/70 VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepenu presudu DELIMIČNO, ukoliko se odnosi na zabranu rasturanja druge stranice lista "Vidici", dvobroja 142-143 za juni-septembar 1970. godine i stavlja sledeći

ž a l b e n i p r e d l o g

ŽALBA SE USVAJA a prvostepeno rešenje

Ukida i predmet vraća Prvom sudu na ponovnu odluku, ukoliko se odnosi na tač. 1-3 rešenja,

ili

PREINAČAVA tako što se odbija predlog javnog tužioca UT. br. 30/70 od 14.08.1970 godine i u onom delu u kome se odnosi na zabranu rasturanja druge stranice lista "Vidici" br. 142-143 za juni-septembar 1970. godine.

O b r a z l o ž e n j e

I.

Pogrešno je pravno stanovište prvostepenog suda prema kome je neosnovan navod izdavača da predlog Okružnog javnog tužioca sadrži takve nedostatke da se po njemu ne može postupati.

Naime, nije tačno da se u rešenju Okružnog javnog tužioca Ut. br. 30/70 od 14.08.1970. godine navode napisi zbog kojih se izriče privremena zabrana rasturanja lista. Pod rešenjem u smislu čl. 53 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija podrazumeva se rešenje u užem smislu, tj. dispozitiv rešenja.

Notorno je da obrazloženje sadrži razloge odluke, tj. razloge zbog kojih se inkriminirani napisi podvode pod određene odredbe zakona - čl. 241 st. 1 tač. 6 ZKP u vezi čl. 66 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

Da je ovo stanovište ispravno vidi se i iz same formulacije odredbe čl. 53 Zakona o štampi, prema kojoj rešenje mora sadržati naziv napisa zbog koga se zabrana iz-

* Predmet "Vidici", KR 70/70, 1970. godina

riče i odredbu zakona na kojoj se zabrana zasniva. Okružno javno tužilaštvo citira odredbu zakona na kojoj zasniva zabranu u dispozitivu rešenja. Dakle, i samo tu mači izraz rešenje kao dispozitiv rešenja.

Prema tome, u rešenju Okružnog javnog tužioca Ut. br. 30/70 od 14.08.1970. godine ne navode se napisi zbog kojih se izriče zabrana. Bez značaja je što se pojedini napisi pominju u obrazloženju.

Takođe je pogrešno stanovište prvostepenog suda da prema članu 57 Zakona o štampi predlog javnog tužioca ne mora da sadrži i elemente iz čl. 53 istog zakona.

Naime, s obzirom da se prema članu 61 Zakona u rešenju suda moraju navesti napisi zbog kojih se zabrana izriče, a budući da sud može izreći zabranu samo zbog onih napisa zbog kojih se zabrana predlaže - čl. 317 ZKP u vezi čl. 66 Zakona o štampi, jasno je da predlog mora sadržati izričito određenje napisa zbog kojih se zabrana predlaže.

Pogrešno je stanovište prvostepenog suda da je dovoljno da ovi napisi budu navedeni u prilogu predloga, tj. u rešenju kojim se izriče privremena zabrana, jer sud ne postupa po prilogu predloga, već po predlogu i nije ovlašćen da zaključuje na osnovu priloga šta se ustvari želelo predložiti.

Predlog OJT prema tome sadrži, mutatis mutandis, iste one nedostatke koje bi sadržala i optužnica koja ne bi sadržala opis dela, već bi opis dela bio dat u prilogu! Po takvoj optužnici, kao ni po ovakvom predlogu, ne može se postupiti.

II.

Pogrešio je prvostepeni sud kada je na napis "Glas komunista opozicionara u SSSR-u" podveo pod čl. 52 st. 1 tač. 6 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

Naime, taj napis predstavlja akt Inicijativnog odbora za odbranu građanskih prava upućen Komitetu za prava čoveka OUN. Objavljivanjem ovog dokumenta iz spisa Komiteta za prava čoveka OUN, čiji je rad javan, ne može se povrediti odredba čl. 52 st. 1 tač. 6 Zakona o štampi, niti se objavljivanje ovog dokumenta može zabraniti u zemlji članici OUN.

Pored toga, izdavač posebno ističe da se napisima "Glas komunista opozicionara u SSSR-u" i "Idemo li ka preporodu staljinizma" moгу osetiti pogođene samo reakcionarne društvene snage - kojih ima u svakom društvu jer je ta pojava imanentna društvenom kretanju - sa kojima Jugoslavija ne može želeći "prijateljske odnose", kao uostalom ni sam SSSR.

Izjednačavajući interese SSSR-a u ovom slučaju sa tim reakcionarnim silama sovjetskog društva - po mišljenju izdavača sasvim pogrešno - prvostepeni sud dolazi do takođe pogrešnog zaključka da objavljivanje podataka o borbi sovjetskih komunista protiv recidiva staljinizma može dovesti do remećenja prijateljskih odnosa sa SSSR-om.

Pri tome treba posebno imati na umu da postojanje ovih pojava ima svoje dokaze u dokumentima kao što su materijali sa XX i XXII Kongresa KPSS i referati Hruščova, Brežnjeva i Šeljepina. Stav koji se prema tim pojavama zauzima u inkriminisanim

napisima takođe je identičan stavu koji je zauzeo XX i XXII Kongres KPSS.

Kako se onda mogu remetiti objavljivanjem ovih napisa odnosi sa SSSR-om? Svakako da prvostepeni sud ne smatra da se iza teorijske kritike staljinizma u unutrašnjoj politici SSSR-a krije staljinistička praksa. Jer, jedino tako bi bila opravdana zabrinutost Prvoga suda za prijateljske odnose sa SSSR-om, inače – ona je nelogična.

III.

Tumačenje koje odredbi čl. 52 st. 1 tač. 6 Zakona o štampi daje Prvi sud očigledno je pogrešno, čak i kada bi se uzelo da inkriminirani napisi stvarno mogu da dovedu do poremećaja odnosa sa SSSR-om, što nipošto nije slučaj.

Naime, prvi sud shvata ograničenje slobode informisanja iz čl. 52 st. 1 tač. 6 Zakona o štampi tako široko kako zakonodavac svakako nije nameravao.

U visokotiražnoj štampi svakodnevno se, na primer, mogu čitati napisi kojima se osuđuje američka agresija u Vijetnamu, piše se o "okupaciji Čehoslovačke", u izdanju "Prosvete" izdaje se delo Artura Londona "Priznanje" u kome se na preko 500 stranica opisuju zločini KGB-a i Čehoslovačke tajne policije, piše se o rasnoj diskriminaciji u SAD. Dakle, piše se o unutrašnjoj politici drugih zemalja na način koji sigurno ne može izazvati pozitivne reakcije kod vlada tih zemalja i kojim se svakako "remete naši odnosi" sa tim zemljama, čak u daleko većoj meri nego što je to slučaj sa napisima objavljenim u jednom studentskom listu sa tiražom od 2.500 primeraka.

O konkretnom problemu kojim se bave inkriminirani napisi, takođe su pisali visokotiražni listovi (v. izveštaje i komentare TANJUGA, dopise Žujovića, Marovića, pok. Veselinovića, Vujice, napis Frana Barbijerija u NIN-u itd). Svakako da se u svim tim slučajevima nije radilo o jednostavnom propustu Okružnog javnog tužilaštva da predloži zabranu rasturanja NIN-a, "Politike" ili "Borbe"!

Radilo se u svim tim slučajevima o tome da postoji jedan pretežniji interes od interesa da se ne poremete odnosi sa nekom od tih zemalja, a taj je da se ne ograničavaju u toj meri osnovne, Ustavom zagarantovane slobode naših građana, među koje spada i sloboda informisanja i zalaganja za progresivne težnje svih ljudi u svetu.

Prvostepeni sud, međutim, u konkretnom slučaju tumači ovaj propis drugačije! Prvostepeni sud pogrešno tumači principe "nemešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja" i "ravnopravne saradnje među narodima", koji su temelj naše proklamovane spoljne politike.

Naime, upravo u zaštitu slobode naših građana da budu informisani o događajima kod nas i u svetu – pa čak i uprkos tome što se pisanje naše štampe može nekom ne dopasti – ogleda se naša nezavisnost i ravnopravnost sa drugim narodima.

Princip nemešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja ne znači "gledanje svoga posla", kompromise, političke koncesije i ograničavanje sloboda sopstvenih građana da izražavaju javno i pismeno svoje stavove ili objavljuju tuđe.

Ovo tim pre što su u našoj zemlji svi građani subjekti odlučivanja i što se do-

sledno tome i naša spoljna politika kreira odozdo, pod uticajem javnog mnjenja koje ima prava da bude informisano o svim činjenicama relevantnim za zauzimanje određenog stava u međunarodnim odnosima, jer inače taj subjekt odlučivanja svojim demokratskim pravom ne može da se koristi.

IV.

U svetlosti svih gornjih navoda, a naročito s obzirom na beznačajan tiraž lista "Vidici" i stvarno zanemarljive izgleda da bi taj list mogao uticati bitno na odnose Jugoslavije sa SSSR-om (i to još "neposredno"!), izdavač strahuje da bi ovakva odluka suda mogla imati nepovoljna tumačenja od strane onih koji bi je shvatili kao diskriminatorSKU politiku prema jednom studentskom listu, što svakako nije bio motiv zabrane.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
29. avgusta 1970. godine.

Univerzitetski odbor SSJ
koga zastupa:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Završna reč branioca na glavnom pretresu – 06.05.1971.*

Predlog Okružnog javnog tužioca Ut. 58/71 sadrži takve nedostatke formalne prirode da se po njemu ne može postupati, jer se protivno odredbi čl. 53 st. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija ne navode tekstovi zbog kojih se zabrana izriče.

Doduše, u obrazloženju se navode citati iz nekoliko izlaganja pojedinih učesnika u diskusiji, ali pod rešenjem u smislu čl. 53 Zakona o štampi podrazumeva se dispozitiv rešenja, tj. rešenje u užem smislu. Obrazloženje po definiciji sadrži samo razloge zbog kojih su pojedini tekstovi ocenjeni kao u dispozitivu.

Na ovaj način glavnom i odgovornom uredniku je onemogućeno da se efikasno brani i time je materijalno povređeno pravo odbrane.

Čak i ako su u pitanju svi tekstovi, tužilac je dužan da ih sve pobroji i pojedinačno za svaki od njih da obrazloženje. A jasno je da nisu u pitanju svi napisi.

Da je ovo stanovište jedino ispravno očigledno je ne samo iz nedvosmislene i imperativne odredbe čl. 53 već i iz čl. 61 Zakona prema kome se u rešenju suda mora ju navesti napisi i delovi napisa zbog kojih se zabrana izriče ukoliko sud usvoji predlog javnog tužioca.

Budući, pak, da sud može izreći zabranu samo zbog onih napisa zbog kojih se zabrana predlaže u smislu čl. 317 ZKP u vezi čl. 66 Zakona o štampi, jasno je da predlog mora sadržati izričito određenje napisa koji se inkriminišu. Sud u protivnom ne može postupiti po svojoj zakonskoj obavezi iz čl. 66, jer predlog za to ne daje osnova.

Predlog Javnog tužioca prema tome sadrži, mutatis mutandis iste one nedostatke koje bi sadržala optužnica koja ne bi davala opis dela u svom dispozitivu.

Kakvu bi odluku u tom slučaju sud mogao da donese. Da li bi sud trebalo da ispituje celokupni život optuženog u potrazi za krivičnim delom.

Sve to važi i u ovom slučaju, kao što Zakon jasno i kaže. Po takvoj optužnici kao ni po ovakvom predlogu sud ne može postupati.

No nezavisno od ovog formalnog nedostatka predloga, Javni tužilac pogrešno podvodi objavljenu diskusiju pod odredbu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, jer se u konkretnom slučaju ne radi o

“iznošenju lažnih i alarmantnih vesti i tvrđenja”.

Naime, list izveštava članstvo organizacije Saveza studenata o skupštini Saveza studenata Beograda tačno i istinito.

Sasvim je drugo pitanje da li su izraženi stavovi u svakoj pojedinačnoj diskusi-

* Predmet “Student”, KR 58/71, 1971. godina

ji istiniti. Te dve stvari se nipošto ne smeju mešati, jer po toj logici ne bi se uopšte NIKADA smela objaviti dva suprotna mišljenja o bilo kom predmetu, jer je jedno od njih nužno lažno. Smelo bi se znači objavljivati uvek samo jedno mišljenje i to ono koje odredi Javni tužilac. Tako, ipak, ne možemo tumačiti Zakon o štampi! U čemu se onda sastoji bilo koja javna diskusija uopšte?

Na jednom mestu u obrazloženju rešenja o privremenoj zabrani da se naslutiti da je ono što se inkriminiše ustvari odbir, izbor izlaganja koja su objavljena, da je naime lažno prikazan opšti ton izlaganja time što je odbir izvršen tendenciozno. Ni to ne stoji. Objavljeno je 90% diskusije, pri čemu je 10% ispušteno zbog nejasnoće magnetofonskog snimka, zbog nepovezanosti usmenog izlaganja u kome se gubila logična nit izlaganja ili što se izlaganje nije ticalo neposredne teme ili je imalo karakter upadice. Slobodno se može reći da je objavljeno SVE. Uostalom, i izdavač i glavni urednik spremni su da DOPUNE i unesu sva ispuštena mesta – makar i da su ona gramatički nejasna – ako je to uslov da se poništi privremena zabrana.

Nažalost, mislimo da se Javni tužilac time ne bi zadovoljio, da Javni tužilac smatra da je preneto SUVIŠE, a ne premalo, da su čitaoci suviše dobro obavesteni – a ne suviše malo.

Dakle, glavni i odgovorni urednik postupao je u svemu i prema čl. 1 Zakona o štampi tj. objektivno informisao javnost o jednom skupu, i prema odluci Skupštine: da se diskusija objavi u vanrednom broju lista. List je istinito informisao čitaoce.

Možda će neko reći da je, ipak, to izlaganje o kome list izveštava "alarmantno" i da "uznemirava" javnost. Na tu primedbu treba odgovoriti sledeće: Vesti koje se pronose moraju kumulativno da se kvalifikuju kao alarmantne i lažne da bi mogle biti inkriminisane:

ne može se svaka vest inkriminisati zato što je lažna – ne može bar po Zakonu o štampi (na pr. vest da je gol na utakmici postigao Petar ili Pavle), takođe se ne može inkriminisati ni vest koja je istinita, ali alarmantna, jer bi onda trebalo zabraniti objavljivanje zaključaka Predsedništva o pojavama nacionalizma i šovinizma, jer je to vest koja vas, mene i Javnog tužioca sigurno uznemirava – i hvala bogu što je tako!

Tako možda nekoga uznemirava i diskusija na Skupštini Saveza studenata Beograda, ali ona se odvijala tačno onako kako je o tome "Student" obavestio čitaoce.

U izvesnom smislu uznemirava i vest da je Javni tužilac izrekao zabranu rasturanja lista "Student", ali to ne znači da zbog toga možemo zabraniti rasturanje "Politike" koja je to objavila. Jer to je žalosna istina.

Prema tome, izveštaj sa Skupštine objavljen u "Studentu" istinit je, a to isključuje mogućnost zabrane, jer se istina ne može zabraniti.

Ukoliko ta istina nekoga uznemirava, ta se unemirenost može izraziti slobodno u nekom drugom glasilu, pa i u samom "Studentu", ali se ne može potezati za silom, a da se ostane u granicama Zakona.

Toliko o krivično-pravnom aspektu. Postoji, međutim, i širi, društveni aspekt cele ove stvari, koji zadire veoma duboko do osnovnih načela ovoga društva: u pitanje samoupravnih načela, načela demokratije, prava građana i u pitanja slobode uopšte.

Može li se uopšte zamisliti da bi sud mogao zabraniti: objavljivanje integralnog izveštaja sa skupštine jedne društvene organizacije.

Priznajem da to smatram nezamislivim. Sutra se može zabraniti izveštavanje sa sednica Savezne skupštine! Tu nema nikakve razlike.

Ja ne mislim da branim mišljenja iznošena na Skupštini saveza studenata, jer sud nije mesto za to, ali postavljam pitanje: u čemu se sastoji javna diskusija o bilo kom predmetu, ako ne u iznošenju mišljenja. Kojih mišljenja? Onih mišljenja koje o predmetu diskusije imamo!

Inače diskusije uopšte i nije diskusija već monolog, simuliranje diskusije. A mišljenja ima raznih i ne zna se ni koje je najbolje, ni koje ima iza sebe većinu, ako se prethodno ne čuju.

Konačno, da mislim upravo suprotno od svega što sam rekao, ja bih se opet zalagao za to da se poništi ova zabrana. Mislim da je opasno potcenjena politička šteta, da su potcunjene dalekosežne posledice ove mere u ovom trenutku. Mislim da su zabrane studentskih i omladinskih listova suviše česte u poslednjih tri godine. Mislim da se na ovaj način ne može izvršiti onaj uticaj na omladinu i posebno studente koji se želi izvršiti. Mislim da posledice ove zabrane treba dobro proceniti i da treba misliti daleko unapred.

Pre samo šest meseci jednom studentu je suđeno u ovom istom sudu zbog rasturanja letaka, zbog informisanja članstva mimo legalnog studentskog glasila "Studenta", a sada se i tom "Studentu" zabranjuje da donese izveštaj sa Skupštine studentske organizacije. Ne bih želeo da se ovo shvati kao neki vid pretnje, mislim samo da, ako ništa drugo, treba pokazati mudrost u rukovanju ovakvim stvarima.

Suviše sam govorio... hteo bih da završim rečima kojima je pre dva dana otvoren Kongres samoupravljača u Beogradu:

"bez slobodne reči nema slobode".

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

Kr – 58/71

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

ŽALBA

izdavača lista "Student" UO SS Beograda protiv rešenja
Okružnog suda u Beogradu od 06.05.1971. godine, Kr-58/71

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač osporava ožalbeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, čl. 333 st. 1 tač. 1 i
 - zbog povrede krivičnog zakona - čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP.
- i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje

UKIDA i ODBIJA predlog Javnog tužioca za izricanje zabrane rasturanja
vanrednog broja lista "Student" od 30.04.1971. godine

O b r a z l o ž e n j e :

U provedenom postupku izdavač je izneo jedan osnovni, suštinski prigovor – da vest koju je objavio nije "lažna" u smislu čl. 52 st. 1 tač. 4 Zakona o štampi, te da nije bilo mesta izricanju zabrane.

Na ovu okolnost izdavač je ponudio i odgovarajuće dokaze, koje je sud odbio da izvede, očigledno smatrajući – kao što to uostalom i u samom rešenju navodi da je ovo nesporno.

Naime, vest koju je izdavač objavio je: da je održana Skupština Saveza studenata Beograda i da su delegati na toj Skupštini diskutovali onako kako je to objavljeno u vesti.

Na ovaj odlučujući prigovor prvostepeni sud, na osam strana presude, uopšte ne odgovara, da bi na kraju jednom rečenicom utvrdio da:

"za odluku po ovoj stvari bez uticaja [je] isticanje punomoćnika izdavača da su objavljene diskusije izrečene na održanoj dozvoljenoj (?)

Skupštini Saveza studenata Beograda i da je u listu dat samo izveštaj sa ove Skupštine”,

tj. prvostepeni sud samo konstatuje da je taj prigovor “bez uticaja”.

Ovakva gola konstatacija prvog suda ne predstavlja obrazloženje u smislu čl. 327 st. 6 ZKP, jer ne sadrži nikakve razloge, čime su bitno povređene odredbe ZKP - čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP, tim pre što je ova činjenica bila odlučna za primenu materijalne odredbe čl. 52 st. 1 tač. 4 Zakona o štampi.

Pravi razlog rešenja bio bi dat tek kada bi sud obrazložio upravo ZAŠTO smatra da je bez uticaja na odluku činjenica da je objavljena vest istinita. Ne predstavlja obrazloženje proizvoljna tvrdnja da su prigovori stranke “bez uticaja.”

Suđenje bi tako bilo suviše lako!

Zato se izdavač hotimično ograničava na ovaj jedini, iz mnoštva nedostataka postupka i rešenja, nadajući se da će uspeti da bar u dva stepena suđenja dobije razloge zbog kojih sud smatra da je “bez značaja” što je objavljena vest istinita, i da se i istinita vest može zabraniti!

Naime, odluku Prvog suda na ovaj način shvatila je celokupna studentska organizacija Jugoslavije (v. Saopštenje Predsedništva Saveza studenata Jugoslavije, objavljeno u “Politici” od 13. 05.1971. godine).

U Beogradu,
15. 05.1971. godine

Izdavač - UO SS Beograda
koji zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije*

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

ŽALBA

izdavača lista "Vidici" UO SS Beograda protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 05.08.1971. godine, Kr. 93/71

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje u CELOSTI

- zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka - čl. 333 st. 1 tač. 1 ZKP,
- zbog povrede krivičnog zakona - čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP, i
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja - čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje

UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovni pretres i odluku, ili

PREINAČAVA tako što se predlog Javnog tužioca UT-69/71 za izricanje zabrane rasturanja lista VIDICI br. 150-151, april-maj 1971. ODBIJA.

A. Bitne povrede postupka

Provedeni postupak je obilovao teškim povredama ZKP-a, od kojih neke zakonodavac smatra za APSOLUTNO BITNE povrede koje UVEK povlače ukidanje rešenja.

1)

Predlog Okružnog javnog tužioca primljen je u Okružnom sudu 29.07.1971. godine, a pretres je zakazan tek šest dana kasnije, protivno odredbi čl. 57 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, kojom se sudu imperativno nalaže poštovanje zakonskog trodnevnog roka.

2)

Predlog Javnog tužioca je neuredan i sadrži takve nedostatke formalne prirode da se po njemu nije moglo ni postupati. Naime, protivno odredbi čl. 53 st. 2 Zakona

* Predmet "Vidici", KR 93/71, 1971. godina

o štampi u njemu se ne navodi zbog kojih tekstova se traži zabrana rasturanja.

S obzirom na načelo objektivnog identiteta optužbe i presude odn. ovde predloga i rešenja, sud može izreći zabranu samo zbog onih napisa zbog kojih se zabrana i traži, čl. 317 ZKP, koji se ovde primenjuje u smislu čl. 66 Zakona o štampi.

Sud zato nije mogao, bez prekoračenja predloga, doneti rešenje kakvo je doneo, već je morao u smislu čl. 242 ZKP vratiti predlog Javnom tužiocu da ispravi ovaj nedostatak.

3)

Predlog Javnog tužioca nije obrazložen. Ne predstavlja obrazloženje predloga – prilog koji se dostavlja uz predlog: rešenje o privremenoj zabrani rasturanja.

4)

Pobijanim rešenjem nije obrazložena odluka prvostepenog suda o isključenju javnosti sa pretresa.

Kako izdavač ima prava žalbe na ovu odluku o isključenju javnosti tek uz glavnu stvar, rešenjem suda kojim se odlučuje po glavnoj stvari mora sadržati obrazloženje odluke o isključenju javnosti. Ovaj nedostatak pobijanog rešenja predstavlja APSOLUTNO BITNU POVREDU odredaba krivičnog postupka - čl. 334 st. 1 tač. 4 u v. čl. 263 ZKP.

5)

Konačno, najdrastičniju povredu, koja nadamo se nema presedana u analizama Okružnog suda u Beogradu, počinio je prvostepeni sud kada je PRETRES ODRŽAO BEZ PRISUSTVA STRANKE tj. izdavača, čl. 57 st. 2 Zakona o štampi, što takođe predstavlja APSOLUTNO BITNU POVREDU odredaba krivičnog postupka, čl. 334 st. 1 tač. 3.

Naime, prvostepeni sud je na pretres pozvao glavnog i odgovornog urednika lista, koji nije stranka u postupku, i zastupnika koga je na zastupanje ovlastio takođe glavni i odgovorni urednik, i koji u postupku, dakle, takođe nije mogao imati veća prava od onih koji ima glavni i odgovorni urednik koji je punomoćje potpisao (i to upravo u svojstvu glavnog i odgovornog urednika), tj. NIKAKVA.

Posebno ističemo da glavni i odgovorni urednik nije čak ni član foruma izdavača, tj. Univerzitetskog odbora Saveza studenata Beograda i da nema ni prava da potpisuje za ovaj Odbor, što on uostalom nije ni učinio.

Prvostepeni sud je, dakle, pretres održao bez prisustva lica čije je prisustvo na pretresu OBAVEZNO.

Jasno je da takvo rešenje, čija je nezakonitost drastična, jer pogađa stranku koja nije čak ni saslušana, niti je imenovala svoga zastupnika, stranku koja uopšte nije mogla da se brani - čl. 7 ZKP.

6)

Prvostepeni sud je pogrešno dostavio i prvostepeno rešenje glavnom i odgovornom uredniku – pa i to protivno odredbi čl. 115 st. 2 jer dostavljanje nije izvrše-

no lično, pa čak ni članovima domaćinstva - čl. 116 ZKP, već ubacivanjem odluke u poštansko sanduče (ili susedima koji su naknadno ubacili odluku u sanduče, što nije bilo moguće utvrditi, ali je način u svakom slučaju nezakonit.)

7)

Pored već napred iznetog razloga da odluka suda o isključenju javnosti nije obrazložena – njoj nije bilo ni mesta. Pošto je očigledno da javnost nije isključena ni zbog razloga tj. interesa čuvanja tajne, ni razloga morala, jasno je da je po stanovištu suda javnost trebalo isključiti u interesu javnog reda.

Međutim (ako je to bio razlog isključenja javnosti), isključenju nije bilo mesta, sa sledećih razloga:

- (a) nije bilo nikakvih POSEBNIH razloga koji bi upućivali da će biti narušen javni red, bilo u sudnici, bilo u javnosti uopšte;
- (b) ako je sud taj POSEBAN razlog nalazio u predlogu Javnog tužioca kojim se tvrdi da će javnost inkriminisanim člankom biti uznemirena, onda se sud unapred izjasnio o glavnoj stvari – i njegova konačna odluka je tim PREJUDICIRANA;
- (c) do isključenja javnosti u sudnici su bila prisutna svega tri-četiri lica, koja su sva članovi redakcije lista, normalno, upoznati sa celom sadržinom lista;
- (d) inkriminisan članak objavljen je u dvobroju 3-4/71 časopisa "Praxis", čiji je tiraž daleko veći od tiraža "Vidika", i koji se slobodno prodaje u beogradskim knjižarama i novinskim kioscima;
- (e) Konačno, sama činjenica da se zabrana rasturanja traži zbog uznemirenja javnosti, sama po sebi nije dovoljna da opravda isključenje javnosti (pre svega iz razloga navedenog gore pod b), i zbog toga što bi onda sam zakonodavac odredio da u tim slučajevima UVEK bude isključena javnost, što zakonodavac nije učinio, niti je takva praksa našeg sudstva.

Javnost suđenja je jedno od načela postupka, dragoceno načelo kojim se obezbeđuje zakonitost postupka i kontrola javnosti i ono se može ograničavati samo uz restriktivno tumačenje uslova koje zakonodavac propisuje za isključenje javnosti. Ovde je, naprotiv, tumačenje ne samo preširoko, već i direktno nezakonito.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Inkriminisan članak predstavlja naučni rad, jednog uglednog jugoslovenskog naučnika, što i sam prvostepeni sud utvrđuje.

Da li su tvrdnje u jednom naučnom radu izopačene ili ne, po mišljenju izdavača, može da odlučuje samo nauka.

To je očigledno već iz činjenice da u ispitivanju da li su ove tvrdnje izopačene ili ne, nije moglo biti poštovano osnovno načelo postupka – Auctor incubat probatio, Javni tužilac nije ničim ni dokazivao, a kamoli dokazao, izopačenost tvrdnji koje se iznose u inkriminisanom članku.

Javni tužilac bi bio oslobođen svoje dužnosti dokazivanja jedino da se radi o

NOTORNIM činjenicama, činjenicama opšte poznatim, koje po Zakonu ne podležu uopšte dokazivanju.

Međutim, kada sud već usvaja da se radi o jednom naučnom radu, sud mora takođe i shvatiti da u nauci nema notornih činjenica, tj. da ono što je danas za sud notorno, nauka može pokazati sutra da je potpuno pogrešno – to upravo i jeste zadatak nauke. Naučnik koji bi bilo koju činjenicu smatrao notornom, polazio bi sa stanovišta predrasuda. Našavši se na terenu nauke i sam sud je zato u svom obrazloženju pošao sa stanovišta svojih predrasuda kada je uzeo da su tvrdnje dr Milana Kangrge izopačene.

Budući da se radi o jednom naučnom delu, izopačenost iznetih tvrdnji može se dokazivati jedino naučnim postupkom. Tvrdnje iznete u inkriminisanom napisu mogu se verifikovati zato jedino naučnim postupcima: prikupljanjem podataka, obradom tih podataka, njihovom naučnom analizom i logički izvedenim zaključcima.

Očigledno je da u konkretnom slučaju to zahteva obimna empirijska istraživanja, koja sud nije u stanju, niti treba da bude u stanju da izvrši. Sud u konkretnom slučaju nema mogućnosti da utvrdi činjenično stanje.

Pa zato, iako list "Vidici" predstavlja novine u smislu čl. 22 Zakona o štampi, članak koji "Vidici" prenose ne predstavlja informaciju pa se na njega Zakon o štampi ne može ni primeniti. Prosta informacija na koju se odnosi Zakon o štampi je ona koja se može lako verifikovati odn. čija se izopačenost može utvrditi pouzdano na sudu – i u tom slučaju, naravno, tužilac mora to i dokazati.

Očigledno je, dakle, da je sud doneo odluku, a da nije na pouzdan način utvrdio činjenično stanje.

C. Pogrešna primena krivičnog zakona odn. Zakona o štampi

Jasno je da je i jedan naučni rad može izazvati uznemirenje u javnosti. Međutim, interes naučnog saznanja svakako da je u jednom društvu pretežniji od interesa javnog mira! Ne može se zabraniti naučno mišljenje i izražavanje takvog mišljenja zbog potreba dnevne politike. Možda tvrdnje iznete u napisu dr Kangrge i nisu tačne – ali takav zaključak može dati samo naučna kritika, potkrepljena argumentima i činjenicama, a ne proizvoljnim ocenama suda koji o predmetu napisu dr Kangrge ima samo površna i ograničena znanja stečena posmatranjem jednog uskog i ograničenog sloja društva, čak i jednog geografski ograničenog segmenta, prožeta svim predrasadama koje svako od nas ima.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljene žalbeni predlog na zakonu osnovan.

U Beogradu,
10. 08.1971. godine

Univerzitetski odbor
Saveza studenata Beograda
koji zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Žalba Vrhovnom sudu Srbije*

Kr. 100/71

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU
B e o g r a d

ŽALBA

izdavača lista "Student" Univerzitetskog odbora SS Beograda
protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 21. avgusta 1971. godine, Kr. 100/71

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka – 333 st. 1 tač. 1 ZKP,
- zbog povrede materijalnog zakona - čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP, i
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP,
i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje UKIDA i predmet vraća
prvostepenom sudu na ponovni pretres i odluku,
ili

PREINAČAVA tako što se ODBIJA predlog Javnog tužioca za izricanje
zabrane rasturanja vanrednog broja lista "Student" od 24.08.1971. i rešenje
Javnog tužioca UT-br. 74/71 od 21. avgusta 1971. godine PONIŠTAVA.

O b r a z l o ž e n j e:

A. Bitne povrede odredaba ZKP

Sa dela glavnog pretresa na kome su čitani napisi koji su obuhvaćeni predlogom
prvostepeni sud je isključio javnost protivno zakonu - čl. 334 st. 1 tač. 4 što pred-
stavlja APSOLUTNO bitnu povredu odredaba postupka.

I.

Sud je isključio javnost sa dela pretresa na kome su čitani napisi:

1. "U susret zabranjenom vremenu",
2. "Zabrana kao načelo neslobode",
3. "Sudbinski karakter knjige dokumenata juni 68.",

* Predmet "Student", KR 100/71, 1971. godina

4. "Ponovne histerije i misterije",
5. "Sloboda i film" i
6. uvida u karikature objavljene na str. 1, 2 i 8

a da nije obrazložio isključenje javnosti sa ovog dela pretresa.

Naime, prvostepeni sud obrazlaže svoju odluku o isključenju javnosti (strana 3, drugi stav) isključivo time da se u dokaznom postupku moraju čitati i napisi odn. delovi napisa povodom kojih su izrečene zabrane "Anala" br. 3/71, "Praxis"-a br. 3-4/71 i "Vidika" br. 150-151/71.

Iako se u obrazloženju rešenja kaže da je prvostepeni sud odluku o isključenju javnosti doneo "posebno s obzirom" na činjenicu da su "Praxis", "Anali" i "Vidici" zabranjeni povodom napisa koji se citiraju u ovde inkr. napisima:

7. "Prilog preliminarnoj analizi jedne privremene zabrane", i
8. DOKUMENTI o zabrani "Anala pravnog fakulteta u Beogradu"

Prvostepeni sud ne navodi nikakve druge razloge uopšte.

Navedeni, pak, razlozi ne tiču se uopšte napisa pobrojanih gore pod 1 do 6 Sa tih razloga, a oni su jedini, prvostepeni sud je eventualno mogao isključiti javnost za vreme čitanja napisa navedenih gore pod 7 i 8, ali ne za ceo dokazni postupak.

Prema tome, prvostepeni sud nije obrazložio odluku o isključenju javnosti za vreme čitanja napisa pobrojanih gore pod 1 – 6, što predstavlja APSOLUTNO BITNU povredu odredaba postupka.

Pri tome posebno izdavač ističe da eventualna osnovanost isključenja javnosti u jednom delu dokaznog postupka (i to manjem delu, ne može konvalidirati nezakonito (tj. neobrazloženo) isključenje javnosti u drugom delu postupka.

Poznato je, naime, da se može isključiti javnost i samo za vreme saslušanja jednog jedinog svedoka, ali time nije rečeno da se onda može isključiti javnost i za ceo dokazni postupak.

II.

Uostalom javnost je protiv zakona isključena i za vreme čitanja napisa "Prilog preliminarnoj analizi jedne privremene zabrane" i "Dokumenti o zabrani 'Anala' Pravnog fakulteta".

Ovo sa sledećih razloga:

- (1) Netačno se navodi da je list "Vidici" br. 150-151 zabranjen i povodom onoga dela napisa dr Milana Kangrge koji se citira u inkriminisanoj članku "Prilog preliminarnoj analizi jedne privremene zabrane".
DOKAZ: uvid u spis Okružnog suda u Beogradu Kr. 101/71.
- (2) Pogrešno uzima prvostepeni sud da su odlukama Okružnog suda u Sisku odn. Beogradu zabranjeni pojedini napisi. Tim odlukama rešavana je jedino sudbina određenih štampanih stvari, tj. "Anala" br. 3/71 i "Praxis"-a br. 3-4/71, i njihovo rasturanje je zabranjeno.

U postupku pred prvostepenim sudom trebalo je ponovo i nezavisno od tih ranijih odluka ocenjivati da li se radi o sadržini predviđenoj u čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Očigledno je da je "Student" druga štampana stvar, različita od "Anala"

- ili "Praxis"-a čije je rasturanje (a ne napr. i preštampanje u drugom listu) zabranjeno.
- (3) Ratio ovakvog stava zakonodavca je bio jasan. Dakle, ne radi se o formalističkom tumačenju propisa. Naime, isti napis u drugom kontekstu može izmicati primeni čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi. Na primer, smatra li prvostepeni sud koji je zabranio karikaturu stvorenu pre 100 godina od najvećeg slikara svoje epohe, Daumier-a, da više niko, ni u kakvom kontekstu ne sme u Jugoslaviji objaviti ovu karikaturu? Jer, po stanovištu suda to je "zabranjena karikatura"!

Jasno da je takvo stanovište apsurdno. Isto je tako apsurdno kada prvostepeni sud govori o "zabranjenim tekstovima" ili "zabranjenim napisima" (v. str. 10, stav prvi rešenja, gde se ponovo obrazlaže odluka o isključenju javnosti").

Nema, dakle, "zabranjenih karikatura" ili "zabranjenih napisa", ima samo zabranjenih štampanih stvari.

Pored toga, što za primenu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi može biti odlučujući kontekst u kome se napis pojavljuje, za primenu može biti odlučujući i vremenski činilac. I to u dvojakom vidu: prvo, s obzirom na trenutak kada se određeni napis pojavljuje on može izazvati ili ne izazvati uznemirenje javnosti (na primer, pojava "Anala" u vreme diskusije o Amandmanima sigurno da izaziva drugačije reakcije u javnosti, a drugačije danas kada su ti amandmani već doneti), i drugo, što postoji i evolucija shvatanja u društvu, tako da na primer osuda deformacija u Službi državne bezbednosti može u jednom trenutku biti shvaćena kao "izopačena tvrdnja", a protekom vremena, kao umesna društvena kritika, ili ono što se objavljuje danas u visokotiražnoj štampi često bi se pre samo desetak godina smatralo pornografijom.

Opravdano je, dakle, zakonodavac stao na stanovište da nema zabranjenih napisa, već samo zabranjenih štampanih stvari.

Jasno je da se može desiti, da ni kontekst ni vremenski činilac ponovnog objavljivanja jednog napisa zbog koga je neka štampana stvar već bila zabranjena – ne budu promenjeni, ali to se mora u postupku utvrditi, zbog toga se baš postupak i vodi, a ne sprovodi jednostavno izvršenje Okružnog suda u Sisku ili Beogradu povodom zabrane "Anala" ili "Praxis"-a.

Uostalom, poznato je načelo postupka: "Non bis in idem". Očigledno je zato da se radi o drugoj stvari i drugom postupku.

Zabrana rasturanja "Anala" ili "Vidika" ne može biti zabrana čitanja "Studenta" na glavnom pretresu, pa makar on i sadržavao identične napise.

- (4) Pored navedenih motiva (kontekst i vremenski činilac), zakonodavac je imao i druge razloge da pristane na ovakvu situaciju u kojoj bi se čitali napisi zbog kojih je jednom izrečena zabrana.

To je, naravno, intenzitet uznemirenja javnosti koji je sasvim drugačiji kod rasturanja štampane stvari koja može imati i tiraž od 400.000 - 500.000

hiljada primeraka i čitanje toga napisa na glavnom pretresu u prisustvu 10 – 20 ljudi.

- (5) Pogrešno je zato stanovište prvostepenog suda da “zabrana rasturanja jedne štampane stvari” ujedno znači i “da se ne može vršiti u bilo kojoj formi objavljivanje zabranjenog napisa” (i time opravdava isključenje javnosti).

Ovo stanovište suda (v. str. 10, prvi stav rešenja) pokazuje

prvo, da prvostepeni sud uzima da je vezan odlukom o zabranama “Anala” i “Praxis”-a, što smo pokazali da nije tačno i da je sud dužan ponovo i nezavisno da ceni postojanje razloga iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, i

drugo, pokazuje da postojanje tih razloga iz čl. 52 st. 1 tač. 2 sud izjednačava sa razlozima za isključenje javnosti.

Pošto sud mora ponovo i nezavisno da utvrdi postojanje tih razloga, jasno je da on postojanje tih razloga može utvrditi tek po provedenom postupku.

Prvostepeni sud, međutim, pre provedenog postupka isključuje javnost, što znači da utvrđuje postojanje razloga iz čl. 52 st. 1 tač. 2 UNAPRED, a to je upravo ono zbog čega se postupak i vodi.

Dakle, odluka suda o isključenju javnosti PREJUDICIRA odluku o glavnoj stvari. Od trenutka kada je doneo odluku o isključenju javnosti sud nije više mogao postupati u ovoj stvari, jer se izjasnio o postojanju razloga za isključenje javnosti, koji su po konstataciji samog suda “istovremeno” i razlog

“da se ne može bilo u kojoj formi vršiti objavljivanje zabranjenog napisa”.

Dakle, jedno isto pogrešno stanovište da postoje tzv. “zabranjeni napisi” poslužilo je sudu ISTOVREMENO (i to “istovremeno” je ovde najvažnije) i kao razlog za izricanje zabrane i kao razlog za isključenje javnosti.

Taj, pak, razlog i njegovo postojanje prvostepeni sud je mogao utvrditi tek po provedenom postupku, čl. 315 st. 1 i st. 2 ZKP.

- (6) Posebno se ističe da je upravo interes pravosuđa da javnost sazna šta se smatra izopačenim i alarmantnim tvrdnjama – pogotovu ako pretpostavljamo poverenje javnosti u sud. Pored toga, tako se jedino ostvaruje i svrha generalne prevencije. Ovakvo stanovište našlo je odraza i u samom zakonu.

Tako se čl. 61 Zakona o štampi propisuje – što je prvostepeni sud takođe propustio da učini prema već ustaljenoj praksi – da se u rešenju moraju navesti delovi napisa zbog kojih je zabrana izrečena.

Jasno je da se pod izrazom rešenje podrazumeva izreka (rešenje u užem smislu), jer je navođenje delova napisa ovde analogno opisu dela u krivičnoj presudi, i jer čl. 61. Zakona o štampi gledan u celini i u stavovima koji slede – 2, 3 i 4 određuje šta sve dalje može ili mora da sadrži izreka rešenja.

S druge strane, zna se šta sadrži obrazloženje rešenja – razloge. To je propisano čl. 327 st. 6 ZKP koji se i ovde primenjuje shodno čl. 66 Zakona o štampi.

I konačno, prema čl. 323. ZKP javnost se ne može isključiti za vreme čitanja izreke.

Volja zakonodavca, dakle, nije mogla biti i nije ni bila, da se dozvoli isključenje javnosti sa glavnog pretresa, da bi se javnosti onemogućilo da se upozna sa sadržinom inkriminiranih delova napisa. Zakonodavac je očigledno zabranio isključenje javnosti prilikom čitanja izreke koja mora sadržati upravo inkriminirane delove napisa.

Po mišljenju zakonodavca očigledno da je javnost zaštićena od uznemirenja u dovoljnoj meri privremenom zabranom rasturanja, a da manji intenzitet uznemirenja izazvan čitanjem inkriminiranih napisa u kontekstu glavnog pretresa (gde je već učinjeno verovatnim da se ne radi o istinitim vestima ili tvrdnjama) ne sme da se pretpostavi jednom od osnovnih načela postupka – načelu javnosti.

I to je jedno vrlo mudro rešenje zakonodavca, jasno formulisano i dosledno sprovedeno u zakon, ali koje sud, nažalost, u ovom slučaju nije poštovao.

- (7) Iako prvostepeni sud nije eksplisitno usvojio razloge Javnog tužioca za isključenje javnosti, izdavač opreza radi mora i njima da se pozabavi, jer to eventualno može učiniti drugostepeni sud.

Javni tužilac obrazložio je svoj predlog za isključenje javnosti sa ova dva razloga:

1. okolnostima, i
2. prirodom samog predmeta, pri čemu bi "okolnosti" navodno bile te da "može doći do remećenja javnog reda na pretresu" kako je navodno "dosadašnje iskustvo pokazalo", a "priroda" predmeta je takva da se traži primena čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

"Dosadašnja" iskustva na koja se aludira u predlogu Javnog tužioca ne tiču se pre svega u sudnici prisutne publike, a ni predmetne štampane stvari. Drugo, ni jednom od dosadašnjih pretresa povodom zabrana ovog lista nije nikada predsednik veća bio prinuđen ni da opomene publiku, a kamoli da koga udaljava. Treće, ukoliko bi i došlo do remećenja javnog reda, tek tada bi predsednik veća mogao odstraniti iz sudnice lica koja red remete, ali ni tada čak ne bi mogao isključiti javnost sa pretresa, tj. zabraniti novoj publici ulazak u sudnicu. "Okolnosti" na koje se poziva Javni tužilac, nisu dakle okolnosti iz čl. 263 ZKP, već okolnosti iz čl. 270 ZKP, tj. odnose se na uklanjanje lica koja ometaju rad suda na glavnom pretresu, a ne na isključenje javnosti.

S drugim razlogom Javnog tužioca ulazimo, opet, u samu srž problema. Javni tužilac traži da se javnost udalji iz razloga predviđenih u čl. 52 st. 1

tač. 2 Zakona o štampi (v. str. 2 rešenja).

Međutim, postojanje ovih razloga treba da se utvrdi tek po provedenom postupku. Javni tužilac, dakle, traži od suda da prejudicira svoju odluku.

Najgore je, što je i sud usvojio ove razloge, bez obzira da li samostalnom ocenom ili prihvatanjem ocene Okružnog suda u Sisku i Beogradu povodom zabrane "Praxis"-a odn. "Anala".

- (8) Konačno, da bi iscrpli sve argumente, čak i one koje prvostepeni sud ne upotrebljava, ukazujemo na jedno stanovište istoga suda (izraženo u rešenju Kr. 101/71) prema kome bi i odbijanje predloga Javnog tužioca za isključenje javnosti, u istoj meri, značilo prejudiciranje odluke, ovog puta u suprotnom smislu tj. da ne stoje razlozi iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Naravno, da je ovakvo stanovište logički neodrživo. Sud može uvek bez ikakve teškoće odbiti predlog Javnog tužioca za isključenje javnosti kada se on zasniva na razlozima na kojima se zasniva i predlog po glavnoj stvari, kao procesualno nedozvoljen, a da se o valjanosti ovih razloga slobodno izjasni po provedenom postupku – kada takvi razlozi sazreju za odlučivanje.

S obzirom na izloženo na javnom pretresu je javnost bila isključena protivno zakonu - čl. 334 st. 1 tač. 4 ZKP, što predstavlja APSOLUTNO bitnu povredu odredaba postupka, koja povlači obavezno ukidanje prvostepenog rešenja i ponavljanje postupka koji mu je prethodio.

B. Povreda materijalnog zakona

U pisanoj završnoj reči koja prileže spisima izdavač je iscrpno izložio svoje stanovište zašto se po njegovom stanovištu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi ne može odnositi na ograničavanje Ustavom zagarantovanog prava svakog građanina da ocenjuje rad svih državnih organa, pa i suda i tužilaštva, kao i da Ustav to pravo proglašava neprikosnovenim, te da se u to pravo ni Zakonom ne može dirati. Te razloge izdavač zato neće ponavljati, već samo želi da istakne da ne nalazi ocenu tih razloga u prvostepenom rešenju, i da kod njih ostaje.

Prvostepeni sud, naime, ne poričući da se radi o mišljenju autora o radu suda i tužilaštva, tj. o oceni, kritičkoj oceni toga rada - čl. 34 st. 1 tač. 6 Ustava, smatra da takva kritika, ipak, potpada pod udar čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, jer

- zanemaruje osnovna pravila etičkog i kulturnog pisanja,
- nije objektivna,
- nije dobronamerna, i
- nije konstruktivna.

Pri tome prvostepeni sud tvrdi (netačno) da su "ovi principi takođe ugrađeni u Zakon o štampi".

Gde i kako?

Ne daje se nigde u Zakonu ovlašćenje sudu da zabranjuje društvenu kritiku, jer je po njegovoj oceni "nedobronamerna" ili "destruktivna" ili "nekulturna" ili "nemoralna". To ne znači nipošto da je takva kritika pozitivna, ali na nju se ne odnosi

čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi koji sud primenjuje.

Da li je ta kritika "objektivna" ili ne predmet je razmatranja suda jedino ukoliko se pojam "objektivnosti" poklapa sa pojmom "izopačenih tvrdnji".

Drugim rečima, prvostepeni sud je morao podvesti inkriminisane napise pod pojmove "izopačenih i alarmantnih tvrdnji", ako je želeo da primeni čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Prvostepeni sud je to propustio da učini, izuzev što na str. 8 stav treći kaže:

"Očigledno je da ovakva tvrđenja o ... (citiraju se neka "tvrđenja")...

mogu izazvati uznemirenje građana i ugroziti javni red i mir"

i u sledećem stavu:

"Upravo navedeni delovi napisa i celi napisi po svom smislu ukazuju da se radi o iznošenju takvih izopačenih tvrđenja..."

Zašto je "očigledno" da se ovakvim tvrđenjima može izazvati uznemirenje građana? Možda je to sudu stvarno očigledno, ali zakon zahteva da sud takvo svoje uverenje obrazloži. Slobodno sudijsko uverenje tiče se samo ocene verodostojnosti pojedinih dokaza, a ne proizvoljno, ničim neobrazloženo golo tvrđenje. Izrazom "očigledno je..." ništa se, međutim, ne obrazlaže, već samo tvrdi da je sud stekao određeno uverenje. To nije dovoljno kao obrazloženje, potrebno je reći ZAŠTO je sud stekao takvo uverenje. Tek na taj način se omogućava stranci da ispita valjanost razloga za takvo uverenje.

Tvrđnja da su inkriminisani napisi takvi da "po svom smislu" (po čemu inače?) "ukazuju" da se radi o izopačenim tvrđenjima, takođe ne predstavlja obrazloženje, već samo ZAKLJUČAK SUDA, koji nije potkrepljen nikakvom argumentacijom. Pitanje baš i jeste ZAŠTO po mišljenju suda ovi napisi "ukazuju" da se radi o izopačenim tvrđenjima.

Ovo odsustvo razloga, koje ujedno čini i bitnu povredu postupka iz čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP, onemogućava izdavaču da sa sigurnošću ispita rešenje u ovom delu, tj. da ustane protivrazložima protiv onih razloga koji su sud rukovodili da odbije prigovore izdavača istaknute na glavnom pretresu.

Na taj način povređeno je i materijalno pravo odbrane.

Bez obzira što je ton kritike irelevantan za univerzalno važenje Ustavom zagarantovanog neprikosnovenog prava građanina na kritiku, izdavač želi da sud shvati da je potpuno razumljivo kada se studenti beogradskog univerziteta, čije je ovo glasilo, posle tolikih zabrana (neopravdanih zabrana u ogromnoj većini slučajeva), smenjivanja redakcije i napada u dnevnoj štampi i političkim forumima, možda i po višenim tonom obrate javnosti i zatraže od nje arbitražu.

Iz samih inkriminiranih napisa se vidi da se oni suprotstavljaju pokušajima da ih izjednače sa neprijateljima ove zemlje, da se isti aršini primenjuju i na njih i na one koji vrše atentate, diverzije, sabotaže, koji rukuju pištoljima i bombama umesto idejama. Sadašnja redakcija je izabrana na mesto one koja je optuživana da je uzurpirala glasilo beogradskih studenata. Šta je sada? Da li je i ova redakcija uzurpirala "Student"? Ili su beogradski studenti, beogradska omladina, neprijatelj ovog društva? To je, kako bih citirao prvostepeno rešenje, "smisao ovih napisa".

On se možda najbolje izražava uzvikom, koji je poslužio kao naslov jednog

članka objavljenog u istom tom "Studentu" u doba najžešćih napada protiv toga "Studenta": "Neću u opoziciju!"

Nije li onda deplasirana finesa kada se zamera toj kritici ton. Ne previđa li se smisao i suština objavljenih napisa?

Pre punih sedamdesetih godina pisao je Grgur Milovanović, profesor Velike škole, u svojoj monografiji "O slobodi štampe":

"Opšti interes zahteva da se ni ironija, ni sarkazam, ni satira, kao vrlo podesna sredstva za suzbijanje pogrešaka, svojevolje, ili i nezakonitosti nikako ne treba da kazne... jer bi inače značilo kazniti onoga, koga je usled čijeg neopravdanog ili nezakonitog rada zabolelo, a nekazniti onoga, koji je bilo vredajući zakon bilo rugajući se opštem osećaju i mišljenju taj bol pričinio".

("O slobodi štampe", Nova trgovačka štamparija, Beograd, 1901. str. 16)

To je, veli autor, "osobena vrsta kritike" koja potiče "sa veljega jada i nevolje".

Smatra li prvostepeni sud da će se ovakvom zabranom ubuduće popraviti ton kojim će beogradski studenti dočekivati ovakve odluke suda? Ili će oni biti još "nekulturniji", "nekonstruktivniji", "nedobronamerniji"? Ili taj ton uopšte nije važan ako ne dopire do uha javnosti?

To je veoma opasno stanovište.

Pored toga, ono je nezamislivo u demokratskom društvu gde se sukobi mišljenja razrešavaju u javnoj polemici, pred konačnim sudom javnosti, u argumentovanoj polemici. Nedemokratskim suzbijanjem takve polemike izazivaju se dalji nedemokratski postupci.

Posebno izdavač ističe da je u pogledu inkriminisanih napisa "Preliminarna analiza jedne privremene zabrane" i "Dokumenti o zabrani 'Anala' Pravnog fakulteta u Beogradu", prvostepeni sud umesto svakog obrazloženja stao na stanovište da se radi "o zabranjenim napisima", ne ulazeći uopšte u sadržinu ovih napisa, što je nezakonito iz razloga navedenih pod A-II ove žalbe, jer je sud morao ponovo i samostalno da ocenjuje da li postoje razlozi iz čl. 52 st. 1 tač. 2 u pogledu ovih napisa.

Sama činjenica da su oni jednom bili povod zabrane druge štampane stvari ne oslobađa sud dužnosti da sam oceni ove napise i da svoju ocenu obrazloži.

Sud je doduše napise ocenio:

"I po nalaženju ovoga suda u pomenutim napisima sadržana sa alarmanntna i izopačena tvrđenja čije ponovno objavljivanje može izazvati uznemirenje građana", ali ovu svoju ocenu nije ničim obrazložio.

S obzirom na izloženo nije bilo mesta primeni čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi na inkriminisane napise.

C. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Kao što je zastupnik izdavača već istakao u završnoj reči na glavnom pretresu u konkretnom slučaju ne radi se o izopačenim tvrđenjima ili lažnim vestima, već o iznošenju mišljenja, kritičkog mišljenja o radu suda i tužilaštva, koje ne podleže u pogledu istinitosti dokazivanju pred sudom, već jedino verifikaciji u javnoj polemici.

Upravo iz toga razloga jasno je da je sud propustio da utvrdi na pouzdan način

materijalnu istinu – tj. da ukaže kojim je dokaznim sredstvima utvrdio neistinitost tvrdjenja iznetih u inkriminiranim napisima – kojim je dokaznim sredstvima utvrdio okolnost bitnu za presuđenje! Naravno, da prvostepeni sud to nije u stanju ni da učini, a da se ne posluži izrazima kao "očigledno je..." ili "samim svojim smislom ukazuju" i sl. Ovaj nedostatak presude zato je samo nužna posledica primene čl. 52 st. 1 tač. 2 na ono na šta se on ne može primeniti.

Ipak, u inkriminisanom napisu "Sudbinski karakter knjige 'Dokumenti, jun 1968.'" i samo u tom napisu, pojavljuje se nešto što bi se moglo označiti kao tvrdjenje u smislu Zakona o štampi: to je tvrdnja da je prilikom smenjivanja redakcije "Studenta" u zimu 1969/1970 godine Univerzitetski komitet SK vršio nedemokratski pritisak na delegate Skupštine Saveza studenata Beograda, da glasaju za smenjivanje redakcije i za osudu dotadašnje programske politike lista.

Neistinitost ove tvrdnje Javni tužilac nije ni pokušao da dokaže.

Međutim, iako mu to nije procesualna dužnost, izdavač je ponudio sudu da sam dokaže istinitost tvrdnje. Pri tome se pozvao na kompetentnog svedoka: samog sekretara UK, dr Branka Pribičevića, kome ova okolnost mora biti poznata i u čiju se nepristrasnost a priori ne sme sumnjati.

Sud je odbio da utvrdi ovu okolnost, da sasluša ovog svedoka, sa obrazloženjem da je: "opšte poznat metod delovanja članova i foruma Saveza komunista".

Izdavač, međutim, nije ni želeo da utvrđuje metod delovanja i praksu članova SK uopšte, jer ona može biti i opšte poznata, već konkretno praksu i delovanje Univerzitetskog komiteta SK u zimu 1969-1970, koja ni po čemu ne može biti "opšte poznata".

Prvostepeni sud ovakvim svojim obrazloženjem proklamuje ustvari apriori nepogrešivost bilo koga dela SK, što svakako da predstavlja tvrdnju sa teškim dogmatskim prizvukom u najmanju ruku.

Sa gledišta pravosuđa, ovakvim obrazloženjem prvostepeni sud proklamuje pravilo da se bilo koji član SK nalazi iznad zakona: na primer, budući da je opšte poznato da metodi i praksa delovanja članova SK nisu kriminalni – ne bi se mogao povesti krivični postupak ni protiv jednog člana SK!

Možda je ovo poređenje dovedeno predaleko, ali obrazloženje suda čak i to dozvoljava: sud odbija da utvrđuje jednu konkretnu okolnost, jedno konkretno ponašanje, jer je ono suprotno "opšte poznatim metodama delovanja SK"!

Zbog toga je prvostepeni sud i u pogledu jedne jedine činjenične tvrdnje koja je inkriminisana propustio da utvrdi materijalnu istinu i štaviše odbio umestan dokazni predlog izdavača na ovu okolnost.

S obzirom na izloženo žalba izdavača je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na zakonu osnovan.

U Beogradu,
06.09.1971. godine

Univerzitetski odbor
Saveza Studenata Beograda
koga zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Reč zastupnika izdavača na glavnom pretresu*

27.08.1971.

Od trenutka kada me je izdavač ovlastio na zastupanje ne mogu da se otmem utisku da se svi učesnici u ovom postupku nalaze u jednom paradoksalnom položaju, da je situacija celog ovog suđenja – paradoksalna.

Svoj položaj shvatio sam kao paradoksalan, jer ovo je već ko zna koji put da zastupam istog izdavača u sličnim situacijama, i uvek, nažalost, bezuspešno, pa ipak, iako ponekad sav taj napor izgleda i uzaludan – ne mogu ga se odreći.

Položaj izdavača vidim kao paradoksalan, jer ako uopšte veruje da je situacija tako crna i da se "ide u susret zabranjenim vremenima", besmisleno je pisati, štampati, objavljivati – kada će list ionako biti zabranjen.

Pa i položaj Javnog tužioca mi se čini paradoksalan, jer on zabranom brani shvatanje da sloboda štampe u ovoj zemlji nije ugrožena.

Konačno, u sličnoj situaciji se nalazi i sud, jer će izgleda mi odbijanjem predloga Javnog tužioca – dokazati tezu Javnog tužioca, a zabranom lista dokazati tezu STUDENTA.

Kao što sa paradoksima često biva, kada ih bolje razmotrimo pokazuje se da su oni prividni. Paradoksa tu nema.

Izdavač, na pr. oseća da je sloboda štampe nekim skorašnjim odlukama tužilaštva i suda ugrožena, ali baš posvećujući tom problemu ovaj inkriminirani broj pokazuje da veruje da će kritika jedne prakse koju izdavač smatra štetnom i nezakonitom dovesti do ukidanja takve prakse.

Javni tužilac je takođe dosledan – kako je tražio ranije zabrane – tako traži i ovu. Objektivno njegov cilj izgleda ipak sve vreme jedan i isti: da se javnost poštedi saznanja o aktuelnim konfliktnim situacijama u društvu, o sukobu mišljenja, o neslaganjima... On i dalje ne veruje da nešto treba menjati, on kritiku odbija, što je takođe dosledan stav.

Konačno i sud je ustvari pred jasnim zadatkom, budući da sudska praksa u ovoj zemlji nije izvor prava, i da ovo Veće može čak i o izrečenim zabranama imati drugačije mišljenje od mišljenja onih sudova koji su te zabrane izrekli.

Ova činjenica, najzad, rešava i moju dilemu – uprkos ranijim pogrešnim odlukama u sličnim predmetima, ja ću uvek ispočetka poklanjati veru sudu, jer ono što nije bilo moguće učiniti juče, možda je moguće učiniti danas.

Smatrao sam za potrebno da ukažem na ovaj prividni paradoks, jer mi se čini da ovom postupku svi prilazimo – upravo zbog njega, tog paradoksa, sa jednim osećanjem da prisustvujemo nečem već viđenom, da će se argumenti opet ponavljati, da će se situacija ponavljati, odluke, pa čak i lica... sa jednim osećanjem, ukra-

* Predmet "Vidici", KR 101/71, 1971. godina

ko, koje demobilise i vodi stereotipnom ponašanju lišenom života, iskrenosti, mašte – ukratko lišenom stvaralačkog napora misli, koji karakteriše sve ono što je u životu jedne nacije, jednog društva jedino progresivno...

Ako tako shvatimo ovaj postupak iz ove sudnice neće izaći niko ni kao pobeđeni, ni kao pobeđnik, jer se svi nalazimo na istom poslu, jer je svima nama interes ovog društva podjednako na srcu...

Budući da će moje izlaganje biti onoliko opširno koliko to naš važan predmet zahteva, a to je prilično, a možda ponegde i prividno nepovezano da bih pomogao sudu da se u njemu snađe, želim na početku da iznesem plan svoga izlaganja: prvo ću analizirati rešenje Javnog tužioca o privremenoj zabrani i tzv. dopunu toga rešenja i ukazati na netačnost, nedoslednost i nelogičnost nekih tužiočevih kvalifikacija objavljenih tekstova, a zatim ću izneti tezu izdavača, koji ukratko rečeno, smatra da je rešenje o privremenoj zabrani nezakonito i predlog Javnog tužioca neosnovan. Tu tezu izdavač ukratko argumentiše ovako: iako je sadržaj inkriminisanog broja takav da je podoban da izazove uznemirenje javnosti, na njega se ne može primeniti odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi:

jer se društvena kritika ne smatra veću ili tvrdnjom u smislu pomenutog propisa, jer je ta kritika umesna budući da osnovano kritikuje nezakonito ograničavanje slobode mišljenja,

jer je ta kritika upućena upravo sudu koji, dakle, ne može biti sudija u svojoj sopstvenoj stvari, i

jer je pravo na kritiku suda i tužilaštva neprikosnovenno pravo građana, koje se Zakonom o štampi ne može ograničiti niti je ograničeno.

Analizirajući rešenje Javnog tužioca i tzv. dopunu rešenja, odmah da kažem da je rešenje neobrazloženo i samim tim nezakonito. Tzv. dopuna rešenja je jedno pismo bez ikakvog pravnog značaja. Zakon ne poznaje nikakve dopune rešenja. Ali na tome neću da se zadržavam, jer nezakonita forma u kojoj je izrečena ova privremena zabrana daleko je manje važnosti od načelnog pitanja o kojima želim da govorim.

Rešenjem Javnog tužioca inkriminiše se navodno izopačena tvrdnja o "poplavi" zabrana u poslednje vreme, koje obuhvataju i štampane stvari koje polaze sa marksističkih stanovišta.

"Poplava" zabrana naravno ne postoji. To je samo metafora. Ali mislim da će se i sud složiti da je broj izrečenih zabrana baš od strane ovoga suda – upravo impresivan. Tvrdim da ne postoji zemlja u Evropi u kojoj je ovoga leta izrečeno više zabrana.

Takođe je nesumnjivo da dr Milan Kangrga u svome tekstu objavljenom u PRAXISU, jednom od najcenjenijih, ako ne i najcenjenijem marksističkom časopisu ogromnog ugleda, međunarodne redakcije u kojoj sede najveći živi marksisti, pošao od marksističkih, čak ortodoksnog marksističkih stanovišta.

Zatim se inkriminiše tvrdnja da su ove zabrane ono što oni koji ih donose smatraju najboljim i najznačajnijim u svome radu. Sama po sebi ova tvrdnja ne sadrži ništa izopačenog, iako je možda netačna. Ona samo predpostavlja da je Javni tužilac svestan značaja ovakvih odluka i da smatra da svoj posao obavlja na najbolji način. To je čak verovatno. U svakom slučaju u to nemamo pravo da sumnjamo.

Inkriminiše se dalja tvrdnja da se zataškavaju ekonomski problemi zemlje i dru-

gi vitalni problemi koji su vezani za sadašnjicu naše zajednice. To je stvar ocene, da li se o ovim problemima piše dovoljno, premnogo ili premalo. Svakako, da je dobro namerno zabrinuti se da se od straha od tzv. dramatizovanja ne ode u drugu krajnost i da se olako prelazi preko teške situacije u kojoj se nalazi naša privreda.

Inkriminiše se tvrdnja da se zabranjuje bez sistema i kriterija. Autora koji je laik, naravno, zbunjuje što se zabranama trpa u isti koš STUDENT i HRVATSKI TJEDNIK, ŠIROKI BRIJEG i PRAXIS. Pravdanje ustaških zlodela i zalaganje za veću toleranciju prema pisanju studentske štampe, prema mišljenjima studenata koji nisu nikada ni vršili atentate ni podmetali bombe. Van svake je sumnje da tu postoji, bar u jednom smislu, izjednačavanje ovih neusporedivih društvenih pojava.

Zatim se inkriminiše tvrdnja da se zabrane izriču radi očuvanja mitologije poretka, dakle da se sistem pojavljuje kao fetišizirana sila koja se bori protiv progresivne misli i kritike postojećeg. Nesumnjiva je svakom ko to hoće da prizna da se studentska i omladinska štampa nalaze na udaru zabrana zbog kritičkog stava. O tome je pisano sasvim jasno i otvoreno u doba smenjivanja redakcije STUDENTA, kada se razvila polemika o Marksovoj tezi o kritici svega postojećeg. Nesumnjivo je, međutim, mislim za svakog da ograničavanje slobode kritike vodi fetišizaciji poretka i sistema, okoštavanju i stagnaciji. Ta misao nipošto nije jeretična. Javni tužilac ustvari inkriminiše tvrdnju da se zabranama ograničava sloboda kritike. Da je ova tvrdnja tačna pokazaćemo kasnije.

Inkriminišu se tvrdnje da su postupci u vezi zabrane časopisa VIDICI i PRAXIS u najtešnjoj vezi sa nedemokratskom politikom koja se već godinama vodi u Beogradu, i da pisanjem PRAXISA i VIDIKA nisu uznemireni građani, već neki političari. Mislim da bi se na jednom većem broju primera moglo pokazati da pojedinim zabranama prethode javne intervencije političkih foruma. PRAXIS se pojavio i rasprodao u Beogradu, a da nikakva uznemirenost nije primećena. Usledilo je javno istupanje jednog člana Gradskog komiteta Beograda u kome su napadnuta, bez ikakve argumentacije, gledišta izneta u PRAXIS-u i PRAXIS posle skoro mesec dana biva zabranjivan. To su objektivne činjenice.

Ali, evo, šta o tom problemu piše organ Socijalističkog saveza POLITIKA 30.05.1971. godine na str. 9.:

“Nije daleko od istine da se zbog iste stvari, zavisno od sredine, može otići u zatvor i steći simpatije! Još je teže što se u praksi često brkaju nadležnosti. Tamo gde bi trebalo da se čuje reč Zakona (neprijateljska propaganda, na pr.) pribegava se samo idejnoj borbi, a tamo gde se radi o demokratskoj debati i slobodi govora – oglašava se zakon.

Traži se da zakonodavci obavljaju poslove političara. Traži se da političari urade ono što je posao zakonodavca.

Po mišljenju pravnik naš sistem zakonodavnih mera je takav da se može ponekad tumačiti po svojoj volji i zlovolji (pominje se nekoliko paragrafa iz oblasti sloboda), a zatim, zakon se uvek ne poštuje i ne postoji pravna sigurnost građana.

Pod takvim okolnostima javljaju se i moćne grupe koje žele da utiču na pravosuđe i da po svom viđenju stvari dele pravdu. One nastoje da od toga stvore sistem u kome se barata prema potrebi: pritegni, popusti, dozira se manje ili više...

To, naravno, nije novost: o slobodi je uvek lako govoriti, ali je teško za nju nešto učiniti. Nađu se ljudi koji svojim praktičnim postupcima, kao da prizivaju zavodjenje reda i uspostavljanje posebnih mera.

Beno Zupančič kaže: "Uvek se nađu pojedinci ili grupe koji bi želeli da srede društvo prema vlastitim formulama, pa čak po cenu slobode, ravnopravnosti i demokratije. Uvek se nađu političari koji su jaki na rečima, a slabi na delu..."

A na poslednjoj sednici Centralnog komiteta SK Srbije upozoreno je da bi bilo veoma loše ukoliko "preveliko naglašavanje akcije neprijatelja posluži kao birokratski izgovor za zapostavljanje idejne akcije".

Tako POLITIKA! Problem, dakle, nije izmislio STUDENT. On ga je samo osetio na svojoj koži.

Inkriminiše se dalje iznošenje tvrdnji da je UK SK Beograda vršio pritisak na delegate skupštine beogradskog Univerziteta da glasaju za smenjivanje redakcije STUDENTA u zimu 1969. godine. Autor Ilija Moljković, koji je izneo ovo svoje stajalište, dobro ga je argumentovao i dokumentovao. Pokazalo se, naime, da je autor egzaktno otkrio da su zaključci UK prethodili odlukama UO Saveza studenata, a da se u oba dokumenta ova činjenica pokušala prikriti, da se pokušalo predstaviti kao da je inicijativa došla od studentskih foruma, iako činjenice to demantuju. To nije sve. Redakciji STUDENTA koja je smenjena frenetično su aplaudirali svi, uključujući delegate, do poslednje skupštine (odlagane više puta pod neverovatnim okolnostima) na kojoj je iznenada redakcija smenjena. Nije ni to sve. Neki delegati (o tome postoji stenogram – i to baš u Okružnom javnom tužilaštvu) otvoreno su iznosili da je sekretar UK, Branko Pribičević na njih vršio pritisak da glasaju za smenjivanje redakcije. Svakako da je takav postupak nedemokratski. I ta tvrdnja je, dakle, tačna.

Zatim slede odlomci napisa kojima se dokazuje da su takve tvrdnje stvarno iznete, pa u poslednjem delu tzv. dopune rešenja, na poslednjoj str. 4 i 5 dodaju inkriminacije koje se tiču napisa zbog kojih rešenje nije ni doneto. (Razlog ovome je jednostavan, Javni tužilac ili nije ni imao ceo list u rukama u trenutku kada ga je već zabranio ili nije stigao da ceo list pročita, jer je trebalo raditi munjevit, iako cenzura ne postoji).

U tom delu Javni tužilac inkriminiše tvrdnje iz članka Jovice Aćine "Sloboda i film" u kojima se kako Javni tužilac kaže, iznose grube neistine i izopačene tvrdnje o sputavanju slobode stvaralaštva od strane Tužilaštva zbog intervencije koje je ovaj organ preduzeo zbog flagrantnog kršenja zakonskih propisa od strane Republičke komisije za pregled filmova. O toj "intervenciji", kako je ovde spretno nazvana, Javno tužilaštva mogu samo da kažu da predstavljaju flagrantno kršenje zakonskih propisa. Ovaj izuzetni film koji je već dobio najveća priznanja, i o kome su prethodno takođe prvo rekli svoju reč politički forumi, doživeo je ovakvu "intervenciju": Okružno javno tužilaštvo običnim pismom, ne rešenjem, ne odlukom, "obustavlja izvršenje" rešenja Republičke komisije koja je dozvolila javno prikazivanje, iako mora znati da po Zakonu o tužilaštvu, čl. 15. toga Zakona, ne može obustaviti izvršenje, već da može samo staviti zahtev nadležnom nadzornom organu da ono donese odluku o odlaganju izvršenja. Javno tužilaštvo je time uzurpiralo ovlašćenja koja po Zakonu nema.

Inkriminiše se objavljivanje odluka donetih od strane suda u javnom postupku za zabranu "Anala pravnog fakulteta", jer da se "iznosi u javnost ono što je pravosnažnom odlukom suda zabranjeno da se rastura kroz štampane stvari". Nije STUDENT objavio "ono" što je zabranjeno da se objavljuje. STUDENT je objavio rešenje suda koje nije zabranjeno. Razlika je ogromna, jer u rešenju suda sadržana je kritika i pravna i politička kvalifikacija "onoga" što su "Anali" objavili, pa javnost može biti samo umirena da je, eto, sud "ono" zabranio. Štaviše, ne može se zabraniti nijedan sadržaj sam po sebi. Svaka štampana stvar ima nezavisnu sudbinu, čak, i kada je njihov sadržaj identičan.

Da bi stvar bila još jasnija, mada je jasna kao dan, u predmetima klevete oklevetani ima interes i često zahteva da se presuda kojom se utvrđuje neistinitost tvrdnji iznetih protiv njega – javno objavi. Iako, naravno, sama klevetnička tvrdnja ne sme da se objavi, jer predstavlja krivično delo.

Konačno, inkriminiše se tvrdnja profesora Gaje Petrovića da je, citiram, "teza M. Kangrge iz članka objavljenog u časopisu "Praxis" br. 3/4 – 71 istinita, ispravna i progresivna", "uprkos tome što je baš zbog članka ovog autora" zabranjeno rasturanje časopisa.

Iz ovog stava Javnog tužioca ne vidi se koju to tezu M. Kangrge profesor Gaja Petrović smatra "istinitom, ispravnom i progresivnom". Koja je to teza?

Na str. 3. STUDENTA profesor Gaja Petrović kaže: "Kangrgina teza o postojanju radničke klase Jugoslavije nije sama po sebi ni lažna, ni izopačena, ni alarmantna: ona je naprotiv istinita, ispravna i progresivna".

Da li Javni tužilac smatra da teza o postojanju radničke klase Jugoslavije nije istinita, nije ispravna i nije progresivna?

Ako je tako, a očigledno je tako, moraću da se poslužim i autoritetima. Molim vas slušajte ovu tezu: "Radnici moraju biti jedinstveni u celoj zemlji, bez obzira da li pripadaju brojnijoj ili manje brojnoj naciji. Kojoj god naciji da pripada, radnik je radnik. On pripada radničkoj klasi". (Predsednik Republike u POLITICI od 7. jula 1971. godine).

Propuštajući da istakne kakvu tezu Gaja Petrović ocenjuje kao istinitu progresivnu i ispravnu, Javni tužilac ustvari zabranjuje da se bilo koja teza dr Milana Kangrge za takvu smatra – pa, čak, i ovakva koja predstavlja najočigledniju istinu.

I najzad, i Javni tužilac je to ostavio za kraj tzv. dopune rešenja: Javni tužilac zabranjuje jednu karikaturu pravljenu pre više od 100 godina od strane jednog od najvećih slikara prošlog veka – Daumiera! Za njega Enciklopedija leksikografskog zavoda na str. 238 kaže "Njegovi revoltirani udarci po sili i nasilju dovodili su ga pred zavske tribunale, bio je zatvaran, cenzurisani i zabranjivan..." Njegovim crtežima, kaže se, zahvaćeni su "za sva vremena šupljoglavi monarsi, korumpirani političari, gramzljivi kapitalisti, podmitljiva pravda..."

Javni tužilac smatra da ove karikature predstavljaju citiram: "uvredljive i izopačene i neistinite insinucije na državne organe, suđenja i odluke sudova..." kojima se izaziva uznemirenje naših građana.

Ne želim to da komentarišem.

Toliko o rešenju Javnog tužioca i tzv. dopuni toga rešenja.

Sada bih želeo da napred iznetu tezu izdavača o tome da se na inkriminisane napise ne može primeniti materijalna odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, obrazložim i dokažem.

Ocena rada državnih organa, odn. kritika njihovog rada naravno, da uvek izaziva uznemirenje javnosti, jer to znači da se "ne radi kako treba" i to tamo gde se odlučuje sudbina svih nas. Naravno, da bez daljeg i kritika rada suda i Javnog tužioca izaziva uznemirenje građana. Još kako! Sud je ono mesto gde čovek jedino može izgubiti i imovinu i slobodu i život!

Zato kritika suda i Javnog tužioca posebno uvek, uvek izaziva uznemirenje javnosti. Pa zašto onda zakonodavac nije izričito zabranio kritiku suda i Javnog tužioca? Zašto, naprotiv, najviši zakon u zemlji smatra kritiku suda i javnog tužilaštva neprikosnovenim pravom građana, zašto građanin ima neprikosnoveno pravo da uznemirava javnost takvom kritikom?

Na to pitanje smo već govorili, jer sud je ono mesto gde svakome od nas, pod određenim uslovima, mogu uzeti sve: od prava na našu decu, do prava na našu slobodu i život.

Pošli smo, dakle, od onog što je zajedničko tezi Javnog tužioca i tezi izdavača. Napisi u STUDENTU podobni su da izazovu uznemirenje javnosti. Pokazali smo samo da to još uvek ništa ne znači.

Da vidimo u čemu se ne slažemo:

Član 34 Ustava kaže: "Pravo građana na društveno samoupravljanje je neprikosnoveno."

Radi ostvarivanja toga prava zajemčuje se građaninu – "pravo da pretresa rad državnih organa... i organizacija koje vrše poslove od javnog interesa i da iznose mišljenja o njihovom radu" (tačka 6).

Naravno pod uslovima koje propisuje zakon.

Zakon o štampi, čiju primenu Javni tužilac traži, kaže opet u čl. 52 st. 1 tač. 2: "Zabranjuje se rasturanje štampanih stvari putem kojih se... 2) iznose ... lažna, izopačena ili alarmanтна tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana ili ugrožava javni red i mir".

Ustav je "vrhovni zakon" ove zemlje. Svi zakoni se moraju tako tumačiti da se ne povredi duh opšteg pravila, opšte norme, duh Ustava.

Zakon o štampi kojim se delimično ograničavaju prava građana, mora se zato tumačiti restriktivno, jer poseban propis čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi predstavlja po intenciji zakonodavca ono nužno zlo, izuzetak od opšteg pravila iz čl. 34 Ustava, čl. 39 i 40 kojim se zajemčuje sloboda građana na javnu reč, štampu, javnu kritiku svih organa od Predsednika republike do javnog tužioca.

Od Rimljana je poznato pravno pravilo da se izuzetak tumači restriktivno.

Ako smo se oko toga složili, a morali smo se složiti, da vidimo u kakvom odnosu stoje dva ranije citirana propisa.

Odmah pada u oči kada se uporedi čl. 34 Ustava sa čl. 52 st. 1. tač. 2 Zakona o štampi o "vestima ili tvrđenjima". To jest, Zakon o štampi ne inkriminiše "neistinita ili izopačena mišljenja" ili "alarmanтна mišljenja", kao što se ni Ustavom ne zajemčuje sloboda "tvrđenja".

Kada zakonodavac pravi jednu takvu terminološku razliku, onda za to ima razloga. Te razloge mi moramo shvatiti da bismo razumeli zakon koji javni tužilac traži da sud primeni, a mi mu to osporavamo.

Kakva je razlika između “mišljenja” s jedne strane i “vesti ili tvrđenja” s druge strane. “Vest” ili “tvrđenje” tiče se uvek jedne relativno samostalne činjenice izdvojene iz kompleksa složenih zbivanja stvarnosti, čija se istinitost samim tim lako utvrđuje. Na pr. vest da STUDENT nije privremeno zabranjen je lažna – i to se može lako utvrditi. Tvrđenje da STUDENT odobrava ove zabrane takođe je lažna i može se lako utvrditi. Ako takve vesti ili tvrđenja izazivaju uznemirenje javnosti Zakon zabranjuje njihovo rasturanje.

Sa “mišljenjem” je sasvim drugačije. Kada se na primer kaže da je sud pogrešio kada je zabranio ovu ili onu publikaciju, onda je to jedno mišljenje čija istinitost ili lažnost ne može biti tako lako dokazana. O toj činjenici mogu postojati i među pravnicima potpuno različita mišljenja koja se ponekada mogu sa odličnim razlozima braniti i u jednom i u drugom slučaju. To je, na primer, slučaj sa polemikama u pravnim časopisima oko sudske prakse. To je jedno složeno pitanje o kome mogu postojati razna mišljenja i ona redovno i postoje.

U takvim složenim pitanjima do istine se najčešće dolazi tek slobodnim konfrontiranjem suprotnih mišljenja, za razliku od jednostavnih vesti ili tvrđenja čija se istinitost može dokazati po pravilima dokaznog postupka koji primenjuje sud po zakonu.

Između “vesti i tvrđenja” i “mišljenja” postoji i jedna suštinska razlika koja se tiče subjektivne strane, stava onoga koji iznosi “lažne vesti ili tvrđenja” i onoga koji iznosi samo “mišljenja” ili čak i “pogrešna mišljenja”. Onaj ko iznosi lažne vesti ili tvrdnje, dakle, relativno jednostavne činjenice, može lako da utvrdi i samu njihovu istinitost pre nego što ih iznosi u javnost. On zato po pravilu zna, a i zakon mu nalaže da zna, da li su te vesti ili tvrđenja istiniti ili lažni, pogotovu ako mogu uznemiriti javnost. Onaj ko iznosi pogrešno mišljenje ubeđen je u ispravnost toga mišljenja i ne vreda mu zabranjivati da misli tako, jer ne može drugačije. Zabraniti mu da iznosi tu misao značilo bi zabraniti mu da postupa onako kako čovek, po svojoj ljudskoj i po svojoj psihološkoj suštini, mora da postupa, značilo bi, dakle, zabraniti mu da bude čovek.

Po svojim posledicama iznošenje “lažnih vesti ili tvrdnji” i iznošenje “mišljenja”, makar i pogrešnog, takođe se bitno razlikuju.

“Vest” ili “tvrđenje” može izazvati i izazivaju uvek daleko veće uznemirenje javnosti, nego bilo kakvo mišljenje. “Vest” ili “tvrđenja” tvrde jednu činjenicu kao gotovo, dogođenu, nespornu, ne podležu polemici, nego jedino dokazivanju.

Mišljenje svaka zrela javnost prima uvek kritički, suprotstavlja ga svome mišljenju, ubeđenju, svojim stavovima i svojim razlozima, procenjuje ga, prihvata ili odbacuje.

Prema tome, po svojoj objektivnoj u subjektivnoj strani, kao i prema svojim posledicama jasno je u čemu se i kako razlikuju izrazi “vesti” ili “tvrđenja” od izraza “mišljenja” upotrebljenog u čl. 34 Ustava.

Otuda postaje jasno da Zakon o štampi niukoliko ne ograničava neprikosnove-

no pravo građana da iznose svoja "mišljenja" o radu državnih organa, pa i suda i tužilaštva, čak možda na prvom mestu, jer zakon zato i postulira načelo javnosti postupka, dok "lažne vesti" ili "izopačene" tvrdnje zabranjuje.

U vezi sa tim, a povodom obrazloženja raznih zabrana, želeo bih da kažem nešto i o tzv. "zloupotrebi slobode" na koju se često takva obrazloženja pozivaju. Parola o opravdanosti zabrane "zloupotrebe slobode" je politička parola, kojoj nema mesta u sudnici (pored toga što je to loša politička parola). Sud je mesto gde se raspravlja pravno. Politika je prisutna u onoj meri u kojoj je otelotvorena politička misao i politička volja zakonodavca u pozitivnom zakonskom propisu. U sudnici ne može biti reči o "zloupotrebi slobode". Zakon slobodi propisuje granice. Nas ovde može jedino da zanima da li je rešenje Javnog tužioca zakonito ili nije, da li je izdavač povredio Zakon ili nije, traži li Javni tužilac veće ograničenje slobode od onog koje zakon propisuje? U sudnici zloupotreba slobode je samo ono što zakonodavac određuje kao nezakonito!

Inkriminisan broj STUDENTA posvećen je kritici tj. iznošenju mišljenja o nekim skorašnjim zabranama koje su izrekli sudovi po predlogu Javnog tužioca. Radi se o zabranama "Praxis"-a, "Anala pravnog fakulteta", "Dokumenata iz juna 1968." i filma Dušana Makavejeva "Misterija organizma". Pominju se još zabrane "Stradije" "Kulture" i "Vidika".

Kritika uperena protiv ovih odluka u svojoj suštini je umesna. U svim slučajevima radilo se o zabrani iznošenja – ne vesti ili tvrđenja – nego mišljenja.

Tako je "Praxis" kao i "Vidici" koji su iz "Praxis"-a preneli studiju dr Milana Kangrge zabranjen zbog jedne naučne studije! U usmenom obrazloženju odluke beogradskog Okružnog suda koji je zabranio rasturanje "Vidika", čak je bilo i doslovno rečeno da "sud prihvata nauku, ali ne svaku". Po oceni suda bila je u pitanju takva nauka koju sud može zabraniti.

"Anali pravnog fakulteta" zabranjeni su zbog mišljenja profesora Pravnog fakulteta u Beogradu o ustavnim amandmanima iznetim u javnoj diskusiji koja je i organizovana zbog toga da bi se čula sva mišljenja. Iz istog razloga zabranjen je i vanredni broj "Studenta" koji je preneo diskusiju sa skupštine Saveza studenata Beograda. Zar je iko u ovoj zemlji bio pozvaniji da kaže svoju reč o tim amandmanima od onih koji su većinom bili profesori piscima tih amandmana, koji su spremali i spremaju sudijske i javne tužioce koji im danas zabranjuju da iznesu svoje mišljenje? Rešenja su obrazlagana time da su stavovi kojima se odbacuju amandmani suprotni "opšteprihvaćenim stavovima" o amandmanima – kao da se zna koji bi stavovi bili opšteprihvaćeni kada bi se svi stavovi mogli javno izneti i braniti!

Radilo se očigledno u svim pobrojanim slučajevima o tipičnim zabranama iznošenja mišljenja, najčešće vrlo obrazloženih i kvalifikovanih mišljenja naučnika i profesora čiji ugled i zasluge ne dozvoljavaju nikakve sumnje u njihovu dobru volju, dobronamernost i sposobnost pravilne ocene predmeta o kome govore.

Postupak u kome su izricane ove zabrane često je krajnje nezakonit, pa i sa strane ove zabrane zaslužuju kritiku koju im upućuje "Student". Tužilaštvo praktično vrši cenzuru koju Zakon ne dozvoljava - čl. 3 Zakona o štampi, štampari tvrde da ne smeju da isporuče već odštampane primerke lista bez odobrenja tužioca, odn.

dok ne protekne određeno vreme (24 časa) od trenutka kada su primerke štampane stvari dostavili Javnom tužiocu; milicioneri zaustavljaju mašine pre nego što je tiraž i odštampan, rešenja o zabranama sudovi donose, a da čak i ne pozovu izdavača a kamoli da ga saslušaju (kao u predmetu Kr.100/71 toga suda), ne poštuju se zakonski rokovi za hitno postupanje u ovim predmetima (u gore citiranom predmetu zastupnik izdavača dobio je drugostepeno rešenje koje se mora doneti u roku od tri dana, tek nakon 15 dana i to posle telegrafskih urgencija upućenih predsedniku Okružnog suda, zatim predsedniku Vrhovnog suda Srbije i najzad Sekretarijatu za pravosuđe SR Srbije), predlozi Javnog tužioca su u pravilu potpuno neobrazloženi, već se pozivaju na razloge sadržane u prilogu predloga – u rešenju o privremenoj zabrani, ne navode se napisi zbog kojih se traži zabrana rasturanja, donose se tzv. dopunska rešenja koja Zakon ne poznaje, ne obrazlažu se rešenja o isključenju javnosti sa glavnog pretresa, a u slučaju tzv. obustave izvršenja odluke Republičke komisije za pregled filmova kojima je dozvoljeno prikazivanje filma "Misterija organizma" donose se odluke koje čak ni nemaju formu rešenja i na koje Javno tužilaštvo nije ni ovlašćeno.

Negativna mišljenja i ocene koje su dobili sudovi i Javni tužilac povodom ovih zabrana pokazuju se, dakle, kao potpuno umesni, jer se vidi da su u svim slučajevima u jednom obično nezakonitom postupku donošene odluke kojima se ograničava sloboda mišljenja i neprikosnoveno pravo građana da izriču ocene i mišljenja o radu državnih organa, da neposredno odlučuju o društvenim poslovima, da daju inicijativu za vršenje društvenog nadzora, da preduzimaju političke i druge inicijative – što je sve zajemčeno čl. 34 Ustava SFRJ.

Dakle, sistematišući dosadašnje izlaganje vidimo da smo, prvo, pokazali da se Zakonom o štampi ne može ograničavati sloboda mišljenja, čak ni pogrešnog mišljenja (izuzev kada predstavlja krivično delo), drugo, da je kritikovanim zabranama upravo ograničavana sloboda mišljenja, treće, da je pisanje inkriminisanog broja "Studenta" takođe ocena, kritička i negativna, dakle, mišljenje o inicijativama Javnog tužioca i odlukama sudova i, četvrto da je ta kritika umesna i osnovana, pa da bez obzira što izaziva uznemirenje javnosti mora biti dozvoljena, jer cilj kritike i jeste da uznemiri javnost, što je u toj meri društveno korisno da je pravo na kritiku rada državnih organa zajemčeno kao neprikosnoveno pravo građana samim Ustavom, pa shodno tome ne može biti ograničeno ni Zakonom o štampi.

Motivi koji su rukovodili zakonodavca da zajemči slobodno i neprikosnoveno pravo kritikovanja rada državnih organa jasni su: ne može se dozvoliti državnim organima da zabranjuju kritiku državnih organa, jer na taj način rad državnih organa praktično izmiče kontroli javnosti! Zakonodavac je ovde pošao od činjenice totaliteta države kao nosioca vlasti izražavajući uvek osnovnu bojazan od birokratizovanja društva koje bi moralo nastupiti ako bi nosioci vlasti, osobito kada zaslužuju kritiku, jedni druge međusobno štitili.

Ako ovo važi kada je u pitanju kritika rada bilo kog državnog organa, šta da kažemo u konkretnom slučaju kada je kritika uperena protiv Javnog tužioca i suda? Kako Javni tužilac može da odlučuje da li je umesna društvena kritika upućena upravo tome Javnom tužiocu? Kako sud može biti sudija u vlastitoj stvari? Jasno je da

Javni tužilac smatra da su sve zabrane bile zakonite, jer i Javni tužilac, i što je još važnije i sud, već su se izjasnili o tome kada su zabrane i donosili. Međutim, predmet je sada ponuđen višoj instanci, najvišoj instanci, instanci javnosti čija ocena jedino može da reši ovaj spor.

Odluka suda o ovoj zabrani značila bi zato jednostrano ućutkivanje kritike upućene tome sudu.

Videli smo da ni Ustav ni Zakon, normalno, tako nešto ne dozvoljavaju.

Eksplוזija zabrana kritički orijentisanih omladinskih i studentskih listova započela je, to je van svake sumnje, 1968. godine. Danas su ove zabrane dostigle vrhunac učestalosti. Znak je nesumnjive demokratizacije našeg društva da se počelo 1968. godine pisati kritički o mnogim društvenim pojavama koje zaslužuju kritiku. Pojava zabrana takvog pisanja – takođe je dobar znak. Kritika znači nije društveno irelevantna – ona negde pogađa svoj cilj. Slededi korak ka demokratizaciji društva sastojaće se u tome da se ne sprečava put toj kritici ka javnosti. To je svakako težak korak. Nesumnjivo je da svi i ne žele taj korak, da postoje otpori. Ali oni će biti prevladani, jer je istina i želja čoveka za istinom neuništiva.

U političkim forumima govori se o ovoj pojavi koju ovde ne kraju ovako apostrofiram kao o pojavi diferencijacije. I diferencijacija je dobra stvar. Diferencijacija na istinu i laž, na um i silu, na slobodu i neslobodu, na pravo i nepravo, na poštenje i nepoštenje.

Svakim društveno relevantnim ponašanjem mi se diferenciramo, a takvog ponašanja je sve više i više. I tako ćemo se i mi danas izdiferencirati – i to je u svakom slučaju dobro! Zato sam na početku i rekao da iz ove sudnice danas niko neće izaći ni kao pobednik, ni kao pobeđeni. Ništa nije završeno.

Predlažem da sud nezakonito rešenje Javnog tužioca o privremenoj zabrani poništi i nezakonit predlog Javnog tužioca odbije.

Žalba izdavača Vrhovnom sudu Srbije*

Kr. 101/71

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU
B e o g r a d

ŽALBA

izdavača lista VIDICI UO SS Beograda protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 26. avgusta 1971. god. Kr. 101/71

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač osporava ožalbeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka - čl. 333 st. 1 tač. 1,
- zbog povrede krivičnog zakona - čl. 333 st. 1 tač. 2 i
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje

UKIDA i vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,

ili

PREINAČAVA tako što se ODBIJA predlog Javnog tužioca za izricanje zabrane rasturanja dvobroja VIDIKA 150-151 i rešenja Javnog tužioca UT. 69/71 od 28. jula 1971. PONIŠTAVA.

Obrazloženje

Bitne povrede odredaba ZKP

Na glavnom pretresu 26. avgusta 1971. javnost je bila isključena protivno zakonu - čl. 334 st. 1 tač. 4, što predstavlja APSOLUTNO bitnu povredu odredaba postupka.

- 1) Sud je isključio javnost sa pretresa na osnovu čl. 263 ZKP, jer to po oceni suda zahtevaju interesi čuvanja tajne.

Kakve tajne?

* Predmet "Vidici", KR 101/71, 1971. godina

S obzirom da je javnost glavnog pretresa ključno načelo krivičnog postupka kojim se garantuje demokratska kontrola suđenja od strane naroda, pravila o isključenju javnosti moraju se tumačiti restriktivno.

Krivični zakon i krivično pravo uopšte jasno propisuju što se ima smatrati tajnom i sud je vezan definicijom tajne koju zakon štiti.

Tajna u krivičnom pravu i našem pozitivnom zakonodavstvu može biti:

- državna tajna, čl. 105a KZ,
- tajna sadržine pisama i drugih pošiljaka- čl. 156 KZ,
- profesionalna tajna - čl. 157 KZ,
- poslovna tajna - čl. 218 KZ,
- službena tajna - čl. 320 KZ,
- vojna tajna - čl. 348 KZ.

Jasno je da se u naučnoj studiji dr Kangrge ne otkriva ni jedna od ovakvih tajni, niti to prvostepeni sud tvrdi u svome rešenju.

- 2) Međutim, kao tajna se smatra i ono što isledni organ ili sud oglase za tajnu - čl. 285 KZ.

Pre donošenja rešenja o isključenju javnosti niko nije oglosio sadržinu inkriminisanog članka – tajnom, pa ni taj razlog ne stoji.

Prema tome, nije slobodan prvostepeni sud da sam proizvoljno određuje šta će smatrati "tajnom". U konkretnom slučaju, čak, radilo se o "tajni" koja je objavljena i rasprodana u 20.000 primeraka, dok sudnica ne može da primi više od 10-15 lica. (Isti članak objavljen je u broju 3-4 "Praxis" - a čiji je tiraž u potpunosti rasturen).

- 3) Prvostepeni sud obrazlaže svoju odluku time što Javni tužilac "baš i traži" da se spreči da do saznanja javnosti dođe inkriminirani članak, tj. što Javni tužilac baš i traži da ovaj sadržaj ostane "tajan":

"Na glavnom pretresu čita se rešenje Javnog tužioca o privremenoj zabrani rasturanja lista, a u obrazloženju istoga rešenja citirani su inkriminirani napisi (podvukao izdavač) na osnovu kojih se zabrana baš i traži (podvukao izdavač)."

Prvostepenom sudu se čini besmislenim da javnost prisustvuje čitanju sadržaja, kada Javni tužilac baš i traži da ti sadržaji ne dospeju do javnosti.

Međutim, Javni tužilac "baš i traži" da ti sadržaji ne dospeju do javnosti jer predstavljaju "izopačene tvrdnje" kojima se "izaziva uznemirenje građana". Baš zato taj sadržaj Javni tužilac i smatra tajnim, baš zato i traži od suda da ga oglosi tajnim svojim rešenjem po glavnoj stvari.

Predlog Javnog tužioca za isključenje javnosti obrazlaže se na isti način na koji i njegov predlog za zabranu rasturanja inkriminiranog lista.

Prema tome, kada sud usvoji razloge Javnog tužioca za isključenje javnosti, sud je ipso facto uvažio i razloge za zabranu rasturanja i samim tim se diskvalifikovao da odlučuje o glavnoj stvari, jer je njegov stav PREJUDICIRAN.

Ne postoje nikakvi drugi razlozi za isključenje javnosti od onih zbog kojih se traži zabrana rasturanja.

- 4) Takođe ne stoji ni stanovište prvostepenog suda da sama odluka o isključenju javnosti ne prejudicira odluku suda, jer da bi to navodno “i suprotna strana, tj. javni tužilac sa više (?) osnova mogao isticati da se stvar prejudicira ukoliko se ne isključi javnost”.

Ovaj zaključak je samo prividno tačan. Sud je bez ikakve teškoće mogao odbiti predlog Javnog tužioca za isključenje javnosti, jer on procesualno nije dozvoljen, pošto se zasniva na istim razlozima na kojima i predlog Javnog tužioca, a da se o valjanosti ovih razloga može odlučiti tek po provedenom postupku po glavnoj stvari. Time se niukoliko ne bi prejudicirao stav suda o tim razlozima!

- 5) Ne stoji takođe ni razlog prvostepenog rešenja da bi u slučaju održavanja javnog pretresa bila “iluzorna i svaka odluka o eventualnoj trajnoj zabrani lista zbog napisa koji se pojavljuje kao inkriminisan”.

Naime, Zakonom o štampi inkriminirano je rasturanje kroz štampane stvari određenih sadržaja upravo u cilju objektivnog informisanja javnosti - čl. 1 Zakona o štampi.

Javnost u smislu Zakona o štampi ima u vidu hiljade čitalaca čije eventualno uznemirenje može predstavljati opasnost po javni poredak. To nikako nije slučaj sa 10-15 ljudi koji mogu biti prisutni u sudnici br. 232 Okružnog suda.

Drugo, javnost koja prisustvuje glavnom pretresu saznaje te sadržaje KAO INKRIMINISANE, što predstavlja suštinsku razliku tj. kao sadržaje čija je istinitost u pitanju a neposredno na istom glavnom pretresu saznaje i za odluku suda kojom se utvrđuje eventualna neistinitost tih sadržaja, pa ne može biti uznemirena ako ima poverenja u sud.

- 6) Iz razloga navedenih pod 1-4 gore, tj. s obzirom da se odlukom o isključenju javnosti sud izjasnio po glavnoj stvari, tj. o predlogu Javnog tužioca koji se zasniva na istim razlozima na kojima i njegov predlog o isključenju javnosti, izdavač je zatražio izuzeće sudskog veća koje je glavni pretres oglasilo tajnim, na osnovu čl. 38 tač. 6 ZKP.

Odlukom I. SU. Br. 19/71-87 Predsednik Okružnog suda odbio je zahtev za izuzeće kao neosnovan, sa razloga što, po stanovištu te odluke:

“rukovođenjem pretresa u ovom ili onom smislu (podvukao izdavač) uz pridržavanje odredaba Zakona o krivičnom postupku, ne može predstavljati okolnosti koje izazivaju sumnju u njihovu (tj. članova veća) nepristrasnost”.

Pre svega, pravilo da rukovođenje pretresom ne može predstavljati okolnost iz čl. 38 tač. 6 ZKP, tj. okolnost koja izaziva sumnju u nepristrasnost suda, stvoreno je za ovu priliku – takvo pravilo ne postoji!

Drugo, ovom odlukom zaobilazi se upravo osnovno pitanje: da li je prvostepeni sud isključio javnost, tj. rukovodio postupkom “uz pridržavanje odredaba ZKP”?

Svakako da nije, jer smo pokazali da je sud usvojio razloge Javnog tužioca za oglašavanje određenog sadržaja tajnim, pre provedenog postupka, protivno odredbi čl. 315 st. 1 i 2 ZKP-a.

- 7) Obrazlažući svoj predlog za isključenje javnosti sa glavnog pretresa Zamenik Javnog tužioca istakao je da Tužilaštvo ovo smatra za "načelno pitanje" (budući da u sudnici nije bilo sem stranaka NIKOGA).

Izdavač zato posebno ukazuje na činjenicu da ovo pitanje ne može biti "načelno", jer bi zakonodavac inače zakonom oglasio za tajne sve procese i ceo postupak po Zakonu o štampi. Ako zakonodavac to nije učinio, onda znači da se ovo pitanje ne može rešavati iz "načelnih razloga", već jedino s obzirom na posebne okolnosti slučaja. Upravo to još jednom pokazuje grešku prvostepenog suda u razlozima kojima obrazlaže isključenje javnosti, jer razlozi koji daje sud moгли bi se primeniti na svaki slučaj kojim se traži zabrana rasturanja.

Time ustvari prvostepeni sud stupa na tle i u domen zakonodavca. On ne odlučuje o razlozima za isključenje javnosti u jednom posebnom slučaju, već donosi ustvari PRAVILO koje načelno važi za svaki slučaj u kome se traži zabrana rasturanja štampane stvari po Zakonu o štampi! Pre odluke suda takvo pravilo u našim pozitivnim zakonima nije postojalo.

- 8) Nepotpuno je reći da je zakonodavac znao šta radi kada sam nije doneo takvo pravilo. Načelo javnosti je naročito kada se kao u konkretnom slučaju radi o slobodama građana, osnovna garancija poštovanja zakonitosti i demokratskog pravosuđa.

Upravo, dakle, kada se radi o postupku po Zakonu o štampi primena ovoga načela morala bi biti sveta! Obratno, po stanovištu suda upravo u tim slučajevima trebalo bi uvek odlučivati iza zatvorenih vrata.

S obzirom na izloženo, na glavnom pretresu je javnost bila isključena protivno zakonu - čl. 334 st. 1 tač. 4 što predstavlja apsolutno bitnu povredu odredaba postupka koja za sobom povlači obavezno ukidanje pobijanog rešenja i ponovni pretres.

Povrede krivičnog zakona odn. Zakona o štampi

Prema čl. 39 Ustava SFRJ zajemčena je sloboda misli i opredeljenja, a građani imaju pravo da putem sredstava informacija izražavaju i objavljuju svoja mišljenja.

Svakako da se ovim svojim pravom građani mogu koristiti samo na način propisan Zakonom. Pitanje je samo: da li se Zakonom o štampi ograničava proklamovana sloboda misli i pravo građana da putem sredstava informacija izražavaju i objavljuju svoja mišljenja.

Po stavnovištu izdavača - nije!

Naime, čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi čiju primenu traži Javni tužilac

"zabranjuje se rasturanje štampanih stvari putem kojih se... 2) iznose ili pro-

nose lažne, izopačene ili alarmantne vesti ili tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana”.

Odmah pada u oči da se Ustavom zajemčuje sloboda misli i izražavanja mišljenja, a da se Zakonom o štampi ograničava sloboda iznošenja vesti ili tvrđenja. Nije zajemčena Ustavom sloboda iznošenja vesti ili tvrđenja, niti je Zakonom o štampi ograničena sloboda misli i iznošenja mišljenja.

Nijedno ovakvo terminološko razlikovanje zakonodavca nemamo prava da smatramo slučajnim!

Kakva je, pre svega ta razlika? Postoji li ikakva razlika. Sa stavnovišta izdavača to je očigledno – “vest” ili “tvrđenje” predstavlja uvek iskaz o jednoj relativnoj prostoj činjenici stvarnosti, sud o jednoj takvoj činjenici čije se postojanje ili nepostojanje u stvarnosti mož lako i nedvosmisleno dokazati (princip istine - čl. 9 ZKP osnovni je princip postupka na kome počivaju svi ostali principi i on zahteva da se činjenice bitne za odluku pouzdanu utvrde).

“Mišljenje” predstavlja argumentovani sud o složenim pojavama stvarnosti, koji – naročito kada je u pitanju naučno mišljenje koje je vrlo složeno po svojoj prirodi, ili kada je u pitanju političko mišljenje koje je uvek prožeto iracionalnim momentima – veoma teško može biti na pouzdan način verifikovan. Nekada su za to potrebni vekovi!

Istinitost vesti ili tvrđenja lako se, dakle, dâ utvrditi baš s obzirom na relativnu jednostavnost činjenica na koje se odnose, dok se u složenim “mišljenjima” o kompleksnim pojavama stvarnosti do istine najčešće dolazi tek slobodnim konfrontiranjem suprotnih mišljenjima na nivou celoga društva, ponekada i celoga čovečanstva.

To je prava razlika između “vesti” ili “tvrđenja” s jedne strane i “mišljenja” s druge strane.

To je i prvi razlog zašto se građanima jamči sloboda mišljenja, a ograničava sloboda širenja “vesti” ili “tvrđenja”. U postupku pred sudom, naime lako se utvrđuje istinitost “vesti” ili “tvrđenja”, dok je istinitost mišljenja po pravilu veoma teško, najčešće i nemoguće dokazati na pouzdan način.

U pogledu subjektivnog momenta, subjektivnog stava samog autora “vesti” ili “tvrđenja” s jedne strane i “mišljenja” s druge strane – takođe postoji jedna suštinska razlika.

Naime, “vesti” ili “tvrđenje” budući iskazi o prostim činjenicama stvarnosti su takvi iskazi o čijoj se istinitosti sam autor može lako uveriti pre nego što odluči da ih iznosi u javnost (pogotovu ako one mogu uznemiravati javnost), pa mu zato Zakon i nalaze da se u njihovu istinitost prethodno uveri. Dakle, onaj ko iznosi lažne ili izopačene “vesti” ili “tvrđenje” mogao je, i zato i morao da prethodno utvrdi njihovu istinitost. Ako je to propustio da učini sud će zabraniti širenje takvih lažnih i izopačenih “vesti” ili “tvrđenja”, ako se njima izaziva uznemirenje građana.

S druge strane, onaj ko iznosi neko “mišljenje” nema načina da se uveri u tačnost ili pogrešnost svoga mišljenja prethodno. On ne može misliti drugačije nego što misli! Ne vredi mu, dakle, zabranjivati nešto što mu se ne može zabraniti – pa mu zato Zakon to i ne zabranjuje!

Konačno, po svojim posledicama iznošenje lažnih “vesti” ili “tvrđenja”, takođe se

suštinski razlikuje od iznošenja mišljenja, makar i pogrešnog.

Budući da "vest" ili "tvrdnja" govore o činjenicama kao gotovim, dogođenim, nespornim, koje ne podležu polemici nego event. isto tako prostom demantovanju – one su podobne da izazovu uznemirenje javnosti, jer javnost nema razloga da sumnja u njihovu istinitost: javnost je jednostavno dezinformisana! Budući da je cilj Zakona o štampi da obezbedi objektivno informisanje javnosti, zakon naravno zabranjuje iznošenje ovakvih vesti ili tvrdnji.

S druge strane, "mišljenje" kao bolje ili lošije argumentovan kompleks sudova o jednoj složenoj pojavi, prima se kritički od jedne zrele javnosti: javnost to mišljenje suprotstavlja sopstvenim mišljenjima i ubeđenjima, ispituje valjanost argumentacije, poredi to mišljenje sa drugim mišljenjima o istom predmetu, procenjuje ga, prihvata ili odbacuje. Povoda za uznemirenost nema, jer nema pretpostavljene istinitosti iznetog mišljenja. Sama, pak, činjenica da autor ima ovo ili ono mišljenje, ne može biti povod uznemirenja.

I zato zakon zabranjuje iznošenje lažnih "vesti" ili "tvrdjenja", a ne zabranjuje iznošenje (makar i pogrešnih) mišljenja.

Inkriminisani naučni rad objavljen u zabranjenom listu po definiciji (jer ni prvostepeni sud ne osporava da se radi o naučnom radu) predstavlja napis u kome se iznose mišljenja, i to argumentovana mišljenja, autora o složenim društvenim pojavama, o fenomenologiji društvenih kretanja u našem savremenom društvu. Takvo mišljenje se ne može jednostavno "demantovati", jer niko nije u posedu konačne istine o ovim pojavama.

Prema tome, čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi ne može se odnositi i ne odnosi se na inkriminirani članak, i sud je pogrešio kada je iznete stavove u tome radu podveo pod pojam "vesti" ili "tvrdnji".

Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Protivno odredbi čl. 327 st. 7 prvostepeni sud ne navodi iz kojih razloga uzima kao dokazane navode Javnog tužioca da stavovi sadržani u inkriminisanom članku nisu istiniti. Kojim dokaznim sredstvom je prvostepeni sud utvrdio da stavovi izneti u tome radu nisu istiniti?

Koji dokaz na tu okolnost je uopšte sud izveo?

U pogledu odlučne činjenice za odluku o predmetu prvostepeno rešenje je **POTPUNO NEOBRAZLOŽENO** - čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP.

Koje dokaze nudi Javni tužilac na okolnost odlučnu za presuđenje, tj. da su izneti stavovi neistiniti? Nikakve. Međutim, vekovima je notorno pravno pravilo da onaj koji nešto tvrdi to mora i dokazati - čl. 3 ZKP.

Jedini izlaz iz ove situacije prvostepeni sud je mogao naći, u datim okolnostima, pribegavajući tezi o tzv. opštepозnatim činjenicama, koje ne podležu dokazivanju. Prvostepeni sud, međutim, čak ni tako ne obrazlaže na koji je način utvrdio činjenicu odlučnu za presuđenje. Zato se u pogledu upravo te činjenice razlozi presude ne mogu sa sigurnošću ispitati, čime je povređeno pravo odbrane u materijal-

nom smislu: koje protivargumente može izdavač da navodi, kada se ne navode nikakvi argumenti.

Slobodno sudijsko uverenje ne znači proizvoljno postupanje suda, već slobodnu ocenu verodostojnosti izvedenih dokaza, izuzev jedino kada se radi o tzv. opšepoznatim činjenicama, pa i tada je sud dužan bar navesti koje činjenice smatra za opštepoznate, čl. 10 ZKP.

Da li se u konkretnom slučaju radi o tzv. opštepoznatim činjenicama?

Umimo za primer bilo koji inkriminirani stav iz objavljenog napisa dr Kangrge.

Na primer:

“Stoga osnovni socijalno-ekonomski, dakle, klasni problem nije u svojoj dubini bio postavljen na dnevni red, što zapravo znači da od političkog principa nismo još uvek odmaknuli za onaj bitni korak naprijed uprkos nesumnjivim dostignućima u samoupravnoj sferi, naročito u formiranju samopravne svijesti”.

Doduše, Javni tužilac inkriminiše ovaj stav ovako: u napisu se tvrdi “da se pravi marksistički principi nisu nikada ni postavljali” /!?, ali nezavisno od vulgarizacije misli autora i potpuno iskrivljenog značenja citiranog mesta, postavlja se pitanje: da li je opštepoznata činjenica da je na pr.

“klasni problem bio u svojoj dubini postavljen na dnevni red”.

Jasno da nije! Možda postoje opštepoznata mišljenja o toj pojavi, ali samo dogmatska svest može izjednačavati mišljenje sa činjenicom. Postojanje opštepoznatih mišljenja o nekom predmetu ne može predstavljati smetnju – i po Zakonu i ne predstavlja smetnju – za iznošenje drugačijih mišljenja.

Izneti stav dozvoljava polemiku: napr. šta znači “u svojoj dubini”, šta znači “postavljen na dnevni red”, šta se smatra “bitnim” korakom naprijed. Iza svakog takvog izraza krije se čitav niz stavova koje autor podrazumeva i koji definišu i same te izraze. Na pr. ocena šta je bitan korak napred ne mora se poklapati sa ocenom suda o tome, ali tvrditi da je ta ocena izvesnost onoga reda koji zahteva po zakonu postojanje tzv. opštepoznate činjenice, koja ne zahteva dokazivanje, znači tvrditi božansku prirodu suda čija je mišljenje a priori istinito. Možda autor greši u tome šta je bitan korak napred, ali možda greši i sud! Autor bar navodi neke razloge za takvu svoju ocenu – sud nikakve.

Na ovom primeru, opet vidimo ispravnost stanovišta da se Zakon o štampi ne odnosi na mišljenja. Otuda i propust suda da utvrdi činjenično stanje bitno za donošenje odluke, tj. da li su izneti stavovi istiniti.

Zakon o štampi ne odnosi se na iznošenje mišljenja, jer je u dokaznom postupku pred sudom nemoguće utvrditi istinitost iznetog mišljenja. Pogrešna primena materijalnog propisa dovodi do nemoći suda da utvrdi činjenično stanje. Istinitost mišljenja dokazuje se u najširoj borbi mišljenja u kojoj učestvuje čitavo društvo, a ne proklamuje se od strane suda. Takvo stanovište zauzeo je i zakonodavac i mišljenje (ni pogrešno) nije inkriminirano, već jedino “vesti” ili “tvrdnje”.

Da se ne radi o prostim “vestima” ili “tvrdnjama” može se videti i na drugom slučaju. Javni tužilac, opet iskrivljujući smisao odlomka, inkriminiše i ovaj deo teksta:

"Međutim, i sama prvobitna formulacija principa samoupravnosti (premda se držala Marxove parole) bila je polovična, čime je dobrim dijelom izgubila svoj i povijesni i empirijsko-praktički pravi smisao, prodornost i djelotvornost..."

(Ovaj deo teksta Javni tužilac inače parafrazira tako kao da autor poriče da su se "pravi marksistički principi ikada i postavljali"!?) Očigledno se, opet, radi o sudovima koji mnogo toga podrazumevaju, koji su veoma složeni i o kojima ne može biti opšteg slaganja.

Na primer, da li je lošom formulacijom princip samoupravnosti nešto izgubio? Da li je formulacija polovična? Šta je pravi smisao principa samoupravnosti? Šta je bio pravi smisao prvobitne formulacije? Itd. itd.

Više je nego očigledno da se ne radi o "vestima" ili "tvrdnjama" koje bi sud u dokaznom postupku mogao utvrditi!

Analiza bilo koga stava pokazuje iste rezultate, zato je naravno, sud morao ostaviti onakvu prazninu u činjeničnom pitanju upravo kako se radilo o činjenici odlučnoj za presuđenje, što njegovu odluku čini potpuno nezakonitom. Po mišljenju izdavača sud se u donošenju svoje odluke dogmatski držao ideje da je po predubedeđu suda nemoguće da srednja klasa u našem društvu jača i da ugrožava interese radničke klase, dok rad dr Kangrge upravo upozorava na ovu opasnost. To može sudu u toj meri biti evidentno, da svoje mišljenje o tome izjednačava sa samim činjenicama. (Naravno, da to sud ne oslobađa dužnosti utvrđivanja materijalne istine).

Međutim, ne pokušavajući da konačno dokaže istinitost stavova dr Kangrge, jer (a) izdavač to nije dužan da čini dok Javni tužilac ne bi dokazao suprotno i (b) jer izdavač smatra da se istinitost jednog mišljenja ne može nikada konačno dokazati, a najmanje u dokaznom postupku pred sudom, izdavač, ipak, ukazuje na činjenice i podatke koji govore u prilog teze inkriminisanog članka, što je u svakom slučaju više nego što je optužba učinila, iako je za razliku od izdavača na to bila po zakonu obavezna.

Pre svega, treba ukazati na činjenicu da autor tačno definiše da pod radničkom klasom smatra neposredne proizvođače, a pod srednjom klasom tehnokratiju i birokratiju. Postojanje njihovog klasnog sukoba autor vidi u perpetuiranoj jačoj participaciji tehnokratije i birokratije u raspodeli materijalnih dobara i političkoj moći, od participacije radničke klase. To je upravo onaj stav koji je zabranu izazvao i koji predubedeđu suda protivreči.

Sledeće činjenice idu u prilog teze autora:

Prema popisu iz 1967. godine 50% stanovništva Jugoslavije su seljaci, 31% radnici. Seljaci su zastupljeni u Saveznoj skupštini sa 1 (jednim) članom), radnici sa 0,6%. Radnici su u republičkim skupštinama zastupljeni sa 1,3%, seljaci još u manjem procentu.

Ovaj podatak pokazuje da su neposredni proizvođači – radnička klasa kako je autor definiše zastupljeni u predstavničkim telima sa manje od 5%, iako predstavljaju 80% aktivnog stanovništva.

Trend ove pojave pokazuje takođe, da se tokom poslednjih godina iz godine u go-

dinu u ovom smislu situacija pogoršavala. Recimo zastupljenost radnika u Saveznoj skupštini ovako je opadala:

1963. – 5,5%

1965. – 3,9%

1967. – 1,9%

1969. – 0,6%

ili u republičkim skupštinama:

1963. – 7,5%

1965. – 4,6%

1967. – 2,5%

1969. – 1,3%

Autor je, dakle, u pravu kada ukazuje na određenu tendenciju kretanja u participaciji radničke klase u političkoj moći. Smisao njegovog članka i jeste da ukaže na jednu opasnost, što se iz zaključka očigledno i vidi.

Stabljene položaja radničke klase, kako je autor definiše, u SKJ takođe se može pokazati na statistikama: 1946. godine 50% članova SKJ bili su seljaci, 1971. taj procenat je iznosio svega 2%! Samo 13% radnika su članovi SKJ. Radnici su takođe najbrojnija grupa koja po svojoj volji napušta SKJ.

S druge strane, 80,2% pripadnika državne uprave su članovi SKJ! Od 140 članova Veća naroda Savezne skupštine 106 su direktori i profesionalni funkcioneri!

U domenu materijalne raspodele, prisustvujemo svakodnevno porastu luksuznih oblika potrošnje i opadanju ili bar stagniranju životnog standarda neposrednih proizvođača. Broj automobila vrtoglavo raste, takođe uvoz luksuznih artikala, takođe ekonomska migracija, takođe broj radnika koji primaju minimalne lične dohotke ili ih ne primaju uopšte (v. "Politiku" od 25. avgusta, 32 preduzeća u Crnoj Gori nema novca za isplatu ličnih dohodaka). Prema izveštaju Tanjuga avgusta 1969 godine, na jugu Srbije 20% radnih organizacija bilo je na minimalnim ličnim dohodcima od 350.- dinara, koliko koštaju jedne cipele iz italijanskog uvoza.

Pri svemu tome, društvena pokretljivost je veoma niska: od radničke dece samo svako deveto dete postaje stručnjak ili rukovodilac. Od dece strucnjaka ili rukovodilaca samo svako dvadeseto dete postaje radnik.

Polovičnost samoupravljanja je bukvalna – 50% seoskog stanovništva njima nije obuhvaćeno.

Pod birokratijom i tehnokratijom autor podrazumeva sve oblike činovništva i stručnjaka kada je njihova participacija u političkoj moći nesrazmerna i zasnovana na monopolu koji im je obezbeđen društvenom podelom rada, polazeći od notorne činjenice da će svaka grupa ljudi sa istim interesima i nesrazmernim udelom u političkoj moći pokazati tendenciju da društvom vlada.

Autor takođe ukazuje na infiltriranje pripadnika ove klase naših sugrađana u SKJ. 74% članova SKJ ima dohotke iznad proseka nacionalnog dohotka. Službenici koji su 1946. godine činili 10% članstva SKJ, danas čine 40% toga članstva. 60% rukovodećeg kadra, 50% svih zaposlenih intelektualnih zanimanja i 40% rutinskih službenika su članovi SKJ.

Moguće je da postoje i podaci i činjenice koji govore i u prilog suprotne teze. Njih

ne navodi, međutim, ni Javni tužilac, ni prvostepeni sud. Ni izdavaču ovde nije bio cilj da konačno dokaže istinitost mišljenja iznetog u inkriminisanom napisu - želeo je samo da pokaže da iza tih stavova stoje određeni argumetni koji mogu biti pobijani, ali da se proces društvenog mišljenja ne zaustavlja u tački konačne odluke sudskim rešenjem

Činjenično stanje koje je sud propustio da utvrdi ne može se utvrditi čak ni veštačenjem, pa čak ni referendumom! Ljudska misao kreće se po sopstvenim zakonima, čiju autonomnost je priznao i naš zakonodavac. Zato izdavač i ne traži ništa drugo nego da se poštuje slovo i smisao zakona, koji izdavaču daju dovoljnu zaštitu u konkretnom slučaju.

01.09.1971.

Univerzitetski odbor
Beograd
koga zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Žalba izdavača Vrhovnom sudu Srbije*

Kr. 131/71

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU

ŽALBA

izdavača lista "Vidici", UO Saveza studenata Beograda protiv rešenja
Okružnog suda u Beogradu od 04.11.1971. godine, Kr. 131/71
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitnih povreda postupka,
 - zbog povrede Zakona o štampi,
 - zbog pogrešno i nepotpuno utvđenog činjeničnog stanja,
- i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje

UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku
ili

PREINAČAVA tako što se predlog Javnog tužioca UT-94/71 za izricanje zabrane
lista "Vidici" br. 152 ODBIJA.

O b r a z l o Ź e n j e :

A. Apsolutno bitna povreda postupka propisanog čl. 61 st. 1 Zakona o štampi

I.

Protivno odredbi čl. 61 st. 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, koji
IMPERATIVNO propisuje:

"Ako sud izrekne zabranu rasturanja štampane stvari u rešenju se
MORAJU naznačiti delovi zbog kojih je zabrana izrečena"

prvostepeni sud je propustio da naznači zbog kojih delova je izrekao zabranu.

Time je rešenje nezakonito i mora se u ožalbenom postupku UKINUTI i predmet
vratiti prvostepenom sudu na ponovnu odluku.

* Predmet "Vidici", KR 131/71, 1971. godina

II.

Ovde bi žalba izdavača trebalo da se završi, sve što sledi izdavač ističe samo opreza radi.

Naime, čl. 61 st. 1 Zakona o štampi je jasan, nedvosmislen, imperativan i ne dozvoljava razna tumačenja. Da bi pomogao drugostepenom sudu izdavač niže pobija neka eventualna drugačija shvatanja, makar to bilo i suvišno:

- (1) Eventualno shvatanje da se u gornjem propisu pod rešenjem podrazumeva obrazloženje rešenja, pogrešno je sa sledećih razloga:
- (a) Izraz "rešenje" označava i celu jednu vrstu odluka, ali i izreku rešenja (rešenje u užem smislu – v. Pravni leksikon, Savremena administracija, Beograd, 1964. str. 795-796) nikada da označi ob-razloženje.
 - (b) Ceo propis čl. 61 Zakona o štampi odnosi se na IZREKU rešen-ja, s obzirom na specifičnost meritorne odluke koja proističe iz specifičnosti materije regulisane ovim Zakonom, pa tako:
 - stav 1 određuje šta IZREKA mora da sadrži, stav 2, reguliše oduzimanje primeraka i izricanje tzv. delimične zabrane
 - stav 2 reguliše oduzimanje primeraka i izricanje tzv. de-limične zabrane,
 - stav 3 predviđa da sud može narediti oduzimanje matrica, klišeja i sl,
 - stav 4 govori o naređenju suda kako da se postupi sa oduzetim predmetima,što sve, van svake sumnje, mora i može biti obuhvaćeno jedino IZREKOM, a nipošto obrazloženjem.
 - (c) Sadržina obrazloženja određena je čl. 327 st. 1 t. 6 ZKP, budu-ći da i po Zakonu o štampi obrazloženje mora i može sadržati ono što uvek jedino i sadrži – razloge (konkretno razloge zbog kojih sud smatra da se U IZRECI NAVEDENIM NAPISIMA vredi Zakon o štampi).

Jasno je da obrazloženje nema nikakvih specifičnosti po Zakonu o štampi, obrazloženjem se uvek obrazlaže izreka.
 - (d) Konačno, prvostepeni sud ni u obrazloženju ne navodi zbog kojih je napisao konkretno list zabranio.
 - (e) Eventualno shvatanje da je sud naznačio zbog čega je zabranio list, tj. zbog kojih napisa, upotrebom izraza kao što su:
 - "više fotografija Hitlera i drugih nacističkih vođa" (da li svih i ako ne svih onda kojih?), str. 4;
 - "članci, govori, misli i razmišljanja Hitlera i dr. nacističkih vođa" (koji članci, koji govori, koje misli, kojih vođa?), str. 4;
 - "fotografija i članci u listu" (koji?), str. 5;
 - "fotokopije" – str. 6 (koje?)

- “fotografije” – str. 6 (koje?)
 - ne mogu se smatrati kao dovoljni da se identifikuju na pouzdan način fotografije i napisi zbog kojih je zabrana izrečena. Ovakvi izrazi potpuno su neodređeni.
 - (Nap. da li je zabranjen članak “Mit XX veka” Alfreda Rozenberga, koji nije ni Hitler, ni nacistički vođ? Da li je zabranjen list zbog napisa Tomasa Mana, koji to takođe nije, što važi i za čitav niz drugih autora, kao Hermana Hesea, Bertolda Brehta, pa i Hansa Karosa, Kurta Vipehta itd.? Da li je list zabranjen zbog objavljivanja arhivskih poverljivih dokumenata, čije je objavljivanje bilo zabranjeno u Trećem Rajhu, jer otkriva licemernu demagogiju nacističke propagande? Da li je list zabranjen zbog redakcijskih napisa, što je za izdavača od posebne važnosti? Napr. da li je list zabranjen zbog napisa PISCI U EMIGRACIJI, IN MEMORIAM, HRONOLOGIJA NACIONAL-SOCIJALIZMA i sl.? Zbog kojih Hitlerovih napisa je list zabranjen? Izdavač bi mogao da dokaže za svaki posebno da je pristupačan javnosti bio i pre objavljivanja u VIDICIMA, itd. itd.).

Naznačiti, znači odrediti autora, naslov napisa i stranu lista, u svakom slučaju tako odrediti da se delovi zbog kojih je zabrana izrečena mogu na pouzdan način identifikovati, bez ikakvog procesa zaključivanja.

Prema tome, jasno je da napisi po Zakonu ne mogu biti naznačeni u obrazloženju, kao da nisu naznačeni ni u obrazoženju.

- (2) Eventualno shvatanje da sud nije morao posebno naznačiti zbog kojih napisa zabranjuje list kada to čini zbog svih napisa, takođe ne stoji sa sledećih razloga:
 - (a) prvostepeni sud ne zabranjuje list zbog svih napisa. To se najbolje vidi na str. 6, pretposljednji stav rešenja gde sud doslovno kaže:
 - “Sud je cenio i težnju izdavača da se u listu nalaze članci protivnika Hitlera, pa je našao da bez obzira na tačnost ove činjenice, ovo nema uticaja na odluku suda...”
 - Prvostepeni sud, dakle, očigledno prihvata da se zabrana ne može izreći zbog svih napisa, tj. da se svim napisima ne vredi Zakon o štampi. (Onda kojim?)
 - (b) Prvostepeni sud, čak, smatra da Tužilaštvo i ne traži zabranu zbog svih napisa, što se vidi iz nastavka gornjeg citata u kome se kaže:
 - “... jer tužilaštvo nije tražilo zabranu zbog ovih članaka, već zbog fotografija i članaka Hitlera i njegovih sledbenika”.
 - Međutim, to nije tačno, jer na str. 1. rešenja Javnog tužioca br. UT-94/71 od 01.11.1971. doslovno se tvrdi da se u svim napisima

iznosi nacional-socijalistika propaganda.

O čemu je onda prvostepeni sud uopšte odlučivao?

U svakom slučaju jasno je da list nije zabranio zbog svih napisa, ali se ne vidi zbog kojih.

- (3) Eventualno pogrešno shvatanje da ova nesumnjiva i teška povreda Zakona ne povlači ukidanje prvostepenog rešenja, jer da navodno nema uticaja na odluku, takođe ne stoji sa sledećih razloga:
- (a) Odredba čl. 61 st. 1 Zakona o štampi imperativno govori o sadržini izreke, pa ako izreka ne sadrži sve što po Zakonu treba da sadrži to predstavlja APSOLUTNO bitnu povredu, jer nedostatak elemenata koje izreka mora da obuhvata ne dozvoljava da rešenje opstane u pravnom prometu.
- (b) Propust suda ima posledica na odluku u ovoj stvari:
prvo, zbog toga što se izdavaču ovim propustom onemogućava zakonom priznato pravo na odbranu odn. izdavač ne može sa sigurnošću da ispita osnovanost pobijanog rešenja (list sadrži 123 napisa, a mogao je biti zabranjen zbog jednog jedinog);
drugo, ovaj propust onemogućava izdavaču da ispita da li postoje uslovi za primenu čl. 61 st. 2 Zakona o štampi (delimična zabrana) odn. onemogućava drugostepenom sudu da razmatra ovu mogućnost, - pogotovu s obzirom na činjenicu da je list sastavljen od nepovezanih tabaka (čl. 61 st. 2), i
treće, ovim propustom ostaje praktično zabranjeno objavljivanje i onih članaka koje sam sud smatra (mada ih ne imenuje) anti-fašističkim, što je naravno apsurdno i čak po ugled pravosuđa štetno. (Primeru radi, prvosteni sud je na ovaj način zabranio objavljivanje tekstova dva dobitnika Nobelove nagrade. Na pr. nigde se iz rešenja ne vidi da sud nije zabranio i pesmu U MAGLI, nobelovca Hermana Hesea. Sud verovatno nije list zabranio zbog ove pesme, ali se ne može dozvoliti nikome da to sam ocenjuje, jer se onda može slobodno preštampati bilo koji napis iz lista!)
- Prema tome, mada to nije odlučno za postojanje bitne povrede postupka iz čl. 61 st. 1 Zakona o štampi budući da je ova povreda APSOLUTNA tj. da po zakonskoj prezumpciji (neoborivoj) UVEK ima posledicu na zakonitost odluke, ovaj propust suda ima i neposrednog dejstva na odlučivanje u meritumu stvari.

III.

Na kraju, izdavač još jednom smatra za potrebno da istakne da je diskusiju po II. gore izneo samo opreza radi i da i sam smatra da je suvišna, budući da je propis čl. 61 st. 1 Zakona o štampi IMPERATIVAN, JASAN i NEDVOSMISLEN i da ne ostavlja prostor ni za kakvo "tumačenje", da ne ostavlja nikakvu slobodu sudu u primeni, nikakvo nagađanje, nikakve zaključke, već jednostavno NAREĐUJE:

“Ako sud izrekne zabranu rasturanja štampane stvari u rešenju se MORAJU naznačiti delovi štampane zbog kojih je zabrana izrečena”.

Zato je u postupku po ovoj žalbi jedina zakonita odluka UKIDANJE prvostepenog rešenja i vraćanje predmeta prvostepenom sudu na ponovnu odluku.

B. Pogrešna primena Zakona o štampi i pogrešno utvrđeno činjenično stanje

- 1) U konkretnom slučaju nemoguće je razdvojiti pitanje pogrešne primene materijalnog zakona od pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, budući da je sud pogrešio u primeni materijalnog propisa, jer je pogrešno utvrdio činjenično stanje mada ne samo iz tog razloga). Zato će o ova dva žalbena razloga izdavač govoriti zajedno.

S obzirom da ne navodi napise zbog kojih zabranu izriče, prvostepeni sud se i ne upušta u razloge zbog kojih smatra da se pojedinim napisima vredi Zakon o štampi. Prvostepeni sud paušalno ocenjuje ceo list, pa ni izdavač u žalbi ne može drugačije postupiti, pošto ne zna zbog kojih je napis list zabranjen. U tom smislu žalba izdavača je nužno nepotpuna.

Ocenjujući ovako sumarno list, prvostepeni sud na prvom mestu izgleda da zabranu opravdava činjenica što su napisi “objavljeni bez ikakvog objašnjenja i komentara” (strana 4, IV stav), “što se ne daju nikakva objašnjenja, niti razlozi ovakve sadržine lista” (strana 4, stav IV), što prvostepeni sud ne vidi “čemu je namenjena ovakva sadržina lista” i “šta ovakva sadržina treba da objašnjava” i “šta da tumači” (strana 5, stav II rešenja). Taj “razlog zabrane” tj. osporavanje svrhe objavljivanje inkriminiranih sadržaja, provlači se kroz celo obrazloženje, to je ključni razlog zabrane koji prvostepeni sud navodi.

Međutim, celishodnost objavljivanja određenih sadržaja ostaje po Zakonu van domašaja pravnog regulisanja uopšte, pa po Zakonu ne može ni predstavljati razlog zabrane. Zakon ne ovlašćuje sud da uopšte ulazi u celishodnost objavljivanja ili razloge objavljivanja, već jedino da ceni OBJEKTIVNO SADRŽINU LISTA tj. da li se njome vredi Zakon ili ne.

Drugim rečima, ne može sud zabraniti rasturanje jedne štampane stvari zato što sud ne vidi zbog čega je ona potrebna! To nije zadatak suda. To je zadatak urednika, redakcije i eventualnog saveta.

Dakle, ključni argument prvostepenog suda je pravno irelevantan. Na izdavaču ne leži dužnost da objašnjava ni u sudu, ni u listu zašto objavljuje određene sadržaje. Izdavač od toga ne beži (i učiniće to u ovoj žalbi, kao što je učinio i u sudu, i u samom listu, ali to nije njegova dužnost po Zakonu o štampi, i eventualno propuštanje ne može da ima za posledicu zabranu).

Ako se, pak, ovim razlogom htelo reći da odsustvo objašnjenja svrhe objavljivanja ovih sadržaja, kao takvo može dovesti do uznemirenja javnosti, onda ni to nije tačno: to je tačno jedino kod određene Zakonom zabranjene sadržine lista? Razlog zabrane opet nije odsustvo objašnjenja, već određena sadržina lista, pa je opet dužnost suda da ceni jedino OBJEKTIVNO SADRŽINU

LISTA i NIŠTA DRUGO.

Uostalom, sud sam pokazuje da je ispitivanje svrhe irelevantno za odluku po stvari kada kaže (strana 5, stav II).

Zašto se onda prvostepeni sud upušta u te subjektivne razloge, pa ih čak proglašava osnovnim razlogom zabrane. Zašto sud ne ispita objektivnu sadržinu lista, to jest ono čega u listu ima, umesto što ispituje čega u lista nema?

Nijedna štampana stvar se ne može zabraniti zbog toga što nije objavila nešto.

- 2) Sud pravi sličnu grešku na str. 5 rešenja kada objašnjava zašto po mišljenju prvostepenog suda ovakva sadržina lista može uznemiriti javnost, pa kaže doslovno:

"U sadašnjoj etapi našeg društvenog razvoja gde su još prisutni savremenici nedela Hitlera i njegovih sledbenika ne mogu biti mirni i ostati ravnodušni (ti savremenici – prim. izdavača) pri činjenici: da Savez studenata Beograda izdaje OVAKAV (kakav? – prim. izdavača) list sa OVAKVIM (kakvim – prim. izdavača) sadržajem.

Da bi bila zabranjena štampana stvar mora svojim objektivnim sadržajem da uznemirava javnost, a ne činjenicama KO je izdaje. Sud ni ovde ne ceni OBJEKTIVNU SADRŽINU LISTA, niti smatra da ona sama po sebi uznemirava javnost, što je po Zakonu jedino bitno.

Sud takođe list zabranjuje zbog onoga čega u njemu nema kada kaže:

"... redakcija nije smatrala za potrebno da eventualno fotosima prikaže strahote tih logora i tih progona..." (str. 6 rešenja)

Prvostepeni sud tako stalno ističe kao razlog zabrane činjenicu što u listu nema onoga što bi sud kao urednik objavio. To nije razlog zabrane po Zakonu!

- 3) Sud to prividno čini na drugom mestu (jedinom mestu, na strani 6 rešenja), pa kaže:

"Cela obrada lista od prve do poslednje strane, izbor fotografija, tekstova, obrada, slova ukazuje da se s pravom može postaviti pitanje od čitalaca koji bi ovaj list primili na prvi pogled (!) kada je izašao i ko ga je štampao".

Time se implicira da je sadržina lista takva da je mogao da izađe i za vreme rata i da ga štampa okupator (što uostalom nije tačno, kao što ćemo posle pokazati). Prvostepeni sud propušta da primeti da svako zna kada su izašli "Vidici" i KO ih štampa, a da uostalom to uočljivo, na prvoj strani pokazuje i sadržina lista. Ova činjenica naravno daje listu potpuno suprotan smisao. Taj suprotan smisao objektivno je prisutan na samoj štampanoj stvari. Niko ne čita novine "na prvi pogled" (pogotovu što se ne radi o dnevnoj štampi). Pogotovu se ne prima "prvi pogled" ovakav list koji privlači posebnu pažnju čitalaca baš pomenutom obradom, što izdavač ne spori, što on kao i svaki drugi izdavač i želi, što je postigao po njegovoj oceni i što je normalno, jer se list izdaje da bi bio čitan.

Prema tome, ni ovde sud ne ispituje OBJEKTIVNU SADRŽINU LISTA, već pretpostavlja bez ikakvog valjanog razloga ZABLUDE i ILUZIJE čitaoca, koje nemaju osnova u samoj sadržini.

Međutim, razlog zabrane može biti samo objektivna sadržina lista.

II.

Kakva je ta sadržina?

List se grubo rečeno sastoji od četiri kategorije sadržaja:

- (1) od napisa i govora pobornika nacizma, pri čemu je izbor tako izvršen da su birani i odlično odabrani najgluplji, demagoški, providni, otvoreno licemerni (iz današnje perspektive) jasno neistiniti, provereno i notorno netačni, izrazito nesimpatični, šuplji i bombasti odlomci iz tih izvora (što će izdavač na primerima lako pokazati);
- (2) poverljiva dokumenta nacističke administracije, koja su u Trećem rajhu bila poverljiva i zabranjena za objavljivanje, jer jasno otkrivaju zakulisnu igru nacističke propagandne mašine;
- (3) napise osvedočenih i ogorčenih nemačkih anti-fašista kojima se inteligentno, argumentovano i ubedljivo optužuje i žigoše nacional-socijalizam, njegova ideologija i praksa, napise o činjenicama i podacima o zverstvima nacističkog režima (redakcijski prilozi) kojima se dokumentovano demantuju propagandne fraze citirane gore pod (1);
- (4) fotografije Hitlera iz arhiva nacističke propagande (druge ne postoje i sve ikada objavljene imaju taj izvor) kojima sa manjim ili većim uspehom zvanični fotograf pokušava da prikaže u povoljnom izgledu, i koje govore o fotografu a ne o Hitleru pokazujući i ilustrujući metode propagande o kojima se u tekstu govori, a koje istovremeno dejtvom kontrasta pojačavaju negativna osećanja koja prema Hitleru izazivaju objavljeni napisi.

Takva sadržina i takva kompozicija lista omogućuju svakom bez razlike (makar nemo nikakvo prethodno znanje o Hitleru ili nacizmu), samom svojom objektivnom sadržinom, da donese pouzdan, jasan i nedvosmislen sud o nacional-socijalizmu kao mračnom periodu ljudske istorije.

Ali ne samo to! Čitaocu se istovremeno nude i argumenti, omogućava mu se da zasnuje ličnu i argumentovanu osudu fašizma, jer mu se ona ne daje kroz moralizatorske fraze, već kroz činjenice, kroz samu praksu nacizma i kroz istorijske podatke.

Za sve napred rečeno nije potrebno mnogo reći: potrebno je jedino pročitati list.

III.

Budući da je reč samo o paušalnoj i ukupnoj oceni sadržaja čitavog lista i da se u prvostepenom rešenju greškom suda ne navode napisi zbog kojih je list zabranjen, izdavač će samo ilustrovati na primerima napise svake od prednjih četiri kategorija,

da bi pokazao da je njihova sadržina onakva kakvom izdavač to gore označava.

Prva grupa: (napisi i govori Hitlera i pobornika nacizma kojima se nacizam diskredituje):

Adolf Hitler, UMETNIK U DUŠI:

"Ja sam providenje"

"Ja sam sličan Bogu"

"Ja mislim za svet"

"Ja svečano izjavljujem"

"Da ja svom dušom volim mir pokazuje moje delo"

"Ko god se bude usprotivio mojoj volji biće uništen sa lica zemlje"

"Nemački narod nema potrebe da porobi bilo koju zemlju sveta"

"Poljsku treba što pre naučiti pameti"

Čestitka Remu povodom rođendana sa napomenom redakcije da je "nekoliko dana posle čestitke" Hitler naredio da se Rem ubije.

Ove izjave umesto da veličaju Hitlera (kako sud nalazi) predstavljaju ga kao čoveka suludog ("ja sam sličan Bogu", "ja mislim za svet") u očima svakog normalnog čoveka,

one su očigledno kontradiktorne (Hitler voli mir i uništiće sa lica zemlje svakog ko mu se usprotivi);

one su očigledno lažne izjave ("nemački narod nema nameru da porobi ma koju zemlju sveta" ili "Nemačka snaga će pobediti" – lažnost je notorna svakom desetogodišnjaku);

ove izjave su prezentirane u takvom sledu da se to što jasnije istakne, da laž deluje što grotesknije – i da su bile tako objavljene pod Hitlerom (čak i "bez komentara"), urednik ne bi preživeo ni sutrašnji dan!

Ili drugi primer:

Herman Gering, "Poslao ga Bog":

U čemu je tajna njegovog uticaja (Hitlerovog – prim. izdavača). Može li se ona objasniti njegovom ljudskom jedinstvenom skromnošću".

Gering naziva dobrim čoveka koji (kako "Vidici" objavljuju) jednog dana čoveku čestita rođendan a drugog dana ga pogubljuje; naziva "skromnim" čoveka koji (kako "Vidici" objavljuju) smatra sebe Bogom i providenjem; naziva karakternim čoveka koji (kako objavljuju "Vidici") govori očigledne i teške laži obmanjuje čitav jedan narod.

Čitalac ne mora da zna NIŠTA ni o Hitleru ni o Geringu da vidi da činjenice Geringa predstavljaju kao "brata lažova" – i to upravo činjenice koje nude čitaocu "Vidici"!

"Vidici" na strani 9. objavljuju, kao kraj HRONOLOGIJE da je 09.05.1945. Nemačka bezuslovno kapitulirala (ako to čitalac ne zna), a Gering zaključuje gornji članak: "Bog nam ga je poslao da spase Nemačku!" itd.

Ili u članku "Pravo jačega" otvoreno priznaje da je njegov prvi "zakon" – pravo jačega: "Oduvek je bilo pravo jačega pred Bogom i čovekom da ostvari svoju volju".

Ne treba nijednog časa zaboraviti da je Hitler vladao nemačkim narodom apsolutnim terorom, koji mu je čak dozvoljavao da taj teror javno prizna, koji mu

je dozvoljavao da izgovara i potpune besmislice, da laže, da pada u protivrečnosti, da bude bezočan (jer nije odgovarao nikome) – tako da objavljivanje njegovih sopstvenih reči u kontekstu današnjeg istorijskog trenutka i naše sredine ne može nipošto da ima propagandno dejstvo – objektivno (jer notorno je da se to nije htelo).

S druge strane, zašto bi OSUDA FAŠIZMA mogla da uznemirava javnost, pogotovu kada je data argumentovano i dokumentovano kako je učinjeno u ovom listu.

Nema nijednog teksta iz ove kategorije čije ispitivanje ne bi dalo identične rezultate, isti OBJEKTIVAN SMISAO osude nacizma, lako vidljiv svakom normalnom čoveku prosečne moći rasuđivanja.

Druga grupa: (Poverljiva dokumenta nacističke administracije).

“Vidici” objavljuju dokumenta koja su se u nemačkoj administraciji smatrala strogo poverljivim, iz očividnog razloga što otkrivaju mehanizam hitlerovske propagande i time je čine neefikasnom. Ova dokumenta vrše višestruku funkciju:

- (a) sama po sebi otkrivaju otvoreno izraženu nameru da se pred nemačkim narodom skrrije istina:

“Ne treba donositi vesti kao što je...” (Uputstvo br. 224)

“Ne treba objavljivati vest da je u Engleskoj mobilisano 500.000 žena, jer i u Nemačkoj se primenjuju slične mere” (Uputstvo br. 245;)

“Ne smiju se objavljivati vesti da će Šmeling po drugi put sresti crnačkog boksera Luisa” (saopštenje od 07.06.1937.), itd. itd.

- (b) daju čitaocima ključ za čitanje ostalih propagandnih tekstova objavljenih u listu (pod 1 gore), čak i da oni nisu jasni sami po sebi.

U ovoj grupi objavljeni su i dokumenti o oduzimanju državljanstva Tomasu Manu, dobitniku Nobelove nagrade (što valjda ne čini čast nacizmu), sa njegovim 6 puta dužim odgovorom, kao i 2 zakona kojima se dozvoljava protivustavni rad vlade i koncentrišu izvršne funkcije u ličnosti Hitlera (što takođe ne čini čast nacističkom režimu).

Objavljuje se takođe naređenje Gebelsa od 26.07.1937. godine da se zabranjuje pominjanje imena Tomasa Mana, jer ga

“to čini još poznatijim i jača unutrašnji otpor onih koji su zaostali”.

Ovo naređenje je takođe poverljivo. Objavljivanje svih ovih napisa-dokumenata u Trećem Rajhu bilo bi kažnjeno smrtnom kaznom, kao krivično delo odavanja državne tajne!

Treća grupa: (napisi antifašista)

U ovu grupu spadaju napisi u kojima se vrši dokumentovana i argumentovana kritika nacional-socijalizma:

PISCI U EMIGRACIJI (čitava strana lista):

lista 252 pisca koje je nacistički režim oterao u emigraciji (čitava strana lista) – predstavlja višemesečni napor sastavljača da prikaže upečatljivo i jednostavno uslove pod kojima su živeli stvaraoci u nacističkoj Nemačkoj.

(Objavljivanje ovakve liste takođe bi povlačilo krivičnu odgovornost u Trećem Rajhu).

"NEMAČKI PISCI UBIJENI ILI UMRLI U ZATVORIMA I

KONCENTRACIONIM LOGORIMA", napis čiji naslov dovoljno govori.

Istu svrhu i sličan sadržaj imaju i napisi kao napr. "NEMAČKI PISCI OTERANI U SAMOUBISTVO" ili napis koji zauzima jednu čitavu stranu u centralnom delu lista: HRONOLOGIJA NACIONAL-SOCIJALIZMA, gde su data sva bitna fakta za razumevanje nacional-socijalizma: osnivanje SS, požar Rajhstaga, proces Dimitrovu, njegovu odbranu koja se pretvorila u optužbu nacizma, osnivanje poljskog geta, masakr 34.000 Jevreja u Kijevu, osnivanje logora za gušenje gasom, atentat na Hitlera (prvi), naredba Himlera za likvidaciju poljskih geta pred kraj rata, delovanje nemačke opozicije (drugi atentat), zaključno sa bezuslovnom kapitulacijom Nemačke.

Cilj iznošenja ovih činjenica i podataka opet je dvostruk: prvo, da se čitalac na pregledan način sa njima upozna, jer one najrečitije optužuju nacional-socijalizam i drugo, jer ove činjenice demantuju propagandne izlive nacističkih vođa, makar da su ove već i same po sebi jasne i providne, naročito s obzirom na njihov izbor i montažu u listu.

Kakav još komentar i kakvo redakcijsko objašnjenje je potrebno da bi jugoslovenski čitalac shvatio KOJU ISTINU iznosi redakcija?

Napis "Slučaj Tomas Man" ne treba posebno diskutovati. Pismo Tomasa Mana (čije ime vidimo nije smelo da se pomene u Trećem Rajhu) jedna je od najrečitijih optužbi nacionalsocijalizma uopšte, što je i normalno jer potiče iz pera jednog od najvećih pisaca ovog veka. Njegove reči suprotstavljene su u listu onim glupostima i plitkim lažima iznetim u prvoj grupi napisa:

"Smisao i svrha nacionalsocijalističkog državnog sistema jedino je ovaj i može biti samo ovaj: uz nemilosrdno isključivanje, gaženje i iskorenjivanje svake suprotne težnje koja bi mogla biti na smetnji, dovesti nemački narod "u formu" za "dolazeći rat", od njega načiniti bezgranično slepo oruđe koje ne boluje ni od kakve kritičke misli i sputane slepim i fanatičnim neznanjem. Neki drugi smisao i svrhu, neko drugo opravdanje ovaj sistem ne može imati: žrtvovanje slobode, prava, ljudske sreće, uključujući tu i prikrivene i javne zločine koje je taj sistem bez razmišljanja uzeo na svoju dušu – sve se to opravdava samo idejom bezuslovnog osposobljavanja za rat".

Kako shvatiti ovu osudu, baš da čitalac ne zna da je uopšte vođen Drugi svetski rat? Kako shvatiti ove reči naporedo sa Hitlerovim izjavama da on "voli mir" (i da će "uništiti svakog ko se suprotstavi njegovoj volji")? Ostaje li OBJEKTIVNO mesta sumnji da će ovo delovati štetno na vaspitanje naše omladine, jer ona može poverovati Hitleru, a ne Tomasu Manu? Da li se sudu čine OBJEKTIVNO uverljive Hitlerove laži, a neuverljiva osuda Tomasa Mana. Neuverljive sve iznete činjenice, podaci, hronologije, mišljenja, pesme Bertolda Brehta? Baš da čitalac ne zna ništa o nacional-socijalizmu?

Zbog svakog od objavljenih napisa ove grupe u Nemačkoj se gubila glava, baš da je neko na to i pomislio!

Četvrta grupa: (fotografije)

Kod fotografija postoje bar tri nivoa "istinitosti": na prvom, svaka je

fotografija istinita, jer predstavlja verno trenutno reprodukciju objekta, na drugom, namera fotografa da prikaže objekt u izviesnom određenom vidu, može biti rukovođena i željom da se posmatrač obmane u pogledu prirode objekta – na tom nivou ona može biti i "istinita" i "neistinita", na trećem, kombinovanje ovih fotografija međusobno ili sa drugim sadržajima, one dobijaju novi smisao koji ne pripada fotografiji kao takvoj, već nastaje iz međudejstva svih sadržaja (napr. izveštaj metereologa da je juče bilo lepo vreme i fotografija pljuska).

Na prvom nivou, ove fotografije Hitlera sigurno i neosporno su istinite – one verno prikazuju određeni trenutak objekta koji prikazuju. To je van diskusije.

Na drugom nivou, probija želja nacističkog fotografa da Hitlera, svoj objekt, prikaže u određenom svetlu – povoljnom, van sumnje. Njegova želja je da obmane.

Na trećem nivou, i taj nas jedino interesuje jer raspravljamo o određenoj štampanoj stvari u kojoj su fotografije objavljene, a ne o fotografijama samim koje su objavljivane već toliko puta, fotografije dobijaju nov smisao. Taj smisao suprotan je nastojanju autora iz više razloga.

Pre svega jednostavno zato što su objavljene sa napadnim nagomilavanjem iznad tekstova, paralelno sa napisima koji svi od reda pokazuju Hitlera u nepovoljnom svetlu (bez obzira da li su u pitanju sami Hitlerovi iskazi ili podaci, činjenice, dokumenti i mišljenja koji ga demantuju). Dejstvom kontrasta ove fotografije otkrivaju obmanu nacističkog propagandnog fotografa.

Ovo tim pre, što je napis "Rukovodstvima štampe - poverljivo" (objavljenom na strani 6 lista) Ministarstva nemačke propagande naredilo kakve fotografije treba objavljivati, a kakve ne, tj. kako treba javnost obmanjivati, te čitalac i u svetlosti te posebne činjenice fotografije posmatra. Čitaocu se daje izričito uputstvo kako fotografije da posmatra, baš i pod neverovatnom pretpostavkom (o čemu će posebno biti reči) da čitalac o Hitleru ne zna ništa.

Na međunarodnom filmskom festivalu FEST '71., u Beogradu 1971. godine, prikazan je film "Trijumf volje", koji je nemački reditelj Leni Rifenštal radila po porudžbini Nacional-socijalističke partije Nemačke, u kome se bezgranično veliča Hitler, njegov pokret i ideologija.

U tom filmu je pred 2.000. gledalaca (nešto malo veći tiraž ima zabranjena štampana stvar) gledaocima prikazano 180.000 Hitlerovih fotografija (po 25. u sekundi!) i to u pokretu što na gledaoca ostavlja utisak realnosti, uz muziku i zvučne efekte kojima se pojačava propagandni efekt i dejstvo slike, gde se Hitler uz zvuke fanfara i lepršanje zastava pojavljuje na veličanstvenim mitinzima uz klicanje mase – sve to bez ikakvog komentara ili objašnjenja "svrhe", uvodne reči ili sl.

Reagovanja publike bila su izuzetno povoljna – niko nije bio ni najmanje uznemiren, organizatori su pohvaljeni javno što su pružili priliku publici da vidi tako zanimljiv materijal! Nikome nije palo na pamet da ispituje fašističku poziciju organizatora Festivala. Naravno, potpuno ispravno, kao što je pokazalo reagovanje publike.

Kao što smo pokazali, fotografije objavljene u listu imaju i svoj komentar i svoje objašnjenje. Otkuda onda sud smatra da će njihovo objavljivanje uznemiriti javnost

ili štetno delovati na vaspitanje omladine?

Izdavač ne može da analizira celokupan sadržaj lista (položaj u koji je doveden nezakonitim rešenjem prvostepenog suda), ali tvrdi da ne postoji nijedan element u listu koji se ne može svrstati u jednu od četiri gornje grupe, onako kako su gore definisane. Posebno skreće pažnju da su i prostorno u listu data centralna mesta napisima iz pera antifašista.

Zar je moguća da sud smatra da se ovakvim objektivnim sadržajem može doći u sukob sa Zakonom o štampi? Takav zaključak ne sledi iz sadržaja lista.

IV.

Izdavač posebno ukazuje na činjenicu da su svi objavljeni materijali i pre nego što su objavljeni u "Vidicima" bili dostupni javnosti.

Samo proverom registra biblioteke Pravnog fakulteta u Beogradu izdavač je utvrdio da 10.000 studenata ovog fakulteta mogu u svako doba da dobiju na čitanje:

- Govor Adolfa Hitlera održan u Minhenu povodom 20 - godišnjice osnivanja NSDAP (inventarski broj biblioteke 19.520);
- Govor Vođe Rajha od 21.05.1935. godine u Rajhstagu (B. br. 108.002); Istorijski govor vođe Rajha Adolfa Hitlera pred Rajhstagom 19.07.1940 (broj 17.819);
- Adolf Hitler, Majn Kampf (Reg. broj 107.286 i 107.407, dva primerka);
- Proglas Vođe Rajha Adolfa Hitlera nemačkom narodu (Reg. broj 15.331);
- Alfred Rozenberg, Mit XX veka (Reg. br. 107279/A)

kao i dela ostalih nacističkih vođa i ideologa (Geringa, reg. br. 15.319), Gebelsa, reg. br. 24.692, Ministra propagande dr Ota Ditriha, 17.972, Rozenberga 107.277 itd. itd.).

Jasno da to ne vrši nikakav štetan uticaj na vaspitanje naše omladine, iako nijedna od pobrojanih knjiga nema nikakvog komentara ili objašnjenja, iako su dela data u celosti, bez izbora i montaže itd.

V.

Sve što je gore rečeno, rečeno je pod pretpostavkom da se radi o čitaocu koji nema nikakvo prethodno znanje ni o Hitleru ni o nacional-socijalizmu. Takva pretpostavka je naravno čisto teorijska.

Prvostepeni sud zato (iako pri tom sebi protivreči) s pravom uzima u obzir i svojstvo čitaoca. Prvostepeni sud to čini na dva načina: jednom, kada kaže da je generacija koja je preživela nedela Hitlera podložna uznemirenju građana ovakvim sadržajem lista, i drugi put, kada kaže da "ne treba generalizovati" da je omladina upoznata sa tim ko je Hitler i šta je nacional-socijalizam (jer valjda ima omladine koja nije upoznata). Jednom, kada dakle zabranjuje list jer čitaoci znaju sve o predmetu o kome se govori, i drugi put kada zabranjuje list jer čitaoci ne znaju ništa o tom predmetu!

Zakon, naravno, ima pred očima prosečnog čitaoca. To je, dakle, i merilo koje mora upotrebiti sud. Jer svaka štampana stvar dostupna je neograničenom i nedefinisanim krugu lica i stvarni čitaoci su nepoznati, niti ih sud može utvrditi. Uostalom termin "javnost" obuhvata celokupnu javnost, ne neki njen POSEBAN

DEO koji može reagovati na poseban, specijalni, netipičan način.

Zato je neumesna svaka analiza i svako pozivanje na neki poseban krug čitalaca i ispitivanje eventualnog reagovanja te posebne kategorije čitalaca (npr. onog dela omladine koja ne zna za Hitlerova nedela(!) jer taj deo ne predstavlja prosečnog čitaoca, to je zanemarljiv deo javnosti, pogotovu u zemlji gde postoji obavezno školovanje).

Prosečni čitalac, međutim, zna sve o koncentracionim logorima o nacional-socijalizmu i o Hitleru, zna sve o tome šta je fašizam. To ne treba uopšte ni dokazivati – to je notorno. Bezbrojne knjige, novine, časopisi, filmovi, članci, fotografije, razgovori stvorili su kod prosečnog čitaoca nepokolebljivo uverenje o tome šta je fašizam i ko je Hitler. Zar je onda potrebna još neka veća opreznost u prezentiranju pobrojanih sadržaja od one koju je izdavač pokazao? Zar je tu ikakva zabuna moguća?

Valja primetiti sa žaljenjem da je ona stvorena tek odlukom prvostepenog suda kod javnosti koja broj nije ni videla, a kamoli pročitala – i to upravo jer javnost broj nije videla, pa napamet usvaja ocenu da je list “fašistički” (tim pre što je i štampa dala svoj “doprinos” toj situaciji obaveštavajući javnost da je list zabranjen “zbog krivičnih dela protiv naroda i države”). Javnost ne bi bila ni najmanje uznemirena samim listom – ali može biti uznemirena netačnom interpretacijom njegovog sadržaja i smisla. Upravo u interesu te javnosti list zato treba pustiti da dođe do čitalaca.

Ako je sud pri odlučivanju imao pred očima javnost koja će najverovatnije list čitati, onda je tim manje imao smisla sumnjati kako će ta javnost da primi list, jer nju sačinjavaju (budući da list izdaje Savez studenata i da je to studentski list) STUDENTI, akademski obrazovani čitaoci, koji su najmanje 12 godina školovani u ovoj zemlji, koji su naučeni da kritički razmišljaju i ne prihvataju ništa na “prvi pogled”, čitaoci čije je znanje i moć shvatanja iznad prosečnog.

Međutim, izdavač ostaje kod shvatanja da Zakon ima pred očima prosečnog čitaoca i da je to morao učiniti i sud. Sud nije tako postupio, pa je i zbog toga rešenje nezakonito.

Usput izdavač ukazuje na štetne posledice ovakve odluke, budući da je njome uvređena studentska javnost, kao i da izdavač ne može prihvatiti ovakvu ocenu lista od strane suda, kao ni njegovo članstvo, jer za to nema osnova.

S obzirom na izloženo žalba je na Zakonu osnovana i napred stavljeni žalbeni predlog umestan.

U Beogradu,
11. novembra 1971. godine

Univerzitetski odbor
Saveza studenata
Beograd
koga zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Molba za podizanje Zahteva za zaštitu zakonitosti

Kr. 131/71

SAVEZNOM JAVNOM TUŽILAŠTVU
Beograd

Molba Univerzitetskog odbora Saveza studenata Beograda

ZA PODIZANJE ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

zbog povreda Zakona učinjenih

1. prvostepenim rešenjem Okružnog suda u Beogradu Kr. 131/71 od 04. novembra 1971. godine, i
2. drugostepenog rešenja Vrhovnog suda Srbije od 03. decembra 1971. godine, Kž.I.1405/71

sa sledećim

p r e d l o g o m

da se UKINU oba rešenja i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovnu odluku.

O b r a z l o ž e n j e :

- A. Prvostepeno rešenje – apsolutno bitna povreda postupka propisanog čl. 61 st. 1 Zakona o štampi.

Protivno odredbi čl. 61 st. 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, koji IMPERATIVNO propisuje:

“Ako sud izrekne zabranu rasturanja štampane stvari u rešenju se MORAJU naznačiti delovi zbog kojih je zabrana izrečena”

prvostepeni sud je propustio da naznači zbog kojih delova je izrekao zabranu.

Time je rešenje nezakonito i kao takvo ne može opstati u pravnom prometu.

Zato je izdavač izjavio žalbu i tražio da drugostepeni sud rešenje ukine i predmet vrati na ponovnu odluku.

U svojoj žalbi izdavač je detaljno i iscrpno (na 5 stranica gusto kucanog teksta) obrazložio nepobitno postojanje ove povrede, apsolutnu prirodu povrede i posledice na odluku, navodeći između ostalog:

- (a) da napisi zbog kojih se zabrana izriče moraju biti sastavni deo same izreke;
- (b) da napisi nisu identifikovani ni obrazloženjem;
- (c) da i sam prvostepeni sud smatra da se list ne može zabraniti zbog svih napisa, i
- (d) da je ovim propustom suda onemogućeno izdavaču da se koristi pravom na odbranu, da je takođe onemogućena eventualna primena čl. 61 st. 2 Zakona o štampi (delimična zabrana), i da je praktično na teritoriji SFRJ zabranjeno objavljivanje (znači i svako preštampavanje) tekstova Tomasa Mana i Hermana Hesea, ogorčenih protivnika nacizma i dobitnika Nobelove nagrade za književnost, što nanosi tešku štetu ugledu našeg pravosuđa.

Izdavač je takođe istakao da se radi o primeni imperativnog propisa, koji ne daje sudu nikakvu slobodu tumačenja.

B. Drugostepeno rešenje – Apsolutno bitna povreda postupka iz čl. 354 st. 1 tač. 10 ZKP.

Ukazujući u žalbi na pomenuti propust prvostepenog suda žalilac je izričito označio ovaj žalbeni razlog kao osnovni, a sve dalje razloge kao supsidijerne.

Međutim, drugostepeni sud ovaj žalbeni razlog nije uopšte cenio, pa naravno nije naveo ni razloge zbog kojih bi taj žalbeni razlog bio eventualno neosnovan.

Samim tim i drugostepeno rešenje se pokazuje kao nezakonito.

Drugostepeni sud kaže u svom rešenju na str. 3 (pretposlednji stav):

“Vrhovni sud je u smislu čl. 346 ZKP ispitao pobijano rešenje i nije našao da je tim rešenjem počinjena ma kakva bitna povreda odredaba krivičnog postupka”.

U smislu čl. 346 ZKP drugostepeni sud ispituje pobijano rešenje ex officio, ali samo u pogledu postojanja sasvim određenih, u tom propisu taksativno pobrojanih povreda (iz člana 334 stav 1 tač. 1, 5, 6, 8, 9 i 10 ZKP).

Žalilac je, međutim, u žalbi isticao postojanje povrede člana 61 st. 1 Zakona o štampi.

Prema tome, očigledno je da drugostepeni sud ne ispitujući ožalbeno rešenje ex officio, ni ispitujući navode žalbe nije cenio postojanje povrede na koju je žalilac ukazao.

Drugostepeni sud je mogao odbiti žalbu jedino ako je utvrdio:

- (a) da ne postoje razlozi zbog kojih se rešenje pobija, i
- (b) da ne postoje povrede zakona iz čl. 346 st. 1 ZKP.

Tako izričito predviđa čl. 354 ZKP. Drugostepeni sud je međutim, zadovoljio samo ovaj drugi uslov, a navode žalbe nije uopšte cenio.

U obrazloženju rešenja, prema čl. 358 drugostepeni sud treba

- (a) da oceni žalbene navode i
- (b) da iznese povrede zakona koje je uzeo u obzir po službenoj dužnosti.

Drugostepeni sud je ispunio samo svoju dužnost pod (b), a osnovni navod žalbe NIJE UOPŠTE CENIO, niti u obrazloženju navodi bilo kakve razloge zbog kojih bi eventualno smatrao da taj razlog ne stoji.

Prema tome, drugostepeno rešenje je u OSNOVNOM PITANJU POTPUNO NEOBRAZLOŽENO.

S obzirom na izloženo ova molba je osnovana, pa izdavač predlaže da to Tužilaštvo, u smislu čl. 15 st. 1 Zakona o javnom tužilaštvu, uloži zahtev za odlaganje izvršenja pravnosnažne odluke Okružnog suda u Beogradu od 04.11.1971. godine, broj Kr. 131/71 i zatim podigne Zahtev za zaštitu zakonitosti.

U Beogradu,
09.12.1971. godine

Univerzitetski odbor
Saveza studenata Beograda
koga zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Završna reč branioca na glavnom pretresu* - 24.11.1971.

Kr. 152/71

Prvo, odgovoriću na reč Javnog tužioca, zatim ću analizirati razloge zbog kojih tužilaštvo traži zabranu, i konačno izneti stav izdavača i razloge izdavača zbog kojih po oceni izdavača predlog treba odbiti.

Javni tužilac traži zabranu po tri osnova:

- zbog povrede časti i ugleda Predsednika SFRJ,
- zbog remećenja prijateljskih odnosa sa Kraljevinom Iranom, i
- zbog povrede časti i ugleda šefa strane države, Šaha Irana Reze Pahlavija.

Razlozi su izneti na ukupno 34 mašinom kucanih redova. Od toga se 28 reda prvo odnosi na osnov zabrane, povredu časti i ugleda Predsednika SFRJ – ti razlozi zauzimaju 80% prostora, ostalih 20% ili ukupno 6 redaka odnose se na remećenje prijateljskih odnosa sa Iranom. Treći osnov potpuno je neobrazložen.

U odnosu na prvi osnov, navodnu povredu časti i ugleda Predsednika Republike, Javni tužilac iznosi dve grupe razloga:

- razloge koji se odnose na sadržinu inkriminisanog napisa i
- razloge koji se odnose na namere i želje, na motive autora odn. izdavača.

Govorićemo prvo, o razlozima koji se odnose na sadržinu napisa:

Prvi razlog: Javni tužilac zahteva zabranu jer se inkriminisanim napisom "izražava iznenađenje" zbog posete Predsedniku proslavi 2.500 godina postojanja Persijske države;

Drugi razlog: što se inkriminisanim napis

"upušta u ocenu opravdanosti te posete";

Treći razlog: što se inkriminisanim napisom

"izražava neslaganje sa ovom posetom";

Četvrti razlog: koji je ustvari identičan trećem, što se "izražava kritika" ovog čina;

Peti razlog: što se ovo neslaganje i ova kritika izražavaju sa pozicija politike SKJ, onako kako tu politiku shvataju autori kada ovu posetu "ocenjuju kao gest koji bi bio protivan politici SKJ".

Ispitaćemo prvo, da li je Javni tužilac verno interpretirao sadržinu napisa, a zatim da li ovi razlozi uzeti sami za sebe mogu uopšte biti razlozi zabrane.

U odnosu na I razlog:

Tačno je da se inkriminisanim napisom izražava iznenađenje zbog posete Predsednika Republike proslavi u Iranu "Dragi družo Tito, Tvoja poseta Persiji nas je

veoma iznenadila".

U odnosu na II razlog:

Tačno je da se u inkriminisanom napisu autori upuštaju u ocenu opravdanosti te posete: oni navode razloge za tu posetu i razloge protiv te posete.

U odnosu na treći i četvrti razlog (koji su, rekli smo, identični) teško da bi se moglo reći da se vrši kritika i izražava neslaganje sa posetom: mislim da je mnogo tačnije ako se kaže da je nakon iznetih argumenata za i protiv te posete izneto mišljenje (pri čemu se naglašava da je to samo mišljenje), da prevažni razlozi protiv posete, izraženo mišljenje nije kategorično: doslovno se kaže u napisu "...mišljenja smo...", a zatim odmah Predsednik "...moli za objašnjenje..." kojim bi ova sumnja autora bila otklonjena, ako je to moguće ili potvrđena ako to nije moguće. Stav nije dat definitivno. Zato je prejak zaključak Javnog tužioca da se radi o izražavanju neslaganja i kritici.

Peti razlog:

Tačno je da se na osnovu iznetih činjenica o režimu u Iranu i o politici SKJ ukazuje na nesklad između te politike i jednog konkretnog čina Predsednika Republike – posete proslavi 2.500 godina Persijske države.

Štaviše ni to se ne čini izričito, već se samo takav zaključak nameće.

Ne stoji da je igde u napisu rečeno, niti da se iz njega može zaključiti, kako čini Javni tužilac – da inkriminisan napis "pretpostavlja da bi Predsednik Republike mogao da izneveri ne samo državne interese Jugoslavije, već i načela i Program Saveza komunista Jugoslavije", niti

"da je Predsednik SFRJ izneverio načela i Program SKJ, nezavisnost i vernost naše partije".

Činjenica neslaganja sa jednim veoma, veoma konkretnim činom ne dovodi APSOLUTNO NIČIM u pitanje da je Predsednik Republike izneverio državne interese i načela SKJ, globalno, uopšte – kako to ne znam zašto želi da predstavi Javni tužilac.

Toga u listu NEMA.

Naprotiv, ukazuje se veoma stidljivo i čak snishodljivo na jedan konkretan čin i izražava mišljenje da je on bio pogrešan ali zbog neverice i iznenađenja, moli se za objašnjenje KAKO BI SE SUMNJE OTKLONILE.

Kakvog osnova onda ima u tvrdnji da se iznosi stav da je Predsednik izneverio državne interese i načela SKJ?

Dužnosti i ovlašćenja Predsednika Republike mnogobrojne su i raznovrsne, one nužno uključuju i mogućnost GREŠKE, i postojanje JEDNE TAKVE KONKRETNE GREŠKE, čak u stvari koja nije od sudbinskog, pa čak ni od vrlo velikog značaja, kao što je prisustvovanje jednoj proslavi, ne može niko izvlačiti zaključke o ukupnoj delatnosti Predsednika Republike.

To je ona premisa koja je fatalno pogrešna u rezonovanju Javnog tužioca. Pretpostavimo za trenutak da je iznet kritika opravdana: smatra li Javni tužilac da bi iz toga jednog eventualno pogrešnog čina trebalo zaključiti – kako čini Javni tužilac – da je Predsednik Republike izneverio državne interese i načela SKJ? Mislim da je to apsurdno.

Takvo stanovište proizilazilo bi jedino da se čast i ugled Predsednika Republike sastoji u tome što je APSOLUTNO NEPOGREŠIV, što naravno da ne stoji! Valjda je notorno da i Predsednik Republike, kao svaki čovek greši!?

Njegova čast i ugled ne sastoji se u tome što je uvek prisustvovao samo pravim proslavama, nego u odlukama koje su za naciju i zemlju bile sudbonosne!

Međutim, pošto smo izneli neslaganja između inkriminisanog teksta i interpretacije toga teksta od strane Javnog tužioca, da vidimo da li čak i takva interpretacija može da posluži kao osnov zabrane.

1. Time što se izražava iznenađenje jednim konkretnim činom Predsednika Republike nipošto se ne vredi njegova čast i ugled. Naprotiv, pošto se sa tim činom kasnije izražava neslaganje, iznenađenje pokazuje da autori od Predsednika Republike ne očekuju nikakav postupak koji bi mogao izazvati njihovo neslaganje – time se izražava A PRIORI poverenje prema Predsedniku Republike.

Naprotiv, kao razlog zabrane u tom smislu trebalo bi smatrati SUPROTNU IZJAVU:

Napr. "Ništa nas ne iznenađuje tvoja poseta Persiji",
ili čak i samo:

"Ne iznenađuje nas tvoja poseta Persiji".

Takvu SUPROTNU izjavu s punim pravom bi Javni tužilac mogao da smatra razlogom zabrane.

Međutim, samim tim je očigledno da izražavanje iznenađenja ne može biti razlog zabrane.

2. Rekli smo da je tačno da se autori "upuštaju o ocenu". Da li to može biti razlog zabrane, da li se time nanosi povreda časti i ugledu Predsednika Republike?

Nipošto!

Član 34 Ustava proklamuje da je NEPRIKOSNOVENO PRAVO građana da se "upuštaju u ocenu" postupaka Predsednika Republike!

Evo, šta kaže čl. 34 Ustava SFRJ:

"Pravo građana na društveno samoupravljanje je NEPRIKOSNOVENO".

Radi ostvarivanja društvenog samoupravljanja građaninu se zajemčuje:

Tač. 6 pravo da pretresa rad državnih organa (dakle, i Predsednika Republike) i da iznosi mišljenje o njihovom radu (pazite, ne kaže se da izražava slaganje, niti da iznosi pozitivno mišljenje!)

Javni tužilac, jedan od najznačajnijih zaštitnika ustavnosti u ovoj zemlji, smatra, ipak, da se građaninu može uskratiti njegovo ustavno pravo na ocenu rada Predsednika Republike, pa nam patetično kaže da su autori dozvolili sebi "da se upuštaju u ocenu"!

Ni Narodna skupština Zakonom ne može oduzeti ovo pravo autorima, a pokušava to da učini Javni tužilac svojim rešenjem!

Očigledno je da ni ovaj razlog ne stoji!

3. i 4. Javni tužilac dalje smatra razlogom da se nakon ovog upuštanja u ocenjivanje rada Predsednika Republike, izražava neslaganje i kritika sa ocenjivanim činom Predsednika Republike!

Ni ovaj razlog ne stoji, ali on logički proizilazi iz prethodnog:

naime, ako Javni tužilac smatra da se ne sme građanin "upuštati u ocenu" rada Predsednika Republike, onda sasvim logično, da smatra da se taj rad ne sme ni kritički oceniti, jer je on samo rezultat jedne već same po sebi nedozvoljene delatnosti.

Međutim, stvar treba postaviti na noge:

Naime, kada se građaninu zajemčuje kao NEPRIKOSNOVENO PRAVO, da može ocenjivati rad Predsednika Republike, onda je notorno da mu se ne može propisivati DO KAKVIH REZULTATA TREBA DA DOĐE. Nije ustavom zajamčeno pravo NA SLAGANJE, nego pravo na ocenjivanje, na slaganje i neslaganje podjednako.

Prema tome ni ovaj razlog ne stoji!

5. Javni tužilac takođe smatra razlogom inkriminacije činjenicu da konkretni čin Predsednika kod autora izaziva iznenađenje i nedoumicu, jer po njihovoj oceni nije u skladu sa Programom SKJ!

Drugim rečima, Javni tužilac smatra razlogom zabrane činjenicu da se kritika vrši sa pozicija koju autori smatraju pozicijom SKJ! - (čiji su svi autori članovi).

Ovo postaje sasvim jasno ukazivanjem na antitezu: zamislimo da su autori kazali:

"Poseta Predsednika Republike u skladu je sa politikom i načelima SKJ, ali se mi sa tom posetom ne slažemo?"

Zar nije sasvim jasno da bi onda takva SUPROTNA POZICIJA bila isticana od strane Javnog tužioca kao razlog zabrane.

Jasno je da ni ovo ne može biti razlog zabrane.

Videli smo da nijedan od razloga Javnog tužioca ne stoji.

Iznenađenje autora nad posetom izraz je suštinskog poverenja prema ličnosti i radu Predsednika Republike. Upuštanje u ocenu i izražavanje mišljenja o jednom konkretnom činu neprikosnoveno je pravo građana koje uključuje i neslaganje i kritičku ocenu, a pozicija kritike i neslaganja je pozicija SKJ, koja je u ovom društvu prihvaćena kao OSNOVNA IDEOLOŠKA pozicija.

Nikakvog razloga za zabranu tu nema – nikakve povrede časti i ugleda Predsednika Republike.

Mada sam već istakao da ustavna prava građana na ocenu rada svih državnih organa normalno obuhvataju i pravo na negativnu ocenu, tj. da opravdanost kritike nije relevantna za odluku, ne želim da stanovište izdavača branim samo NEGATIVNO, tj. da insistiram jednostavno na tome da izdavač "ima prava" da objavi ovakav napis.

Želim, naime, u dopunu ranijeg izlaganja da ukažem na sledeće okolnosti:

- da je izraženo mišljenje argumentovano, što moramo prihvatiti, makar se sa konačnom ocenom i neslagali,

- da je ono napisano na takav način koji ni po čemu nije uvredljiv, kojim se nipošto ne omalovažava adresat, da ocena nije prezriva, niti potcenjivačka, da se ničim ne vređa dostojanstvo Predsednika Republike,
 - da su sve iznete činjenice na osnovu kojih se donosi zaključak istinite.
- Sve to ne treba posebno dokazivati pošto ni Javni tužilac ne tvrdi suprotno.

Radi se o neprikosnovenom pravu građana na kritiku, koja je ovde izvršena savesno, u najboljem uverenju, na osnovu iznetih istinitih činjenica, na način koji nipošto nije uvredljiv. Izraženo neslaganje čak nije ni kritika, već pre izraz jednog iznenađenja i nedoumice, ne predstavlja definitivan sud i dozvoljava da se može nalaziti u zabludi koju će eventualno objašnjenje otkloniti.

Čega tu ima protivpravog. Naprotiv, smatram da je stanovište Javnog tužioca da se građani ne smeju upuštati u ocenu rada državnih organa, da ne smeju izražavati ni na ovakav način svoje neslaganje ili iznenađenje, da ne smeju kritikovati rad državnih organa, pa ni Predsednika Republike, ako sam pravilno shvatio to stanovište - ne samo jednim nedemokratskim shvatanjem, već jednim shvatanjem kojim se vređa dostojanstvo svih građana SFRJ, narušavaju osnovna načela proklamovana Ustavom i vređa samo ljudsko dostojanstvo svih nas.

Rekao sam da postoji još jedna grupa navodnih razloga zbog kojih se traži zabrana – a to su razlozi koji se tiču navodnih želja i namera autora ovog teksta, pa se kaže:

prvo, da se navodno “ne može izvesti nikakav drugi zaključak ni namera autora i redakcije lista “Student”, osim da je Predsednik izneverio načela i Program SKJ, nezavisnost i vernost naše partije prema njen-
oj politici”, i

drugo, da se ovim napisom navodno “želi reći da ova poseta Predsednika SFRJ Iranu prenebregava razlike u društveno političkim sistemima... i predstavlja blagonaklonost prema nedemokratskom sistemu Irana”.

Pre svega, takvi zaključci o namerama i željama autora APSOLUTNO SE NE MOGU IZVESTI IZ TEKSTA – i ja pozivam Javnog tužioca da objasni kako je na osnovu inkriminisanog teksta došao do takvog zaključka. To je jedno potpuno proizvoljna tvrdnja.

Drugo, da li Javni tužilac tvrdi da poseta proslavi 2.500 godina Persijske države predstavlja OSUDU nedemokratskog režima u Iranu.

Treće, da li je ta poseta učinjena upravo zbog RAZLIKA u društveno-političkim sistemima?

Ponavljam nigde se u listu ne kaže da poseta predstavlja blagonaklonost prema nedemokratskom sistemu Irana, niti da se prenebregavaju razlike u društveno-političkim sistemima, ali ja pozivam Javnog tužioca da pokaže da je suprotno tačno!

Dalje, gde se u tekstu kaže da je Predsednik time “prenebregao državne interese” kako Javni tužilac navodi. Naprotiv, kao što ste čuli mladi komunisti iz TRIBUNE smatraju da je principijelno vođenje politike SKJ zahtevalo da žrtvuje državni interes, a da je poseta Iranu svakako bila u skladu sa državnim interesima:

“Istovremeno smo veoma svesni” kažu komunisti iz TRIBUNE “da mala

država kao što je Jugoslavija mora biti u dobrim odnosima s režimima kojima se suprotstavlja i to – na načelima međusobnog poštovanja”.

Na osnovu čega onda Javni tužilac proizvoljno zaključuje da se navodno želi reći kako Predsednik Republike izneverava državne interese? Ko je to rekao? Gde je to rečeno? Na osnovu čega se to tvrdi?

To su tvrdnje koje su jednostavno bez ikakvog osnova!

Međutim, time se ne iscrpljuju prigovori koje imamo da stavimo ovakvim razlozima. Čini nam se da Javni tužilac zanemaruje jedno od osnovnih načela na kojima počiva naš postupak, jedno pravno pravilo koje postoji u ovoj civilizaciji već 2.000 godina: a to je da su namere i želje po definiciji dobre, da su motivi uvek dobri, a da je on koji sumnja u motive i želje u ozbiljnoj, vrlo ozbiljnoj zakonskoj obavezi da pre nego što takvu sumnju izrazi – to na pouzdan način dokaže! Javni tužilac to, čak, i nepokušava!

On se zadovoljava proizvoljnim zaključcima, koji ne poštuju čak ni činjenice, da čisto verbalnim putem okvalifikuje te motive kao kriminalne – jer oni bi to bili kada bi stajali!

To nije dozvoljeno!

Štaviše, pitanje motiva potpuno je irelevantno. Ne sudi se motivima. Sudi se delima. Delo je inkriminisani napis – a zaključci Javnog tužioca projektuju samo tužiocева lična shvatanja, koja nisu predmet raspravljanja pred sudom, jer ne proističu iz sadržine napisa.

Konačno, smatram da Predsedniku Republike nije potrebna ovakva zaštita kakvu traži predlog Javnog tužioca! To nije moje lično mišljenje, ono se zasniva na izvesnim istorijskim dokumentima!

Devetog juna 1968. Predsednik Republike obratio se javnosti govorom u kome je rekao sledeće:

“Ja se obraćam drugovima i drugaricama, radnicima i radnicama, našim studentima... Neka budno prate šta mi radimo, to je njihovo pravo... i kad god im nešto nije jasno, kad god nešto treba razjasniti, neka dođu kod mene...”

i sada, kada ljubljanskim studentima nešto nije jasno, kad smatraju da nešto treba razjasniti i kada se obraćaju Predsedniku Republike – objašnjavaju šta im nije jasno – i mole za objašnjenje, Javni tužilac ne dozvoljava da pismo stigne adresatu, već zaštićuje Predsednika Republike od “povrede časti i ugleda”, koja mu je navodno naneta time što mu se studenti uopšte obraćaju sa ovakvom molbom.

Prema tome stanovište je izdavača da se ovakvim napisom niukoliko ne nanosi povreda časti i ugleda Predsednika Republike, naprotiv da su autori pokazali poverenje prema Predsedniku Republike upravo time što su mu se obratili, što veruju da on može dati objašnjenje koje oni ne uviđaju i što veruju da je njegov poziv upućen studentima da mu se obrate ako u radu, i njega lično i ostalih državnih organa, nešto nije jasno, bio iskren.

Zar javni tužilac smatra da je tako teško poverovati u ove motive? Šta uvredljivo nalazi Javni tužilac u načinu obraćanja, počev od onoga “dragi družo Tito”, do pozdrava? Šta sem same činjenice da su se autori uopšte obratili Predsedniku i uopšte

tražili, molili za neko objašnjenje, izrazili svoje mišljenje?

Drugi osnov po kome Javni tužilac traži zabranu lista zbog ovog inkriminisanog napisa je da se navodno njime remeti prijateljski odnos između Jugoslavije i Irana.

Pre svega s jednim režimom u kome se zabranjuju marksističke stranke, gde se oružje upotrebljava protiv radnika i u kome se upravlja prilično nedemokratskim sredstvima – mislim da naši odnosi ne mogu biti NAROČITO prijateljski. Mislim da je jasno, kako kaže i sam Javni tužilac, da ne smemo i da ne prenebregavamo razlike u društveno-političkim sistemima i da ne treba i da ne pokazujemo blagonaklonost prema nedemokratskom uređenju Irana.

Mi to stvarno i ne činimo. Upravo iz naše štampe i upoznati smo sa zlodelima toga režima.

Čime onda inkriminisan napis remeti te odnose. O režimu koji vlada u Iranu nije rečeno ništa novo. Rečeno je samo da po mišljenju autora "načela SKJ" treba da imaju prednost nad "državnim razlozima" i da zbog toga proslavi 2.500 godina Irana možda nije trebalo da prisustvuje Predsednik Republike.

Dozvolite, ali to je unutrašnja stvar naše zemlje da vodimo dijalog sa svojim Predsednikom Republike! Mi smo nezavisna zemlja koja ne može žrtvovati svoj unutrašnji demokratski sistem i slobode svojih građana da bi ugodila persijskom Šahu i iranskom režimu! Režimu koji i sam Javni tužilac označava kao nedemokratski.

S druge strane, nemešanje u unutrašnje stvari drugih zemalja ne znači "gledati svoja posla", ne znači kompromise, ne znači političke koncesije, ne znači zatvaranje očiju pred onim što se u svetu događa, ne znači ograničavanje ustavnih sloboda sopstvenih građana!

Sve ovo tim pre što je proklamovano načelo da su u našoj zemlji svi građani subjekti odlučivanja u svim važnijim pitanjima uključujući tu i spoljno-političke odnose sa drugim zemljama, koji takođe treba da se kreiraju odozdo, prema željama i osećanju naroda.

Inkriminisanim, pak, napisom uopšte se i ne ulazi u unutrašnje stvari Irana, sem što se citiraju opštepoznate i istinite činjenice o tome režimu.

Što se tiče navodne povrede časti i ugleda, iranskog šaha za njega nije rečeno ništa sem da njegov režim predstavlja diktaturu, što danas daleko oštrijim rečima izražava ceo progresivni svet. To je jedna istina koja se drugačije ne može reći, a u inkriminisanom napisu nije ni izneta samo zbog sebe, već u raspravljanju unutrašnjih pitanja SFRJ, što svakako da ne može remetiti naše odnose s Iranom, ako Iran priznaje nama pravo na samostalno vođenje unutrašnje politike.

Ako nas toliko brine da se iranski Šah ne naljuti na nas zbog ovog napisa – izneću vam podatak da je u Minhenu, na primer, demonstriralo 5.000 studenata sa transparentima na kojima je pisalo 2.500 godina klečanja, smrt tiraninu Pahljaviju i sl., a da se iranski Šah zbog toga nije uznemirio, ni prekinuo diplomatske odnose sa SR Nemačkom, jer zna da je SR Nemačka demokratska zemlja u kojoj građani ne mogu biti sprečeni da slobodno izražavaju svoje mišljenje i o daleko krupnijim pitanjima spoljne politike, nego što je jedan diplomatski banket!

Zar se može poverovati da bi se mogli poremetiti odnosi između Irana i Jugoslavije zbog toga što sedam mladića i devojaka iz Ljubljane, objavljuju u

"Studentu", koji nije glasilo ni vlade, ni partije, ni Socijalističkog saveza – što je mislim jasno i lako dokazati iranskom Šahu – svoje neslaganje sa prisustvovanjem našeg sopstvenog Predsednika Šahovoj proslavi?

Ja mislim da bi iranski Šah to shvatio.

Uostalom, ako je ceniti po obimu iznetih razloga, izgleda da ova dva osnova nisu u prvom redu ni motivisala Javnog tužioca na predlaganje zabrane. Naša štampa objavljivala je daleko oštrije kritike i na račun iranskog režima i na račun samog Šaha. Zato se ni sam neću dalje zadržavati na tome.

Mislim da ne postoji nikakav razlog za zabranu. Mislim, dakle, kao Javni tužilac u Ljubljani, koji je takođe razmatrao ovaj napis i našao da se njime ne vređa Zakon o štampi.

SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

Kr. 152/71

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

ŽALBA

izdavača lista "Student", UO Saveza studenata Beograda protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 24.11.1971. godine Kr. 152/71
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje u CELOSTI

- zbog bitnih povreda odredaba postupka - čl. 333 st. 1 tač. 1 ZKP,
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP, - i
- zbog pogrešne primene Zakona o štampi

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

USVAJA SE ŽALBA izdavača i prvostepeno rešenje UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku
ili

PREINAČAVA tako što se predlog OJT Ut-br. 99/71 od 19.11.1971. godine ODBIJA.

A. Bitne povrede odredaba postupka - čl. 334 st. 1 t. 5 ZKP

Prvostepeni sud je održao glavni pretres iako nisu bile ispunjene zakonske postavke za održavanje glavnog pretresa.

Naime, izdavaču, kao stranci u postupku, nije uopšte dostavljen predlog OJT, nije mu dostavljen akt kojim se protiv njega inicira sam postupak, što je nužna postavka za održavanje glavnog pretresa u smislu čl. 245 st. 1 ZKP u v. čl. 66 Zakona o štampi.

Osnovno je načelo postupka - čl. 4 ZKP da se stranka, ovde izdavač, radi pravilnog usmeravanja odbrane i korišćenja svih zakonskih sredstava odbrane mora bla-

govremeno upoznati (a svakako ne na glavnom pretresu tek) sa pravnom ocenom i stvarnim osnovama optužbe, odn. ovde predloga za zabranu.

Izdavač je međutim upoznat sa sadržinom predloga tek na glavnom pretresu, a da mu do toga trenutka nije bilo saopšteno ni zbog čega se zabrana traži, ni primenom koga propisa!

Posebno izdavač ističe da se rešenje o privremenoj zabrani po Zakonu o štampi, čl. 54 st. 1 tač. 2 dostavlja prvenstveno odgovornom uredniku, a da je u konkretnom slučaju rešenje Pt-99/71 od 19.11.1971. godine i dostavljeno Miroslavu Vrbanoviću, odgovornom uredniku, koji nije stranka u postupku!

Dakle, iako se propust suda da dostavi predlog stranci ne može konvalidirati eventualnom činjenicom da je stranci dostavljeno bar rešenje o privremenoj zabrani – stranci nije dostavljeno ni to rešenje!

Za dokaz poslednje tvrdnje izdavač upućuje na samo rešenje Pt-99/71 od 19.11.1971. koje prileže spisima i u kome se (str. 2, peti stav) daje uputstvo ekspediciji da rešenje dostavi odgovornom uredniku.

Konačno, ni sam poziv za glavni pretres ne sadrži pravnu ocenu (čl. 168 ZKP) koja bi eventualno pomogla izdavaču da pripremi odbranu. Štaviše, izdavač nije ni pozvan na glavni pretres (uručen mu je poziv za Okružnog javnog tužioca!). Međutim, on se odazvao i ovakvom neurednom pozivu i ne ističe to kao posebni žalbeni razlog, već jedino time ilustruje tok pripreme glavnog pretresa.

Prema tome, glavni pretres je održan, a da stranci nije dostavljeno ni rešenje o privremenoj zabrani, ni predlog OJT, pa čak ni uredan poziv.

Posebno izdavač naglašava da je pri tom bez značaja što protiv predloga nema mesta prigovoru, jer prigovora nema ni u postupku pred opštinskim sudom, pa se pretres ne može održati ako optužni predlog odnosno privatna tužba nisu prethodno dostavljeni okrivljenom.

Uopšte, notorno je da se ne može voditi nikakav postupak ako stranci nije dostavljen akt kojim se postupak pokreće.

Baš i da se uzme da, s obzirom na odsustvo prigovora, ne stoji povreda iz čl. 334 st. 1 tač. 5 ZKP, van svake je sumnje da stoji povreda iz čl. 334 st. 2 ZKP, kao gruba, možda jedna od najgrubljih povreda prava odbrane. Predlog nije uručen izdavaču ni do današnjeg dana.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Nigde, i doslovno NIGDE u prvostepenom rešenju ne navodi se zašto sud smatra da se radi o "lažnim vestima" ili "izopačenim tvrdnjama", šta je lažno u tim tvrdnjama, a šta je u njima izopačeno.

Štaviše, čak se ni ne tvrdi da se radi o "lažnim vestima" ili "izopačenim tvrdnjama"!

Primena čl. 52 st. 1 tač. 2, međutim pretpostavlja "lažne vesti i izopačene tvrdnje".

Prvostepeni sud tvrdi samo da se radi o tvrdnjama koje mogu izazvati uznemirenje građana. Na tako utvrđeno činjenično stanje sud nije mogao primeniti pravni propis čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Izdavač se, međutim, ne slaže ni sa kvalifikacijama suda da se ovakvim napisom može izazvati uznemirenje građana. Naime, budući da se u konkretnom slučaju radi o NEPRIKOSNOVENOM PRAVU građana na razmatranje i ocenu rada državnih organa (Predsednika Republike), čl. 34 st. 2 tač. 6 Ustava SFRJ, a budući da je ta ocena izražena na korektan i uljudan način – ne može se nipošto uzeti da se vršenjem tih neprikosnovenih prava može na bilo koji način postupati protivpravno, čak i ako se sama kritika oceni kao neopravdana.

Pomenuto neprikosnoveno pravo građana na kritiku državnih organa uključuje, naravno, i neopravdanu kritiku (u pojam kritike ne ulaze uvredljive ocene). Da se radi o kritici, odnosno iskreno izraženom uverenju građana o jednom konkretnom činu državnog organa (Predsednika Republike) uviđa i sam prvostepeni sud kada na str. 5 kaže:

“Radi se o pismu grupe studenata čiji stav je njihovo slobodno razmišljanje...”

i na strani 6:

“Radi se o otvorenom pismu grupe komunista upućenom drugu Titu. Ustavno je pravo svakog našeg građanina da bude aktivan nosilac i učesnik u stvaranju i tumačenju naše unutrašnje i spoljne politike”,

i dalje:

“Pravo je građanina da kritikuje i da li se sa tom kritikom ne slažemo kao što je u konkretnom slučaju stvar, to po mišljenju suda ne može biti omalovažavanje niti uvreda. Stvar je razumevanja, poznavanja i zrelosti prilikom tretiranja određenog problema, pa se to nepoznavanje ne može tumačiti po mišljenju suda kao u konkretnom slučaju da je tendenciozno i zlonamerno”.

Ovi razlozi koje sam sud navodi, protivrečni su izreci rešenja, čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP.

Sud usvaja da se radi o kritici, da ona nije ni uvredljiva, da ne omalovažava objekt kritike, da nije zlonamerna i da nije tendenciozna, da predstavlja slobodno razmišljanje kritičara, da ovo predstavlja ustavno pravo svakog našeg građanina.

Sud takođe, pravilno, utvrđuje da nije bitno da li se mi sa takvom kritikom slažemo ili ne, tj. da pravo na kritiku uključuje i pravo na zabludu.

Očigledno je onda, da objavljivanje takve kritike ne može biti protivpravno – kao što je očigledno i da vršenje ustavom zajemčenih prava ne može izazivati uznemirenje građana. Naprotiv, građane može uznemiriti – trebalo bi da ih uznemiri – zabrana vršenja toga prava.

Zbog toga nije bilo mesta primeni čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Posebno izdavač ukazuje da ne može poslužiti kao razlog zabrane činjenica da je napis preštampan iz štampane stvari (ljubljska “Tribuna”), čije je rasturanje zabranjeno zbog nekog drugog napisa.

“Uznemirenje” u smislu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, mora da proističe iz sadržine objavljenog napisa, a ne iz okolnosti koje su toj sadržini potpuno strane.

Uostalom, i ceo sporni broj “Student”-a. čije je rasturanje zabranjeno upravo pobijanim rešenjem u celosti je preštampan (sa izuzetkom napisa zbog koga je

zabranjen, naravno), pa ta činjenica nije izazvala nikakvo uznemirenje.

Štaviše, i tu se rezonovanje prvostepenog suda pokazuje kao sebi protivrečno – preštampanje je omogućeno upravo nalogom toga istog suda SUP-u grada Beograda br. Kr. 152/71 od 25.11.1971. godine, iako se radilo o preštampanju sa držaja iz štampane stvari čije je rasturanje sud zabranio.

Mišljenje je izdavača da je do uznemirenja javnosti stvarno došlo, ali upravo zbog predloga Javnog tužioca i neopreznog prezentiranja celog postupka od strane dnevne štampe, te da je prvostepeni sud išao linijom manjeg otpora kada je zabranu izrekao, ne vodeći računa o tome da sama sadržina inkriminisanog napisa ne opravdava odluku.

Naravno, da ovakvi obziri ne mogu predstavljati razlog za zabranu, već jedino eventualni povod da se pozabavimo pitanjem odgovornog informisanja javnosti od strane visokotiražne štampe, u prvom redu beogradskih dnevnih listova.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
06.12.1971.

Univerzitetski odbor
Saveza studenata Beograda
koji zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Rešenje Vrhovnog suda Srbije

Kž.I.1431/71

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija Đukića Milutina, kao predsednika veća, Jankovića Vojislava i Seratlića Milivoja, kao članova veća, i stručnog saradnika Radojević Danice, kao zapisničara, u postupku za zabranu rasturanja lista "Student" br. 20, koji izdaje Univerzitetski odbor Saveza studenata Beograda, u Beogradu – Balkanska ulica br. 4, rešavajući o žalbama Okružnog javnog tužioca u Beogradu i punomoćnika izdavača lista "Student" – advokata Srđe Popovića iz Beograda, izjavljenim na rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr.152/71 od 24. novembra 1971. godine, u sednici veća održanoj dana 9 decembra 1971. godine, doneo je

REŠENJE

PREINAČUJE SE rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 152/71 od 24. novembra 1971. godine u delu izreke pod 1. tako što se zabrana rasturanja broja 20 lista "Student", čiji je izdavač Univerzitetski odbor Saveza studenata Beograda u Beogradu – Balkanska ulica br.4, koja je zabrana navedenim rešenjem izrečena na osnovu čl. 52 st 1 tač 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija zbog članka "Otvoreno pismo Titu", - izriče i po osnovima iz čl. 52 st. 1 tač. 6 i 7 istog Zakona o štampi. U ostalim delovima – pod 2, 3 i 4 izreke – prvostepeno rešenje ostaje nepromenjeno.

O b r a z l o ž e n j e

Rešenjem Okružnog suda u Beogradu Kr. 152/71 od 24.novembra 1971. godine – izrekom pod 1 – zabranjeno je na osnovu člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija rasturanje broja 20 lista "Student" čiji je glavni i odgovorni urednik Vrbanović Miroslav iz Beograda, a koji izdaje Univerzitetski odbor Saveza studenata Beograda, u Beogradu – Balkanska ul. br. 4, zbog članka "Otvoreno pismo Titu".

Izrekom pod 2 – prvostepenog rešenja odlučeno je da se svi primerci zabranjenog broja lista "Student" oduzimaju i da se imaju uništiti putem hemijske prerade.

Izrekom pod 3 odlučeno je da sa danom pravosnažnosti prvostepenog rešenja prestaje da važi i istim se zamenjuje rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut. br. 99/71 od 19. novembra 1971. godine kojim je izrečena privremena zabrana

rasturanja označenog broja lista "Student", i izrekom pod 4 prvostepenog rešenja odlučeno je da troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

Protivu ovog rešenja izjavili su žalbe:

Okružni javni tužilac u Beogradu zbog povrede materijalnih propisa – odredaba Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, s predlogom da se rešenje preinači u smislu navoda žalbe, i

Punomoćnik izdavača – advokat Popović Srđa iz Beograda zbog bitnih povreda odredaba postupka, pogrešne primene materijalnih propisa - odredaba Zakona o štampi i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, predlažući da se rešenje ukine ili preinači u smislu žalbenog predloga.

Po razmotrenju svih spisa ovoga predmeta zajedno sa pobijanim rešenjem, a po oceni navoda u žalbama, Vrhovni sud je našao:

Punomoćnik izdavača u žalbi ističe bitne povrede odredaba postupka koje vidi u tome što izdavaču, kao stranci u postupku, nije uopšte dostavljen predlog Okružnog javnog tužilaštva da se izrekne zabrana rasturanja lista "Student" br. 20 tako da izdavač sve do glavnog pretresa nije bio upoznat sa sadržinom predloga, zatim i u tome što je rešenje o privremenoj zabrani lista dostavljeno odgovornom uredniku Vrbanović Miroslavu koji nije stranka u postupku, a ne i izdavaču. Osim toga, u pozivu za pretres nije navedena pravna ocena - zakonski propis povodom čije povrede se vodi postupak, tako da zbog ove, kao i zbog napred označenih povreda, odbrana nije imala sve potrebne uslove da se blagovremeno upozna sa osnovima optužbe i pripremi odgovarajuću odbranu.

Istaknuti navodi žalbe punomoćnika izdavača nisu osnovani. Iz samih žalbenih navoda vidi se da je rešenje Okružnog javnog tužioca o privremenoj zabrani rasturanja lista "Student" br. 20 uručeno odgovornom uredniku u smislu čl. 54 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, kome se prvenstveno ovakvo rešenje i dostavlja, tako da je ova dostava pravilno izvršena. Predlog Okružnog javnog tužioca za izricanje zabrane rasturanja lista dostavljen je Okružnom sudu u smislu čl. 54 st. 1 tač. 1 Zakona o štampi, dok dostava predloga izdavaču nije predviđena ovim zakonom.

Iz dostavnice o uručanju poziva za pretres vidi se da je poziv uručen predstavniku izdavača od strane Okružnog suda u Beogradu, tako da se uručenje poziva ne može smatrati nepravilnim, bez obzira da li je u pozivu navedena pravna ocena dela ili ne. Uostalom, iz zapisnika o pretresu vidi se da predstavnik izdavača nije prigovorio načinu na koji je uručenje vršeno, tako da su i sa tog razloga pored ostalih napred iznetih, žalbeni navodi o manjkavosti postupka neosnovani.

Ocenjujući pravilnost ožalbenog rešenja sa gledišta primene materijalnih propisa – odredaba Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, Vrhovni sud je našao da je žalba Okružnog javnog tužioca zbog nepravilne odnosno nepotpune primene odredaba navedenog Zakona osnovana, a to sa sledećeg:

Prvostepeni sud jest na stanovište da sadržina članka, u kome se u vidu otvorenog pisma Predsedniku Republike Titu izražava nedoumica zbog njegove posete Iranu, sa kojom se potpisnici ne slažu i kritikuju je – nema tendenciju omalovažavanja i nanošenja povrede časti i ugledu Predsednika Republike i šefu države Irana i da ne može neposredno da remeti održavanje i razvijanje prijateljskih

odnosa između dve zemlje. Ovo zato što je u pitanju mišljenje grupe lica - studenata komunista koji su, koristeći ustavno pravo na kritiku izrazili svoj stav povodom navedene posete na način koji može da izazove uznemirenje građana, ali koji njihovu kritiku ne čini tendencioznom niti zlonamernom. Zbog toga prvostepeni sud nije prihvatio predlog javnog tužioca za zabranu lista "Student" i po osnovima iz čl. 52 st. 1 tač. 6 i 7 Zakona o štampi, već je ovu zabranu izrekao samo sa razloga predviđenih u čl. 52 st. 1 tačka 2 istog Zakona, tj. zbog iznošenja izopačenih tvrdjenja kojima se, kao i zbog činjenica da je članak prepisan iz zabranjenog lista studenata Ljubljane "Tribuna", - izaziva uznemirenje građana.

Ovakvi zaključci prvostepenog suda ukoliko se odnose na primenu čl. 52 st. 1 tač. 6 i Zakona o štampi – po nalaženju Vrhovnog suda ne mogu se prihvatiti kao pravilni. Iz sadržine inkriminisanog članka proizilazi da su potpisnici članka iznenađeni zbog posete predsednika Tita zemlji u kojoj vlada diktatorski režim uz navođenje da smo mi socijalistička zemlja koju načela proleterskog internacionalizma obavezuju na povezivanje sa naprednim pokretima svugde u svetu. Prema mišljenju potpisnika, ova poseta prevazilazi granicu ekonomskih i diplomatskih odnosa koja bi bila razumljiva s obzirom na nedemokratsku diktaturu persijskog šaha, budući da politika naše Partije mora da bude, bez obzira na državne interese, nezavisna i verna načelima i programu SKJ.

Izloženi stav u članku po nalaženju Vrhovnog suda prelazi granice kritike koja bi se bez obzira da li je opravdana ili ne – mogla okarakterisati kao dobronamerna i konstruktivna. Naime, polazeći isključivo sa ideoloških pozicija, potpisnici članka prenebregli su da je reč o državnoj poseti zemlji sa kojom naša zemlja održava prijateljske odnose, a sem toga da je povod poseti bio redak jubilej – 2.500 – godišnjica postojanja persijske države – kome su prisustvovali eminentni rukovodioci iz brojnih drugih pa i socijalističkih zemalja. O ovoj poseti, tokom koje su obavljeni i razgovori sa šefovima stranih država i delegacija, predsednik Tito po povratku u zemlju informisao je rukovodeće ličnosti iz nadležnih foruma što je takođe za potpisnike članka bio jasan dokaz kakvo je prirode poseta bila. Isticanjem u članku načela proleterskog internacionalizma i ukazivanjem na to kakva politika naše Partije mora da bude – izražava se sumnja pa i insinucija u pogledu pridržavanja programa i proklamovanih načela SKJ, iako su ta načela i u teoriji i u praksi jasna i ne mogu izazivati nedoumicu. Sa druge strane, pak, prenebregavajući prirodu i karakter posete o kojoj je reč potpisnici članka su izgubili iz vida osnovne principe naše spoljne politike – nemešanje u unutrašnje stvari drugih zemalja i održavanje dobrih odnosa i sa zemljama drugačijeg sistema nego što je naš. Ne samo što članak po intenciji ide na uštrb naših odnosa sa takvim zemljama uopšte, nego se u njemu o prilikama i sistemu u jednoj takvoj zemlji – u ovom slučaju Iranu – govori na način koji predstavlja mešanje u unutrašnje stvari te zemlje, uz vređanje njenog šefa. Time, kao i napred navedenim insinucijama, nanosi se povreda časti i ugleda predsednika Republike SFRJ. Nesumnjivo je i to da se iznošenjem stavova i mišljenja o drugoj zemlji na ovakav način i uz određene tvrdnje, neposredno remete prijateljski odnosi između dve zemlje, s obzirom na to da su ovakvi stavovi izneti kroz sredstvo javnih informacija i da su tim putem dostupni predstavnicima zemlje na koju se odnose.

Imajući napred izloženo u vidu Vrhovni sud smatra osnovanim žalbene navode javnog tužioca o postojanju razloga za zabranu lista "Student" u kome je članak odštampan, po osnovima iz čl. 52 st. 1 tač. 6 i 7 Zakona o štampi, zbog čega je prvostepeno rešenje u tom smislu i preinačio kako je u izreci ovog rešenja navedeno.

Neosnovano se žalbom punomoćnika izdavača pobija prvostepeno rešenje zbog izrečene zabrane rasturanja označenog broja lista "Student" po osnovu iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi. U žalbi se, naime, ističe da dati razlozi prvostepenog suda o ustavnom pravu na kritiku i o tendenciji kritike u inkriminisanom članku, koja nije ocenjena kao negativna – protivreče izreci rešenja kojom je izrečena trajna zabrana rasturanja lista a posebno da su neodrživi razlozi suda za zabranu koji se odnose na činjenice što je napis preštampan iz drugog lista, pošto sama ova činjenica, prema žalbi ne može da izazove uznemirenje građana. Po nalaženju Vrhovnog suda žalba punomoćnika izdavača – ukoliko se tiče datih razloga za primenu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi – delimično je osnovana. Naime, i po stanovištu Vrhovnog suda, okolnost da je članak preštampan iz drugog lista koji je zabranjen – ljubljanske "Tribune" – u ovom slučaju sama po sebi nije mogla poslužiti kao razlog za zabranu lista "Student". Ovo zbog toga što je list "Tribuna" zabranjen zbog drugog a ne zbog inkriminisanog napisa "Otvoreno pismo Titu" koji nije bio predmet odlučivanja Okružnog suda u Ljubljani, nego je zabrana rasturanja celog lista "Tribuna" usledila iz tehničkih razloga. Zbog toga, ovaj sud nije prihvatio zaključak prvostepenog suda u pobijanom rešenju da sama činjenica što se radilo o članku preštampanom iz drugog zabranjenog časopisa može da izazove uznemirenje javnosti i pored toga što prepisani članak nije bio zabranjen.

Međutim, žalbom punomoćnika se neosnovano pobijaju ostali razlozi iz prvostepenog rešenja za primenu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi s obzirom na napred dato obrazloženje za prihvatanje stava javnog tužioca u pogledu čl. 52 st. 1 tač. 6 i 7 Zakona o štampi, nesumnjivo je da inkriminisani napis sadrži izopštena tvrdjenja koja – s obzirom da tretiraju pitanja vezana za program SKJ i ličnost predsednika Tita – mogu da izazovu uznemirenje javnosti. Pri tome Vrhovni sud smatra irelevantnim to što inkriminisani napis sa gledišta njegove sadržine nije bio razlog za zabranu lista "Tribuna", pošto sama ta činjenica ne znači prejudiciranje stava drugog, pa ni ovog suda. Ovo utoliko pre što posebni stavovi mogu biti uslovljeni i drugačijim razlozima objektivne prirode, zavisno od sredine u kojoj se napis objavljuje.

Sa svega napred izloženog, a na osnovu čl. 64 st. 4 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, Vrhovni sud je odlučio kao u izreci ovog rešenja.

Zapisničar,
Danica Radojević, s.r.

Za predsednika veća,
Sudija,
Janković Vojislav, s.r.

Za tačnost otpavka
Upravitelj sudske pisarnice
Branko Kovačević

Molba za podizanje Zahteva za zaštitu zakonitosti

Kr. 152/71

SAVEZNO JAVNO TUŽILAŠTVO
Beograd

MOLBA

Univerziteskog odbora Saveza studenata Beograda, ul. Balkanska br. 4/III, kao
izdavača lista "Student"

ZA PODIZANJE ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

zbog povreda zakona učinjenih:

1. rešenjem Okružnog suda u Beogradu Kr. 152/71 od 24.11.1971. godine, i
2. rešenjem Vrhovnog suda Srbije u Beogradu KŽ-1431/71 od 09.12.1971. godine

sa sledećim

p r e d l o g o m

da se UKINU oba rešenja i predmet vrati prvostepenom sudu na
ponovnu odluku

O b r a z l o ž e n j e :

Izdavač je uložio žalbu protiv prvostepenog rešenja, jer je isto doneto nakon
glavnog pretresa za čije održavanje nisu bile ispunjene procesualne pretpostavke.

Naime, izdavaču nije dostavljen akt tužilaštva kojim se inicira sam postupak,
tj. predlog za zabranu rasturanja lista, te izdavač nije bio upoznat sa stvarnim i
pravnim osnovama predloga pre glavnog pretresa.

Sve ovo tim pre što izdavaču, što inače Zakon dopušta, nije dostavljeno ni rešenje
o privremenoj zabrani rasturanja (već odgovornom uredniku), ni uredan poziv iz
kojih bi bar saznao koji su stvarni i pravni osnovi predloga i mogao pripremiti za od-
branu.

Dostavljanje predloga je nužna pretpostavka za održavanje pretresa u smislu čl. 254 st. 1. ZKP u v. čl. 66 Zakona o štampi, pa propuštanje suda da predlog dostavi stranci odnosno, održavanje glavnog pretresa uprkos ovoga propusta predstavlja APSOLUTNO BITNU povredu odredaba postupka iz čl. 334 st. 1 tač. 5 ZKP, a u svakom slučaju najgrublju povredu prava odbrane iz čl. 334 st. 2. ZKP.

Drugostepeni sud nije uvažio ovaj žalbeni razlog navodeći (1) da je dostava rešenja o privremenoj zabrani pravilno izvršena odgovornom uredniku u smislu čl. 54 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, (2) da izdavač nije prigovorio neurednom pozivu, i (3) da dostava predloga izdavaču nije predviđena Zakonom o štampi.

Izdavač se slaže da nije prigovorio neurednom pozivu i da je dostavljanje rešenja o privremenoj zabrani odgovornom uredniku – zakonito. Ove činjenice istakao je izdavač u žalbi samo da jasnije ukaže na osnovno pitanje – nužnost dostavljanja predloga kojim se postupak inicira stranci, koja bez toga predloga nema nikakvog drugog načina da se upozna sa stvarnim i pravnim osnovama predloga.

Razlog drugostepenog rešenja da dostava predloga izdavaču nije predviđena Zakonom o štampi irelevantan je za odluku. Naime, drugostepeni sud propustio je da ceni razloge žalbe u ovom delu u smislu propisa čl. 66 Zakona o štampi u v. čl. 245 st. 1 ZKP.

Naime, izdavač u žalbi nije ni isticao da je dostava nužna po Zakonu o štampi, već se izričito pozivao na pom. čl. 245 ZKP koji se primenjuje i u ovom postupku u smislu čl. 66 Zakona o štampi.

Pored toga, izdavač se pozivao i na čl. 4 ZKP, prema kome stranka mora biti blagovremeno (a to svakako nije tek na glavnom pretresu!) upoznata sa pravnom ocenom i stvarnim osnovama predloga.

Konačno, Zakon o štampi i ne predviđa izričito da se predlog mora dostaviti stranci pre glavnog pretresa (a u konkretnom slučaju predlog NIKADA nije dostavljen stranci), jer je to regulisano Zakonom o krivičnom postupku koji se primenjuje i u ovom postupku - čl. 66 Zakona o štampi. Zakon o štampi reguliše samo osobnosti postupka po Zakonu o štampi, a taj Zakon nigde ne reguliše kao osobenost postupka da se stranci ne dostavlja akt kojim se inicira postupak!

Štaviše, izdavač posebno naglašava da se radi o povredi zakona koja se ne može konvalidirati pristankom stranke da se glavni pretres održi, jer se ova odredba tiče ne samo stranke nego je i javni interes da ona uvek bude poštovana i da se i stranci stvarno obezbedi mogućnost korišćenja prava odbrane.

S obzirom na izloženo molba je umerena i na Zakonu osnovana.

U Beogradu,
21.12.1971.

Univerzitetski odbor
Saveza studenata Beograd
koji zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Dušan Makavejev, 1972*

(Uvod)

Paradoks zabrane DOKUMENTACIJE II bio je u tome što je skoro svih 500 stranica teksta bilo već ranije objavljeno, mnogi takstovi i po više puta. Nijedan dokument u knjizi nije predstavljao službenu tajnu. Film "WR: Misterije organizma", u vreme publikovanja knjige nezvanično zabranjen u zemlji, već sedam meseci prikazivao se istovremeneo u Londonu, Njujorku, Parizu, Minhenu, Kopenhagenu, Oslu, Jerusalimu, Sidneju. Svetska štampa hvalila je kulturnu politiku zemlje koja je omogućila pojavu ovog filma.

Knjiga "Mitrohinovi dokumenti" koja se pojavila u Engleskoj 1999. godine bacila je novo svetlo na neobična zbivanja oko filma. Nakon ulaska ruskih tenkova u Prag, 1968. godine, u tzv. "zemlje lagera" ubačeno je po desetak operativaca KGB-a sa zadatkom da produbljuju jaz između disidenata i režima i time podstiču homogenizaciju partije i represiju. Devet operativaca KGB dejstvovalo je u Jugoslaviji.

Publikovanje fotografije snimanja filma u kome se iza nage Jagode Kaloper, nazire na zidu plakat sa Lenjinom raširenih ruku, bio je rezultat jedne takve operacije. Sarajevsko "Oslobođenje" objavilo je ubrzo posle toga pismo Stevana Bulajića u kome se tvrdi da u filmu gole prostitutke marširaju ispred Lenjina i Hitlera.

U Novom Sadu donosi se odluka o osnivanju pokrajinske filmske cenzure, te odobrenje republičke cenzure, kao sada nenadležne, postaje navodno nevažće. Film je ponuđen ovoj novoj cenzuri na odobrenje.

Sazvan je još jedan samoupravni skup, zvani "aktiv" i doneta je i poslednja odluka: "Film 'WR:Misterije organizma' nije dovršen i nikada neće biti dovršen." U potpisu: Sekretar partijske organizacije i Sekretar Udruženja filmskih radnika Vojvodine.

* Uvodni tekst u ovom predmetu napisao je Dušan Makavejev (avgust 2002. godine)

Rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Novom Sadu

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
Ut. br. 26/72
22.II.1972.
Novi Sad

Na osnovu čl. 50 Zakona o štampi i dr. vidovima informisanja, donosim

REŠENJE

PRIVREMENO SE ZABRANJUJE rasturanje druge knjige DOKUMENTACIJA "NEOPLANTA FILM" '66 i '71. u izdanju Ustanove za snimanje filmova "Neoplanta film" iz Novog Sada odštampane na geštenteru, jer se u njoj iznose izopačena tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana, čime su povređene odredbe čl. 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

O b r a z l o ž e n j e

Navedena knjiga dokumentacije priređena je od strane Udovički Svetozara, direktora Ustanove "Neoplanta film", umnožena na geštetner i rasturena većem broju kulturnih i javnih radnika i raznim organizacijama i institucijama. Prema tvrdjenju izdavača knjiga je namenjena sa zadatkom da će "kompletna informacija o radu 'Neoplante' korisno poslužiti u svim raspravama o kinematografiji Vojvodine". Pored ranije objavljene I knjige dokumenata koja se odnosi na rad Ustanove od osnivanja do danas, ova druga knjiga posvećena je isključivo slučaju sa filmom "WR – misterija organizma" Dušana Makavejeva.

Međutim, ova knjiga dokumentacije je tako komponovana, da je očito imala drugi cilj. Ocenjujući sadržinu knjige u celini, ona učenje Vilhelma Rajha, slobodu izražavanja u filmskoj umetnosti i njen društveni značaj, slobodu čoveka, društvene sisteme pa među njima i socijalistički društveni sistem i ideologiju, na takav način interpretira i objašnjava, da to ustvari predstavlja propagiranje politički neprijateljskih stavova i tvrdjenja, suprotnih politici SKJ i društveno-političkom stanju u našoj zemlji.

Nadalje u ovoj knjizi se jednostrano, politički štetno i neprihvatljivo interpretira i kvalifikuje diskusija vođena posle prikazivanja filma, kao i niz drugih činjenica i detalja u vezi sa ovim filmom. Autori napisa na više mesta nastoje da uvredom

i omalovažavanjem diskvalifikuju i obezvrede sve one kulturne, društveno-političke radnike i građane, koji ne prihvataju ideje i koncepcije na osnovu kojih je pravljen film i koje, sa pozicija programa i politike SKJ i sa gledišta društvenih interesa, osuđuju davanje odobrenja za prikazivanje filma. Pri tome se Novi Sad prikazuje kao sredina u kojoj postoji politički pritisak najgore vrste, tvrdi, da ne postoji sloboda stvaranja, vređaju se i upućuju zlonamerne etikete društvenim organizacijama, a u prvom redu SUBNOR-u. Na više mesta se zlonamerno i tendenciozno u izopačenoj tvrdnji prikazuje uloga i uticaj SKJ, stanje i prilike koje postoje unutar ove organizacije i u našem sistemu samoupravljanja, o odnosima seksa i politike, o narušavanju samoupravne prakse i stvaranju alarmantne situacije.

Tako se na strani 523 u vezi objašnjenja sadržine filma, izopačeno prikazuju stanje i prilike u SKJ sledećom konstatacijom: "Na društvenim skupovima na kojima uvaženi društveni radnici izlažu suve teorije, visoku ideologiju, apstraktnu misao često se tada mučimo da shvatimo šta sa nama nije u redu, pogotovo ako sedimo na sastanku partije čiji smo pristalica, a umiremo od nepodnošljive dosade, gušimo se u bezvazdušnom prostoru monotonije... zato je, današnje građansko društvo, isto tako kao i ono u tzv. socijalističkim sistemima, društvo mrtvacu, društvo ljudi čija su tela mrtva.

U napisu koji govori o odnosima seksa i politike na strani 525 i 526 pretenciozno se iznosi izopačena tvrdnja kako se "seks i politika javno uzajamno ignorišu, tajno se kurvaju. Seks i politika praktikuju se konspirativno. Demaskiraćemo. Između seksa i politike je jaz kao između života i smrti... film WR ili misterija organizma ima ambiciju... da istraži i pokaže tehnike oslobađanja za ljubav, odnosno lečenje od ideologije svih vrsta" /dakle i naše/, kao i da "filmom "WR" započinjemo prvi put naučno i kompetentno, terapiju planete i zemlje od seksualne i političke impotencije.

Na strani 592 u napisu koji govori o obimu protesta u vezi sa sprečavanjem prikazivanja filma na festivalima u Puli i Nišu, predimenzionirano se prikazuje i opisuje stvorena atmosfera i reakcija u javnosti.

Na strani 593, 594 i 595 ignorantски se iznosi tvrdnja i ocenjuje uloga SKJ, njegove odluke i mere o kreiranju politike i dovodi u pitanje značaj samoupravljanja, pa se tim povodom kaže:

a) "već davno partijski dokumenti nisu obavezni materijal za upravne i samoupravne forumе. U ovom slučaju samoupravna praksa drastično se narušava i stvara se atmosfera alarmantne situacije". Dalje se kaže: b) "dve partijske komisije koje su preuzele na sebe posao filmske kritike i sprovode partijsku istragu nad onima koji neće da misle politički čine medvedu uslugu svojim komitetima". Govoreći o zaključcima dveju komisija pored ostalog iznosi tvrdnju: c) "po pedagoškoj psihologiji ovakav način reagovanja tipičan je za adolescente. Ali ovdе smo kod zamene teze u kojoj se pedagoški pretvara idejno politički i sa dece prenosi na odrasle ljude."

Na strani 687-688 u nastojanju da obezvredi i diskvalifikuje udruženje SUBNOR-a i njegove članove, učesnike u diskusiji nakon projekcije filma navodi se: a) "znam da sam decidirano čuo, kada sam pitao ko je zvan – da su zvati drugovi iz komisije za čuvanje tradicije iz Pokrajinskog SUBNOR-a. Zašto su baš ovi drugovi zvati kad se već unapred moglo znati kako će reagovati, a reagovali su politički jako

karakteristično načinom mišljenja sa kojim se ne može voditi dijalog i koji prema tome odstupa od našeg uverenja da se svet ne sastoji samo iz dve suprotstavljene i nepomirljive strane.” Degradirajući komisiju SUBNOR-a on joj daje etiketu da je to komisija b) “za unapređenje muzeja i podizanje spomenika...” koja povodom zahteva za zabranu javnog prikazivanja filma c) “grmi u ime istorije i čovečanstva sa vrlo providnom političkom osnovom i jasnom političkom platformom.”

U svim napred navedenim inkriminacijama i objavljivanjem sadržine čitave knjige iznose se dakle izopačena tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana, čime su se stekli zakonski uslovi za zabranu rasturanja ove publikacije po čl. 49 st. 1. tač. 2 Zakona o štampi i dr. vidovima informacija.

Pokrajinski javni tužilac
A. Miškov

Rešenje se dostavlja:

1. Izdavaču “Neoplanta film” iz N. Sada Bulevar Revolucije 12 sa nalogom, da ne rastura štampanu stvar do donošenja pravosnažne sudske odluke.
2. SUP-u SO Novi Sad sa nalogom, da sve primerke štampane stvari privremeno oduzme i u izvršenju ovog rešenja postupi po čl. 52 Zakona o štampi i dr. vidovima informacija.

Rešenje Okružnog suda u Novom Sadu

OKRUŽNI SUD U NOVOM SADU

Posl. Br. K-64/72.

Okružni sud u Novom Sadu sastavljen od sudije Nikšić Bore, kao predsednika veća i sudija porotnika Tojagić Mila i Erbes Vasilija, kao članova veća, sa zapisničarem Stojšin Milankom, - po predmetu izricanja zabrane rasturanja štampane stvari, posle održanog glavnog, javnog pretresa na dan 22. februara 1972. godine, u prisustvu zastupnika javnog tužioca Jozanov Radovana iz Novog Sada, predstavnika Ustanove za snimanje filmova "Neoplanta-film" iz N. Sada Žilnik Želimira iz N. Sada i punomoćnika Mikijelj Rade i Popović Srđe, advokata iz Beograda, doneo je i istoga dana u prisustvu navedenih lica, objavio sledeće

REŠENJE

Izriče se zabrana rasturanja štampane stvari – knjige pod naslovom "Neoplanta-film" – dokumentacija – za internu upotrebu" u kojoj se nalazi:

"Nasuprot ovim primerima libidinozne komunikacije postoji i jedna druga vrsta komunikacije koja sadrži jedan neprijatan i racionalan lepak, na društvenim skupovima na kojima uvaženi društveni radnici izlažu suve teorije, visoku ideologiju, apstraktnu misao. Često se tada mučimo da shvatimo šta sa nama nije u redu, pogotovo ako sedimo na sastanku partije čiji smo pristalice, a umiremo od nepodnošljive dosade, gušimo se u bezvazdušnom prostoru monotonije. Rajh: radi se o bolesti, ličnoj ili društvenoj – emocionalna kuga. Ljudi pridavljene seksualnosti, utrnule ljubavi prema životu, ugašenog smisla za igru i šalu zrače iz svojih smrznutih tela moćni mrtvački mentalitet, okružavajući na sve strane. Zato je, većim svojim delom današnje građansko društvo, isto kao i ono u takozvanim socijalističkim sistemima, društvo mrtvacu, društvo ljudi čija su tela mrtva." /strana 523/

"Seks i politika se javno uzajamno ignorišu, tajno se kurvaju. /Afere: ružičasti balet, Profumo – Killer, Marković – Delon/. Seks i politika praktikuju se konspirativno. Demaskiraćemo. Između seksa i politike je jaz kao između života i smrti." – "Film 'WR ili Misterija organizma' ima ambiciju da... istraži i pokaže tehniku oslobađanja za ljubav, odnosno lečenje od ideologije svih vrsta." /strana 525/

"Filmom 'WR ili Misterija organizma' započinjemo prvi put naučno i kompetentno, terapiju planete Zemlje od seksualne i političke impotencije!" /strana 526/

"Zaključci na sednicama Izvršnog odbora Zajednice kulture i Komisije za film bili

na dnevnom redu, kao poziv na političku odgovornost svih članova ovih tela koji su komunisti. Već davno partijski dokumenti nisu obavezni materijal za upravne i samoupravne forume. U ovom slučaju samoupravna praksa drastično se narušava i stvara se atmosfera alarmantne situacije”. /strana 593/

“Dve partijske komisije koje su preuzele na sebe posao filmske kritike i sprovedu partijsku istragu nad onima koji neće da misle politički čine medvedu uslugu svojim komitetima. Ovakvu estetiku nazvao je Oskar Davičo još 1955. na kongresu Društvo i vaspitanje ponašanje slona u porcelanskoj radnji.” /strana 594/

“Izvesni skupovi koji su skoro kompromitovali skup 5. juna potvrdili su moje uverenje, da je u izboru 400 lica pozvanih na projekciju i diskusiju bilo izvesnih kriterija neprirodnih za naše uobičajene samoupravne norme i da je pravljen izbor ljudi na liniji planiranog podizanja temperature i stvaranja sukoba” – “Znam da sam decidirano čuo, kada sam pitao ko je zvan – da su zvati drugovi iz komisije za čuvanje tradicija iz pokrajinskog SUBNORA. Zašto su baš ovi drugovi zvati kada se već unapred moglo znati kako će reagovati, a reagovali su politički jako karakteristično načinom mišljenja sa kojim se ne može voditi dijalog i koji prema tome odstupa od našeg uverenja da se svet ne sastoji samo iz dve suprotstvaljene i nepomirljive strane”. /strana 687/

“Možda bi se moglo smatrati prirodnim da je partija zainteresovana da njeni članovi učestvuju u političkoj raspravi o jednom delu ali decidirano unapred isključivati filmske radnike nekomuniste a istovremeno pozvati nekoliko stotina ljudi sasvim neobaveštenih o prirodi dela o kome se sudi i nevičnih javnih raspravi o jednom složenom problemu, sa apelom na svest i pozivom na akciju, predstavlja sramno obnavljanje ne samo preživelih metoda nego primenu kod nas nikada zvanično prihvaćenih metoda. Čak i u godinama neposredno posle rata kada je ovakvih skupova bilo svi poštenu ljudi su se stideli, i takve se pobeđe nisu smatrale nekim pobedama već više manevrom nad protivnikom. Činiti takve poteze danas može samo neko potpuno slep za vreme u kome živi”. /strana 688/

A što predstavlja iznošenje izopačenih tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana.

Naređuje se oduzimanje svih primeraka ove štampane stvari koji se imaju uništiti.

O b r a z l o ž e n j e

Okružno javno tužilaštvo u Novom Sadu posle donošenja rešenja Ut. br. 26/72 od 22.II 1972. godine o privremenoj zabrani knjige navedene u izreci stavio je predlog za izricanje zabrane rasturanja ove knjige pod istim brojem od 22.II 1972. godine.

Predstavnik i punomoćnici izdavača protivili su se predlogu javnog tužilaštva.

Sud je cenio predlog Javnog tužilaštva, protivljenje izdavača, knjigu u pitanju, za pisnik SUP-a i rešenje o privremenoj zabrani rasturanja, pa je našao:

da knjiga sadrži tekst citiran u izreci ovog rešenja, zatim da je štampan u 525 primeraka koji su rastureni na razne strane a manji deo samo oduzet, te da se radi o štampanoj stvari koja sadrži navedeni tekst.

U navedenom tekstu se navodi o nekorisnosti teorija od kojih se komunisti guše u bezvazдушnom prostoru; tvrdi se da treba izlečiti sve od ideologija svih vrsta, te da postoji seksualna i politička impotencija na zemlji pri tom ne isključujući Jugoslaviju. Vremenski i uslovima se neadekvatno citira Oskar Davičo; tvrdi se o planiranju ljudi za podizanje temperatura i stvaranje sukoba; iskrivljuje se uloga SKJ; SUBNOR se prikazuje kao nesposoban za dijaloge i konstruktivnu diskusiju; komunisti se prikazuju kao nevični javnoj raspravi, njihove pobjede se označavaju da su i ranije na skupovima bile takve da su ih se poštene ljudi stideli te komunisti se tretiraju kao nekvalifikovani za ocenu jednog dela, - pa sud smatra da se ovim iznose izopačena tvrđenja kojima se ugrožava, odnosno uznemiravaju građani, te da se radi o situaciji iz čl. 49 st. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, pa je stoga na osnovu čl. 57 i 58 istog zakona odlučio, da se izrekne zabrana rasuranja navedene knjige, pa je dalje na osnovu čl. 58 i 59 istog zakona odlučio, da se oduzmu svi primerci ove štampane stvari i unište.

Iz svega izloženog odlučeno je kao u izreci.

U N. Sadu, 25.II 1972. godine.

ZAPISNIČAR,
Stojšin Milanka s.r.

PREDSEDNIK VEĆA – sudija,
Bora Nikšić, s.r.

Žalba Vrhovnom sudu Vojvodine

K – 64/72

OKRUŽNOM SUDU U NOVOM SADU

ŽALBA

izdavača, Ustanove za snimanje filmova "Neoplanta film" iz Novoga Sada,
Bulevar Revolucije 12

VRHOVNOM SUDU AP VOJVODINE

protiv rešenja Okružnog suda u Novom Sadu od 22. februara 1972 go-
dine, K-64/72

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, čl. 333 tač. 1 u v. čl. 334 st. 1, tač. 10 ZKP
 - zbog pogrešne primene materijalnog prava, čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP, i
 - zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 333 tač. 3 ZKP
- Izdavač napada prvostepeno rešenje u CELOSTI i stavlja sledeći

ž a l b e n i p r e d l o g

UKIDA se prvostepeno rešenje i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku

ili

PREINAČAVA se prvostepeno rešenje tako što se predlog Okružnog javnog tužilaštva u Novom Sadu Ut-26/72 od 22. februara 1972 ODBIJA i rešenje o privremenoj zabrani PONIŠTAVA.

O b r a z l o ž e n j e

I.

1)

Prema članu 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija SAP Vojvodine ("Službeni list SAPV" br. 24/71), zajamčuje se sloboda štampe i drugih vidova informacija u cilju:

"što potpunijeg obaveštavanja javnosti".

Smisao celoga ovog zakona sažet je u ovom članu 1.

Propis člana 49 st.1 tač.2 na osnovu koga je prvostepeni sud izrekao zabranu,

radi ostvarivanja ovog cilja formulisanog u članu 1 inkriminiše svako dezinformisanje javnosti (lažima, izopačenim tj. jednostranim tvrdnjama, alarmantnim vestima i sl.).

Prema tome, smisao propisa člana 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi je zabrana pogrešnog (lažnog) ili nepotpunog (izopačenog) obaveštavanja javnosti.

U konkretnom slučaju radi se, prema oceni prvostepenog suda o izopačenim tvrdnjama. Dakle, o nepotpunom (jednostranom) obaveštavanju javnosti.

2)

S obzirom da je zabranjena publikacija po svojoj prirodi (i naslovu uostalom) – dokumentacija, dakle, ne originalno delo, već zbirka dokumenata, arhivska građa o nastanku filma "WR ili Misterija organizma" i reakcijama na taj film, takva publikacija bi mogla dezinformisati javnost izopačenim tvrdnjama jedino jednostranom eliminacijom (izostavljanjem) nekih dokumenata koji se tiču predmeta na koji se dokumentacija odnosi.

3)

Međutim objavljena i zabranjena dokumentacija je potpuna, sveobuhvatna i verna.

Štaviše, suprotno se ne tvrdi čak ni u prvostepenom rešenju.

Izdavač je na glavnom pretresu 25. februara 1972 god. na ovu okolnost nudio dokaze i odustao od njih kada se utvrdilo da je i prema stanovištu Javnog tužioca ovo nesporno.

Prema tome, mora se uzeti za dokazano u postupku da je dokumentacija potpuna i da je javnost potpuno obaveštena o predmetu informacije.

Dakle, nije bilo mesta primeni čl. 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi koji inkriminiše nepotpuno (ili lažno) informisanje javnosti o predmetu informacije.

4)

Do drastične i teške pogreške u primeni materijalnog prava došlo je usled toga što Javni tužilac pogrešno identifikuje predmet informacije.

Naime, inkriminisana publikacija ima jedinstven predmet informacije, odn. svojom celinom predstavlja jednu jedinu informaciju, što leži u suštini svake zbirke, spiska, kataloga. Naime, informacija daje odgovor na pitanje: šta je sve rečeno ili napisano u javnosti o filmu "WR ili Misterija organizma".

Zabranjena dokumentacija daje tačnu informaciju na postavljeno pitanje, tj. tačno informiše o svom predmetu, što je nesporno i dokazano.

5)

Međutim, i Javni tužilac i prvostepeni sud, pogrešno uzimaju da je predmet informacije pojedini, izolovani deo informacije, taj deo ocenjuju kao nepotpun (odn. izopačen-jednostran) što on po definiciji jeste, pa onda zbog toga dela, zabranjuju čitavu jednu istinitu informaciju.

6)

Na primeru to postaje još očiglednije:

U napadnutom rešenju citirani su svi inkriminirani delovi zabranjene publikacije u smislu čl. 58 st. 1 Zakona.

Van svake je sumnje da se, uprkos tome, napadnuto rešenje može objaviti.

Takvo je i stanovište Vrhovnog suda Srbije u predmetu Kž. I. 1049/71 od 15.09.1971. god.:

“S obzirom da su sudske odluke javni dokumenti Vrhovni sud smatra da nema mesta zabrani njihovog objavljivanja, bez obzira što u obrazloženju tih odluka postoje tekstovi iz napisa čije je rasturanje zabranjeno.”

Ovaj prividni paradoks: da se zabranjuje rasturanje pojedinih napisa, a da se dozvoljava objavljivanje istih tih napisa u rešenju i zajedno sa rešenjem o zabrani – može se objasniti jedino time što u ova dva slučaja nije identičan predmet informacije.

Zabranjeni napisi iznose nepotpune i netačne informacije, a rešenje o sudskoj zabrani tačnu informaciju da su ovi napisi kao lažni i izopačeni, zabranjeni.

Zabranjena informacija citirana u rešenju, samo je deo jedinstvene informacije koju predstavlja rešenje o zabrani.

7)

Obrnimo sada slučaj. Ako iz rešenja o zabrani koju je izrekao prvostepeni sud izdvojimo delove citirane kao izopačene u rešenju (a to je čak i veći deo napadnutog rešenja) – sledeći logiku prvostepenog rešenja moći ćemo da okvalifikujemo da to rešenje potpada pod udar čl. 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Pokazali smo, međutim, da se objavljivanje rešenja o zabrani ne može zabraniti, čak i ako sadrži inkriminirane napise.

Da ponovimo: to je zato što se čl. 49 st. 1 tač. 2 može primeniti samo na informaciju kao celinu.

Inače bi bilo uopšte nemoguće citirati stav sa kojim se ne slažemo.

8)

Kako se svaka štampana stvar može sastojati iz samo jedne ili više informacija (na pr. dnevna štampa), postavlja se pitanje kako identifikovati jedinstvenu informaciju ili jednu jedinicu informisanja.

Rekli smo da je to ona informacija koja ima jedinstven predmet informacije, a jedinstven predmet informacije postoji kada informacija odgovara na jedno pitanje, tj. kada njeno objavljivanje ima za cilj da se javnost obavesti o odgovoru na jedno pitanje.

9)

U konkretnom slučaju, inkriminirana publikacija sadrži niz stavova, mišljenja, tvrdnji (stenogrami javnih diskusija, reagovanja štampe, akti pravosudnih organa i sl.), ali se svi oni tiču jedinstvenog predmeta: filma “WR ili Misterija organizma”.

Zabranjena “Dokumentacija” odgovara na pitanje šta je sve javno rečeno ili napi-

sano o filmu Dušana Makavejeva.

Pošto su objavljena mišljenja i stavovi međusobno protivrečni – postojeća neslaganja oko filma zato su i objavljena i data na arbitražu javnosti – nužno je da svi ne mogu biti u pravu i da je u publikaciji prisutno i izopačenih tvrdnji.

Kao takvu izdavač, na primer, navodi i sledeće:

“Ko je dao pravo ovom autoru ovde da se on izrugljava po jednom Josifu Visaorionoviču Staljinu...”

“Da neće sutra isto i Tito biti izvrnut takvom nečemu...”

ili

“...kako bi nama se sviđalo i kako bi mi izgledali kad bi neko druga Tita uporedio kao Staljina sa penisom... Ne ulazim u onaj politički aspekt (?) četrdeset osme godine...”

ili

“Vidite, drugovi, meni u ovom slučaju... Staljin nije bio, i ceo taj kontekst nije bio personifikacija potlačenosti ličnosti...”

koje Javni tužilac doduše ne inkriminiše, ali koje su same po sebi van svake sumnje u visokom stepenu izopačene.

Javni tužilac, koji se naravno ne slaže sa ovim izopačenim tvrdnjama ne inkriminiše ih, jer u kontekstu ostale dokumentacije biva jasno da su one istinit citat i integralni deo jedne celovite diskusije o predmetu o kome knjiga informiše.

Utoliko je neshvatljivije da se ovaj kriterijum napušta, kada se inkriminišu drugi delovi iste diskusije, kao izlaganje Dušana Makavejeva, koje čak i izdvojeno posmatrano mora biti svima nama bliže i tačnije.

Posebno s obzirom na kriterijum uznemiravanja javnosti koju izuzetno uznemiravaju ovakvi stavovi, za razliku od ambicije Dušana Makavejeva da na pr. leći planetu Zemlju od seksualne i političke impotencije, što ne samo da ne uznemirava nego je upravo šaljivo.

10)

S obzirom na izloženo jasno je da objavljena “Dokumentacija” potpuno obaveštava javnost o svom predmetu i da nije bilo mesta primeni čl. 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Štaviše, ova “Dokumentacija” je i izuzetno korisna, jer ispunjava i drugi cilj proklamovan u članu 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija: ona jača ulogu javnog mnjenja u društvenom životu.

Svrha objavljivanja je da se pred javnost iznese potpuno objektivno, kao što je i učinjeno, spor koji je nastao između predstavnika SSRN, Mesne zajednice i SUBNOR-a sa teritorije III Mesne zajednice u Novom Sadu, s jedne strane, i nekoliko stotina filmskih kritičara, filmskih radnika, javnih i društvenih radnika, stručnih filmskih udruženja i inostranih filmskih kritičara i publicista, s druge strane.

Ne prejudicirajući svoj stav izdavač je ponudio javnosti da odmeri iznete stavove i omogućio joj javnosti da učestvuje u društvenom životu i sama donosi odluke,

umesto da se odluke donose u njeno ime.

Zar to nije ideal našeg demokratskog društva? Dobro informisani samoupravljač kao subjekt društvenog odlučivanja?

II.

Napadnutim rešenjem bitno je povređena odredba čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP, jer u pogledu odlučnih činjenica postoji znatna protivrečnost između onog što se navodi u razlozima presude o sadržini zabranjene publikacije i same te sadržine u spisima.

1)

Tako se u napadnutom rešenju tvrdi:

“U navedenom tekstu se navodi o nekorisnosti teorija od kojih se komunisti guše u bezvazdušnom prostoru”.

U inkriminisanom delu napisa ne govori se, međutim, uopšte o komunistima.

Govori se o političkim partijama kao takvim (Savez komunista pri tom čak i nije partija).

Ne govori se o “teorijama” koje bi bile nekorisne, nego o “suvim teorijama, visokoj tehnologiji, apstraktnoj misli”.

Svako se mora sloziti da sve suvo, visoko i apstraktno jeste nekorisno.

2)

Napadnutim rešenjem se tvrdi da se u inkriminisanom napisu iskrivljuje uloga SKJ.

U napisu se, međutim, kaže:

“Već davno partijski dokumenti nisu obavezan materijal za upravne i samoupravne forume (tačno !). U ovom slučaju samoupravna praksa drastično se narušava i stvara se atmosfera alarmanantne situacije.”

Zašto bi se iskrivljivala uloga čitave SKJ zato što se u ovom slučaju samoupravna praksa narušava?

Zar kritika bilo kog dela SKJ znači negiranje SKJ? I to kritika dve partijske komisije sa teritorije III Mesne zajednice? Kako bi se onda vršila kritika čitavih Centralnih komiteta?

3)

Napadnutim rešenjem se tvrdi da inkriminisani napisi predstavljaju SUBNOR “kao nesposoban za dijaloge i konstruktivnu diskusiju”.

Misao autora bila je vrlo jasna: zašto zvati jedan posebno kvalifikovani auditorijum da predstavlja čitavo javno mnjenje Novog Sada? Zašto zvati borce na jedan film u kome se izvrgava bespoštednoj kritici Staljin, koji je godinama bio personifikacija komunističke ideologije toga naraštaja?

Citirani diskutanti pokazuju da njihove reakcije stvarno nisu bile reprezentativne za celokupno naše javno mnjenje koje je izrazito anti-staljinistički orijentisano!

Nema tu nikakve uvrede za SUBNOR – radilo se jednostavno o tome da o specifičnom problemu o kome je bila reč stavovi pozvanih učesnika bitno odudaraju

od stavova javnog mnjenja u celini i da se to moglo i očekivati!

I to je tačno.

Prema tome, prvostepenim rešenjem inkriminišu se stavovi koje zabranjena publikacije čak i ne citira.

III.

U drugim delovima obrazloženje je nejasno ili potpuno nedostaje.

1)

Tako se inkriminiše stav da "treba izlečiti sve od svih ideologija".

Nije jasno šta je u tom stavu izopačeno.

Očigledno je da se radi o neshvatanju pojma "ideologije".

Enciklopedija :Leksikografskog zavoda Jugoslavije daje sledeću definiciju:

"Ideologija je zapravo outđenje čovjeka u području njegove duhovne i spoznajne dijelatnosti"

ili po marksističkom shvatanju:

"Pojam ideologije i ideološkog znači po Marks u i Engelsu izvrnutu lažnu, krivu, fetišiziranu svijest i spoznaju, to je njeno bitno značenje".

Zar se ne treba izlečiti od laži i fetiša? Zar se inkriminišu i ovakvi, marksistički stavovi?

2)

Napadnutim rešenjem se inkriminiše tvrdnja da postoji seksualna i politička impotencija na planeti Zemlji (pri tom ne isključujući Jugoslaviju, dodaje se u rešenju).

Kada se kaže na "planeti Zemlji" onda se izričito ukazuje da se misli na Zemlju kao celinu, kao planetu, čiji je Jugoslavija samo majušni deo. Stanje u Jugoslaviji bitno ne menja ništa u oceni koja je (uostalom kao vic izrečena).

Treba li, recimo, i može li se reći: planeta Zemlja je okrugla, izuzev Triglava?

3)

Napadnutim rešenjem se inkriminiše navodna tvrdnja da se komunisti kvalifikuju kao nesposobni za ocenu jednog dela.

Ništa slično se u zabranjenoj kvalifikaciji ne navodi, već se navodi da su i nekomunisti kvalifikovani, a da su na konkretnu projekciju pozvani nekvalifikovani komunisti, a izostavljeni kvalifikovani nekomunisti. Kako je, međutim, bitno bilo pozvati kvalifikovane ljude – učinjena je greška u kriterijumu pozivanja.

Itd. itd.

Teško je nabrojati sve nedostatke obrazloženja napadnutog rešenja, iako se to obrazloženje iscrpljuje na pola kucane strane ili 20-tak redaka.

Osnovno je međutim, da se nikakvi razlozi i ne daju. Posle iskrivljenog citiranja inkriminiranih delova publikacije, kaže se u rešenju:

"pa sud smatra da se ovim iznose izopačena tvrđenja kojima se ugrožava, odnosno uznemiravaju građani, te da se radi o situaciji (?) iz čl. 49 st. 2 (?) Zakona o stampi".

Zašto sud smatra, o tome nema ni reči. To "zašto" – to je ustvari obrazloženje.

Prvostepeni sud ni jednom jedinom rečju nije obrazložio rešenje!

Možda su razlozi za sud i notorni, ali Zakon o krivičnom postupku dozvoljava izdavaču da te razloge i sam ispita, što mu je ovim drastičnim propustom prvostepenog suda onemogućeno.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu
28. februara 1972. god.

NEOPLANTA-FILM
koga zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Rešenje Vrhovnog suda Vojvodine

VRHOVNI SUD VOJVODINE

Posl. br. KŽ. 195/72

Dana 06.03.1972. god.

NOVI SAD

Vrhovni sud Vojvodine u Novom Sadu u krivičnom veću sastavljenom od sudija: Budakov Milutina kao predsednika veća, Popović dr Relje i Hegediš Franje kao članova veća, te Babić Dragice kao zapisničara, u krivičnom predmetu zabrane rasturanja štampane stvari "NEOPLANTA FILM" '66 '71" u izdanju Ustanove za snimanje filmova "Neoplanta film" iz Novog Sada, koju zastupaju Srđa M. Popović i Rade Mikijelj, advokati iz Beograda, odlučujući o žalbi zastupnika izdavača protiv rešenja Okružnog suda u N. Sadu br. K. 64/72 od 25.II 1972. godine, na sednici veća održanoj dana 6.III 1971. godine, doneo je

REŠENJE

ODBIJA se žalba Izdavača Ustanove za snimanje filmova "Neoplanta film" iz N. Sada i potvrđuje rešenje Okružnog suda u N. Sadu br. K. 64/72 od 25. februara 1972. god.

Obrazloženje

Navedenim rešenjem prvostepeni sud je na osnovu člana 49 st. 1 tač. 2 i čl. 58 i 59 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija izrekao zabranu rasturanja štampane stvari (knjige pod naslovom "Neoplanta film" II dokumentacija za internu upotrebu u kojoj se nalaze inkriminisani napisi koji predstavljaju iznošenje izopačenih tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana, pa je naredio oduzimanje svih primeraka ove štampane stvari koji se imaju uništiti.

Protiv navedenog rešenja je izjavio žalbu izdavač, Ustanova za snimanje filmova "Neoplanta film" iz Novog Sada, putem svojih punomoćnika zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz čl. 334 st. 1 tač. 10, zbog pogrešne primene materijalnog prava i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Predložio je da Vrhovni sud prvostepeno rešenje i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovnu odluku ili da prvostepeno rešenje preinači tako što će predlog Okružnog javnog tužilaštva za izricanje zabrane odbiti i rešenje o privremenoj zabrani poništiti.

U obrazloženju žalbe je između ostalog navedeno da je pogrešno prvostepeni sud uzeo da se radi o izopačenom, dakle o nepotpunom obaveštavanju javnosti, iako je objavljena i zabranjena informacija potpuna, sveobuhvatna i verna, da je do pogrešne primene materijalnog prava došlo zbog toga što se pogrešno identifikovao predmet informacije, a naime, uzeti su pojedini delovi informacije kao inkriminisani a zabranjuje se čitava jedna jedinstvena informacija, a član 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi se može primeniti samo na informaciju kao celinu. Bitnu povredu odredaba krivičnog postupka nalazi u tome što postoji protivrečnost između onog što se navodi u razlozima presude o sadržini zabranjene publikacije i same te sadržine, kao i što nisu navedeni razlozi o odlučnoj činjenici zbog kojih je prvostepeni sud našao da je informacija izazvala uznemirenje građana, dok je obrazloženje u ostalim delovima nejasno ili nedostaje.

Vrhovni sud Vojvodine je razmotrio spise i ispitao pobijano rešenje pa je nakon ocene žalbenih navoda našao da žalba nije osnovana.

Iz odredbe čl. 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija SAPV ne proizilazi da se pod izrazom "izopačeno" obaveštavanje javnosti podrazumeva "nepotpuno obaveštavanje", jer ta dva izraza po svom značenju nisu identična pošto izopačeno obaveštavanje može biti i potpuno obaveštavanje a ne samo nepotpuno. Usled toga okolnost što je zabranjena edicija jedinstvena i sveobuhvatna, nije od bitnog značaja za ocenu da li ona sadrži i izopačena tvrđenja, kako je to prvostepeni sud utvrdio.

Ne može se prihvatiti kao osnovan žalbeni navod da je pogrešno primenjena odredba čl. 49 st. 1 tač. 2 cit. Zakona na celu informaciju iako su u pobijanom rešenju navedeni kao inkriminisani samo pojedini delovi informacije jer je odredbom čl. 58 st. 1 cit. Zakona propisano da se pri izricanju zabrane rasturanja štampanih stvari, u rešenju moraju naznačiti delovi zbog kojih je zabrana izrečena, što nesumnjivo ukazuje da se i zbog pojedinih delova može zabraniti cela štampana stvar, kako je u konkretnom slučaju i postupljeno.

Ne stoje bitne povrede odredaba krivičnog postupka, na koje se žalbom ukazuje, jer iz inkriminisanih tekstova nesumnjivo proizilazi da se, kada je reč o sastancima partije, nesumnjivo misli na komuniste i da se pod kritikom obaveznosti partijskih dokumenata misli na politički pritisak rukovodstva na članove SKJ, kao i da iz teksta u vezi sastanka od 05. juna nesumnjivo proizilazi da je SUBNOR nesposoban za dijaloge i konstruktivnu diskusiju, pošto se radi o specifičnom problemu, kako se i u žalbi navodi. Ne postoji ni nejasnoća u obrazloženju u pogledu navoda u odnosu na ideologiju, političku impotenciju i nesposobnost – nekvalifikovanost komunističke partije, jer iz sadržine cele informacije nesumnjivo proizilazi da se sve to odnosi na našu stvarnost i da ti navodi predstavljaju izopačena tvrđenja o toj stvarnosti.

Iz činjenice pak, da je u dnevnom listu "Dnevnik" kao sredstvo masovne informacije, objavljeno saopštenje Kulturno prosvetne zajednice opštine Novi Sad sa naslovom "Dokumentacija" Neoplanta politička diverzija u kome se ta dokumentacija ocenjuje kao očigledno štetna i činjenice da je ta publikacija dostavljena većem broju ljudi, društvenim organizacijama i organima upravljanja, nesumnjivo proizilazi da je inkriminisana publikacija prodrla u javnost, kojoj je i prema navodima žalbe bila

namenjena iako je na publikaciji navedeno "samo za internu upotrebu". Stoga je pravilan zaključak prvostepenog suda da se tim napisima iznose izopačena tvrđenja kojima se uznemiravaju građani, te da se radi o situaciji iz čl. 49 st. 1 tač. 2 citiranog Zakona o štampi i drugim vidovima informacija. Ovo bez obzira da li su ranije ili ne inkriminisani delovi informacije javno rečeni ili objavljeni, pogotovu što neki delovi dokumentacije – napisi Dušana Makavejeva na strani 523-526 i 682-691 se prvi put objavljuju.

Sa izloženih razloga je Vrhovni sud Vojvodine našao da ne postoje bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP niti povreda iz čl. 336 ZKP na koje se žalbom ukazuje, da bi prvostepeno rešenje trebalo ukinuti, kao ni povrede iz čl. 335 ZKP da bi postojali zakonski uslovi za preinačenje prvostepenog rešenja, kako se u žalbi predlaže, pa je na osnovu čl. 365 st. 3 ZKP žalbu odbio i prvostepenu presudu potvrdio.

Zapisničar,
Babić Dragica, s.r.

Predsednik veća,
Budakov Milutin, s.r.

Za tačnost otpavka (inicijali)

Molba Javnom tužilaštvu Vojvodine za podizanje Zahteva za zaštitu zakonitosti

JAVNOM TUŽILAŠTVU SAP VOJVODINE

Novi Sad

MOLBA

Ustanove za snimanje filmova NEOPLANTA, iz Novog Sada, Bulevar Revolucije 12, kao izdavača publikacije DOKUMENTACIJA

ZA PODIZANJE ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

zbog povreda Zakona učinjenih:

- 1) rešenjem Okružnog suda u Novom Sadu od 25. februara 1972 god. K-64/72, i
- 2) rešenjem Vrhovnog suda Vojvodine od 6. marta 1972 god., Kž-195/72

sa sledećim

p r e d l o g o m

da se UKINU oba rešenja i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovnu odluku.

O b r a z l o ž e n j e

Stanovište je izdavača tokom oba stepena postupka bilo da se dokumentacija, zbirka dokumenata, arhivska građa ne može zabraniti na osnovu propisa čl. 49 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, ukoliko je ova potpuna, jedinstvena i sveobuhvatna, jer se takvom publikacijom javnost ISTINITO informiše, i POTPUNO informiše, dok se pom. Zakonom inkriminiše jedino LAŽNO i IZOPAČENO informisanje javnosti.

Nesporno je utvrđeno, čak izričito drugostepenom odlukom, da je objavljena dokumentacija POTPUNA i SVEOBUHVAATNA, tj. da je u njoj verno preneto sve što je povodom filma Dušana Makavejeva, rečeno ili napisano u našoj javnosti.

Drugostepeno rešenje, međutim, zauzima pogrešno stanovište koje je protivno izričitom slovu i duhu Zakona, da

“izopačeno obaveštavanje može biti i potpuno obaveštavanje”,

iako je prema čl. 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija (“Službeni list

SAPV", br. 24/71) sloboda štampe i drugih vidova informacija zajemčena upravo U CILJU "što potpunijeg obaveštavanja javnosti".

Kako onda potpuno obaveštavanje može biti izopačeno?

Misao zakonodavca kristalno je jasna: čl. 49 st. 1 tač. 2 inkriminisano je objavljivanje lažnih tvrdnji (nesporno je da zabranjena informacija verno prenosi izjave, diskusije, proteste, kritike, dokumenta, te da nije lažna, što se i ne tvrdi), kao i onih tvrdnji koje nisu lažne, ali su izopačene.

Kako se drugačije može izopačiti tvrdnja, koja inače nije lažna, već jedino i isključivo pristrasnim, jednostranim izborom inače istinitih činjenica ili izostavljanjem drugih činjenica, dakle, nepotpunim informisanjem javnosti?

Izopačena tvrdnja o činjenicama može biti, dakle, samo nepotpuna, jednostrana, tendenciozno montirana informacija!

Naprotiv, inkriminisana informacija predstavlja ISTINITU i što je ovde važno POTPUNU informaciju o javno izraženim mišljenjima povodom filma "WR ili Misterija organizma".

Kao takva ona ne može biti zabranjena, jer se objavljivanje ISTINE ničim ne može sprečiti.

Neshvatljivo je da se sa ovakvim obrazloženjem mogla izreći predmetna zabrana. Zakon je GRUBO POVREĐEN, kao i javni interes koji se sastoji u odbrani slobodne reči, pa je napred stavljeni predlog za podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti umestan i na Zakonu osnovan.

Posebno se ističe da se u obrazloženju drugostepenog rešenja potkralo čisto dnevno-političko razmatranje kome u jednom SUDSKOM rešenju nema mesta. Citiraju se čak reagovanja u novosadskom DNEVNIKU i reagovanja prosvetne zajednice Novi Sad, koja su materijalno-pravno savršeno irelevantna. Za sud je relevantno jedino ono što je odredio zakonodavac, a ako "Dnevnik" i prosvetna zajednica Novi Sad imaju drugačije mišljenje – onda utoliko gore po njih!

Kao poseban argument se u drugostepenom rešenju navodi "otežavajuća" činjenica i okolnost, da je inkriminisana publikacija "prodrla u javnost", iako je jasno da to ne može biti razlog zabrane, jer taj razlog je PREDPOSTAVKA čitavog postupka, a izdavač ni jednog trenutka tu pretpostavku ne osporava.

Očigledno je da se sa ova dva poslednja "argumenta" i "razloga" koje Zakon ne poznaje kao razloge zabrane htela da nadoknadi pravna neosnovanost drugostepenog rešenja, ili drugim rečima, da se zabrana predmetne publikacije opravda dnevno-političkim razlozima, koji navodno nalažu da se i jedna POTPUNA ISTINA – zabrani!

Ako ovakvo stanovište dobije svoju verifikaciju i u odluci Pokrajinskog tužilaštva biće naneta ozbiljna šteta našoj zakonitosti, pa i razvoju ovoga društva uopšte.

U Beogradu
15. marta 1972. god.

NEOPLANTA
Ustanova za snimanje filmova
koju zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Rešenje Okružnog suda u Beogradu o sprovođenju istrage*

KIO-520/72

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU
ISTRAŽNI SUDIJA

REŠENJE

Na osnovu zahteva Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu, KT-708/72 od 30.03.1972. godine, i čl. 146 i 148 ZKP,

protiv:

1. VUČELIĆ MILORADA studenta prava iz Crvenke, sa stanom u ul. Maršala Tita br. 121, rođenog 17.07.1948. godine u Sivcu od oca Drage i majke Živane rođene Vlašković, Srbina, državljanina SFRJ, neoženjenog, vojsku nije služio;
2. AĆIN JOVICE, studenta tehnologije iz Beograda, sa stanom u Novom Beogradu, ulica Narodnih heroja broj 27/17, rođenog 13.12.1946. godine u Zrenjaninu, od oca Emila i majke Kosane rođene Kirćanski, Srbina, državljanina SFRJ, oženjenog bez dece i
3. KEKOVIĆ MARKA, studenta političkih nauka iz Crvenke, sa stanom u Ribarevoj ulici broj 32, rođenog 15.03.1947. godine u Crvenki od oca Blaže i majke Marice rođene Nenadović, Srbina, državljanina SFRJ, neoženjenog,

ODREĐUJE SE SPROVOĐENJE ISTRAGE

pošto postoji osnovna sumnja da su na dan 23. i 24. avgusta 1971. godine u Korčuli rasturali vanredni broj lista "Student" od 24.08.1971. godine, iako je rasturanje lista bilo zabranjeno rešenjem Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu UT. br. – 74/71 od 21.08.1971. godine,

čime su počinili krivično delo iz čl. 125 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

O b r a z l o ž e n j e

Okružno javno tužilaštvo u Beogradu stavilo je zahtev KT-708/72 30.03.1972. godine, da se sprovede istraga protiv Vučelić Milorada, Aćin Jovice i Keković Marka, zbog postojanja osnovane sumnje da su izvršili krivično delo iz čl. 125 Zakona o

* Predmet "Milorad Vučelić", KIO 520/72, 1972. godina

štampi i drugim vidovima informacija.

Po rasmotrenju spisa istražni sudija nalazi da je zahtev za sprovođenje istrage protiv okrivljenih osnovan.

Po rešenju Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu UT-74/71 od 21.08.1971. godine, privremeno je zabranjeno rasturanje vanrednog broja lista "Student" od 24.08.1971. godine u izdanju Univerzitetskog odbora Saveza studenata Beograda i pored toga okrivljeni su na dan 23.08. i 24.08.1971. godine u prostorijama gimnazije i letnjeg bioskopa u Korčuli besplatno delili pomenuti broj lista "Student" učesnicima "Korčulanske letnje škole".

Da su okrivljeni delili zabranjeni broj lista "Student", proizilazi iz krivične prijave Stanice javne sigurnosti SO Korčula od 01.09.1971. godine, kao i iz zapisnika o ispitivanju okrivljenih Vučelića, Aćina i Kekovića na zapisniku kod istražnog sudije Prvog opštinskog suda u Beogradu od 26.01.1972. godine.

Kako je sumnja osnovana, to su time ispunjeni zakonski osnovi da se prema okrivljenima odredi sprovođenje istrage i da se u toku istrage prikupe dokazi i podaci, kako bi se moglo konačno odlučiti po ovom predmetu.

Sa izloženog, odlučeno je kao u dispozitivu.

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU,

Dana 10.04.1972. godine

ISTRAŽNI SUDIJA
Velimir Stepanović

POUKA O PRAVNOM LEKU:

Protiv ovog rešenja može se izjaviti žalba Krivičnom veću Okružnog suda u Beogradu u roku od 3 (tri) dana od dana prijema istog.

Žalba ne zadržava izvršenje rešenja.

Žalba Krivičnom veću Okružnog suda u Beogradu

KIO – 520/72

ISTRAŽNOM SUDIJI OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU

Ž A L B A

Okrivljenog MILORADA VUČELIĆA, studenta iz Crvenke, ul. Maršala Tita br. 121,
- i

Okrivljenog JOVICE AĆINA, studenta iz Beograda, Novi Beograd, ul. Narodnih heroja br. 27/17

KRIVIČNOM VEĆU OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU
protiv rešenja Istražnog sudije od 10.04.1972. godine, KIO-520/72

- zbog bitne povrede odredaba postupka - čl. 148 st. 2 ZKP, i
- zbog nedostatka dokaza da su okrivljeni učinili krivično delo - čl. 159 st. 1 tač. 4 ZKP.

Okrivljeni napadaju prvostepenu odluku u CELOSTI i preko svog branioca po punomoćju koje prilažu pod A) stavljaju sledeći

žalbeni predlog

OBUSTAVLJA SE ISTRAGA protiv okrivljenih.

O b r a z l o ž e n j e:

- 1) Napadnuto rešenje doneto je protivno imperativnoj odredbi čl. 148 st. 2 ZKP, jer pre donošenja okrivljeni nisu ispitani po zahtevu OJT KT-708/72 od 30.03.1972. godine, na osnovu koga je određeno sprovođenje istrage.

S druge strane, rešenje je doneto bez ispitivanja okrivljenih, iako nije postojala nikakva opasnost od odlaganja, niti se to čak i tvrdi u prvostepenom rešenju, a to je jedini slučaj kada se rešenje može doneti bez prethodnog ispitivanja okrivljenih.

Tačno je da su okrivljeni saslušani 26.01.1972. godine kod Istražnog sudi-

je Prvog opštinskog suda u Beogradu po zamolnici Opštinskog suda u Korčuli, gde se predmet vodio pod brojem KRI-6/71.

Međutim, 26.01.1972. godine nije ni postojao zahtev OJT KT-708/72 od 30.03.1972. godine na osnovu koga je doneto rešenje o sprovođenju istrage, pa je očigledno da po zahtevu na osnovu koga je rešenje doneto okrivljeni nisu, niti su mogli biti, saslušani.

Pored toga rad Opštinskog suda u Korčuli, pa samim tim i rad Prvog opštinskog suda u Beogradu koji je postupao po zamolnici Opštinskog suda u Korčuli NIŠTAVI SU, jer opštinski sud u Korčuli nije bio stvarno nadležan da postupa u stvari za koju je nadležan viši, tj. okružni sud i radnje koje je on preduzeo bez ikakvog su pravnog dejstva.

Krivično delo iz čl. 125 Zakona o štampi u smislu čl. 19 st. 1 tač. 1v. u vezi čl. 130 Zakona o štampi spada u nadležnost okružnog suda.

Prema tome, napadnuto rešenje je nezakonito jer je doneto povredom imperativne odredbe čl. 148 st. 2 ZKP.

2) Pored toga, napadnuto rešenje ne sadrži podatke koje u smislu čl. 148 st. 1 ZKP mora sadržati odnosno ne sadrži podatke iz čl. 147 st. 3 ZKP:

- ni okolnosti iz kojih proizilazi osnovanost sumnje,
- ni postojeći dokazi.

Prema napadnutom rešenju da su okrivljeni izvršili delo

“proizilazi iz krivične prijave... kao i iz zapisnika o ispitivanju okrivljenih... od 26.01.1972. godine” (str. 2, treći stav napadnutog rešenja).

Napred je jasno pokazano da okrivljeni nisu ispitani po zahtevu OJT od 30.03.1972. na osnovu koga je doneto rešenje, šta su oni izjavili u nekom drugom postupku irelevantno je.

Krivična prijava NIJE DOKAZ – iako se ta greška karakteristično ponavlja u svim rešenjima istražnih sudija toga suda! Krivična prijava je akt organa gonjenja kojim se inicira postupak! Ako krivična prijava predstavlja DOKAZ onda je ceo postupak između krivične prijave i presude potpuno suvišan. Po logici rešenja istraga bi se automatski sprovala kad god postoji krivična prijava – to znači UVEK!

Jasno je da je za dokaze bitno upravo da se nalaze VAN prijave odn. zahteva, jer se njima utvrđuje upravo osnovanost te prijave odn. zahteva. Ako se sama krivična prijava a priori uzima kao DOKAZ onda to znači prezumpciju krivice, umesto prezumpcije NEVINOSTI - čl. 3 ZKP!

Ovakvim obrazloženjem vredi se osnovno načelo postupka i ugrožavaju osnovne slobode građana, te ono u javnom interesu ne sme opstati.

S druge strane, ako bi se baš i uzelo da se kao dokaz u ovom postupku mogu uzimati saslušanja okrivljenih pred nenadležnim Opštinskim sudom u Korčuli u predmetu KRI-6/71 (drugom predmetu!), iz njihovih iskaza NE PROIZILAZI da su izvršili delo, niti se ti iskazi po svojoj sadržini navode u napadnutom rešenju.

Naime, sva tri okrivljena saglasno iskazuju da okrivljeni VUČELIĆ i okrivljeni AĆIN nisu znali, niti su mogli znati da je vanredni broj lista “Student” od 24.08.1971. godine bio zabranjen kada su ga rasturali, te prema tome ne mogu biti krivično od-

govorni - čl. 7 KZ.

Posebno okrivljeni ističu da ovako sva tri okrivljena iskazuju saglasno u svojim iskazima pred nenadležnim sudom.

Kako se napadnuto rešenje ne poziva ni na kakve druge dokaze ili okolnosti (izuzev "dokaza" – krivične prijave!) NE RADI SE O TOME DA POSTOJI PROTIVREČNOST MEĐU DOKAZIMA NAVEDENIM U REŠENJU, u kom slučaju bi se moglo reći da će se ta protivrečnost "razrešiti na glavnom pretresu odnosno u istrazi", VEĆ O TOME DA NEMA NIKAKVIH DOKAZA KOJI BI OPOVRGAVALI ODBRANU OKRIVLJENIH (datu u drugom postupku pred nenadležnim sudom), A NJIHOVA ODBRANA ISKLJUČUJE KRIVIČNU ODGOVORNOST.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
16.04.1972. godine

MILORAD VUČELIĆ
JOVICA AĆIN
koje brani
SRĐA M. POPOVIĆ, ADV.

Rešenje OJT o privremenoj zabrani*

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
U BEOGRADU
UT-65/72
01.09.1972.
B E O G R A D

Na osnovu člana 53 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija u vezi čl. 1 st. 1 tač. 10 Zakona o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno-političkog sistema i drugim oblastima za koje je u članu 16 i 17 Ustavnog zakona za sprovođenje ustavnih amandmana XX – LI određeno da prestaju da važe najdocnije 31. decembra 1971. godine ("Sl. glasnik SRS", br. 51/71), donosim

REŠENJE

O PRIVREMENOJ ZABRANI rasturanja časopisa "FILOSOFIJA '72" godine XVI, broj 2 u izdanju Filozofskog društva Srbije, sa sedištem uredništva i administracije u Beogradu, Studentski trg, broj 1, čiji su glavni urednici Zagorka Pešić-Golubović i Tadić Ljubomir, štampanog u Zavodu za izdavačku delatnost "Filip Višnjić", u Beogradu, ul. Ustanička br. 25, zbog napisa "Cogitationis nemo poenam patiatur", "Procesi, presude i naivna pitanja" i "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji", kojima se iznose neistinite, izopačene i alarmantne vesti i tvrdjenja i izaziva uznemirenje građana, -

Čime je povređen propis iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

O b r a z l o ž e n j e

U napred pomenutim napisima: "Cogitationis nemo poenam patiatur", čiji je potpisnik Redakcija časopisa kao i u napisu Dobrice Ćosića "Procesi, presude i naivna pitanja", iz kojih ćemo radi ilustracije niže citirati pojedine delove, iznose se "neistinita" tvrdjenja koja se odnose na društveno-političke prilike u našoj zemlji i prikazuje stanje stvari da se u nas proklamovana Ustavom i zakonima zemlje prava čoveka ne poštuju, odnosno da se guše demokratske slobode garantovane najvišim zakonima ove zemlje.

U napisima se prikazuje kao da je sistem društvenog uređenja u nas takav da se pruža isključiva zaštita državi i njenim organima, da se ne poštuju demokratske

* Predmet "Filosofija" Kr 83/72, 1972. godina;
izvor: časopis "Filosofija" 3/72, str.133-138

slobode građana, da se sprečava i osuđuje iznošenje javne reči, da ne postoji borba mišljenja, insinuira se da postoji nejednakost građana pred zakonom, da je naše društvo "političko društvo", jednom rečju na negativan način prikazuje prilike u našoj zemlji, iako je opšte poznato da se u Jugoslaviji kao zemlji u kojoj se gradi samoupravni socijalizam svakim danom radi na tome da u izgradnji društvenog sistema vladaju što demokratskiji odnosi, tj. utvrđuju što veća samoupravna prava raznih društvenih struktura i pojedinaca.

Sadržajem napisa se neistinito tvrdi da se uz pomoć poltronizma i dvoličnosti može napredovati u našem društvu, iako se u praksi potvrđuje da u našem demokratskom sistemu svako zavisno od svoje sposobnosti može napredovati. Dalje se navodi da se pojedinci koji se nalaze na čelu vlasti samovoljno i neodgovorno ponašaju i da se mešanjem političkih faktora onemogućava izbor pojedinih ljudi na položaj na Univerzitetu, pa se osporava političkim forumima da ocenjuju moralnu i političku podobnost pojedinaca za vršenje određenih nastavnih vaspitnih dužnosti, mada smatramo da ne samo politički forum već i društvo kao celina moraju biti zainteresovani koja lica će kao pedagozi vaspitavati našu omladinu.

U tekstovima napisa zauzima se odbranaški stav pojedinih lica, inače osuđenih presudama nadležnih sudova, kao što su slučajevi krivične odgovornosti studenata Rože Šandora, književnika Talnaj Otoa, Mandić Miroslava, profesora Đurić Mihajla, studenata Mijanović Vlade, Nikolić Milana, Imširović Pavluška i Kljajić Jelke i prikazuje da su to progresivna lica i da se u nas vrši progon takvih lica što je tragedija našeg društva. Ovo je očigledno neistinito kada se ima u vidu da su u pojedinim slučajevima krivične odgovornosti pomenutih lica, u zakonom propisanom postupku donete presude od nadležnih sudova, kao na primer u slučaju Mijanović Vlade koje su pravosnažne, te se kao takve imaju uzeti da su zakonite a kojima je utvrđeno postojanje krivičnih dela i krivične odgovornosti pojedinaca.

Prema tome, sadržine napisa imaju tendenciju odbrane utvrđenih krivičnih dela. Šta više, pojedinim navodima u napisima vrši se poziv profesorima Pravnog fakulteta u Beogradu da se okrivljeni Đurić osuđen prvostepenom presudom nadležnog suda uzme u zaštitu, jer je osuda Đurića navodno neosnovana.

Na kraju časopisa u prilogu iz strane štampe otštampan je članak iz "Neue Züricher Zeitung" od 29. jula 1972. strana 4 pod naslovom "Marksisti protiv marksisista u Jugoslaviji" u kome insinuira da u nas postoji politizacija pravosuđa što je neistinito, jer se zakonom garantuje a u praksi i potvrđuje nezavisnost i samostalnost pravosudnih organa u donošenju svojih odluka pa i različita mišljenja u okviru organa pravosuđa o čemu najbolje govore niz slučajeva donošenja oslobađajućih presuda. Dalje se brani časopis "Praksis" iako je inače jedan njegov broj pravosnažnom odlukom bio zabranjen.

Tako se na strani 77 časopisa pod naslovom "Cogitationis nemo poenam patiatur" navodi:

U poslednjih nekoliko godina, razvile su se u ovoj zemlji mnoge društvene napetosti i oštri sukobi koji su, kao što je poznato, dostigli svoj vrhunac, ali i šansu pozitivne evolucije, u junu 1968. godine. Međutim, usled spleta mnogih nepovoljnih okolnosti – kao što uvek biva kada su snage socijalizma i napretka u krizi – događaji

su u toku prošle i u prvoj polovini ove godine krenuli u negativnom pravcu".

Na istoj strani niže dole je napisano:

"Sudimo li o postojećem stanju u zemlji na osnovu službenih izvora obavještenja, onda je teško odoleti utisku da broj onih koji se u javnosti autoritativno zalažu za upotrebu sečiva nemisleće odmazde opasno raste u odnosu na one koji, više ili manje dosledno samoj prirodi načela na kojima ima da počiva naše društvo, traže trezvenu analizu sadašnjeg stanja i primene demokratskih kriterija u rešavanju postojećih suprotnosti. Izgleda da su prvi više opsednuti nastojanjem da se pomoću krivične pravde, koja se prvenstveno stavlja u službu zaštite države, a manje u službu zaštite ličnosti njenih građana, po kratkom postupku preseku svi sporovi i uspostavi "red" i "mir".

Pa na strani 78 se dalje navodi:

"Izraz "politički kriminal" sve je više u opticaju i, nažalost, sve više stiče pravo građanstva u nekim forumima i na stranicama mnogih najuticajnijih listova, tako da se naša javnost postepeno privikava na njegovo opasno odomaćivanje. Opasno pre svega zato što se, s jedne strane, između pojma "političkog kriminala" i kriminala u običnom smislu reči prećutno briše svaka principijelna razlika. Zaboravlja se, naime, da ono što se naziva "političkim kriminalom" nema iste uzroke niti iste motive sa običnim zločinom ili prestupom, a mere prinude i zastrašivanja, koje ponekad mogu biti efikasne u drugom, nisu i, po pravilu, ne mogu biti efikasne u prvom slučaju. S druge strane, a to je za nas u ovom času i najvažnije, pod evazivnim pojmom "političkog kriminala" počinje da se podrazumeva i svako verbalno osporavanje vladajućeg toka stvari i mišljenja".

Na stranama 80 i 81 časopisa navodi se sledeće:

"Demokratija se i po tome razlikuje od autokratije što priznaje razlike u mnjenju i mišljenju i što njihovo javno izražavanje ne podvrgava represivnim merama. Ona je svesna da je odgovor jačim argumentom na napisanu i izgovorenu reč mnogo pouzdanije sredstvo nego nemušta fizička prinuda. Ako je "argument" prinude jedini argument kojima vlada raspolaže, onda u javnosti ostaje gorko saznanje da vlada ne trpi nikakav prigovor niti alternativu i da se boji javnog saopštavanja istine. U tom slučaju upotreba fizičke sile putem krivično-pravne represije, znači i prećutno priznanje vlastite slabosti. Svaka razborita vlada, koja računa na dugovečnost, teško će se odlučiti da prizna takvu slabost pred javnošću".

"Zbog zamršenosti društvenih odnosa, koja stvara prostor za najčudnovatije mogućnosti i kombinacije, stvoreni su izgledi za dva oprečna ishoda u daljem toku događaja u našoj zemlji. metodično slabljenje socijalističke kritičke javnosti, koja nepristrasno analizira uzroke nastalih suprotnosti i sukoba (i koja zna, zajedno sa Marksom, da posle političke pobeđe revolucije, klasna borba namah ne prestaje, ali se vodi na humaniji način) sužava mogućnost razvitku socijalističke demokratije i opasno preta da se socijalizam sunovrati na ravan staljinističke despotije".

"Čak i kada bi takve mere bile dopustive moralo bi se postaviti pitanje jednakosti svih pred zakonom (bilo da štiti, bilo da kažnjava) da bi se izbegla notorna nepravda na čiju mogućnost podseća latinska sentenca: "Goluba vešaju, jastreba puštaju da pobegne".

“To je jedan mogući ishod razvitka, nažalost vrlo realan i vrlo opasan. On je moguć samo ako mu odlučno ne stane na put manje glasna, ali svakako brojnija snaga socijalističke demokratije koja se ne plaši da istini pogleda u oči, a sposobna je da razluči kritičku reč od manipulisanog javnog mnjenja, građansku odvažnost od zakulisnih spleta”.

“Snage koje kontrolišu vlast u ovoj zemlji moraju biti svesne da zapušavanje usta i monopol na istinu neizbežno vode prevlasti pogromaške atmosfere u kojoj haranga i ideološka nalepnica konačno zamenjuju debatu, jer tada prestaje svaka potreba da se bilo šta dokazuje kao istinito ili lažno. Može se samo zamisliti kakva sumorna budućnost preti na samo socijalističkoj teoriji nego i socijalističkoj praksi ako zavlađa takva turobna klima”.

Dok na strani 88 stoji:

“Kakvo se to društvo želi kada se traži da politički forumi određuju moralne numere univerzitetskim nastavnicima? Da li to što je neko nekom funkcioneru ili nekom forumu lično ili politički nepodoban sme da se pretvori u moralnu diskvalifikaciju ljudi”.

Analizirajući napred citirane navode smatramo da je redakcijski uvodnik poslužio kao osnov za citiranje presuda pojedinih nadležnih sudova na sledećim stranicama časopisa kojima su izvesna lica osuđena i kroz to citiranje prezentiranje javnosti činjenica kojima se stiču obeležja krivičnih dela.

U napisu “Procesi, presude i naivna pitanja” – Dobrice Ćosića u vezi održanih sudskih procesa povodom odgovornosti pojedinih lica na strani 129 časopisa navodi se:

“Šta smo, zaista, mi svi u ovim procesima oko tih sudnica, pod našim neumoljivim tužiocima? I šta će sutra za jednu deceniju, recimo, biti i sa nama sadašnjim ili budućim grešnicima i krivcima, i sa našim tužiocima i sudijama? Kako, kada i gde će izreći jednu, ne samo svoju moru savesti, tu strepnju za ishode izvesnih društvenih (a ne samo sudskih) procesa, to nespokojsvo za sudbinu demokratskog socijalizma na našem tlu?”

Dalje se pod istim napisom na sledećoj 130 strani časopisa navodi:

“Zar je neminovno da se u zemlji gde je tako skupo i ubedljivo pobedila revolucija, u zemlji koja je svoju revoluciju nastavila i time što se muški i ubedeno suprotstavila staljinizmu i svetu romantično obznanila kao renesansa demokratskog socijalizma, dakle, humanog, samoupravnog socijalizma, zar se i u tom društvu dvadeset i sedam godina od ustanovljenja socijalističkog poretka politički klevetaju, progone i osuđuju studenti aktivisti njihovi profesori marksisti i humanisti, angažovani u beogradskom studentskom pokretu juna 1968. tera u tamnicu zaneseni buntar, mladić koji se još nije privoleo onoj sveopštoj “političkoj pameti” konformiste i karijeriste intelektualca u još uvek siromašnoj i neprosvećenju zemlji, a koja to ne želi da bude i po skupu cenu?”

Zar su i očevi revolucionari počeli da progone i hapse svoju nepokornu decu, nezadovoljnu njima, svojim očevima?

Zar i jugoslovenska “levica” na vlasti i posle 1948. godine progoni svoju “levicu” onako odlučno i klasično po kominternovskoj i staljinskoj tradiciji?”

“A kad sam pročitao presudu beogradskog Okružnog suda koja osuđuje Vladu

Mijanovića na godinu dana strogog zatvora, kad sam pročitao obrazloženje te presude i ja sam se duboko zastideo zbog te "pravde" izrečene "u ime naroda", koji je takve "pravde", činilo se, ukinuo za "svagda".

Govoreći o jednom sudskom procesu na strani 132 navodi se:

"...Kad su na optuženičku klupu u sudnici beogradskog Okružnog suda seli sa lisicama na rukama Milan Nikolić i Pavluško Imširović a pored njih nejaka da nosi lisice i lance, malecna i tanušna Jelka Kljajić" što je totalna neistina.

I dalje u vezi suđenja pomenutim licima na strani 133 se navodi:

"Ja ću ovaj tekst morati da završim pre izricanja presude studentima beogradskog Univerziteta. I bez obzira kakvu će im presudu izreći beogradski Okružni sud, ja strepim iz dna duše za bezbednost i budućnost društva i socijalističkog poretka koji danas u svojim ogromnim nedaćama, nazadnjaštvu, glupostima, neprosvećenosti, lopovluku, korupciji, privilegijama, socijalnim nepravdama i neravnopravnostima, spoljnim pritiscima i preprekama, teškim istorijskim nasleđem, sa nekoliko stotina hiljada radnika u inostranstvu, širokim nezadovoljstvima i nespokojsvima – drži u zatvoru i sudi studentima što ništa neće da razumevaju, što tako neposlušno misle, što su tako gnevno sanjali. Zar naše društvo i naša država zbilja nemaju opasnije neprijatelje od ovih studenata revolucionara i utopista, koji u svojoj zemlji žele više slobode, socijalne pravde i jednakosti, više socijalizma nego što ga ona danas ima? Zar i takve želje predstavljaju opasnost za 'vlast radnog naroda'?"

I dalje na istoj strani se kaže:

"Takve mlade nezadovoljnike i nespokojnike, te koji se muče da shvate svet i u njemu zasnuju ideale i ciljeve, kao da su počeli da sude i njihovi profesori, pretvarajući nastavničke večnice u sudnice nepokornim đacima..." "Nikakve sposobnosti, darovitosti, radna i moralna svojstva nisu mogla neravnodušnog asistenta da okaju i spasu ga osvete. Uvređeni Predsednik je inače jedan od najviših funkcionera u ovom društvu koji je svoju strmu političku karijeru započeo kao studentski aktivist, da ne kažem lider. Taj bivši student umeo je lako da postane tradicionalni Predsednik, pa je sa tog visokog položaja svog mlađeg kolegu, koji je iz politike krenuo u nauku i književnost, tradicionalno "ukorio" za političku kritiku: prekinut mu je izabrani poziv i kao državni neprijatelj ostavljen je bez posla, dakle, bez hleba."

Na strani 135 časopisa navodi se:

"Ako Zevsovi socijalizma raspnu i pribiju na stene sve prometeje, i zatru pleme 'kradljivaca vatri' i 'sejača snova', onda će ispod birokratskog Olimpa samo pužati dvonošci koji neće umeti ni da vole ni da mrze, ni da poštuju ni da preziru; njih ma neće biti potrebna ni sloboda, ni pravda, ni istina. Nastaće epoha ravnodušnih. A ravnodušni ljudi, ravnodušni su i prema bogovima.

Znam i slutim poštene i nepoštene, glupe i oštroumne, sebične i nesebične, 'realne' i 'realističke', 'političke' i 'politikantske', činjenice i dokaze protiv jednog ovakvog literarnog 'iluzionizma', 'romantizma', 'anarhizma', 'anarho-liberalizma', 'petefijanstva'... Znam i mogu da ih razumem. Ali, ne pristajem. Još uvek ne pristajem. NON SERVIMAM, DOMINO! Jer, ako svi postanemo 'realni', ako svi 'realistički', na razmerama i visini datih 'činjenica', mislimo, ako se svi pretvorimo u 'racionaliste' i 'realiste', u 'zdravorazumne' i 'političare', naše će društvo biti društvo

ravnodušnih, tupih ljudi. Ravnodušno društvo, tupo društvo, 'pravilno' društvo, 'srećno' društvo i to je onda 'progres'?"

Uzimajući u odbranu prvostepenom presudom osuđenog profesora beogradskog Pravnog fakulteta Mihaila Đurića, na strani 136 se kaže:

"Svi mi, naravno i Mihailo Đurić, s nama, koji smo životom, delima, knjigama dokazali da nam do bratstva jugoslovenskih naroda, do socijalističke Jugoslavije, nika-ko nije manje stalo no autorima ustavnih amandmana i tužiocima i sudijama tog istog Mihaila Đurića, ispunjeni smo zlokočnim strepnjama i slutnjama... Ne samo za ishod suđenja Mihailu Đuriću, za kaznu koja će mu biti izrečena, ne jedino njemu. Svi mi koji imamo nekakva svoja mišljenja, intelektualna i moralna, naučna i umetnička i apolitička, iskustvena i naivna, a nismo ravnodušni prema budućnosti socijalizma i kulture u našem društvu ovim povodom primorani smo da se zapitamo i zamislimo: u ovim našim tekućim procesima i suđenjima, ne započinje li sa procesom i suđenjem Mihailu Đuriću i jedan drugi proces, jedan drugi lanac suđenja?"

I na istoj strani dalje stoji:

"Jesmo li zaista stvarni slabići, kojima se zbog nekoliko suđenja slama istorijska perspektiva? Jesmo li baš svi mi plašljivci koji u svemu u svuda vide samo opasnost, "negativci koji u društvu samo vide negativno i crno, "razočarani inteligenti" koji "svoju izgublenu veru u socijalizam" projektu generaciji, čitavoj inteligenciji, narodu?"

Isto tako na strani 137 je napisano:

"Ali je zbilja za čuđenje potištenost i moralnu zgranutost – moralna i intelektualna, profesionalna i kolegijalna ravnodušnost profesora beogradskog Pravnog fakulteta, ljudi koji omladinu uče pravu i pravdi, istini i savesti čovekovoju i građanskoju dužnosti".

Govoreći o stvaralačkoj inteligenciji u nas na strani 138. časopisa između ostalog se kaže:

"Među ovima ima i takvih koji su skrхани tim nepravednim presudama, bojkotima, uvredama u štampi i ostalim glasilima, dugo bavili politički očajnici i nesrećnici, da bi u ovim danima i sami postali stručni podkazivači, veštaci i svedoci, autoritativne sudije, arogantni presudoci savremenici – neistomišljenicima. Ali, ta evolucija književnih grešnika u političke svece, modernista u konzervativce, nadrealista u socijalne realiste, slobodara u nazadnjake, odveć je znana i vrlo uočljiva tradicija u svim kulturama i svim vremenima. Od njihove praktične, operativne uloge, mnogo je kobnija njihova opštedruštvena misija: oni su najautoritativniji javni alibi svim ostalim tužiocima i presudocima, oni su moralno pokriće svakojakih deformacija".

Govoreći o onima koji u našoj zemlji sada krivično odgovaraju zbog krivičnih dela protiv naroda i države na strani 139 između ostalog se kaže:

"Ne proganjaju se lažni mitovi i lažni podaci, netačne statistike, 'stručni argumenti', koji su i preko merodavnih referata, zvanične štampe i televizije potpirivali 'masovni pokret', već se hapse oni koji su nasadali i tim oficijelnim od prigovora i provere veoma obezbeđenim falsifikatima. Obmanuti lažnom predstavom o položaju i stanju svoje nacije u jugoslovenskoj zajednici, mnogi 'jurišnici' su sada obmanuti i time što se nezasluzeno i nepravedno tretiraju kao predvodnici, što igraju primerene krivce, dok glavni krivci i dalje uživaju sve privilegije svojih funkcija iz vremena

'pokreta'. Ali da u ovom času ne širimo tu mučnu temu."

Aludirajući na suđenja održana u Beogradu na strani 140 između ostalog se iznosi:

"Ako su u socijalističkom poretku sudi revolucionarnim nezadovoljnicima i humanističkim nespokojnicima, koji nisu politička opozicija socijalizmu već negacija njegovih deformacija, ako se sudi misli koja traži istinu, ako se sudi težnji za više slobode, pravde, jednakosti, poštenja, prosvete, solidarnosti – u ime čije ih to pravde i odbrane čega sude naše sudije?

Ako se sudi ljudskom mišljenju, treba se zapitati: ko će ostati da bude ključar naših tamnica? I gde će nas tolike utamničiti?"

I konačno u vezi napisa "Procesi, presude i naivna pitanja" u istom se govoreći o stanju u našem društvu na strani 141 između ostalog kaže:

"Zar političari i državnici smeju pristati da njihovi savremenici govore i misle o njima samo kao njihovi podanici? Zar zaboravljaju da su ljudi najnepravedniji prema svojim bogovima i da ne postoji ljudsko delo koje ne može da se nagradi i sruši ljudskom mržnjom i osvetom? Jer u mržnji i osveti ne govori pravda", i dalje na istoj strani niže:

"...I ovo naše postojeće društvo, u onom egzistencijalno istorijskom vidu, takvo je, kakvo je oduvek bilo i jeste političko društvo prema svima koji žele da ga menjaju i popravljaju, koji teže nečem više i vrednijem, slobodnijem i čovečnijem. Društvo, ljudi koji raspolažu njegovim moćima i sredstvima, pokoravaju i slamaju nepokorne i uspravne, utopiste i revolucionare. Od pamtiveka njihova sudbina je neizmenjiva: po svemu, ona je u ovom našem vremenu i prostoru danas sigurno neizmenjiva: izabrali su se za patnju i žrtvu. Neka, dakle, svako radi svoj posao".

Na kraju časopisa u odeljku "Odjeci" kao što je napred navedeno otštampan je članak "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" iz "Neue Züricher Zeitung" od 29. jula 1972. strana 4 u kome se parafraziraju napisi iz zabranjenog časopisa "Praxis" koji je baš zbog tih napisa pravosnažnom sudskom odlukom bio i zabranjen.

Na osnovu napred iznetih neistinitih i alarmantnih tvrdjenja u napisima iz kojih smo izvesne delove citirali i u kontekstu drugih navoda u pomenutim napisima smatramo da takva tvrdjenja mogu da izazovu ozbiljno uznemirenje građana i da su se stekli zakonski uslovi iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija da se rasturanje časopisa "Filosofija '72" broj 2, godine XVI zabrani, pa je s toga i doneto ovakvo rešenje.

Ovo rešenje dostaviti:

1. Glavnim urednicima časopisa "Filosofija '72" Zagorki Pešić-Golubović i Ljubomiru Tadiću preko adrese uredništva u Beogradu, Studentski trg broj 1;
2. Okružnom sudu u Beogradu sa predlogom u smislu čl. 54 st. 1 tač. 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija;
3. Sekretarijatu za unutrašnje poslove SG Beograd, sa nalogom u smislu čl. 54 st. 1 tač. 3 i čl. 55 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

ZAMENIK JAVNOG TUŽIOCA
Božidar Đorđević

Završna reč branioca na glavnom pretresu – 07.09.1972.

Drugovi sudije,

Bojim se da se sud nalazi pred veoma čudnom dilemom. U tu dilemu sud je stavljen ovakvim predlogom Javnog tužioca: da se zabrani rasturanje štampane stvari u kojoj se iznose tvrdnje, sumarno rečeno, "da se (u nas) pruža prvenstveno zaštita državi i njenim organima, da se ne poštuju demokratske slobode građana, da se sprečava i osuđuje iznošenje javne reči, da ne postoji borba mišljenja... itd.", jednom rečju, da se ugrožava sloboda mišljenja...

Javni tužilac traži od suda da odgovori: da li je sve to tačno?

Po mom mišljenju, sud na to može dati samo jedan odgovor: da pitanje ništa ne valja! Svaki drugi odgovor, logički, ma kakve inače bile namere, pravna shvatanja i vaši intimni stavovi, vodi jednom običnom sofizmu.

Naime, sofizam je sadržan već u samom pitanju:

Zašto? Evo zašto: inkriminisani stav da je kod nas ugrožena sloboda mišljenja ili je istinit ili je neistinit.

- Ako je istinit sud će zabraniti iznošenje takvih stavova, upravo zato što u nas, po pretpostavci, nema slobode mišljenja;
- Ako nije istinit, sud će zabraniti iznošenje takvih stavova, jer predstavljaju "neistinite i izopačene tvrdnje".

Dakle, pitanje koje postavlja Javni tužilac je takvo da na njega sud mora odgovoriti zabranom, ako ne shvati prostu činjenicu da pitanje ne valja!

U logici je to davno, već stolicima, prozreno pitanje. To je pitanje isto toliko besmisleno kao da pitate čoveka: da li on laže? Odgovor će uvek biti isti: lažljivac će reći da ne laže, kao i poštenjačina.

Predlog Javnog tužioca mora sud odbiti, jer on već kako je logički postavljen, ne pruža mogućnost alternativnog rešavanja po tom predlogu, a u mogućnosti alternativnog odlučivanja upravo leži celokupni i jedini smisao sudskog postupka. Ako je već logički moguć samo jedan ishod onda je postupak bespredmetan, suvišan i besmislen. Besmisleno je i načelo traženja materijalne istine i načelo kontradiktornosti i sva ostala načela na kojima postupak počiva, jer nemaju nikakve sadržine.

Posebno je ovde važno shvatiti jednu činjenicu: od suda se traži da odgovori odsečno: da ili ne, jer je takva priroda sudskog odlučivanja. Sud ne može odgovoriti: ne znam, donekle, možda, u izvesnim slučajevima, ponekada i sl. Sud nije naučna laboratorija koja ispituje inače beskrajni lanac razloga za i protiv, sud mora doneti odluku – ovakvu ili onakvu, pozitivnu ili negativnu, usvojiti predlog ili ga odbiti. Sud ne može diskutovati sa predlogom...

Prema tome, reklo bi se da nema izlaza: sud mora presuditi ili je kod nas ugrožena sloboda javne reči, ili nije ugrožena, treće sudu nije dato.

Međutim, postoji i treće rešenje, sud može odbiti da o tome meritorno odlučuje i iz tog razloga odbiti predlog. To je ujedno i jedino zakonito rešenje kako ćemo posle pokazati, jer pitanje koje javni tužilac stavlja sudu ne može biti predmet postupka, ni po logici same stvari, ni po pozitivnoj jugoslovenskoj legislaturi.

x x x

O tome će biti više reči kasnije.

Hteo bih pre toga samo da skrenem pažnju suda na činjenicu da po pravnom shvatanju izdavača sud ne može primeniti tač. 2 stava 1 člana 52 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, koji Javnom tužiocu služi kao pravni osnov predložene zabrane, sa sledećih razloga:

Članom 16 Ustavnog zakona o sprovođenju ustavnih amandmana XX do XLI ("Službeni list SFRJ" br. 29 od 08.07.1971. godine) 31.12.1971. godine prestale su da važe odredbe Zakona o štampi i drugim vidovima informacija ("Službeni list SFRJ", br. 45/60 i "Službeni list SFRJ", br. 15/65), osim odredaba čl. 67 do 79 i člana 91 do 130, čija primena u konkretnom slučaju i ne dolazi u obzir.

Dakle, prestao je da važi i član 52 Zakona o štampi koji u stavu 1 tač. 2 zabranjuje rasturanje štampanih stvari putem kojih se "iznose ili pronose lažne, izopačene ili alarmantne tvrdnje ili vesti kojima se izaziva uznemirenje građana ili ugrožava javni red i mir".

Doduše, u Srbiji je potom donet Zakon o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno-političkog sistema i drugim oblicima za koje je u čl. 16 i 17 Ustavnog zakona za sprovođenje ustavnih amandmana XX do XLI određeno da prestaju da važe najdocije 31.12.1971. godine ("Službeni glasnik SRS" br. 51/71), koji u svom članu 16 stav 2 tač. 3 određuje da se do donošenja republičkog zakona o štampi primenjuju i dalje odredbe saveznog zakona o štampi, pa znači i odredbe člana 52 toga zakona, ali samo: "ukoliko nisu u suprotnosti sa Ustavom".

Ukratko, kakva je situacija: član 52 je prema Ustavnom zakonu prestao da važi, ali se po republičkom zakonu i dalje primenjuje "ukoliko nije u suprotnosti sa Ustavom". To znači da je sud dužan pre primene člana 52 bivšeg zakona o štampi, ispitati da li je konkretna odredba koju sud namerava da primeni u suprotnosti sa Ustavom ili ne.

Odredba člana 52 stava 1 tačke 2 bivšeg Zakona o štampi JESTE u suprotnosti sa Ustavom, jer se njome ograničava sloboda štampe preko mere određene članom 40 stavom 3 Ustava SFRJ.

Odgovarajuća odredba Ustava, naime, kaže:

Ovim slobodama i pravima (tj. slobodom štampe – S.P.) niko se ne sme koristiti:

1. radi rušenja osnova socijalističkog demokratskog uređenja utvrđenog ovim ustavom,

2. radi ugrožavanja mira, ravnopravne međunarodne saradnje ili nezavisnosti zemlje,
3. radi raspirivanja nacionalne, rasne ili verske mržnje ili netrpeljivosti, ili
4. radi podsticanja na vršenje krivičnih dela, niti na način kojim se vređa javni moral.

Nigde se u Ustavu ne kaže da se slobodom štampe ne sme koristiti radi uznemiravanja javnosti, pa čak ni radi dezinformisanja javnosti.

Očigledno je da se članom 52 stavom 1 tačkom 2 bivšeg Zakona o štampi protivustavno ograničavaju slobode građana.

To uostalom nije samo mišljenje izdavača, već u celokupnoj javnosti, a naročito stručnoj javnosti, opšteprihvaćeno stanovište.

1. Dr Milan Brkić, sudija Vrhovnog suda Jugoslavije, kaže u "Politici" od 09.09.1971. godine (strana 5):

"Trebalo je posle donošenja Ustava (misli se na Ustav iz 1963. godine), s njegovim odredbama uskladiti čl. 52 Zakona o štampi, ali svejedno iz kojih razloga, to nije učinjeno. Tako je ostao izvestan nesklad između Zakona o štampi i Ustava. Ustavni sud Jugoslavije nije se, do sada o tome izjasnio".

"To se posebno odnosi na tačku 2, člana 52 o iznošenju ili pronošnju lažnih, izopačenih ili alarmantnih vesti ili tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana..."

Želim da vam skrenem pažnju da kompetentnije mišljenje verovatno ne postoji, jer je dr Brkić ne samo sudija Vrhovnog suda Jugoslavije, nego i jedan od autora ustavnih odredbi o štampi. Naime, bio je član Potkomisije Ustavne komisije za izradu III Glave Ustava SFRJ, u kojoj su i odredbe o štampi.
2. Evo, opet šta kažu zakonodavci. Stevan Nikšić, poslanik republičkog veća:

"Formulacija člana 52 Zakona o štampi na osnovu koga tužilaštva i sudovi zabranjuju rasturanje novina i časopisa zaista nije dobra. Otvoreno je pitanje da li je zakonodavac bio samo nespretnan ili je u pitanju svesna procena da je u vreme kada je Zakon donesen stepen razvoja demokratskih, društvenih i političkih odnosa bio takav da je državnim organima bio potreban instrument na osnovu kojeg se može zabraniti sve! Dovoljno je da vest bude alarmanтна i da uznemiri građane."

("Politika", 13.09.1971. str. 6).
3. Evo, šta kaže o tome sudija Ustavnog suda Slovenije Vladimir Krivic u "Politici" od 15.09.1971. godine:

"Drugim stavom (očigledno se misli na drugu tačku – S.P.) Zakona o štampi i drugim vidovima informacija određeno je da je zabranjeno širenje štampanih stvari u kojima se donose ili šire lažne, netačne ili uznemirujuće vesti ili tvrđenja koja izazivaju uznemirenje građana... Smatram da je zakonodavac prešao okvire koji su određeni Ustavom... Mislim da Zakon o štampi nije u skladu sa Ustavom".
4. Tako misle u Sloveniji ustavne sudije, a u Srbiji akademik profesor dr Jovan Đorđević, predsednik Ustavnog suda SR Srbije, kaže:

"Izvesno je da 'para uši' kad se zabrane vršenja sloboda i aktivnosti društvenih i političkih organizacija (kao što je Srpsko filozofsko društvo – S.P.) opravdavaju ponavljanjem nesrećne formule o 'uznemiravanju građana'".

("Politika", 16.09.1971. godine, str. 7)

Tako misle tvorci Ustava, tako misle narodni poslanici sudije i predsednici ustavnih sudova.

Želeo sam samo jednom da skrenem pažnju suda na činjenicu da je dužan da ceni ustavnost tačke 2, stava 1, člana 52 bivšeg Zakona o štampi, kao i na činjenicu da je ova odredba ocenjena kao protivustavna od najmerodavnijih stručnjaka i autora. Naravno, svestan sam da sud može imati i drugačije mišljenje.

Izdavač je sa svoje strane u pogledu ove činjenice potpuno uveren: tačka 2, stava 1, člana 52 bivšeg Zakona o štampi protivustavna je.

Štaviše, verovatno upravo iz toga razloga ova odredba, ovaj osnov zabrane izostavljen je čak i u Nacrtu Zakona o sprečavanju zloupotrebe slobode štampe, koji u Skupštini nije prihvaćen, jer su granice slobodi štampe njime preusko postavljene!

Detaljniju analizu tekstova daće predstavnik izdavača, ali mislim da se svi slažemo s tim da po svojoj suštini ovi tekstovi predstavljaju izraz zabrinutosti nad sudbinom javne reči u SFRJ i da polaze, posebno tekst Dobrice Ćosića, od ocena jugoslovenske sudske prakse u ovoj oblasti, u oblasti političkih, građanskih sloboda, koju autori negativno ocenjuju.

Autori naime, smatraju da se u takvim sudskim postupcima guše demokratske slobode, da se protivustavno ograničavaju prava građana, a svi ostali stavovi i ocene samo nužno proizilaze odatle.

Prema tome, ukoliko bi njihova negativna ocena te sudske prakse bila tačna, moralo bi važiti i biti istinito i sve što iz toga proizilazi.

Ja sam već na početku rekao da je protivno logici same stvari da isti onaj sud koji je izrekao jednu presudu odlučuje o tome da li je kritika te presude umerena.

Međutim, ne samo da je takav postupak logički apsurdan, kao što smo ranije pokazali, jer sud nema nikakve alternative, već ni po pozitivnim jugoslovenskim propisima, čak ni po članu 52 stavu 1 tački 2 Zakona o štampi, nije dozvoljen.

Zašto?

Zato što je sud dužan, čak i ako primeni ovaj propis čije je važenje sporno, da ga tumači u skladu sa članom 34 i 39 Ustava.

Naime, ja se potpuno mogu složiti da inkriminirani članci izazivaju uznemirenost građana. Oni predstavljaju negativnu ocenu sudske prakse, rada tužilaštva i pravosudnih organa, a kada znamo da je sud mesto gde nam mogu uzeti sve: od imovine do slobode, decu, posao, život... sve, onda je jasno koliko uznemirava tvrdnja da sudovi greše i da su u konkretnom slučaju Vlade Mijanovića ili Milana Nikolića, pogrešili.

Upravo zbog toga što sudovi imaju prava da čoveku oduzmu ono što je u ljudskom životu najvrednije, kritika suda uvek izaziva snažno uznemirenje kod građana.

Pa zašto onda nije zakonodavac izričito zabranio kritikovanje sudova i tužilašt-

va. Zašto, naprotiv, najviši zakon u zemlji, Ustav, ne da ne zabranjuje kritiku ovih institucija, već tu kritiku proglašava NEPRIKOSNOVENIM pravom građana? Zašto građanin ima NEPRIKOSNOVENO pravo (to je onaj izraz koji Ustav upotrebljava) na uznemiravanje građana takvom kritikom?

Upravo zato što je delatnost ovih organa toliko bitna za sudbinu i samog društva i svakog pojedinca, da se ni pod kakvim izgovorom ovi organi ne mogu izuzeti, čak i od neopravdane, kritike.

Ustav je odvagao dve vrednosti od kojih je jednu morao žrtvovati i odlučio: nepoželjno je uznemiravati građane neosnovanom kritikom sudova, ali je daleko, daleko nepoželjnije izuzeti sudove od kritike, što bi bila sigurna posledica ovlašćenja suda da ocenjuje koja je kritika opravdana, a koja to nije. Zato se Ustav odlučio, pravo građana da pretresa rad državnih organa i iznosi mišljenje o njihovom radu (tač. 6 člana 34 Ustava) predstavlja pravo građanina na društveno samoupravljanje koje je pravo neprikosnoveno (čl. 34 st. 1 Ustava).

Pošto je Ustav "vrhovni zakon" ove zemlje, svi ostali propisi moraju se tako tumačiti da se ne povredi duh opšteg pravila, opšte norme, duh Ustava.

Ako se uopšte može primeniti sporna odredba tačke 2, člana 52, ona se mora tumačiti restriktivno, kao ono nužno zlo, izuzetak od pravila kojim se građanima zajemčuje pravo na slobodu mišljenja i izražavanja tog mišljenja, na slobodu štampe, na slobodu kritike svih državnih organa od Predsednika Republike do Javnog tužioca. A pošto se radi o izuzetku od opšteg pravila, taj izuzetak se mora tumačiti restriktivno. To je pravno načelo koje važi već više od 2.000 godina. Drugim rečima, ako postoji sumnja da li je zakonodavac hteo slobodu štampe ili slobodu kritike da ograniči manje ili više, ima se uzeti da je namera bila da ograničenja bude manje, a slobode više.

Uporedimo sada opšte pravilo člana 34 Ustava sa članom 52 tačka 2 bivšeg Zakona o štampi.

Odmah pada u oči da Ustav govori o "mišljenju", a bivši Zakon o štampi o "vestima ili tvrdnjama". To jest bivši Zakon o štampi ne inkriminiše "neistinosti ili izopačenja mišljenja" ili "alarmantna mišljenja", kao što se s druge strane ni Ustavom ne zajemčuje sloboda "tvrdjenja".

Kada zakonodavac pravi jednu terminološku razliku onda za to ima razloga. Te razloge moramo shvatiti da bismo razumeli propis čiju primenu traže Javni tužilac, a mi mu to osporavamo.

Kakva je razlika između "mišljenja" s jedne strane, i "vesti ili tvrdjenja" s druge strane.

"Vest ili tvrdjenje" tiču se uvek jedne činjenice, predstavljaju jedan stav o nekoj činjenici, i to o nekoj relativnoj autonomnoj činjenici izdvojenoj iz kompleksa složenih zbivanja stvarnosti, čija se istinitost samim tim lako utvrđuje u sudskom postupku.

Na primer, takva je tvrdnja da "Politika" 08.01. ove, 1972. godine petitom javlja da je povenen krivični postupak protiv studenata Milana Nikolića i Pavluška Imširovića. To je tvrdnja koja se može lako proveriti uvidom u politiku od 08. januara.

Ili, takva je tvrdnja, takva je činjenica da su studenti beogradskog Univerziteta

Milan Nikolić i Pavluško Imširović dovođeni u sudnicu sa liscama na rukama. Ta se tvrdnja može lako proveriti saslušanjem svedoka, sudije Milivoja Đukića.

Međutim, sa "mišljenjem" je sasvim drugačije.

Kada, na primer, neko izrazi mišljenje, kao što čini Dobrica Ćosić, da se "Milan Nikolić vrsta u najbolje predstavnike mlade intelektualne generacije" onda je istinitost ili neistinitost takvog mišljenja skoro uopšte nemoguće dokazivati (jer implicira diskusiju o mnogim činjenicama, kao i diskusiju o kriterijumima), jer je to jedan veoma složen sud.

Ili, kada se u redakcijskom tekstu iznese mišljenje, koje se posebno inkriminiše predlogom Javnog tužioca, da se

"demokratija i po tome razlikuje od autokratije što priznaje razlike u mnjenju i mišljenju i što njihovo javno izražavanje ne podvrgava represivnim merama"

onda je to jedan tako složen sud da je praktično nemoguće egzaktno dokazati, sa onom izvesnošću koju zahteva sudski postupak, da li je taj stav tačan ili ne. Jer pre svega ne postoji čak ni opšta saglasnost o pojmovima demokratije i autokratije.

Mišljenje se, dakle, odnosi na jedan društveni proces koji se ni u jednom trenutku ne zaustavlja i u kome učestvuje čitavo društvo, pa i čitavo čovečanstvo, proces koji se nikada neće ni zaustaviti. U tom smislu svako mišljenje je u većoj ili manjoj meri NEISTINITO. Kada ne bi imali prava na neistinito mišljenje, svi bismo morali čutati čitavog svog života.

To je prva i osnovna razlika između izraza "tvrđenje" i "vest" s jedne strane i izraza "mišljenje" s druge strane, složenost činjeničnog kompleksa na koji se odnose.

Postoji, međutim, i jedna druga za nas veoma bitna razlika: ona se tiče subjektivne strane i to kako pisca tako i čitaoca.

Pisac koji iznosi jednu "lažnu vest" ili "lažno tvrđenje", dakle, sud o jednom relativno prostom činjeničnom kompleksu, po pravilu je svestan lažnosti svoje tvrdnje odn. lažnosti vesti, a u svakom slučaju može mu se zakonom naložiti da postupa oprezno i proveri svoje tvrdnje pre nego što ih publikuje.

Pisac koji iznosi svoje mišljenje, makar i svoje pogrešno mišljenje, po pravilu je ubeđen u ispravnost svoga mišljenja i ne vredni mu zabranjivati da misli pogrešno, jer svako misli kako može zabraniti mu da iznosi svoju misao, i pogrešno, značilo bi zato zabraniti mu da postupa onako kako jedino može da postupa čovek, značilo bi, dakle, zabraniti mu da bude čovek.

Rekli smo i čitalac subjektivno drugačije prima "vest" ili "tvrđenje", a drugačije prima "mišljenje". "Vest" ili "tvrđenje", naime, nisu nikada izražene polemički. "Vest" ili "tvrđenje" služe se indikativnim, konačnim načinom kazivanja. One ne izražavaju diskusiju, sumnju ili opreznost, ne podležu diskusiji, već dokazivanju.

Mišljenje čitalac prima drugačije, svestan da je ono subjektivan stav pisca, koji se nudi čitaocu na kritičku ocenu. Čitalac mišljenje suprotstavlja sopstvenom mišljenju, ubeđenju, stavovima, predrasudama, razlozima, procenjuje ga, prihvata ili odbacuje.

Zato iznošenje mišljenja ne može ni objektivno predstavljati nikada društvenu opasnost, sem u društvu debila i maloumnika koji bi sve uzimali zdravo za gotovo.

Pa zato se i zakonodavac drugačije odnosi prema iznošenju “lažnih vesti”, a drugačije prema iznošenju “pogrešnog mišljenja”.

Zato zakonodavac utvrđuje da se mišljenje, što naravno znači svako, i pogrešno, mišljenje može uvek slobodno iznositi.

Vrednosni sudovi nepodesni su za sudsku verifikaciju. Taj stav je poznat u pravnoj teoriji iz učenja o kleveti i ne predstavlja ovde ništa novo.

Očigledno je da je centralno činjenično pitanje koje treba da rasvetlimo: radi li se u inkriminisanim tekstovima o tvrdnjama i vestima ili o mišljenju.

Pri tome, posebno bih želeo da skrenem pažnju suda na jednu dosta rasprostranjenu predrasudu. U praksi, a naročito u tekućoj publicistici primetio sam da se veoma često izraz mišljenje meša i izjednačava neopravdano sa “apstraktnim mišljenjem” ili “teorijskim mišljenjem”.

Takvo sužavanje pojma mišljenja je nedopustivo. Ustav ne upotrebljava izraz mišljenje, kada ga proglašava neprikosnovenim, kao teorijsko mišljenje, već naprotiv jasno kaže da građani imaju neprikosnoveno pravo da izražavaju svoje mišljenje o radu svih društvenih organa, o konkretnim odlukama tih organa, o svim konkretnim činjenicama i pojavama našeg društvenog života.

Nije Ustav garantovao građanima ove zemlje da neprikosnoveno razmišljaju o kvadraturi kruga ili besmrtnosti duše, već da iznose svoje mišljenje o tome što se zbiva oko njih: bilo ono pozitivno ili negativno, tačno ili pogrešno.

Kada sve to imamo u vidu onda moramo uvideti da se u konkretnom slučaju u inkriminisanim tekstovima radi isključivo o mišljenju, i to o mišljenju o najsloženijim društvenim pojavama, o pojavama koje će uvek izmicati konačnom saznanju!

Verujem da će predstavnik izdavača o tome nešto više reći, ja bih želeo samo da vas upoznam sa jednom jednostavnom analizom sadržaja teksta Dobrice Ćosića, koju sam imao vremena da izvršim, umesto sistematskog i suštinskog pretresanja osnovnih misli toga teksta.

Odlučio sam se taj način zato što mislim da je rečit sam po sebi, ilustrativan i egzaktan.

Naime, radi se o ovome: utvrdio sam pažljivim čitanjem ovog teksta da utisak koji ovaj tekst ne mene ostavlja potvrđuje tezu da se u tekstu ne radi uopšte o “vestima” ili “tvrđenjima”, već o izražavanju subjektivnih stavova i mišljenja autora, kao i izražavanju autorovih subjektivnih osećanja.

Taj svoj utisak mislim da ne bih mogao da prenesem na sud u kratkom vremenu koje mi stoji na raspolaganju, a najmanje da bih mogao da “dokažem”.

Zato sam se poslužio ovom metodologijom: izbrojao sam pre svega upitne rečenice u ovom tekstu. Njih ima ni manje ni više nego 62! Šestdeset i dve upitne rečenice odgovaraju i samom naslovu teksta: Proces, presude i naivna pitanja! Pretežni deo ovog teksta sastoji se, dakle, iz pitanja koja autor upućuje sebi, čitaocu i svima nama.

Kako “vest” ili “tvrdnja” pretpostavljaju nužno upotrebu afirmativnih iskaza jasno je da tu ima veoma malo vesti ili tvrdnji. Međutim, Javni tužilac inkriminiše upravo većinu ovih pitanja! Kako se može zabraniti lažno ili izopačeno pitanje? Pitanjem se ne tvrdi ništa?

Dalje sam primetio da se u tekstu pojavljuje ravno 14 rečenica koje su sintaktički kondicionalni, a logički predstavljaju implikativne sudove.

"Ako postoje dokazi..."

"Ako su bili organizaciono povezani..."

"Ako su zaista i dokazano..."

(strana 139)

"Ako se sudi težnji ka više slobode..."

"Ako se sudi ljudskom mišljenju..."

(strana 140)

"Ako zevsovi socijalizma..."

"Ako svi postanemo 'realni'..."

"Ako bi se nekom nesrećom u našem društvu..."

(strana 137)

Za ovakve, implikativne sudove, upravo je karakteristično da oni nešto tvrde samo pod pretpostavkom (Ako... onda), ovim sudovima se samo tvrdi da ako stoji razlog stoji i posledica. Međutim, ne tvrdi se da postoji stav – razlog.

Javni tužilac, međutim, inkriminiše i ovakve stavove:

Recimo na str. 7:

"Ako se sudi ljudskom mišljenju treba se zapitati ko će ostati da bude ključar naših tamnica?"

Desetak rečenica predstavljaju hipotetične stavove, koji svi počinju rečom "Možda...":

"Možda nisu najdalekosežniji ishodi..."

"Možda još uvek ima smisla..."

(str. 141)

"Možda je zaista reč o špijunima..."

"Možda je reč o nekim zaverenicima..."

(str. 131) itd.

Međutim, čak i kada se služi indikativom, autor daje izričito do znanja da izražava subjektivno mišljenje, subjektivno osećanje... upravo je neverovatno koliko se malo u ovom tekstu išta tvrdi.

To nije čudno, jer autor na samom početku svoga teksta polazi od toga da se treba odrediti prema nečem što je "veoma, veoma složeno", dakle, o nečem o čemu se može misliti, pitati se, sumnjati, pretpostavljati, ali nipošto tvrditi.

Pa zato i kada se služi indikativom, onda on "tvrdi" samo postojanje određenih sopstvenih subjektivnih stanja u čiju istinitost ili neistinitost mi ne možemo nikada biti uvereni.

"Tada su mi se obnovila i zamučila me ona naivna i za nas savremenike i komuniste sudbonosna pitanja";

"Tim mučnim, tim naivnim pitanjima revolucionarnog nespokojstva...";

"Po mom mišljenju..."

to zu izrazi kojima se autor služi, ili

"čvrsto sam uveren..."

"Na mene je ostavio utisak..."

“Poverovao sam...”

“Verujem...”

“ja strepim, strepim iz dna duše...”

“slutim...”

“primorani smo da se zapitamo i zamislimo...”

“ja sam se duboko zastideo...” itd.

Ko se usuđuje da tvrdi da može ustanoviti istinitost ovakvih stavova. Otkuda saznanje Javnom tužiocu da autor nije stvarno “slutio”, “verovao”, “strepeo”, “stideo se”, “pitao se”, “zamislilo se”, “bio uveren” i kakvim dokaznim sredstvom se to može utvrditi? Kako se sud može uveriti u “istinitost” ovakvih stavova.

Prema kriterijumima koje smo gore postavili očigledno je da je inkriminirani tekst posvećen najsloženijim činjeničkim kompleksima, da izražava subjektivno mišljenje i ocenu autora, da je ispunjen nedoumicama, pitanjima, implikativnim i hipotetičkim stavovima, da izražava subjektivna reagovanja autora... da je po svim svojim obeležjima tipičan za “mišljenje”, tj. za kritičko-polemički način izlaganja koje ne može predstavljati “vest” ili “tvrđenje” u smislu bivšeg Zakona o štampi.

Konačno, motivi koji su rukovodili zakonodavca da zajemči slobodno i neprikosnoveno pravo kritikovanja rada državnih organa jasni su: ne može se dozvoliti državnim organima (sudu) da zabranjuje kritiku državnih organa (suda), jer na taj način rad državnih organa praktično izmiče kontroli javnosti! Zakonodavac je ovde pošao od činjenice nedeljivosti, praktične nedeljivosti države kao nosioca vlasti, izražavajući uvek osnovanu bojazan od birokratizovanja društva, do koga bi moralo doći ako bi nosioci vlasti, osobito kada zaslužuju kritiku, jedni druge međusobno štitili.

Ako ovo važi kada je u pitanju kritika rada bilo kog državnog organa, šta da kažemo u konkretnom slučaju kada je predmet kritike rad suda i javnog tužilaštva? I to čak rad beogradskog Okružnog suda i beogradskog Okružnog javnog tužilaštva? Kako Javni tužilac može da odlučuje da li je umesna kritika uperena upravo tom Javnom tužiocu? Kako sud može biti sudija u vlastitoj stvari? Jasno je da Javni tužilac po logici same stvari mora smatrati da su zakonite presude koje je sam predlagao! Jasno je da sud mora smatrati da se ništa ne može prigovoriti presudama koje je sam izricao! Inače do tih presuda ne bi ni dolazilo.

Odluka suda o ovoj zabrani značila bi zato jednostrano ućutkivanje kritike upućene tome sudu.

Videli smo, da ni Ustav ni zakon, normalno, tako nešto ne dozvoljavaju.

Čak ni kada su u pitanju pravosnažne presude, a pogotovu kada su u pitanju postupci koji su još uvek u toku, kao što je slučaj sa presudom Mihailu Đuriću, Milanu Nikoliću, hrvatskim studentima, novosadskim studentima. Ustvari od svih sudskih odluka koje se pominju u tekstu pravosnažna je presuda jedino ona izrečena prema Vladimiru Mijanoviću!

Međutim, pravosnažnost jedne presude ne može je izuzeti od kritike. Protiv takve presude je dozvoljen čak i vanredni pravni lek, dozvoljena je i obnova postupka, a kamoli da nije dozvoljena kritika, i to ne samo naučna kritika sudske prakse, već i društvena kritika sa gledišta društveno-političkih posledica takve prakse.

Istorija ne zna za pravosnažne presude. Bilo bi to suviše jednostavno kada bi se istorija pisala presudama.

A kako god vi ocenili tekst Dobrice Ćosića, čije će tekstove generacije čitati u svojim čitankama, taj tekst je istorija.

U slučaju Vladimira Mijanovića u povodu čijeg suđenja je štrajkovalo 11.000 beogradskih studenata, a 1.000 njih potpisalo protestnu peticiju, ovo je dobilo već svoju potvrdu.

Pravosnažna presuda Okružnog suda u Beogradu nije sprečila ni 5.000 studenata beogradskog Univerziteta da istog tog neprijatelja države i naroda kandiduje za višu funkciju od one koju je zauzimao pre presude Okružnog suda i pre presude Vrhovnog suda Srbije.

Za sve pravosnažne presude postoji uvek još jedan apelat – to je najviši apelat, apelat javnosti i apelat istorije u koju se mi svi zapisujemo punim imenom i prezimenom.

To je savršeno razumljivo: ako smo mi dali sudijama vlast da sude, a mi smo im tu vlast dali, nije ona od boga data, onda imamo pravo i mi tim sudijama da sudimo slobodnom rečju društvene kritike.

Zato predlažem, drugovi sudije, da predlog Javnog tužioca odbijete, a rešenje o privremenoj zabrani ukinete.

Rešenje Okružnog suda u Beogradu*

Kr-br. 83/72

Okružni sud u Beogradu kao krivični sud, u veću sastavljenom od sudija Ljubomira Radovića, kao predsednika veća, sudija porotnika Stijović Milonje i Marčetić Draška, kao članova veća, sa zapisničarem Milanom Džunić, u postupku po predlogu Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut-br. 65/72 od 01. septembra 1972. g. po održanom glavnom javnom pretresu na dan 07. septembra 1972. g. u prisustvu zastupnika OJT-a u Beogradu Božidara Đuraševića, zastupnika Srđana Popovića, advokata iz Beograda i pretstavnika Izdavača dr Ljubomira Tadića, na dan 08. septembra 1972. g. u prisustvu gore navedenih lica javno objavio sledeće:

REŠENJE

1. ZABRANJUJE SE rasturanje časopisa "Filosofija '72", godina XVI, br. 2 u izdanju Filozofskog društva Srbije, čiji su glavni urednici Zagorka Pešić-Golubović i Tadić Ljubomir, sa sedištem časopisa u Beogradu, Studentski trg br. 1, zbog povrede propisa čl. 52 st. 1 tačka 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.
2. Rešenje Okružnog javnog tužilaštva Ut-br. 65/72 o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72" zamenjuje se ovim rešenjem.
3. Svi primerci oduzetog časopisa "Filosofija 72" ODUZIMAJU SE i biće uništeni putem hemijske prerade.
4. Troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

O b r a z l o ž e n j e

Okružno javno tužilaštvo u Beogradu podnelo je predlog ovom sudu Ut-br. 65/72 od 01. septembra 1972. g. da se zabrani rasturanje časopisa "Filosofija 72" godine XVI, broj 2. koje izdaje Filozofsko društvo Srbije, zbog povrede propisa čl. 52 st. 1 tačka 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

U toku glavnog javnog pretresa zastupnik tužilaštva proširio je svoj zahtev i na članak objavljen na strani 145 Zastupnik tužilaštva u toku pretresa ostao je pri podnetom predlogu, razlozima, sadržanim u rešenju o privremenoj zabrani rasturanja

* "Filosofija" 3/72 str. 139-141.

časopisa, ističući da se u člancima objavljenim u časopisu: "Cogitationis nemo poenam patiatur", "Procesi, presude i naivna pitanja" i "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" iznose neistinite tvrdnje kojima se izaziva uznemirenje građana.

Zastupnik Filozofskog društva Srbije i glavni urednik časopisa "Filosofija 72" dr Ljubomir Tadić u toku pretresa i u završnim rečima protivili su se podnetom predlogu. Predložili su da sud odbije predlog zastupnika tužilaštva i da ukine rešenje o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72".

Namera časopisa je bila i članaka zbog kojih se traži zabrana da pozitivno utiče na razvoj i kretanje našeg društva i da upozori javnost na mogućnost izvesnih negativnih pojava, ali bez ikakvih zlih namera i tendencija. Prema Ustavu građanin ima pravo i to je njegova dužnost da kritikuje određene pojave, da daje svoja mišljenja i da svojim stavovima utiče na razvoj kako unutrašnje, tako i spoljne politike. Kritika pravosudnih organa ne može se shvatiti tako da ta kritika može da uznemiri bilo koga. Članak koji je prenešen iz strane štampe a koji je objavljen ranije u listu "Praksis" zbog čega je taj list zabranjen bio objavljen i u drugim našim listovima koji nisu bili zabranjeni. Radi se o slobodi naučne misli – sloboda stvaralaštva, koja ne može da bude predmet sudskih zabrana.

Zastupnik Filozofskog društva Srbije adv. Srđan Popović dao je svoje obrazloženje završne reči u pismenom otpravku ističući između ostalog da je prestao da važi čl. 52 Zakona o štampi, ali se po Republičkom zakonu i dalje primenjuje ukoliko nije u suprotnosti sa Ustavom. Očigledno je da se čl. 52 st. 1 tačka 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija protivustavno ograničavaju slobode građana, pa je samim tim u suprotnosti sa proklamovanim ustavnim načelima. Da je čl. 52 st. 2 odnosno st. 1 tačka 2 Zakona o štampi protivustavan naveo je i mišljenje istaknutih stručnjaka iz oblasti prava kao i mišljenje nekih poslanika u Skupštini Srbije.

Ceneći razloge sadržane u Rešenju o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72", razloge istaknute od strane zastupnika javnog tužilaštva u toku pretresa, kao i razloge sadržane u reči glavnog urednika časopisa "Filosofija 72" i zastupnika Filozofskog društva Srbije, advokata Srđana Popovića, koji su razlozi dati u toku glavnog javnog pretresa i u završnim rečima a po oceni izvedenih dokaza sud je našao:

Da su se stekli razlozi predviđeni čl. 52 st. 1 tačka 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, da se izrekne trajna zabrana rasturanja časopisa "Filosofija 72", a ovo sa razloga:

Na strani 145-oj objavljen je članak pod naslovom "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" koji je članak prenešen iz strane štampe. Radi se ustvari o članku koji je objavljen u listu "Praksis", a koji je list baš zbog ove sadržine pravosnažnom sudskom odlukom zabranjen.

Sud nije prihvatio razloge zastupnika izdavača da su i neki drugi jugoslovenski listovi objavili izvode iz toga članka, da nisu bili predmet zabrane i da samim tim ni sporni list ne može biti zabranjen zato što je iz strane štampe preneo delove članka objavljenog u "Praksisu" zbog kog članka je "Praksis" pravosnažno zabranjen. Sud se nije upuštao u utvrđivanje da li su ovi navodi tačni ili ne, tj. da li su zaista neki listovi objavili izvode iz tog zabranjenog članka ili ne jer je to bez značaja i uticaja na

donošenje odluke o ovom konkretnom slučaju. Sama činjenica da je ovaj sporni list objavio izvode iz tog članka zbog kojeg je "Praksis" pravosnažnom odlukom zabranjen je dovoljan razlog po mišljenju suda da sud prihvati predlog zastupnika tužilaštva i izrekne trajnu zabranu rasturanja ovog časopisa.

Sud je našao da članak koji je objavljen na strani 129 pod naslovom "Procesi, presude i naivna pitanja" sadrži u pojedinim svojim delovima takve tvrdnje koje objektivno mogu da izazovu uznemirenje građana. U članku se između ostalog navodi: "Kada sam pročitao presudu beogradskog Okružnog suda koja osuđuje Vladu Mijanovića na godinu dana strogog zatvora, kada sam pročitao obrazloženje te presude i ja sam se duboko zastideo "Zbog te pravde" izrečene "U ime naroda" koji je takve "Pravde" činilo se ukinuo za svagda". Ovde se ne radi o kritici rada pravosuđa, niti se još manje može raditi o argumentovanim tvrdnjama koje tvrdnje počivaju na nekim materijalnim dokazima da je sud u slučaju Mijanovića doneo pogrešnu odluku, koja bi kritika i bila prihvatljiva. Radi se o ličnim osećanjima koja nisu bazirana na dokazima, bar dokazi u članku nisu ponuđeni i svakako jedna ovakva tvrdnja izrečena od pisatelja kao što je Dobrica Ćosić svakako može da izazove nepoverenje, dilemu i uznemirenje građana.

U članku objavljenog pod naslovom: "Cogitationis nemo poenam patiatur", iznose se takve tvrdnje koje po nalaženju suda mogu izazvati uznemirenje građana. Na strani 77 se navodi: "U poslednjih nekoliko godina, razvile su se u ovoj zemlji mnoge društvene napetosti i oštri sukobi koji su, kao što je poznato, dostigli svoj vrhunac, ali i šansu pozitivne evolucije, u junu 1968. godine. Međutim, usled spleta mnogih nepovoljnih okolnosti – kao što uvek biva kada su snage socijalizma i napretka u krizi – događaji su u toku prošle i u prvoj polovini ove godine krenuli u negativnom pravcu."

Ovakvo nejasni zaključci, tvrdnje i nedorečene misli svakako mogu ostaviti u dilemi čitaoca što objektivno može da izazove uznemirenje građana.

Sud je ceneći izlaganje zastupnika Filozofskog društva Srbije u pogledu protustavnosti čl. 52 st. 1 tačka 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija našao da ovaj zakonski propis nije u suprotnosti sa Ustavom. Po nalaženju suda u konkretnom slučaju ne radi se o slobodi misli i slobodi stvaralaštva, već naprotiv o zloupotrebi te slobode. Prenošene sadržine članka zbog kojih je časopis "Praksis" zabranjen i to iz strane štampe, a pri saznanju da je baš časopis "Praksis" pravosnažnom odlukom zbog toga članka zabranjen, je po nalaženju suda, neodgovorno i neprihvatljivo, jer je redakcija spornog časopisa morala voditi računa da pri takvom stanju stvari će doći do reakcije tužilaštva. Međutim, ona je taj rizik svesno prihvatila.

Na osnovu svega gore izloženog, a u smislu navedenih zakonskih propisa, sud je i doneo odluku kao u izreci ovog rešenja

Zapisničar
Milana Džunić

Predsednik veća-sudija
Ljubomir Radović

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

Kr.83/72

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

ŽALBA

Filosofskog društva Srbije, izdavača "Filosofije"
protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu
od 8. septembra 1972. godine, Kr-83/72
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje u CELOSTI

- zbog bitnih povreda odredaba postupka – čl. 333 st. 1 tač. u vezi čl. 334 st. 1 tač. 7 i 10 ZKP
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja – čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP, - i
- zbog pogrešne primene materijalnog prava – čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP i stavlja sledeći:

žalbeni predlog

- USVAJA SE ŽALBA izdavača i prvostepeno rešenje UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku
ili
- PREINAČAVA tako što se odbija predlog OJT UT-br. 65/72 od 1. septembra 1972. godine sa zabranu rasturanja časopisa "Filosofija" br. 2 za 1972. godinu.

O b r a z l o ž e n j e :

A. Bitne povrede odredaba postupka – čl.. 334 st. 1 tač. 5, 7 i 10 ZKP

1)

Prvostepeni sud je održao glavni pretres iako nisu bile ispunjene zakonske pretpostavke za njegovo održavanje.

Naime, izdavaču, kao stranci u postupku, nije uopšte dostavljen predlog OJT, nije mu dostavljen akt kojim se protiv njega inicira postupak, što je nužna pretpostavka za održavanje glavnog pretresa u smislu čl. 245 st. 1 ZKP u v. čl. 66 Zakona o štampi.

Štaviše, rešenje je doneto pre nego što je postupak i otpočeo, jer postupak otpočinje dostavljanjem stranci pismena kojim se postupak inicira.

Osnovno je načelo ZKP (čl. 4) da se stranka radi pravilnog usmeravanja odbrane i korišćenja svih zakonskih sredstava odbrane mora blagovremeno upoznati (a blagovremeno svakako nije tek na glavnom pretresu) sa pravnom ocenom i stvarnim osnovama optužbe, odn. ovde po analogiji, predloga za zabranu.

Izdavač je, međutim, upoznat sa sadržinom predloga tek na glavnom pretresu.

Ne može se smatrati ni da je izdavač upoznat sa pravnim i stvarnim razlozima zabrane iz rešenja o privremenoj zabrani, jer se ovo u smislu čl. 54 st. 1 tač. 2 dostavlja prvenstveno odgovornom uredniku, a u konkretnom slučaju i jeste dostavljeno odgovornom uredniku, dr Zagorki Pešić – Golubović, koja nije stranka u postupku.

Dakle, ako bi se i uzelo da se propust suda da dostavi predlog stranci eventualno može konvalidirati činjenicom da je stranci dostavljeno bar rešenje o privremenoj zabrani, izdavač ističe da stranci nije dostavljeno čak ni to rešenje, već je stranka samo pozvana na glavni pretres da tamo već vidi o čemu se radi i izloži svoju odbranu.

Svakako da je time grubo povređeno pravo odbrane.

2)

Prvostepeni sud nije svojim rešenjem u potpunosti rešio predmet predloga - čl. 334 st. 1 tač. 7 ZKP.

Predlogom OJT Ut. br. 65/72 od 01.09.1972. godine traži se zabrana rasturanja inkriminisanog časopisa ZBOG NAPISA "Cogitationis nemo poenam patiatur", "Procesi, presude i naivna pitanja" i "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji".

Iz dispozitiva prvostepenog rešenja ne vidi se, da li je sud zabranio rasturanje časopisa zbog ovih napisa ili nekih drugih i da li zbog svih ovih napisa (sva tri) ili samo nekog od njih i kog!

Prema tome, iz dispozitiva rešenja prvostepenog suda ne vidi se kako je sud rešio predmet predloga.

Ne može se uzeti da se o tome može zaključivati iz obrazloženja, jer je svako zaključivanje nepouzdan.

Tim pre što propis člana 61 stav 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija IMPERATIVNO propisuje

"Ako sud izrekne zabranu rasturanja štampane stvari u rešenju se MORAJU naznačiti delovi zbog kojih je zabrana izrečena".

Pod rešenjem se u gornjem propisu, naravno, podrazumeva rešenje u užem smislu odn. dispozitiv, pogotovu što se ceo član 61 Zakona odnosi na dispozitiv i njegovu SADRŽINU.

S druge strane, obrazloženje rešenja sadrži samo ono što je određeno čl. 327

st. 1 tačka 6 ZKP i što uvek i jedino i može sadržati – naime, razloge zbog kojih sud smatra da U IZRECI NAVEDENIM NAPISIMA izdavač vređa odredbe Zakona o štampi.

Dakle, prvostepeni sud nije u potpunosti odlučio o dispozitivu predloga OJT i povredio je imperativnu normu čl. 61 st. 1 Zakona o štampi.

Time je sud bitno povredio odredbe postupka - čl. 334 st. 1 tač. 7 ZKP, te rešenje mora biti ukinuto.

3)

Prvostepeno rešenje u obrazloženju ne navodi nikakve razloge o odlučujućoj činjenici – zašto su tvrdnje "misli" i "osećanja" izneti u inkriminiranim tekstovima neistiniti.

Za inkriminisane stavove kaže se jedino da su "nedorečeni", "nejasni" i da "nisu bazirani na dokazima" odn. da se "sud nije upuštao u utvrđivanje da li su ovi navodi tačni ili ne".

Da bi primenio čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi sud je morao pouzdanu utvrditi neistinitost inkriminiranih stavova, što sud po sopstvenom priznanju nije učinio.

Posebno je zanimljiv stav suda da je dužnost stranke da dokaže istinitost iznetog stava ("nisu bazirani na dokazima"), što je jednako proklamovanju načela prezumpcije krivice: sve je laž dok se suprotno ne dokaže.

Ovakvo pravno rezonovanje suprotno je odredbi čl. 3 ZKP koji ustanovljava načelo prezumpcije nevinosti, na kome uostalom krivično pravosuđe počiva više od 2.000 godina.

Ono što je "nedorečeno" ili "nejasno", naravno, da ne može biti ni istinito ni neistinito, niti može biti zabranjeno iznošenje "nedorečenih" i "nejasnih" stavova. "Jasnoća" jednog stava uvek je ograničena intelektualnim svojstvima i autora i čitaoća, pa bi ocenjivanje "jasnoće" uvek bilo proizvoljno i subjektivno.

Konačno, obrazloženje rešenja ne sadrži nikakve razloge ni o drugoj odlučnoj činjenici: o oceni ustavnosti člana 52 stav 1 tačka 2 Zakona o štampi.

Pitanje koje je sud imao da reši sastojalo se, naime, u tome da sud odluči da li je zloupotreba slobode štampe inkriminisana tačkom 2, stava 1, člana 52 uopšte zloupotreba slobode, s obzirom na definisanje ove zloupotrebe u članu 40 stav 3 Ustava SFRJ.

Na ovo pitanje prvostepeni sud odgovara na sledeći način:

"... ovaj zakonski propis nije u suprotnosti s Ustavom."

Naravno, ovo je samo ocena. Međutim, ta ocena mora biti obrazložena. Odsustvo obrazloženja čini rešenje nezakonitim. Zašto sud smatra da ovaj zakonski propis nije u suprotnosti s Ustavom?

Ovim propustima prvostepeni sud je bitno povredio odredbu člana 327 tač. 7 ZKP, što predstavlja razlog za ukidanje rešenja iz čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

1)

Iz obrazloženja prvostepenog rešenja može se zaključiti da je sud izrekao zabranu rasturanja, između ostalog, zbog teksta Dobrice Ćosića "Procesi, presude i naivna pitanja", i to posebno zbog u obrazloženju citirane rečenice koja glasi:

"Kada sam pročitao presudu beogradskog Okružnog suda koji osuđuje Vladu Mijanovića na godinu dana strogog zatvora, kada sam pročitao obrazloženje te presude i ja sam se duboko zastideo zbog te "pravde" izrečene "u ime naroda", koji je takve "pravde", činilo se, ukinuo jednom za svagda".

Prvostepeni sud inkriminiše ovaj stav budući da se radi

"o ličnim osećanjima koja nisu bazirana na dokazima".

Osećanju su, po definiciji, kao subjektivna stanja, subjektivne reakcije (reakcije subjekta) na određena saznanja o stvarnosti, nešto što ne može biti "neistinito". Tvrdnje Dobrice Ćosića da se "duboko zastideo" mogla bi biti neistinita jedino da ne odgovara stvarnim osećanjima Dobrice Ćosića. Mi o tome nemamo nikakvih saznanja i moramo Dobrici Ćosiću poverovati na reč.

Ono što se verovatno želežo reći u prvostepenom rešenju, to je da implicitna tvrdnja Dobrice Ćosića da je presuda Vladi Mijanoviću nepravedna ("zastideo sam se te 'pravde'") i da nije izrečena u ime naroda (izrečene 'u ime naroda'), nije istinita.

Ali to nije rečeno, već se Dobrici Ćosiću zabranjuje da se stidi nepravednih presuda koje nisu izrečene u ime naroda! Bar mu se to zabranjuje dok svoja osećanja ne dokaže.

Izdavač, pak, smatra da je Dobrica Ćosić svoja osećanja dokazao time što ih je javno iskazao. Ne možemo sumnjati da bi nas Dobrica Ćosić u tom pogledu obmanjivao, jer ne vidimo kakav bi interes mogao imati za to. Naprotiv.

Izdavač je na ovaj način, propustom suda da jasno doreče svoju misao, prinuđen da diskutuje sa pretpostavljenim razlozima rešenja.

Rekli smo već da je prvostepeni sud, verovatno, smatrao da implicitirane tvrdnje da je presuda Vladi Mijanoviću nepravedna i da nije doneta u ime naroda, nisu dokazane.

Međutim, stvar je u tome da one ne moraju ni biti dokazane. Da su dokazane – to bi bile činjenice, ovako ostaju samo subjektivna mišljenja Dobrice Ćosića. Zato stav suda, preveden na jezik normi glasi: javno se mogu iznositi samo dokazane činjenice, a ne i subjektivna mišljenja.

Ovakvo stanovište je, međutim, nezakonito.

"Osnovano se, međutim, žalbom pobijaju dati razlozi u prvostepenom rešenju za zabranu rasturanja ostalih inkriminiranih napisa kao i karikatura na strani 2 i 8 lista. Ovi napisi po svojoj sadržini u bitnom se svode ili na izlaganje ličnog stava i mišljenja povodom određenih pojava i zbivanja ili pak na kritiku koja – bez obzira na oštrinu i način pisanja – ne predstavlja zloupotrebu slobode štampe i javne reči, a time ni razlog za posledice iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi"

smatra Vrhovni sud Srbije prema rešenju KŽ-1049/71 od 15.09.1971. godine, koji će u ovom predmetu postupati kao drugostepeni.

Prema tome, grubo se ogrešio o zakon prvostepeni sud kada je zabranio Dobrici Ćosiću da iznosi svoja "nedokazana lična osećanja". I ne samo o zakon, već i o praksu njemu nadređenog suda.

Sve ovo tim pre, što je autor imao određenog osnova da zauzme stav kakav je zauzeo.

Za dokaz ove tvrdnje izdavač navodi niz ocena, stavova i mišljenja (čija zabrana nije tražena, iako su ovi uznemirujući, te moramo zajedno sa Okružnim javnim tužilaštvom smatrati da su istiniti), koji se upravo tiču pojava o kojima se govori u članku Dobrice Ćosića.

Tako, profesor dr Andrija Gams smatra da kod nas postoji

"stanje obezvređenosti i devalvacije prava i pravnog poretka",

a kao veoma važan uzrok ovakvog stanja navodi

"nepravilan, pogrešan odnos između politike i prava... Kod nas... legislativa i sudstvo su strogo potčinjeni izvršnoj vlasti."

Sudija Vrhovnog suda Jugoslavije dr Mirko Perović iz neposredne prakse našeg pravosuđa zaključuje:

"Nije baš prijatan prizvuk istine da su, u velikom broju slučajeva, današnji sudovi i sudije pod direktnim uticajem lokalnih, opštinskih 'veličina' i što je posebno simptomatično, u potpunoj su zavisnosti od njih. A kako i ne bi bili. Sudije primaju platu iz opštinskog budžeta, od volje opštinskih otaca, često, zavisi hoće li ili neće određeni sudija dobiti stan, čak hoće li uopšte i biti sudija".

Iz pitanja koje su pokrenuli poslanici u Skupštini Srbije vidi se da poslanici smatraju da se donose presude "pod određenom političkom klimom" i iz "političkih potreba" i da od "sudija treba tražiti (ubuduće? – S.P.) da suduju samo kako u zakonu piše i nikako drugačije".

Predsednik Ustavnog suda Srbije smatra da sudije, manje ili više, su nagrižene "povodljivošću za trenutnim čefovima pojedinaca iz uprave i politike" i da "sudijama nedostaje znatna doza hrabrosti da se energično i odlučno, suprotstave opštim pojavama društveno-moralnog i sopstvenog kvarenja".

Sudija Okružnog suda u Beogradu, Cvetković, na jednom sastanku je predlagao da ubuduće, predsednik suda bude neki uticajni član CK!

Iz gornjih stavova, dakle, proizilazi:

"da se u nas na političkim procesima, od strane strogo potčinjenih zavisnih sudija (u velikom broju slučajeva, manje ili više), sudi ljudima po trenutnim čefovima političara na osnovu "političkih potreba", a ne po zakonu (tako tek 'treba' da bude), jer sudije koje tako ne postupaju mogu prestati da budu sudije, što je dovelo do opšte pojave društveno-moralnog kvarenja, stanja obezvređenosti i devalvacije prava i pravnog poretka".

Sa ovom alarmantnom, uznemirujućom ocenom autoritativnih činilaca postojeće prakse, saglasilo se prećutno i Okružno javno tužilaštvo u Beogradu nakon čitanja NIN-a od 17.09.1972. godine, kada nije tražilo zabranu ovog časopisa.

Može se, naravno, reći da se ove ocene odnose na jednu uopšte posmatranu pojavu, dok se članak Dobrice Ćosića, posebno rečenica gore citirana, odnosi na jedan pojedinačni slučaj. Međutim, ono što se događa u "velikom broju slučajeva", osnovano je pretpostaviti da se dogodilo i u jednom određenom, dok se suprotno ne dokaže.

Pored toga i o samom slučaju Vlade Mijanovića izrečeno je, uz prećutnu saglasnost Okružnog javnog tužilaštva, mnogo toga što može poslužiti kao osnova, "dokaz", stava Dobrice Ćosića.

O tom procesu i toj presudi u javnosti je, sumarno, rečeno sledeće:

"Presuda Vladimiru Mijanoviću je suđenje idejama na osnovu optužnice koja pokušava da dovede političke stavove u vezu sa krivičnim zakonom, to je suđenje za društveno-političko angažovanje u okviru postojećih legalnih društvenih organizacija koje podržava skupština te organizacije, to je pobeđa tame rukovođene političkim oportunitetom, a manje zakonom, to je presuda protiv zakona, suprotna progresivnoj ulozi suda, ogledalo nezakonitosti, nestručnosti, logičkih i stilskih maglina i nezgrapnosti, puna konfuzije, pogrešnih ocena, kontradikcija, presuda koja ugrožava elementarna ljudska prava, izaziva zabrinutost, jer podseća na neka prošla vremena, u grubom je neskladu sa zakonom... itd."

Ove ocene iznesene su na javnim skupovima i u rasturanim časopisima i novinama u SFRJ, i to:

"Članovi Predsjedništva Skupštine saveza studenata Zagreba su u diskusiji... jednodušno osudili ovakav način rješavanja političkih konflikata putem sudskih procesa koji... jedino mogu štetiti... osiguranju elementarnih ljudskih sloboda"

("Studentski list", Zagreb)

"Zahtjev je, dakle, već iskazan: prekinuti postupak (protiv MIJANOVIĆA i ĐAPIĆA), osloboditi ih iz zatvora..."

("Studentski list", Zagreb)

"Izvesno je da proces Mijanoviću u našoj i u svetskoj javnosti ima isključivi prizvuk političkog procesa, pri čemu je pitanje u tome da li se određene ideje, njihovo prikazivanje i tumačenje, smatraju u javnosti političkim kriminalom".

(Izvršni odbor zajednice studenata, Ljubljana, prema "Tribuni" od 10.12.1970. godine)

"Presuda veća Dušana Lukića izrečena V. Mijanoviću... vrví od konfuzije, pogrešnih ocena postupaka osuđenog, kontradikcija... ona je u grubom neskladu sa zakonom, podseća na Kafkin 'Proces'..."

sudsko veće D. Lukića je postalo ogledalo pojava nezakonitosti, nestručnosti, logičkih i stilskih maglina i nezgrapnosti... ovo (govoreći o jednoj tački optužbe – S.P.) liči na one staljinističke propise i praksu..."

("Student" br. 17/70 od 17.11.1970. godine, iz pera jednog asistenta Pravnog fakulteta u Beogradu)

"Optužnica pokušava dovesti političke stavove optuženih u vezu s para-

grafima krivičnog zakona".

("Studentski list", Zagreb)

"Ukoliko se društveno-političko angažovanje u okviru Saveza studenata može krivično goniti, onda se ovaj Fakultetski odbor i Skupština Saveza studenata Filozofskog fakulteta smatraju podjednako odgovornim za rad koji se u slučaju predsednika FOSS-a Vlade Mijanovića po navodima optužnice smatra inkriminisanim".

(Izjava FOSS-a od 13.10.1970. godine, prema "Student"-u od 03.11.1970. godine).

Presuda Vladi Mijanoviću predstavlja pobedu tame, mračno lice suda, u njenom donošenju sud se manje rukovodio objektivnim i demokratskim vrednostima, nadahnutom primenom prava, a više plimom i osekom političkog događaja, sukoba interesa, kada pojedinac ostaje pred sudom ugrožen i nemoćan. Ova presuda je po svom unutrašnjem smislu vrlo daleko od progresivne uloge suda, pa je njoj čak i suprotna, podseća na jednu minulu epohu..."

("Student" od 03.11.1970. godine, iz pera drugog asistenta Pravnog fakulteta u Beogradu).

Vanredna skupština Udruženja književnika Srbije (kome pripada i Dobrica Ćosić) izrazila je "zabrinutost" zbog ovog suđenja koje po oceni srpskih književnika "podseća na neka prošla vremena", i o tome donelo poseban akt.

Kada javna tužilaštva u svim ovim slučajevima nisu izrekla zabrane, Dobrica Ćosić je imao osnova da posumnja u pravednost presude Vladimiru Mijanoviću. Tm pre, što su ovo jedini komentari ovog suđenja – ostala štampa suđenje nije komentarisala ili ocenjivala.

Prema tome, kada je autor izneo samo svoje subjektivno mišljenje, čak svoje subjektivno osećanje, kada je iznošenje mišljenja po zakonu i stanovištu višeg suda uvek dozvoljeno, čak bez obzira na oštrinu i način izražavanja i kada je autor imao mnogo osnova da ovakvo mišljenje stekne, onda je odluka prvostepenog suda grubo protivna zakonu i ne može opstati u pravnom prometu.

2)

Igleda, jer se to iz dispozitiva rešenja ne vidi, da je zabranu rasturanja časopisa izazvao i napis "Cogitationis nemo poenam patiatur" i to verovatno rečenice citirane u obrazloženju rešenja:

"U poslednje vreme, razvile su se u ovoj zemlji mnoge društvene nepetosti i oštri sukobi koji su, kao što je poznato, dostigli svoj vrhunac, ali i šansu pozitivne evolucije, u junu 1968. godine. Međutim, usled spleta mnogih nepovoljnih okolnosti – kao što uvek biva kada su snage socijalizma i napretka u krizi – događaji su u toku prošle i u prvoj polovini ove godine krenuli u negativnom pravcu".

Ustvari, jasno je da u prvoj rečenici u kojoj se govori o "šansi pozitivne evolucije" nema ničeg uznemirujućeg.

U pitanju je verovatno druga rečenica u kojoj se kaže da su "usled spleta nepo-

voljnih okolnosti događaji u toku prošle i u prvoj polovini ove godine krenuli u negativnom pravcu”.

Koje su to nepovoljne okolnosti? Koji je to negativan pravac?

Svakome ko prati zbivanja kod nas mora biti jasno o čemu se radi: nepovoljne okolnosti su pojava nacionalizma, negativni pravac je onaj koji nas udaljava od procesa demokratizacije (čitamo svakodnevno da pobornici “čvrste ruke”, kao i uvek u kriznim situacijama, zagovaraju vraćanje unazad).

Besmisleno bi bilo tvrditi da pojava nacionalizma u tom smislu nije nanela ozbiljne političke štete, jer bez obzira na pitanje da li se nacionalizam može suzbijati prinudom, pribegavanje prinudi je nepoželjno i suprotno je demokratskom pravcu razvitka i kada je nužno. U svakom slučaju pitanje opstojnosti dijalektike po kojoj prinuda ukida potrebu za prinudom, problematično je i otvoreno i niukom slučaju se ne može rešiti jednom sudskom presudom ili rešenjem.

Sud je, međutim, odbio da ovako shvati izložene stavove. Sud nalazi da su ti stavovi “nedorečeni” i “nejasni”.

Ali onda, opet, nije sud mogao zabraniti iznošenje takvih stavova, jer oni ne mogu biti okvalifikovani kao neistiniti.

Jer, ono što mi je nejasno, što mi tek treba doreći, tj. ono što mi nije jasno, što mi treba objasniti, dakle, jednom rečju ono što ne razumem, ne može za mene biti ni istinito ni lažno.

Ocena istinitosti jednog iskaza pretpostavlja nužno bar shvatanje smisla toga iskaza (subjektivno) odn. bar njegovu jasnost i dorečenost (objektivno).

Ovako sam prvostepeni sud stvara neprijatan utisak da sud – za svaki slučaj – zabranjuje ono što nije razumeo (jer, neko može razumeti, i ko zna šta će razumeti !?).

Štaviše, prvostepeni sud čak i ne tvrdi u svom rešenju, niti može naravno, da su ovi stavovi netačni ili neistiniti, a ova činjenica je odlučna za primenu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi.

Konačno, sve ono što je gore rečeno o izražavanju mišljenja, kao i citirana odluka KŽ-1049/71 Vrhovnog suda Srbije, odnosi se i na ovaj članak.

A da se ne radi o činjeničkim tvrđenjima, već o mišljenju svedoči i sama ocena prvostepenog suda na strani 5., poslednji stav rešenja, gde se govori o “zaključcima” i “mislima”, koje sud kvalifikuje kao “nejasne” i “nedorečene”.

3)

Izgleda, jer se iz dispozitiva prvostepenog rešenja to ne može utvrditi, da je prvostepeni sud zabranio rasturanje časopisa “Filosofija” i zbog toga što on prenosi članak “Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji” iz švajcarskog lista “Neue Züricher Zeitung” u kome se parafraziraju odlomci jednog teksta zbog koga je zabranjen “Praxis”.

Netačno se, naravno, na strani 4, treći stav prvostepenog rešenja, navodi da je članak objavljen u “Filosofiji” onaj zbog koga je zabranjen “Praxis”:

“Na strani 145. objavljen je članak pod naslovom ‘Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji’ koji je članak prenešen iz strane štampe. Radi se ust-

vari o članku koji je objavljen u listu "Praksis", a koji je list baš zbog ove sadržine pravosnažnom sudskom odlukom zabranjen."

Tvrđi se ustvari da je "Filosofija" prenela članak zbog koga je "Praksis" zabranjen.

To nije tačno. "Filosofija" je prenela članak u kome se, između ostalog, informiše švajcarska javnost o zabrani "Praksisa" i razlozima te zabrane.

Polazeći od ove pogrešne premise, sud zatim zabranjuje "Filosofiju", "ne upuštajući se u utvrđivanje da li su ovi navodi tačni ili ne" zbog same činjenice što je "Filosofija" prenela

"izvode iz tog članka zbog kojeg je 'Praksis' pravosnažnom odlukom zabranjen".

Ništa tu više nije jasno! Da li je "Filosofija" prenela članak zbog koga je "Praksis" zabranjen, ili izvode iz toga članka, ili je prenela zajedno sa celim člankom iz švajcarskog lista i izvode iz članka zbog kojeg je zabranjen "Praksis". Odluka je tu sama sebi protivrečna.

Činjenice su, međutim, sasvim jasne: prenet je članak iz "Neue Züricher Zeitung"-a u kome se, između ostalog, javnost informiše o zabrani "Praksisa", uz navođenje ili parafraziranje inkriminiranih stavova.

Po stanovištu prvostepenog suda ovo nije dozvoljeno. Citiranje inkriminiranih stavova, ni pod kojim okolnostima ("Ne upuštajući se u ocenu...") nije dozvoljeno, kaže prvostepeni sud ("sama činjenica" da su citirani inkriminirani stavovi" je "dovoljan razlog").

Da li je to tako?

Da li je već sama činjenica da se citiraju inkriminirani stavovi dovoljan razlog za zabranu?

Naravno da nije.

Svako rešenje o zabrani rasturanja neke štampane stvari sadrži, i po Zakonu MORA citirati inkriminirane stavove.

Ako je već sama ova činjenica dovoljna ("dovoljan razlog") da se izrekne zabrana, onda bi objavljivanje rešenja o zabrani rasturanja bilo UVEK zabranjeno.

Međutim, naprotiv, objavljivanje rešenja o zabrani NIKADA nije zabranjeno, ono je uvek dozvoljeno, iako citira inkriminirane tekstove:

"S obzirom da su sudske odluke javni dokumenti, Vrhovni sud smatra da nema mesta zabrane mesta zabrani njihovog objavljivanja, bez obzira što u obrazloženju tih odluka postoje tekstovi iz napisa čije je rasturanje zabranjeno".

(Vrhovni sud Srbije u odluci KŽ-1049/71 od 15.09.1971. godine)

Citiranje inkriminiranih odnosno zabranjenih tekstova nije zabranjeno KAO TAKVO.

Prvostepeni sud, međutim, zabranjuje citiranje tekstova KAO TAKVO, smatrajući da je samo citiranje "dovoljan razlog" i ne upuštajući se uopšte u ocenu teksta koji te tekstove citira.

Prema tome, odluka prvostepenog suda je ne samo nezakonita, već i suprotna

praksi višega suda.

Ovakvo stanovište je, uostalom, i sasvim logično. Kada se citiraju inkriminirani tekstovi u kontekstu informacije da su ti tekstovi ocenjeni kao neistiniti, onda je efekat inkriminirane sadržine upravo suprotan onome koji se postiže njenim objavljivanjem u zabranjenoj štampanoj stvari.

Dok se njenim objavljivanjem u zabranjenoj štampanoj stvari javnost deinformiše lažnim inkriminiranim tekstom, informacijom o zabrani takvog inkriminiranog teksta javnost se informiše da je takav tekst takve i takve sadržine lažan, po odluci suda.

Drugim rečima, dok su tvrdnje inkriminiranog teksta lažne, informaciju o zabrani takvog teksta, uz njegovo navođenje, je istinita i predstavlja KRITIKU toga teksta.

Pošto je, dakle, sud zabranio prenošenje članka iz "Neue Züricher Zeitung"-a samo zbog toga što se u njemu uz informaciju o zabrani "Praksisa", parafraziraju i pojedini delovi teksta, ne upuštajući se u ocenu samoga članka, odluka prvostepene suda je i u ovom delu potpuno nezakonita.

C. Pogrešna primena materijalnog propisa - čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi

Sud je primenio propis člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, koji je prestao da važi na osnovu člana 16 Ustavnog zakona o sprovođenju ustavnih amandmana XX do XLI ("Službeni list SFRJ" br. 29/71), a ne može se primenjivati na osnovu čl. 16 st. 2 tač. 3 Zakona o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno političkog sistema... ("Službeni glasnik SR Srbije br. 51/71), jer je u suprotnosti sa Ustavom.

Prvostepeni sud je pogrešno ocenio da je ovaj propis u saglasnosti sa Ustavom.

Zastupnik izdavača je na glavnom pretresu izneo mišljenja ustavnih sudija Slovenije i Srbije, mišljenja ustavnih sudija Slovenije i Srbije, mišljenja republičkih poslanika i jedno od autora III Glave Ustava SFRJ, sudije Vrhovnog suda Jugoslavije, koji se svi slažu da odredba tačke 2 stava 1 člana 52 bivšeg Zakona o štampi nije ustavna.

Prvostepeni sud je drugačije ocenio ovo pravno pitanje, ali je svoju ocenu ovako "obrazložio":

"Sud je... našao da ovaj zakonski propis nije u suprotnosti s Ustavom.

(Sledi "argument" – S.P.) Po nalaženju suda u konketnom slučaju ne radi se o slobodi misli i slobodi stvaralaštva, već naprotiv o zloupotrebi te slobode."

Pre svega, prvostepeni sud ne daje nikakav razlog zašto smatra da propis člana 52 st. 1 tač. 2 nije u suprotnosti s Ustavom, već polazi u svojoj "argumentaciji" od toga da se u konkretnom slučaju radi o zloupotrebi slobode, što bi morao biti tek zaključak čitavog argumenta.

Upravo da bi videli "da li se u konkretnom slučaju radi o zloupotrebi slobode", moramo prvo videti da li se može primeniti zakonski propis čiju primenu traži Javni tužilac, a da bi videli da li se taj zakonski propis može primeniti, moramo videti da li on nije u suprotnosti sa Ustavom.

(Prvostepeni sud ustvari "argumentiše" na sledeći način: radi se o zloupotrebi

štampe prema Ustavu SFRJ, jer se radi o zloupotrebi štampe).

Pogrešno izgleda prvostepeni sud uzima da se izdavač poziva na neku apstraktnu slobodu štampe, koja mu Ustav garantuje stavom 1, člana 40 Ustava SFRJ.

Naprotiv, izdavač je svestan da je ova sloboda ograničena ustavnim ograničenjima iz stava 3, člana 40 Ustava SFRJ, u tom smislu što zakon može zabraniti korišćenje ovom slobodom ako se ova zloupotrebljava, ALI samo ako se zloupotrebljava na način zabranjen Ustavom.

Svaka druga zloupotreba je dozvoljena, odn. NIJE zloupotreba u smislu Ustava SFRJ.

Član 40 stav 3 Ustava SFRJ određuje ŠTA se ima smatrati zloupotrebom slobode štampe, pa kaže:

“Ovim slobodama i pravima niko se ne može i ne sme služiti:

1. radi rušenja socijalističkog demokratskog uređenja utvrđenog ovim ustavom,
2. radi ugrožavanja mira, ravnopravne međunarodne saradnje ili nezavisnosti zemlje,
3. radi raspirivanja nacionalne, rasne ili verske mržnje ili netrpeljivosti,
4. radi podsticanja na vršenje krivičnih dela,
5. na način kojim se vređa javni moral.”

Ne mogu ni sud, pa ni sam zakon, određivati neke druge obime ovih ograničenja. Citirana ograničenja su jasna, određena, taksativno pobrojana i jedina ograničenja koja se zakonom mogu staviti slobodi štampe.

Sloboda štampe se može zakonom ograničiti jedino ako se izdavač tom slobodom služi radi postizanja zabranjene svrhe navedene pod gornjih pet tačaka.

Među te zabranjene svrhe ne spada uznemiravanje javnosti. Među te zabranjene svrhe ne spada ni iznošenje lažnih vesti ili izopačenih tvrdnji!

Takvo ograničenje Ustav ne čini, ne može ga činiti ni zakon.

Nema tu nikakve slobodne sudijske ocene, nikakvih paušalnih ocena o “zloupotrebi” slobode štampe, nikakve slobodne interpretacije.

Ograničenje slobode štampe iz člana 52 stav 1 tačka 2 PROTIVUSTAVNO JE.

Prema tome ovaj zakonski propis NE MOŽE SE PRIMENITI kako to traži Javni tužilac i čini prvostepeni sud.

Prema tome, u konkretnom slučaju NE RADI SE O ZLOUPOTREBI ŠTAMPE.

Prema tome, prvostepeno rešenje je nezakonito i treba ga ukinuti.

Prema tome, ova žalba je osnovana i napred stavljeni žalbeni predlog na zakonu je osnovan.

Prema tome, zakonito drugostepeno rešenje može samo usvojiti žalbu.

U Beogradu,
17.09.1972. godine

FILOSOFSKO DRUŠTVO SRBIJE
koje zastupa:
SRĐA M. POPOVIĆ

Dopuna žalbe Vrhovnom sudu Srbije*

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

DOPUNA ŽALBE

Izdavača časopisa "Filosofija", Filozofskog društva Srbije

protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 08.09.1972. god. Kr. 83/72
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

U dopunu navoda pod B-3 žalbe – pogrešno utvrđeno činjenično stanje u pogledu članka "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" – izdavač navodi još i sledeće:

Časopis "Filosofija" nije preneo ni članak zbog koga je "Praksis" zabranjen, niti izvode iz toga članka, niti je taj članak parafraziran u napisu prenetom iz švajcarskog lista, kako se u prvostepenom rešenju tvrdi i to uzima kao jedini osnov zabrane ukoliko se ona izriče zbog ovog članka.

DOKAZ: uvid u zabranjeni broj časopisa "Praksis" koji pribaviti od Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu, u kome je objavljen tekst "U odbranu akademskih sloboda".

Izdavaču ova činjenica ranije nije bila poznata, s obzirom da se časopis "Praksis", naravno, ne nalazi u slobodnom prometu, pa je zato tek sada iznosi.

Naravno, da u svetlosti ove činjenice postaje jasno da je sud odlučujuću činjenicu na kojoj zasniva rešenje potpuno pogrešno utvrdio, pa je stavljeni žalbeni predlog utoliko pre osnovan.

U Beogradu,
18. septembra 1972. god.

FILOSOFSKO DRUŠTVO SRBIJE
koje zastupa:
SRĐA M. POPOVIĆ

* "Filosofija", 3/72 str. 151.

Rešenje Vrhovnog suda Srbije*

Kž. I-1556/72

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Stamenković Rodoljuba, kao predsednika veća, Ponjavić Joviše i Lukić Dušana, kao članova veća i stručnog saradnika Grivcov Sergija, kao zapisničara – u predmetu zabrane rasturanja časopisa "Filosofija 72", godina XVI, broj 2 čiji je izdavač Filozofsko društvo Srbije iz Beograda, Studentski trg br. 1, rešavajući o žalbi punomoćnika izdavača – advokata Popović Srđe iz Beograda izjavljenoj na rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 83/72 od 08. septembra 1972. godine – održao je sednicu veća dana 27. septembra 1972. godine, pa je doneo sledeće:

REŠENJE

UKIDA SE rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 83/72 od 08. septembra 1972. godine, a predmet se vraća istom sudu na ponovno odlučivanje.

Obrazloženje

Rešenjem Okružnog suda u Beogradu Kr. 83/72 od 08. septembra 1972. godine zabranjeno je rasturanje časopisa "Filosofija 72", godina XVI, broj 2 u izdanju Filozofskog društva Srbije iz Beograda, Studentski trg br. 1 zbog povrede propisa čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija. Tom odlukom zamenjeno je rešenje Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. 65/72 o privremenoj zabrani rasturanja tog časopisa. Odlučeno je da se svi primerci oduzetog časopisa unište, kao i to da troškovi postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

Protiv ovog rešenja izjavio je žalbu zastupnik izdavača, advokat Popović Srđa iz Beograda zbog bitnih povreda odredaba formalnih propisa, zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog pogrešne primene materijalnog zakona, s predlogom da se prvostepeno rešenje ukine ili preinači tako – da se odbija predlog Okružnog javnog tužioca za zabranu rasturanja predmetnog časopisa.

Po razmotrenju svih spisa ovoga predmeta zajedno sa pobijanim rešenjem i žalbom u smislu čl. 64 i 66 ZOŠ-a u vezi čl. 346 ZKP, Vrhovni sud je našao:

Osnovano se u žalbi zastupnika izdavača ukazuje da je pobijanim rešenjem učinjena bitna povreda odredaba formalnog zakona iz člana 334 st. 1 tač. 10 ZKP. Naime, shodno propisu člana 66 ZOŠ-a u postupku po predlogu za izricanje zabrane rasturanja štampanih stvari, ukoliko nema odgovarajućih propisa u samom ZOŠ-u,

* "Filosofija", 3/72 str. 151-153.

primenjuju se odredbe Zakonika o krivičnom postupku.

S obzirom na izneto, a kako u ZOŠ-u nema propisa o tome šta treba da sadrži izreka sudske odluke kojom se raspravlja pitanje predloga javnog tužioca za zabranu rasturanja štampanih stvari – sadržina takve odluke treba da bude saobražena odgovarajućim propisima ZKP.

Međutim, u pobijanoj odluci Okružni sud se toga nije držao. Naime, shodno propisu čl. 327 st. 3 i 4 ZKP izreka jedne kondemantorne sudske odluke (kakvom se pojavljuje i odluka o zabrani rasturanja štampanih stvari) treba – shodno propisu čl. 322 st. 1 tač. 1 ZKP – da sadrži i opis onih činjenica koje su poslužile kao osnov za donošenje takve odluke. Ovo utoliko pre, što se i propisom čl. 61 st. 1 ZOŠ-a predviđa da se u rešenju o zabrani moraju naznačiti delovi zbog kojih je zabrana izrečena, pa je logično da to bude naznačeno i u izreci odluke, a ne samo u obrazloženju kako je uradio prvostepeni sud.

Nasuprot tome, u prvom pasusu izreke pobijanog rešenja tako nije postupljeno, već je sud samo naveo da je zabrana usledila "zbog povrede propisa čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-a. Samim tim, pobijano rešenje u tom delu svoje izreke pojavljuje se kao nejasno, a i kao protivrečno razlozima iste, jer bi se iz izreke, a donekle i iz razloga moglo zaključiti da se rasturanje časopisa u pitanju zabranjuje zbog svih napisa u njemu (zbog pomenute povrede materijalnog propisa) mada se iz obrazloženja vidi zatim to da je ta zabrana usledila samo zbog sadržine izvesnih članaka iz istog, koji su uostalom bili određeno označeni i u rešenju javnog tužioca o privremenoj zabrani i u predlogu javnog tužioca za sudsku zabranu. Navedena, pak, bitna povreda formalnog zakona je već i sama za sebe takve prirode da pobijana odluka prvostepenog suda nije mogla da opstane.

Sem toga, ni razlozi pobijanog rešenja o odlučnim činjenicama ne mogu da se tretiraju kao takvi, kakvi treba da budu u smislu čl. 327 st. 7 ZKP, zbog čega se isti pojavljuju kao veoma nejasni, što takođe predstavlja bitnu povredu odredaba formalnog zakona iz čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP. Naime, kada se vrši ocena određenih (u predlogu javnog tužioca inkriminiranih) tvrđenja iznetih u označenim člancima, a s obzirom na to da li se ista pojavljuju kao takva kojima se izaziva uznemirenje građana ili se ugrožava javni red i mir, – potrebno je da sud dâ analizu tvrđenja u pitanju i određeno navede čime i kako su se mogle izazvati posledice navedene u propisu čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-a. Toga, pak, u pobijanoj odluci nema.

Ali kod utvrđivanja zaključka o postojanju uznemirenja građana treba da ima u vidu da je neosnovano tvrđenje žalbe zastupnika izdavača da se kod primene pomenutog propisa "mora pouzdano utvrditi neistinitost inkriminiranih stavova", jer se pomenuti propis ne odnosi samo na lažna tvrđenja, već i na izopačena (ali svakako istinita), pa i na alarmantna tvrđenja koja – uzgred rečeno a shodno tome propisu – mogu biti i tačna.

Takvu analizu sud u pobijanom rešenju nije dao, zbog čega (takođe) isto ne može da opstane.

U vezi sa iznetim, Vrhovni sud se nije upuštao u detaljniju ocenu ostalih navoda žalbe zastupnika izdavača, a posebno onih vezanih za tvrđenje žalbe o pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju i o postojanju povrede materijalnih propisa. Međutim,

radi boljeg sagledavanja stvari u ovom predmetu prilikom ponovnog odlučivanja, Vrhovni sud ukazuje na sledeće:

Nepravilno je stanovište žalbe zastupnika izdavača da se sud morao upuštati u ocenu pitanja ustavnosti propisa čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-a. Ovo zato što redovni sud za to i nije ovlašćen, dok u vezi sa tim propisom od strane nadležnih organa nije utvrđena protivustavnost. Samim tim, to je i sada važeći materijalni propis i sud je (kada je već utvrdio postojanje inkriminacije iz istog) pravilno postupio kada ga je primenio, s tim što se i nije morao upuštati u posebnu ocenu tog pitanja, kako je postupio – doduše ne mnogo ubedljivo, što se takođe zamera žalbom zastupnika izdavača.

Takođe je nepravilno stanovište žalbe zastupnika izdavača da sud u odluci o zabrani rasturanja štampanog spisa mora citirati (u celini) inkriminisane stavove.

Ovo, s jedne strane, zato što se to nijednim propisom i ne predviđa (to bi uostalom bilo i praktično neizvodljivo kada bi se vršila zabrana rasturanja dužeg štampanog spisa, koji bi u celini predstavljao inkriminacije), već se mora navesti samo naziv štampanog spisa, odnosno njegovog određenog dela uz tačno naznačenje odnosno određivanje delova iz istog na pogodan način, na primer, označenja strana i pasusa na istima. S druge strane i zato što bi se time, a upravo zbog jalovosti sudskih odluka, faktički mogao izigrati osnovni cilj zabrane, što svakako nije bila namera zakonodavca kod donošenja ZOŠ-a.

Sa svega izloženog, Vrhovni sud je na osnovu čl. 64 st. 4 i 66 ZOŠ-a u vezi čl. 355 ZKP i odlučio kao u izreci, s tim što će Okružni sud prilikom ponovnog odlučivanja imati u vidu navode žalbe zastupnika izdavača koji mogu doprineti donošenju pravilne odluke.

Zapisničar,
Sergije Grivcov, s.r.

Predsednik veća,
Rodoljub Stamenković, s.r.

Za tačnost opravka:
Upravitelj sudske pisarnice
(Branko Kovačević)

Zahtev za izuzeće

Kr. 83/72

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

U predmetu FILOSOFSKOG DRUŠTVA SRBIJE po predlogu Javnog tužioca Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut. br. 65/72 za zabranu rasturanja časopisa "Filosofija" br. 2. za 1972 godinu izdavač ovim stavlja

ZAHTEV ZA IZUZEĆE

1. svih sudija Okružnog suda u Beogradu
2. svih sudija Vrhovnog suda Srbije
3. Okružnog javnog tužioca, i
4. Republičkog javnog tužioca

po osnovu čl. 38 tač. 6 ZKP, budući da postoje okolnosti koje izazivaju sumnju u njihovu nepristrasnost u ovom predmetu.

O b r a z l o ž e n j e:

Inkriminisani tekstovi koji se označavaju kao lažni i izopačeni predstavljaju kritiku rada Okružnog suda u Beogradu u predmetima K-348/72, K-684/70 i postupka protiv prof. dr Mihaila Đurića koji su pokrenuti od strane Okružnog javnog tužioca optužnicama Kt-8/72, Kt-1155/70 i 768/72, a od kojih je presuda K-684/70 u pogledu krivice i potvrđena odlukom Vrhovnog suda Srbije Kž-1408/70, čime je stav ovih sudova i tužilaštava već prejudiciran.

Štaviše, budući da inkriminirani tekstovi postavljaju pitanje društvene odgovornosti za donete odluke, pomenuti sudovi i javna tužilaštva pojavili bi se u ulozi sudije u sopstvenoj stvari, što je nedopustivo.

Zato je napred stavljeni zahtev umestan i na zakonu osnovan.

U Beogradu,
02.10.1972. godine

FILOZOFSKO DRUŠTVO SRBIJE
koje zastupa:
SRĐA M. POPOVIĆ

REŠENJE OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU

Kr. 87/72

Okružni sud u Beogradu u veću sastavljenom od sudije Milivoja Đokića, kao predsednika veća i sudija porotnika Radoman Dimitrija i Držić Marije, kao članova veća, sa zapisničarem Stamenković Stanislavom, u postupku po predlogu Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. br. 65/72 od 01.09.1972. godine za zabranu rasturanja časopisa "FILOSOFIJA 72." godina XVI, br. 2., čiji je izdavač Filozofsko društvo Srbije iz Beograda, Studentski trg br. 1., po održanom pretresu na dan 05.10.1972. godine u prisustvu zastupnika javne tužbe Simić Mihaila, a u odsustvu uredno pozvanih zastupnika izdavača Popović Srđe, advokata iz Beograda i predstavnika izdavača Tadić dr Ljubomira, doneo je i javno objavio

REŠENJE

1. ZABRANJUJE SE rasturanje časopisa "Filosofija 72" godina XVI br. 2 u izdanju Filozofskog društva Srbije iz Beograda, Studentski trg br. 1 zbog napisa sa potpisom redakcije časopisa "Cogitationis nemo poenam patiatur" ("Mišljenje ne podnosi kažnjavanje") na strani 77 do 82 i strani 94, 118 i 119 napisa sa potpisom Dobrice Ćosića "Procesi, presude i naivna pitanja" na strani 129 do 141 i napisa "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" na strani 145 i 146 – a na osnovu čl. 52 stav 1 tačka 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacije, jer se u ovim napisima iznose neistinita tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana.
2. Svi primerci ovog časopisa oduzimaju se i imaju se uništiti putem industrijske prerade, u odnosu na delove časopisa obuhvaćene ovim rešenjem kliše da se oduzme, a štamparski slog da se rasturi.
3. Rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut. br. 65/72 o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72" br. 2 zamenjuje se ovim rešenjem.
4. Izreku ovog rešenja po pravosnažnosti objaviti u Službenom listu SFRJ.
5. Troškovi postupka padaju na teret sredstava suda.

Obrazloženje

Okružni javni tužilac u Beogradu predlogom Ut. br. 65/72 od 01.09.1972. godine i na pretresu predložio je da se zabrani rasturanje časopisa "Filozofija 72" godina XVI br. 2 čiji je izdavač Filozofsko društvo Srbije iz Beograda i to na osnovu čl. 52 stav 1. tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacije, tj. zbog iznošenja neistinitih, izopačenih i alarmantnih tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana.

Postupajući po predlogu za zabranu ovaj sud je rešenjem Kr. 83/72 od 08.09.1972. godine zabranio rasturanje ovog časopisa uz primenu navedenog zakonskog propisa. Po žalbi zastupnika izdavača Vrhovni sud Srbije rešenjem Kž. 1556/72 od 27.09.1972. godine ukinuo je rešenje Okružnog suda i predmet vratio na ponovno odlučivanje.

Ponovni pretres je zakazao za 04.10.1972. godine na koji su pristupili učesnici u postupku, ali su predstavnik i zastupnik izdavača usmeno i priloženim podneskom od 02.10.1972. godine obavestili sud da je izdavač celokupni tiraž časopisa već rasturio, te da nema nikakvog pravnog interesa da učestvuje u postupku za zabranu, jer takva odluka po predlogu za zabranu u odnosu na izdavača ne proizvodi nikakvo dejstvo. U ovom podnesku zastupnik izdavača istakao je da u javnom interesu izdavač ostaje kod svih ranije iznetih stavova i predloga.

Istovremeno zastupnik izdavača podneo je i zahtev za izuzeće, pa je predsednik veća obavestio učesnike da će u toku istog dana u 13 časova biti saopštene odluke o izuzeću, pa time i mogućnosti održavanja i vremenu održavanja pretresa, ali su predstavnik i zastupnik izdavača izričito izjavili da bez obzira na vreme i sud pred kojim bi se održao pretres, ostaju kod svog stava da nemaju pravnog interesa da učestvuju u postupku. Zato je sud na dan 05.10.1972. godine, posle donošenja odluka kojim je odbijen kao neosnovan zahtev zastupnika izdavača za izuzeće, održao pretres i doneo odluku bez prisustva izdavača, u smislu čl. 59 ZOŠ-i, uzimajući da je izdavač uredno pozvan, a u pozivu za pretres i usmeno predstavnik i zastupnik izdavača upozoreni su na ovu odredbu Zakona.

U toku pretresa zastupnik javne tužbe ostao je pri podnetom predlogu, razlozima sadržanim u rešenju o privremenoj zabrani rasturanja ovog časopisa, ističući da se u napisima objavljenim u časopisu: "Cogitationis nemo poenam patiatur" ("Mišljenje ne podnosi kažnjavanje"), sa potpisom redakcije časopisa, napisu sa potpisom Dobrice Ćosića "Procesi, presuda i naivna pitanja" i napisu "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" prenetog iz stranog časopisa "Neue Züricher Zeitung" od 29.07.1972. godine, iznose takva tvrdjenja koja opravdavaju primenu čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-i.

Radi potkrepljivanja svojih zaključaka zastupnik javne tužbe, ilustracije radi, naveo je pojedine delove iz ovih napisa.

Zastupnik i predstavnik izdavača predlagali su da sud odbije predlog javnog tužioca i da ukinu rešenje o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filozofija 72" br. 2.

Istakli su da je namera redakcije časopisa i pisaca članaka zbog kojih se traži zabrana bila da pozitivno utiču na kretanje i razvoj našeg društva, da upozore ja-

vnost na mogućnost izvesnih negativnih pojava, bez ikakvih zlih namera i tendencija. Prema Ustavu građanin ima pravo i to je njegova dužnost da kritikuje određene pojave, da daje svoje mišljenje i da svojim stavovima utiče na razvoj kako unutrašnje, tako i spoljne politike. Kritika rada pravosudnih organa ne može se shvatiti tako da kritika može bilo koga da uznemiri. Članak koji je prenet iz strane štampe, a odnosi se na napis obuhvaćen zabranom časopisa "Praksis", bio je objavljen i u drugim našim listovima čija zabrana nije tražena. Radi se, prema stavu zastupnika izdavača, o slobodi misli i stvaralaštva, što ne može da bude predmet sudskih zabrana.

U dokaznom postupku sud je pročitao navedene napise koji su obuhvaćeni predlogom za zabranu, kao i napis "Za slobodu akademske diskusije" sadržan u časopisu "Praksis" br. 3-4 1972. godine.

Ceneći razloge sadržane u rešenju o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72" br. 2 razloge iznete u reči zastupnika javne tužbe, kao i razloge sadržane u ranije datoj reči predstavnika i zastupnika izdavača i po oceni izvedenih dokaza, sud je našao da su u ovom slučaju ispunjeni zakonski uslovi iz čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-i za zabranu rasturanja ovog časopisa.

Analizom sadržine i smisla teksta sa potpisom redakcije časopisa "Cogitationis nemo poenam patiatur" i napisa Dobrice Ćosića "Procesi, presude i naivna pitanja" dolazi se do zaključka da ovi napisi po smislu i poruci čitaocu čine jednu celinu. U članku Dobrice Ćosića konkretizuju se uopšteno izneti stavovi u redakcijskom uvodniku, a na ove napise sadržinski se nadovezuje i članak "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji".

U delovima napisa "Cogitationis nemo poenam patiatur" i "Procesi presude i naivna pitanja" koji su radi primera navedeni u rešenju javnog tužilaštva i predlogom za zabranu, kao i u celim ovim napisima iznose se neistinita tvđenja koja se odnose na društveno-političke prilike u našoj zemlji.

Tako na strani 77 teksta redakcije koji u prevodu glasi "Mišljenje ne podnosi kažnjavanje" u prvom planu neistinito se tvrdi da su snage socijalizma i napretka kod nas u krizi, da su se u poslednjih nekoliko godina razvile mnoge društvene napetosti i oštri sukobi koji su dostigli svoj vrhunac, ali i šansu pozitivne evolucije u junu 1969. godine. Dalje se tvrdi da su događaji u toku prošle i u prvoj polovini ove godine krenuli u negativnom pravcu, da je jugoslovenska politička pozornica i dalje mutna, da naše društvo još nije pronašlo pouzdana sredstva za otkrivanje zamršene i neosvetljene prirode postojećih društvenih sukoba, niti merila, za demokratsko rešavanje problema i suprotnosti, pa zbog toga pribegava sve brojnijim i izrazitijim oblicima represije umesto demokratskog rešavanja.

Na strani 77 i sledećim – do 82 strane takođe neistinito se tvrdi da se kod nas ne poštuju demokratske slobode građana, da se sprečavaju i osuđuju iznošenja javne reči i kritike, da ne postoji borba mišljenja i da se pruža isključivo zaštita državi i njenim organima. Tako se u poslednjem pasusu na strani 77 navodi:

"Izgleda da su prvi (oni koji se autoritativno zalažu za upotrebu sečiva ne-misleće odmazde) više opsednuti nastojanjem da se pomoću krivične pravde, koja se prvenstveno stavlja u službu zaštite države, a manje u službu zaštite ličnosti njenih

građana, po kratkom postupku preseku svi sporovi i uspostavi “red” i “mir”.

Uz uvodni tekst redakcije navode se i presude nadležnih sudova kojima su pojedina lica osuđena zbog krivičnih dela protiv naroda i države. Pri tom u komentaru u tekstu redakcije neistinito i tendenciozno se prikazuje delovanje tih lica koje je od nadležnih sudova posle sprovedenog, zakonom predviđenog postupka, ocenjeno kao društveno opasno. Tako se na strani 94 navodi:

“Od nacije koja se sama sebi ne zna nasmejati, tragičnija je verovatno samo nacija koja se sama sebi ne sme nasmejati. Da li će jugoslovenima svih nacionalnih pripadnosti sudovi određivati čemu se mogu a čemu ne mogu smejeti? Mada na prvi pogled izgleda deplasirano, ovo se pitanje, posle presuda novosadskog Okružnog suda Roža Šandora i Mandić Miroslavu, a naročito poznatom mađarskom piscu u Jugoslaviji Oto Tolnau, postavlja s punom ozbiljnošću...”

Na strani 119 u vezi krivičnog postupka protiv profesora Pravnog fakulteta u Beogradu Mihajla Đurića navode se:

“Uredništvo ‘Filosofije’ objavljuje dokumenta o suđenju Mihajlu Đuriću s pitanjem šta treba da očekuje bilo koji od dvadeset miliona jugoslovena ako sutra bude pozvan na ‘široku javnu i demokratsku debatu’? Ne seče li se, naime, sudskim postupkom prema jednoj reči, koja je i za uredništvo ‘Filosofije’ neprihvatljiva, koren demokratskog života u Jugoslaviji?”

U članku Dobrice Ćosića “Procesi, presude i naivna pitanja” takođe se tendenciozno iznose neistinita tvrdjenja u vezi suđenja pojedinim licima, od kojih su neka pravosnažno osuđena zbog krivičnih dela protiv naroda i države. Suđenja tim licima prikazuju se kao progon revolucionara i humanista, kao gušenja demokratskih sloboda i napredne misli, a postupanje pravosudnih organa kao nezakonito i nepravedno, uzimajući istovremeno u odbranu ta lica uz poziv profesorima Pravnog fakulteta u Beogradu da i oni uzmu u zaštitu profesora Mihajla Đurića.

Tako se na strani 129 navodi:

“Šta smo, zaista, mi svi u ovim procesima, oko tih sudnica, pod našim neumoljivim tužiocima? I šta će sutra, za jednu deceniju, recimo, biti i sa nama sadašnjim ili budućim grešnicima i krivcima, i sa našim tužiocima i sudijama?”

Kako, kada i gde izreći jednu, ne samo svoju moru savesti, tu strepnju za ishode izvesnih društvenih (a ne samo sudskih) procesa, to nespokojsvo za sudbinu demokratskog socijalizma na našem tlu?”

Na strani 130 pisac navodi:

“... zar se i u tom društvu dvadeset i sedam godina od ustanovljenja socijalističkog poretka politički klevetaju, progone i osuđuju studenti aktivisti, njihovi profesori marksisti i humanisti, angažovani u beogradskom studentskom pokretu juna 1968. godine, teraju u tamnicu zaneseni buntari, mladići koji se još nisu privoleli onoj sveopštoj “političkoj pameti” konformista i karijerista intelektualaca u još uvek siromašnoj i neprosvećenju zemlji, a koja to ne želi da bude i po skupu cenu...?”

“Zar i jugoslovenska ‘levica’ na vlasti i posle 1948. godine progoni svoju ‘levicu’ onako odlučno i klasično po kominternovskoj i staljinističkoj tradiciji?”

“A kad sam pročitao presudu beogradskog Okružnog suda koja osuđuje Vladu Mijanovića na godinu dana strogog zatvora, kad sam pročitao obrazloženjem te pre-

sude i ja sam se duboko zastideo zbog 'pravde' izrečene 'u ime naroda' koji je takve 'pravde', činilo se, ukinuo za svagda."

Ovakav stav pisca, kod postojanja pravosnažne presude Vladimiru Mijanoviću, bez sumnje sadrži neistinitu tvrdnju o nezakonitom postupanju pravosudnih organa i nezakonitij i nepravednoj odluci.

Stavljajući se u odbranu profesora Mihajla Đurića pisac članka na strani 140 (papus sedam i osam) navodi:

"Ako se u socijalističkom poretku sudi revolucionarnim nezadovoljnicima i humanističkim nespokojnicima, koji nisu politička opozicija socijalizmu već negacija njegovih deformacija, ako se sudi misli koja traži istinu, ako se sudi težnji za više slobode, pravde, jednakosti, poštenja, prosvete, solidarnosti – u ime čije ih to pravde i odbrane čega sude naše sudije?

Ako se sudi ljudskom mišljenju, treba se zapitati: ko će ostati da bude ključar naših tamnica? I gde će nas tolike utamničiti?"

Na kraju časopisa na strani 145 u odeljku "Odjeci" prenet je članak "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" iz časopisa "Neue Züricher Zeitung" od 29.07.1972. godina. Ovaj članak po sadržini je podudaran sa člankom "Za slobodu akademske diskusije" koji je obuhvaćen pravosnažnom odlukom suda o zabrani rasturanja časopisa "Praksis" br. 3-4. godina 1972. Uz objavljivanje da je zabranjen časopis "Praksis", u ovom prenetom članku prepričava se i sadržina članka obuhvaćenog zabranom. U oba članka neistinito i tendenciozno se prikazuje suđenje Mihajlu Đuriću, koji se uzima u zaštitu, a u prenetom članku sadržane su i neistinite tvrdnje da se kod nas vrši politizacija pravosuđa.

Po nalaženju suda ovakva neistinita tvrdjenja izneta u napisima "Cogitationis nemo poenam patiatur", "Procesi, presude i naivna pitanja", kao i u prenetom članku "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" i celi napisi po svojoj sadržini i tendenciji su takve prirode da izazivaju ozbiljno uznemirenje građana. Očigledno je da tvrdjenja, uopšteno rečeno, o gušenju tako značajnih prava i sloboda merama prinude uz nezakonito postupanje dovode do ovakve posledice, što opravdava primenu člana 52 st. 1 tač. 2 ZOS-i. U pogledu članka "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" i činjenica da je ovaj članak, pored novih tvrdjenja i neistinitih zaključaka, po sadržini podudaran sa člankom obuhvaćenih pravosnažnom odlukom o zabrani, takođe nalaže primenu ovog zakonskog propisa. Pri ovakvom zaključivanju bez uticaja je isticanje zastupnika izdavača da su i drugi listovi kod nas, čija zabrana nije tražena, preneli ovaj članak.

Sud je cenio isticanje zastupnika izdavača da članak Dobrice Ćosića sadrži veoma malo tvrdnji i da se najveći deo teksta sastoji iz pitanja, a pitanja ne mogu biti zabranjivana, već samo "tvrdnje" ili "vesti", pa nalazi da se ovakvo isticanje ne može prihvatiti. Kod zaključivanja da li se radi o neistinitim tvrdjenjima nije odlučno u kojoj je formi izneto tvrdjenje, a u ovom slučaju tvrdjenja su sadržana u osnovi pitanja.

Takođe je neprihvatljivo isticanje predstavnika i zastupnika izdavača da se ovakvim pisanjem ostvaruje pravo građana na slobodu javnog iznošenja mišljenja i kritike i slobodu stvaralaštva, jer ovakva neistinita tvrdjenja, ton i tendencija ovakvog pisanja upravo ukazuju da se radi o zloupotrebi tih ustavom zagarantovanih prava.

Poglavlje II – ZABRANE

Zbog svega ovoga sud je našao da je u ovom slučaju neophodna primena čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacije, pa je primenom ovog propisa i čl. 60, 61 i 65 pomenutog Zakona odlučio kao u izreci rešenja.

Zapisničar,
Stamenković Stanislava

Predsednik veća
Milivoje Đokić

Pravna pouka:

Protiv ovog rešenja učesnici u postupku mogu izjaviti žalbu u roku od 3 dana od prijema pismenog otpavka rešenja Vrhovnom sudu Srbije, a preko ovog Suda.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije*

K.r. 87/72

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU
B E O G R A D

Ž A L B A

Filosofskog društva Srbije iz Beograda, kao izdavača

Protiv rešenja Okružnog suda iz Beograda, od 05. oktobra 1972. Kr. 87/72
Vrhovnom sudu Srbije

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog nepotpunog i pogrešnog utvrđenog činjeničnog stanja,
- zbog bitnih povreda odredaba postupka,
- zbog pogrešno primenjenog materijalnog prava i stavlja sledeći

ž a l b e n i p r e d l o g

ŽALBA SE USVAJA a prvostepeno rešenje

UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku
ili

PREINAČAVA tako što se ODBIJA predlog Okružnog javnog tužilaštva u
Beogradu Ut. br. 65/72 od 01. septembra 1972. g.

O b r a z l o ž e n j e

Prvostepeno rešenje je nezakonito.

Beograd,
16.10.1972. g.

FILOSOFSKO DRUŠTVO SRBIJE
koje zastupa:
Srđa M. Popović, advokat

*"Filosofija", 3/72, str. 158-159

Zahtev Okružnog suda za dopunu žalbe*

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU
Masarikova 2
K. r. 87/72
19.10.1972.
B E O G R A D

POPOVIĆ SRĐA, advokat

B E O G R A D
Prote Mateje br. 6

U vezi Vaše žalbe izjavljene na rešenje ovog suda Kr. 87/72 od 05.10.1972. godine pozivate se da u roku od 24 časa dopunite žalbu u smislu čl. 332 ZKP tako što ćete žalbu obrazložiti, a ukoliko to ne učinite u ovom roku predmet će biti dostavljen drugostepenom sudu na odluku po žalbi.

Predsednik veća – sudija,
Milivoje Đokić

* "Filosofija", 3/72, str. 159

Odgovor Srđe Popovića, punomoćnika Okružnom sudu*

Kr. 87/72

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU
B E O G R A D

U gornjem predmetu sam kao zastupnik izdavača pozvan od strane suda da "dopunim žalbu u smislu čl. 332 ZKP" u roku od 24 časa.

Pošto podneta žalba sadrži SVE elemente iz čl. 332 ZKP od podnosioca žalbe se ne mogu zahtevati nikakve dopune na osnovu st. 2 tog člana.

Zato se gornja naredba javlja kao potpuno nejasna.

U Beogradu,
20. oktobra 1972. g.

FILOSOFSKO DRUŠTVO SRBIJE

* "Filosofija", 3/72, str. 159

Rešenje Vrhovnog suda

Kž. I. 1672/72

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Stojanović Selimira, kao predsednika veća, Vasić Vitomira i Kaluđerović Dragutina, kao člano-va veća i stručnog saradnika Gajić Mihajla, kao zapisničara, u postupku po predlogu Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. 65/72 od 01.09.1972. godine, za zabranu rasturanja časopisa "Filosofija 72" godina XVI broj 2 čiji je izdavač Filozofsko društvo Srbije iz Beograda, Studentski trg broj 1 – rešavajući o žalbi punomoćnika izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu – advokata Popović Srđe iz Beograda izjavljenoj protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 87/72 od 05.10.1972. u sednici veća održanoj dana 24.10.1972. godine, doneo je

REŠENJE

ODBIJA SE kao neosnovana žalba punomoćnika izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu advokata Popović Srđe iz Beograda izjavljena protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. br. 87/72 od 5. oktobra 1972. godine.

O b r a z l o ž e n j e

Na osnovu čl. 33 st. 1 i čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija Okružni javni tužilac u Beogradu pod Ut. 65/72 od 1. septembra 1972. godine doneo je rešenje o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72" godina XVI br. 2 izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu Studentski trg broj 1.

Prednje rešenje zajedno sa predlogom za izricanje zabrane rasturanja pomenutog časopisa u smislu čl. 54 st. 1 tač. 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija Okružni javni tužilac u Beogradu dostavio je Okružnom sudu u Beogradu koji je na glavnom pretresu od 8. septembra 1972. godine pod Kr. 83/72 doneo rešenje:

- 1) Zabranjuje se rasturanje časopisa "Filosofija 72" godina XVI broj 2 u izdanju Filozofskog društva Srbije čiji su glavni urednici Zagorka Pešić-Golubović i Tadić Ljubomir sa sedištem časopisa u Beogradu, Studentski trg br. 1. zbog povrede propisa čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija;
- 2) Rešenje Okružnog javnog tužioca Ut. br. 65/72 o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72" zamenjuje se ovim rešenjem;

- 3) Svi primerci oduzetog časopisa "Filosofija 72" oduzimaju se i biće uništeni putem hemijske prerade;
- 4) Troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

Protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 83/72 od 8. septembra 1972. godine izjavio je žalbu punomoćnik izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu advokat Popović Srđa – zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene krivičnog zakona sa predlogom da se pobijano rešenje ukine ili preinači tako što će se odbiti predlog Okružnog javnog tužioca u Beogradu za zabranu rasturanja časopisa "Filosofija 72" godina XVI broj 2.

Rešavajući po gornjoj žalbi Vrhovni sud Srbije je rešenjem Kž. I. 1556/72 od 27. septembra 1972. godine ukinuo napadnuto rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 83/72 do 8. septembra 1972. godine bitnih povreda odredaba krivičnog postupka iz čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP koje se ogledaju u tome što je izreka nejasna i što su razlozi o odlučnim činjenicama takode nejasni. Predmet je dostavljen istom sudu za ponovno suđenje.

Novi glavni pretres od 4. oktobra 1972. godine odložen je na neodređeno vreme da bi se odlučilo o zajedničkim zahtevima predstavnika i punomoćnika izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu o izuzeću svih sudija Okružnog suda u Beogradu, svih sudija Vrhovnog suda Srbije, Okružnog javnog tužioca u Beogradu i Javnog tužioca Srbije. Odmah po odlaganju ovog glavnog pretresa punomoćnik izdavača advokat Popović Srđa dostavio je sudu podnesak kojim obaveštava sud da izdavač nema nikakvog pravnog interesa da učestvuje u postupku odlučivanja po predlogu za zabranu časopisa "Filosofija 72" pošto takva odluka u odnosu na izdavača ne proizvodi nikakvo pravno dejstvo jer je celokupni tiraž časopisa izdavač već rasturio. U istom podnesku zastupnik izdavača je istakao da izdavač ostaje i dalje kod svojih stavova i predloga, kao i da dalje neće učestvovati u postupku po ovom predmetu.

Na glavnom pretresu od 5. oktobra 1972. godine pročitano je rešenje predsednika Vrhovnog suda Jugoslavije Su. 462/72 od 4. oktobra 1972. godine o odbijanju kao neosnovanog zahteva za izuzeće predsednika Vrhovnog suda Srbije Dostanić Milorada, rešenje predsednika Vrhovnog suda Srbije Su. 241/72 od 5. oktobra 1972. godine o odbijanju zahteva za izuzeće Preradović Momčila predsednika Okružnog suda u Beogradu, rešenje predsednika Okružnog suda u Beogradu Su. 19/72 o odbijanju zahteva za izuzeće predsednika veća sudije Đokić Milivoja, rešenje Saveznog javnog tužioca Ktr. 415/72 od 5. oktobra 1972. godine o odbijanju zahteva za izuzeće Javnog tužioca Srbije i rešenje Javnog tužioca Srbije Ktr. 2269/72 od 5. oktobra 1972. godine o odbijanju zahteva za izuzeće Okružnog javnog tužioca u Beogradu.

Pretres od 5. oktobra 1972. godine održan je u smislu čl. 59. Zakona o štampi i drugim vidovima informacija u odsustvu uredno obaveštenih predstavnika i

opunomoćnika izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu. Na tom glavnom pretresu zastupnik javne tužbe ostao je pri svome predlogu kao i razlozima sadržanim u rešenju o privremenoj zabrani, s tim što je proširio zahtev i na članak objavljen u istom časopisu na strani 145 "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" a sa razloga iznetih na pretresu od 7. septembra 1972. godine. Na tom pretresu pročitana je reč punomoćnika i predstavnika izdavača sa glavnog pretresa od 7. septembra 1972. godine, - pa je posle izvođenja dokaznog postupka pod Kr. 87/72 doneto rešenje:

- 1) zabranjuje se rasturanje časopisa "Filosofija 72" godina XVI, br, 2 u izdanju Filozofskog društva Srbije iz Beograda Studentski trg broj 1 zbog napisa sa potpisom redakcije časopisa "Cogitationis nemo poenam patiatur« (Mišljenje ne podnosi kažnjavanje) na strani 77-82 i strani 94, 118 i 119 napisa sa potpisom Dobrice Ćosića "Procesi presude i naivna pitanja" na strani 129-141 i napisa "Marksisti protiv marksista u Jugoslaviji" na strani 145 i 146 – a na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, jer se u ovim napisima iznose neistinita tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana;
- 2) Svi primerci ovog časopisa oduzimaju se i imaju se uništiti putem industrijske prerade, u odnosu na delove časopisa obuhvaćene ovim rešenjem kliše da se oduzme, a štamparski slog da se rasturi;
- 3) Rešenje Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. 65/72 o privremenoj zabrani rasturanja časopisa "Filosofija 72" br. 2 zamenjuje se ovim rešenjem;
- 4) Izreku ovog rešenja po pravosnažnosti objaviti u Službenom listu SFRJ;
- 5) Troškovi postupka padaju na teret sredstava suda.

Protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 87/72 od 5. oktobra 1972. godine izjavio je žalbu punomoćnik izdavača Filozofskog društva Srbije u Beogradu advokat Popović Srđa iz Beograda zbog nepotpuno i pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i pogrešne primene materijalnog prava sa predlogom da se pobijano rešenje ukine ili preinači u smislu navoda iz žalbe. Kako žalba nije sadržavala obrazloženje za pobijanje prvostepenog rešenja po napred citiranim osnovama – Okružni sud je na osnovu čl. 332 st. 2 ZKP dopisom od 19. oktobra 1972. godine pozvao podnosioca žalbe da u roku od 24 časa po prijemu obaveštenja dopuni žalbu dostavljanjem obrazloženja. Međutim, podnosilac žalbe punomoćnik izdavača advokat Popović Srđa dopisom od 20. oktobra 1972. godine obavestio je Okružni sud da njegova žalba sadrži sve elemente iz člana 332 ZKP te da se po stavu 2 te zakonske odredbe ne može zahtevati dopuna žalbe dostavom obrazloženja.

S obzirom da je žalba izjavljena u korist optužene strane – pravilno je postupio Okružni sud što je žalbu dostavio na odlučivanje ovom sudu kao drugostepenom – član 332 stav 3 ZKP.

Zbog toga je Vrhovni sud razmotrivši spise ovog predmeta i pobijano rešenje u granicama propisanim članom 346 st. 2 ZKP – da mora uvek po službenoj dužnosti ispitati da li postoji povreda odredbi krivičnog postupka i da li je na štetu optuženog

povređen materijalni zakon, Vrhovni sud je našao da napadnuto rešenje ne sadrži ni jednu od bitnih povreda odredaba krivičnog postupka o kojima govori član 346 st. 1 tač. 1 u vezi čl. 334 st. 1 ZKP. Isto na štetu tužene strane nije učinjena povreda materijalnog zakona iz čl. 346 st. 1 tač. 2 i čl. 335 ZKP. Prema tome, navodi žalbe punomoćnika izdavača advokata Popović Srđe o bitnim povredama odredaba krivičnog postupka i povredama materijalno-krivičnog zakona – koje se povrede inače u žalbi konkretno ne navode u čemu se sastoje u smislu čl. 334 i čl. 335 ZKP – ukazuje se kao neosnovani.

Sa izloženih razloga a na osnovu člana 365 ZKP odlučeno je kao u izreci ovog rešenja.

Zapisničar,
Mihajlo Gajić, s. r.

Predsednik veća
Selimir Stojanović, s. r.

Za tačnost otpravka
Upravitelj sudske pisarnice,
Branko Kovačević

Ivan Ivanović, 1972–1973

(Uvod)

Posle 68. godine počele su zabrane. Dotle je samocenzura bila dovoljna da obezbedi partijski monopol nad kreiranjem javnog mnjenja. U prvi mah one su se odnosile uglavnom na omladinske i studentske listove i časopise, ali su se ubrzo proširile i na literaturu, naučna dela, pozorišne predstave, pa čak i na slikarske izložbe.

“Crveni kralj” Ivana Ivanovića bio je jedan od prvih romana čije je rasturanje zabranjeno. Ivanovićevo delo bavilo se naizgled bezazlenom temom, sudbinom fudbalera koji je napustio Jugoslaviju da bi igrao u inostranstvu. Međutim, ta tema je dodirivala jednu drugu, mnogo osetljiviju, temu gastarbajtera, ljudi koji su u to doba počeli u velikim talasima da “glasaju nogama” za “neprijateljsko kapitalističko okruženje”. U studentskoj pobuni ‘68. godine o toj pojavi se govorilo kao o “izvozu radnika” budući da je novac koji su gastarbajteri slali svojim porodicama u Jugoslaviji ubrzo postao, uz turizam, jedan od glavnih izvora deviznih prihoda zemlje (danas se taj novac zove “stara devizna štednja”).

Za razliku od većine drugih zabrana ova nije izrečena “zbog uznemiravanja javnosti”, već zato što se knjigom navodno “nanosi povreda časti i ugledu naših naroda”. Ovakvu kvalifikaciju diktirali su politički, a ne pravni razlozi. “Uznemiravanje javnosti” kao pravni osnov zabrana novina časopisa i knjiga bilo je uveliko kompromitovano zbog njegove nejasne sveobuhvatnosti i česte primene u zauzdavanju slobode izražavanja.

Dodatni motiv zabrane u ovom slučaju poticao je od želje da se onemogući jedna tada nova pojava – nezavisno izdavaštvo. Knjigu je izdao Slobodan Mašić, arhitekt iz Beograda, koji je počeo da izdaje knjige koje nisu mogle da prođu kod oficijelnih izdavačkih kuća. Po tadašnjim zakonima pojedinci nisu mogli da se bave izdavačkom delatnošću jer je ona spadala u “delatnosti od posebnog društvenog značaja” nad kojima je država imala monopol. Izuzetno autori su mogli sami da izdaju sopstvena dela. Mašić se dosetio da zaobiđe ovu zabranu tako što je dizajnirao dela pojedinih autora, a onda izdavao zajedno s njima knjigu gde su se kao izdavači, dakle, pojavljivala dva autora: pisac i dizajner. Trebalo je ovakvu praksu zaustaviti pre nego što uzme suviše maha.

Rešenje Okružnog suda u Pančevu

OKRUŽNI SUD U PANČEVU

K. broj 159/72 god.

28. decembar 1972.

Pančevo

Okružni sud u Pančevu, u veću sastavljenom od sudije Stojković Antonija kao predsednika veća i sudija porotnika i Karanović Branka, kao članova veća, sa zapisničarem Pavlov Anđelkom, u postupku povodom predloga Okružnog javnog tužioca u Pančevu broj A 41/72 od 30. oktobra 1972. god. i 6. novembra 1972. god., koju zastupa Nedeljković Vladeta, okružni javni tužilac, za zabranu rasturanja knjige "Crveni kralj" od pisca Ivanović Ivana i izdavača Ivanović Ivana i Slobodana Mašića, nakon održanog glavnog pretresa doneo je i javno objavio u prisustvu izdavača, njihovog punomoćnika Popović Srđana, advokata iz Beograda i OJT-a Pančevo, sledeće

REŠENJE

Na osnovu člana 49 stav 1 tač. 7 a u vezi člana 58 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija

ZABRANJUJE SE RASTURANJE KNJIGE "CRVENI KRALJ" OD PISCA Ivanović Ivana,

zbog sledećih delova u knjizi:

na više mesta kroz lik Zorana Jugovića pisac sa ironijom govori o Jugoslaviji nazivajući je Jugovina, pa tako na stranici 110 između ostalog kaže: "nemam ni domovinu šta da se lažemo, nemogu da kažem da mi je Jugovina majka, suviše toga mi se desilo a da nije ja sam internacionalac mi internacionalci nemamo ni kuće ni zemlje. Za Jugu me baš briga. Pa ipak je volim majke joj ga ..." (sic! – Z.P.)

Pri kraju XVI poglavlja u vezi smrti Martina Lutera Kinga kaže: "i to moram da kažem jebem ti gangstersku Ameriku i svaku drugu pokvarenu državu, pa makar bila to moja rođena Jugoslavija. Nebojim se da to kažem. Boli me đoka, da li se to kome sviđa ili ne. Nebojim se ja nikog, pa makar to bio Džeki Čartlon ili Lindon Džonson, ili bio Šesternjev ili Leonid Brežnjev, takav sam ja. Tako smo svi mi koji smo svi ovde u Americi na neki način zajebani u Jugovini. Ali ništa zato nismo mi ni prvi ni poslednji koje je Jugoslavija nagrdila, lebami, važno je da smo se u Americi dobro snašli.

U poglavlju V: "Mene su u Jugoslaviji zajebali kao i tolike druge, a kada im je taj King pokazao zube, a kada je prestao da bude kao ovca kada se setio da i on ima neka prava udarili su mu kveker."

Na strani 32: "stopostotno je posleratni proizvod onakav kakvim smo ga mi napravili a nije ni loš momak otvoren je neuvija ne radi iza leđa, a fudbalski je talenat

kakav se rađa jednom u 20 godina. Ako nešto kod njega nevalja, to je samo zato što nevalja ni kod nas. Trebalo bi da ga vaspitamo a mi govnamo šaljemo mu milicajce.”

Na strani 109: primiću u hotel sve same budžovane neka se provode drugari. Držacu za njih kol gerle one koje prodaju palčeve na auto putu. Tako ću najzad da steknem naklonost srpskih budžovana, niko neće reći da sam protiv”.

Čime se nanosi povreda časti i ugleda naših naroda čl. 49 stav 1 tač. 7 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

Naređuje se da se svi primerci knjige “Crveni kralj” ODUZMU.

Troškovi postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

O b r a z l o ž e n j e

Okružni javni tužilac iz Pančeva je svojim predlogom A 41/72 od 30. oktobra 1972. godine koju je precizirao podneskom od 6. novembra 1972. godine, u smislu čl. 49 stav 1 tačka 7 i tačke 8 Zakona o štampi i drugim vidovima informacije predložio zabranu rasturanja knjige “Crveni kralj” od pisca Ivana Ivanovića navodi inkriminisana mesta koja su citirana u dispozitivu ove presude kao i inkriminisana mesta koja se odnose na razloge člana 49 stav 1 tač. 8 istog propisa.

Punomoćnik izdavača protivio se predlogu Okružnog javnog tužioca u Pančevu da se zabrani rasturanje knjige “Crveni kralj”.

Sud je sproveo dokazni postupak čitanjem knjige “Crveni kralj” – inkriminiranih mesta, te saslušanjem veštaka Pavičević Vuka, pa je nakon izvedenog dokaznog postupka utvrdio sledeće činjenično stanje:

Na više mesta kroz lik Zorana Jugovića pisac sa ironijom govori o Jugoslaviji nazivajući je Jugovina, pa tako na stranici 110 između ostalog kaže: “nemam ni domovinu šta da se lažemo, nemogu da kažem da mi je Jugovina majka, suviše toga mi se desilo a da nije ja sam internacionalac mi internacionalci nemamo ni kuće ni zemlje. Za Jugu me baš briga. Pa ipak je volim majke joj ga...”

Pri kraju XVI poglavlja u vezi smrti Martina Lutera Kinga kaže: “i to moram da kažem jebem ti gangstersku Ameriku i svaku drugu pokvarenu državu, pa makar bila to moja rođena Jugoslavija. Nebojim se da to kažem. Boli me đoka, da li se to kome sviđa ili ne. Nebojim se ja nikog, pa makar to bio Džeki Čartlon, ili bio Šesternjev ili Leonid Brežnjev, takav sam ja. Tako smo svi mi koji smo svi ovde u Americi na neki način zajebani u Jugovini. Ali ništa zato nismo mi ni prvi ni poslednji koje je Jugoslavija nagrdila, leba mi, važno je da smo se u Americi dobro snašli.

U poglavlju V: “Mene su u Jugoslaviji zajebali kao i tolike druge, a kada im je taj King pokazao zube, a kada je prestao da bude ovca kada se setio da i on ima neka prava udarili su mu kveker.”

Na strani 32: “stopostotno je posleratni proizvod onakav kakvim smo ga mi napravili a nije ni loš momak otvoren je neuvija ne radi iza leđa, a fudbalski je talenat kakav se rađa jednom u 20 godina. Ako nešto kod njega nevalja, to je samo zato što nevalja ni kod nas. Trebalo bi da ga vaspitamo a mi govnamo šaljemo mu milicajce”.

Na strani 109: “primiću u hotel sve same budžovane neka se provode drugari.

Držaću za njih kol gerle one koje prodaju palčeve na auto putu. Tako ću najzad da steknem naklonost srpskih budžovana, niko neće reći da sam protiv”.

U XXXVI poglavlju opisano je silovanje devojke: “u stanu sam je silovao. Janez je držao za jednu ruku, Neđa za drugu, a ja sam je zaskočio. Prvo se džilitala nogama kao motkama, a onda nije imala kud. Pokazalo se da je izbušena kao cev za kanalizaciju”. U 35 priči piše: “a najveća mi je glupost što sam uleteo među noge moje snaje Ljubice ženi mog rođenog brata po ocu Jugoslava koji je lekar u Nišu. Ali sada šta je tu je. Posle kokanja nema kajanja”.

U knjizi su pored ostalog navedeni sledeći izrazi:

“...obriše dupe u jednom od američkih klozeta,” “teška jebancija”, “kenjanje kroz gusto granje”, “puna kita njega”, “važno je da su me mangupi prihvatili, a profesori neka idu i neka se jebu”, “bogu iza muda”, “mazili me po mudima” i dr.

Sud je ovako činjenično stanje utvrdio na osnovu čitanja knjige “Crveni kralj” od pisca Ivana Ivanovića a koja su izdali izdavači Ivanović Ivan i Mašić Slobodan, dok je ocenu predloga Okružnog javnog tužioca iz Pančeva delimično izveo i na osnovu dokaza izvedenim saslušanjem veštaka Pavičević Vuka.

Na osnovu ovako utvrđenog činjeničnog stanja, sud je našao da je predlog Okružnog javnog tužioca osnovan u delu koji je citiran u dispozitivu ove presude, a da u ostalom delu nije osnovan.

Delovi romana koji su citirani u dispozitivu rešenja sud je ocenio kako posebno, tako i na osnovu ocene celokupnog romana “Crveni kralj”, pa je našao da je ovim delovima knjiga nanela povredu časti i ugleda naših naroda, kako je to označeno u čl. 49 st. 1 tač. 7 Zakona o štampi i drugim vidovima informacije. Sud je prilikom pravne ocene inkriminiranih delova imao u vidu da je naziv Jugovina, Juga, upotrebljen ironično našta ukazuje celokupan smisao i kontekst rečenice koje su citirane u dispozitivu ovog rešenja. Knjiga za domovinu glavnog junaka a kroz njegova usta kaže da “nemože da kaže da mu je ta Jugovina majka”. Odmah zatim glavni junak objašnjava taj svoj odnos prema domovini i dodaje “suviše toga mi se desilo”. Posle izvesnog vremena – dve rečenice svoje gledanje na otadžbinu završava rečima: “za Jugu me baš briga”. Na ovakvu pravnu ocenu sud se odlučio imajući u vidu i delove knige iz XVI poglavlja koji se citiraju u dispozitivu ovog rešenja. U prvim rečenicama ovog dela knjiga upućuje psovku prvo “gangsterskoj Americi” koju proteže na svaku drugu “pokvarenu državu”, “pa makar to bila i Jugoslavija”. Posle dve rečenice knjiga objašnjava svoj stav gde glavni junak kaže: “tako smo svi mi koji smo svi ovde u Americi na neki način zajebani u Jugoslaviji, ali ništa zato nismo mi ni prvi ni poslednji koje je Jugoslavija nagrdila leba mi...”

Ovakva pravna ocena zasniva se i na delu knjige koji je citiran u dispozitivu ovog rešenja iz poglavlja V. Knjiga u tom delu govori kroz usta glavnog junaka da su njega: “... u Jugoslaviji zajebali kao i tolke druge...”, a takođe i citirani delovi sa stranice 32. Napred označena pravna ocena zasniva se i na osnovu citata sa stranice 109 inkriminisanog romana gde su izrazi “budžovani”, “srpski budžovani” bili upotrebljavani u kontekstu sa “provodom sa kol-gerlama”. Pravnom ocenom ovih citiranih delova koji su ocenjivani ne samo posebno, već i u celini sa sadržajem knjige “Crveni kralj” sud je našao da se ovom knjigom nanosi uvreda i čast naših naroda iz

čl. 49 st. 1 tač. 7 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija. Na ovakvu pravnu kvalifikaciju ukazuje i sadržaj inkriminisane knjige koji govori isključivo o negativnostima, u većini negativnih tipova – ličnostima ostavljajući knjigu bez uočljive poruke.

U pogledu delova knjige koje je citirao Okružni javni tužilac u svom pismenom predlogu, a kvalifikovao kao teško vređanje morala čl. 49 st. 1 tač. 8 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, sud je našao da predlog o zabrani rasturanja knjige "Crveni kralj" iz ovih razloga nije osnovan. Sud je u celosti prihvatio mišljenje veštaka o tom delu koji je dao jedno visoko stručno, prihvatljivo i obrazloženo mišljenje koje je u potpunosti određeno, te je i sud stao na stanovište da knjiga ne vređa javni moral iznoseći amoralnosti, amoralne prilike i amoralne odnose, već da knjiga na ovaj način sve ove prilike izlaže kritici.

Sud je ovakvu ocenu dao i zbog toga što je knjiga pisana jednim jezikom koji je odomaćen u krugu ljudi čijoj sredini pripada i glavni junak romana. Ovi izrazi odomaćeni su danas i u literalnim delima koja su pobrala mnoga kvalifikovana priznanja, a takođe su našle "svoja mesta" i na radiju i na televiziji.

Kako je već napred naglašeno sud je nalaz i mišljenja veštaka Pavičević dr Vuka u pogledu vređanja morala prihvatio obzirom da je veštak kao profesor etike Filozofskog fakulteta u tom delu stručan obzirom da knjizi prilazi stručno, kompetentno kao kvalifikovani etičar. Međutim, u ostalom delu njegovog nalaza i mišljenja u kome se veštak izjašnjavao po pitanju da li je knjiga nanela povrede časti i ugledu naših naroda, po oceni suda sud je prekoračio svoje ovlašćenje obzirom da se radi o pravnom pitanju i pravnoj oceni. Sa tih razloga sud nije ni tražio dokazivanje saslušanjem novog veštaka koji bi se u pogledu ovih činjenica izjašnjavao. Po stanovištu suda sud je potpuno kompetentan i stručan da izvrši ocenu inkriminacije u pogledu nanošenja povrede časti i ugleda naših naroda.

Sud je odbio dokazni predlog punomoćnika izdavača za dokazivanje – izvođenje dokaza, čitanjem priloženih kritika i prikaza romana "Crveni kralj" obzirom da ovi dokazi nemaju nikakvog bitnog značaja za odlučivanje o predlogu obzirom da je to čisto usko stručni prilaz romanu "Crveni kralj", što nije od značaja za ocenu predloga da li knjiga treba da se zabrani ili ne.

Kako je sud odlučio da se zabrani rasturanje knjige "Crveni kralj" to je doneo rešenje u smislu čl. 58 Zakona o štampi i drugim vidovima informacije, označivši navode knjige i odluku o oduzimanju knjige.

Sa svih napred izloženih razloga sud je doneo rešenje kao u dispozitivu.

Protiv ovog rešenja nezadovoljna stranka ima pravo žalbe u roku od 3 dana putem ovog suda Vrhovnom sudu Vojvodine u Novom Sadu.

Zapisničar
Anđa Pavlov s.r.

PRESEDIK VEĆA
Stojković Antonije s.r.
Za tačnost opravka

Žalba Vrhovnom sudu Vojvodine

K – 159/72

OKRUŽNOM SUDU U PANČEVU

ŽALBA

Slobodana Mašića i Ivana Ivanovića, kao izdavača knjige "Crveni kralj"
Protiv rešenja Okružnog suda u Pančevu od 28.XII 1972 god. K-159/72

VRHOVNOM SUDU VOJVODINE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitnih povreda odredaba postupka - čl. 333 tač. 1 ZKP,
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 333 tač. 3 ZKP, i
- zbog pogrešne primene materijalnog prava, čl. 333 tač. 2 ZKP

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

USVAJA SE žalba izdavača i prvostepeno rešenje UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku
ili

PREINAČAVA tako što se odbija predlog OJT u Pančevu A 41/72 od 30. oktobra 1972 god. za zabranu rasturanja knjige "Crveni kralj"

O b r a z l o Ź e n j e

I.

Izdavači smatraju da je zabrana neosnovana i da se zasniva na jednoj zabludi, koja će biti otklonjena u drugostepenom postupku.

Naime, svakako da je nesporno da autor, koji je istovremeno i izdavač, ne bi nikada izneo, a najmanje objavio kao svoju misao ili kao izraz svoga osećanja inkriminisane iskaze i stavove.

Jasno je da autor ne bi nikada rekao da "nema domovine", da je "internacionalac", da ga je "Jugoslavija nagrdila", da ga je "za Jugu baš briga" itd.

Autor, to kao svoju misao, kao izraz svoga osećanja nikada nije ni napisao.

Nema nikakve sumnje da je to i prvostepenom sudu jasno, kao što bi bilo jasno i svakom čitaocu.

Isto tako, autor ne bi nikada, najmanje javno i pisanom rečju, izražavao svoje misli i osećanja vulgarnim, psovačkim žargonom glavne ličnosti svoga romana.

Dalje, autor, koji je inače profesor književnosti, ne bi nikada rekao da se "nalazi u Ameriki" (str. 1), da je "u najboljoj snagi" (str. 65) i da ima "debelu knjižicu u banki" (str. 35), jer se postaje slavan "u sportu i zabavnoj muziki" (str. 78).

Dalje, takođe je savršeno jasno da autor ne bi nikoga silovao (glava XXXVI), da autora nisu "iskvarile koke" (str. 74), niti da autor smatra sebe za "đubre" (str. 51), kako to smatra glavna ličnost njegovog romana.

Takođe je jasno da se autor sa ovakvim načinom izražavanja, ovakvom gramatikom i ovakvim moralom ne slaže i da je cilj romana da negativan odnos prema ovakvoj ličnosti izazove i kod čitaoca.

Sve je to jasno uvideo i prvostepeni sud:

"... i sud je stao na stanovište da knjiga ne vredi javni moral iznoseći amoralnosti... već da knjiga na ovaj način ove prilike izlaže kritici" (str. 4 rešenja) i na sledećoj 5-oj strani rešenja još jasnije:

"Sud je ovakvu ocenu dao što je knjiga pisana jednim jezikom koji je odomaćen u krugu ljudi čijoj sredini pripada i glavni junak romana".

Prvostepeni sud je, dakle, pravilno ocenio da knjiga objektivno predstavlja kritiku životne pozicije glavnog junaka.

"Kada se filozofske maksime upletu u ulogu jednog lica u tragediji ili komediji, one nisu tu više kao pojmovi, već imaju ulogu da okarakterišu ona lica koja ih izgovaraju" (Kroče, Estetika).

Naravno, kada autor slika jednu negativnu ličnost, onda i njeni postupci, stavovi i osećanja moraju biti za prosečnog čitaoca, samog autora i sud – neprihvatljivi.

Ličnost romana "Crveni kralj" jeste negativna ličnost – to je mišljenje koje usvaja i prvostepeni sud, prihvatajući nalaz i mišljenje veštaka da se radi o ličnosti čiji "životni model autor osuđuje", jer ima "jednu naopaku hijerarhiju vrednosti" (str. 6 i 7 veštačkog nalaza).

Vrhovna i jedina vrednost glavne ličnosti u toj hijerarhiji vrednosti je novac. Dovde, izdavači u potpunosti prihvataju metodologiju i zaključke prvostepene odluke.

II.

Jasno je, dakle, da prvostepeni sud pravilno utvrđuje da se radi o negativnoj ličnosti sa kojom je nemoguća identifikacija čitalaca, već da naprotiv autor sugeriše čitaocu da ličnost osudi i njenu životnu poziciju odbaci.

Međutim, prvostepeni sud nije svoju misao dosledno primenio na čitavo delo.

Tako, prvostepeni sud inkriminiše stavove u kojima glavna ličnost "sa ironijom govori o Jugoslaviji", iako i sam autor te stavove osuđuje i poziva čitaoce da isto tako postupе. Radi se jednostavno o postupku dvostruke negacije: glavna ličnost negira patriotizam kao vrednost, a autor negira sistem vrednosti glavnog junaka!

Isto kao što glavna ličnost negira gramatička pravila, autor negira gramatiku

glavne ličnosti.

Isto kao što glavna ličnost negira ljubav, autor negira brutalnu seksualnost glavne ličnosti.

Isto kao što glavna ličnost negira sve više moralne vrednosti, autor negira moral glavne ličnosti.

Time, naravno, autor, afirmiše i patriotizam i ljubav i moral.

III.

Prvostepeno rešenje samo je za trenutak napustilo pravilnu metodologiju ispitivanja romana i suprotno kriterijumima koje sam prvostepeni sud prihvata, cenilo inkriminisane stavove van konteksta, čime oni gube svaki smisao.

Umetničko delo je veoma složena tvorevina i u njemu svaka reč dobija svoj smisao jedino u sklopu celine.

Kritička poruka knjige bila bi zamagljena da je autor svoju ličnost ukrasio patriotizmom. Štaviše, time bi možda i amoralni stavovi glavnog junaka dobili protivtežu i opravdanje.

Čitalac bi bio samo zbunjen patriotizmom glavnog junaka, kada taj junak očigledno smatra da mu je domovina tamo gde bolje zarađuje. Novac je njegova jedina vrednost.

Patriotizam takve ličnosti ne samo što bi bio neuverljiv, on bi upravo bio uvredljiv za Jugoslaviju, jer takvoj ličnosti moraju biti strane vrednosti za koje se ovo društvo zalaže.

Pri oceni inkriminiranih delova knjige prvostepeni sud je očigledno načinio grešku identifikujući formu sa sadržinom tj. uzimajući manifestni, spoljni, javni element oblika, koji ima svoju strogo limitiranu funkciju u delu, za samu sadržinu dela.

Ovaj propust utoliko više pada u oči, što je sud kroz celo prvostepeno rešenje primenio drugačiju, pravilnu metodologiju ispitivanja sadržine.

IV.

Međutim, valja priznati da je autor prikazao glavnog junaka kao ličnost koja nije samo "crna", da se radi o ambivalentnoj ličnosti. Ova činjenica važna je za ocenu samih inkriminiranih stavova.

Naime, ličnost junaka podeljena je na svetlu i tamnu stranu. Ta "pozitivna" i "negativna" ličnost sukobljavaju se u glavnom junaku.

Na primer, pozitivna ličnost Kinga se zaljubljuje u studentkinju Branku, "negativna" vrši silovanja. "Pozitivna" ličnost teži igri, fer-pleju, viteštvu, "negativna" teži slavi, materijalnim vrednostima, novcu. "Negativna" ličnost osporava patriotizam ("Jugoslavija ga je nagrdila"), "pozitivna" ličnost "ipak voli Jugoslaviju".

Sukob te dve ličnosti završava se porazom "pozitivne" ličnosti – King tone u cinizam. Taj cinizam je "jedan vid samoodbrane" (veštački nalaz, str. 8).

Poražena ličnost prividno odbacuje i ljubav i domovinu i vitešku igru, jer za njih nije sposobna.

Ta šema ponašanja glavne ličnosti veoma je jasna i čak možda, sa estetskog sta-

novišta i previše uproščena, da je ne bi prozreo svaki prosečan čitalac.

Da je prvostepeni sud posmatrao inkriminisane iskaze u kontekstu čitavog dela i u svetlosti sopstvenih zaključaka svakako da bi doneo drugačiju odluku.

Na primer, prvostepeni sud smatra da izrazi Juga i Jugovina, kako glavni junak naziva Jugoslaviju, predstavljaju vređanje časti naših naroda.

Međutim, sam prvostepeni sud kaže da glavni junak govori "jezikom ljudi čijem krugu pripada".

Notorno, jugoslovenski radnici u inostranstvu listom upotrebljavaju ovaj naziv za Jugoslaviju. To se najbolje može videti iz jedne reportaže koju je dva dana pre rasprave pod naslovom PET DEVOJAKA IZ MALE JUGE objavila "Ilustrovana Politika" (br. 738 od 26.XII 1972, str. 50 i 51). Iz ove reportaže vidi se, čak, da se ovaj izraz koristi upravo u kontekstu izražavanja nostalgije.

Ili drugi primer, glavni junak psuje "gangstersku Ameriku" i svaku drugu pokvarenu državu "pa makar to bila moja rođena Jugoslavija".

Kad bi bila pokvarena! A mi vidimo kroz celu knjigu da glavni junak stavlja tu Jugoslaviju iznad Amerike koja mu nudi više novaca (iako je to za njega najvažnije), da je "ipak voli" da je naziva "moja rođena". Očigledno je da iskaz "pa makar to bila moja rođena Jugoslavija" ima isključivo za cilj da podvuče moralnu indignaciju nad ubistvom Martina Lutera Kinga. (Na isti način, na koji se kaže na pr. "udario bih ga pa makar to bilo moje rođeno dete").

Ili treći primer, prvostepeni sud inkrimiše iskaz glavnog junaka u kome ovaj kaže: "pa ipak volim je (Jugoslaviju), majke joj ga..." Psovka koja je ovde upotrebljena mora se posmatrati s obzirom na jezik sredine kojoj ličnost pripada. Ova psovka izražava nežnost, a možda i otpor glavnog junaka prema toj nežnosti, koju oseća uprkos svom cinizmu, nežnost kojoj ne može da se odupre, jer je jača od njega. Veštak u svom nalazu na glavnom pretresu naziva ovo mesto dirljivim!

Ono to i jeste. Glavni junak nije toliko ciničan koliko bi to želeo da bude.

V.

Posebno izdavači ističu da je prvostepeni sud propustio da uoči da glavni junak o Jugoslaviji ne govori nikada kao o političko-administrativnom ili etničkom entitetu.

Dakle, njegovi iskazi ne mogu ni biti uvredljivi za NARODE Jugoslavije.

Za glavnog junaka Jugoslavija je onaj uzan krug ljudi koji ga je okruživao. Njega je "nagrdila" Jugoslavija tako što mu je izrekla zabranu igranja od godinu i po dana! Jasno je da to nije učinila Jugoslavija, a još manje NAROD, već određeni fudbalski forumi.

Dalje, ta zabrana je izrečena u cilju saniranja nezdravih prilika u fudbalu, koje su i predmet kritike same knjige kao celine. Tu meru knjiga ne kritikuje, ona se ne saglašava sa ocenom junaka da je uopšte "nagrđen" tom zabranom nad kojom on jadikuje.

Prema tome, ogorčenost koju junak oseća prema tim forumima ("Jugoslavija me je nagrdila") knjiga ne odobrava.

Sve ovo prvostepeni sud propušta da ceni, jer je za trenutak odstupio od svoga ispravnog metodološkog postupka.

VI.

Svakako da je formalno-pravno prvostepeni sud ispravno postupio kada je ocenio da je veštak prekoračio svoje kompetencije izražavajući sud o tome da se inkriminisanim izrazima ne vređa čast naših naroda.

Tačno je da veštak nije za to imenovan i da se o tome nije mogao ni izjašnjavati, niti je sud takva izjašnjavanja morao posebno ceniti.

Međutim, ugled, ozbiljnost i savesnost sa kojom je veštak nastupio govore protiv ovakvog formalističkog pristupa.

Kako je, naime, moguće da veštak, makar kao običan čitalac nije uočio ono što uočava sud? Zar je moguće da tako kvalifikovan čitalac ne uoči da se knjigom vređa čast naših naroda i da inkriminirana mesta naziva dirljivim?

Ovo tim pre kada se radi o čitaocu koji je etičar, a čast je prevashodno etička kategorija!

VII.

Konačno, možda najviše sumnje na pravilnost odluke prvostepenog suda baca činjenica da je jugoslovenska javnost (koju Zakon o štampi ustvari štiti) oduševljeno prihvatila knjigu!

O romanu su pisali najugledniji i najpoznatiji jugoslovenski kritičari u najuglednijim jugoslovenskim listovima i časopisima: "Politika" (Predrag Palavestra), "Borba" (Ljubiša Jeremić), "Vjesnik" (Savo Dautović), "NIN" (Dušan Puvačić), "Književna reč" (Blagoje Jastrebić), "Književne novine" (Čedomir Mirković), zagrebački "Telegram" (Risto Trifković), "Savremenik" (Ivan Šop i Pavle Zorić), "Izraz" (Božidar Zečević), "Večernje novosti" (Mirjana Vlajčić), "Ekspres politika" (Milosav Mirković), "Mladost" (Anastas Nešić), "Ilustrovana Politika" (Predrag Protić), "Novosti" (Milan Vlajčić) itd. itd.

Svi ovi ugledni kritičari, redakcije i glavni urednici preporučivali su svojim čitaocima ovu knjigu kojom se po nalaženju suda vređa čast naših naroda!

Knjiga je nedeljama bila prva na listi bestselera!

Celokupna jugoslovenska javnost pozdravila je knjigu onako kako to odavno nije učinjeno ni sa jednim drugim delom. U toku su pripreme za pozorišnu adaptaciju i ekranizaciju romana od strane "Ateljea 212" i "Dunav filma"!

Zar je moguće poverovati da se celokupna jugoslovenska javnost tako katastrofalno prevarila u jednoj tako jednostavnoj činjenici kao što je ocena: da li to delo vređa čast naših naroda!?

Zar je moguće da bi celokupna jugoslovenska javnost, bez ijednog usamljenog glasa, obasula pohvalama knjigu kojom se vrši krivično delo iz čl. 174 KZ?

Mnogo je lakše poverovati da je pogrešio prvostepeni sud.

U Beogradu

4. januar 1972. god.

SLOBODAN MAŠIĆ

IVAN IVANOVIĆ

koje zastupa

SRĐA M. POPOVIĆ

Mihajlo Marković, 1972

(Uvod)

Ovaj predmet može da ilustruje, bar stručnjacima, svu arbitrarnost u primeni propisa i zakona u političkim procesima.

U procesu proširivanja republičkih nadležnosti bio je ukinut savezni Zakon o informisanju, s tim da je do donošenja republičkog zakonodavstva u ovoj oblasti, mogao biti primenjivan pod uslovom "da nije u suprotnosti sa Ustavom". Koristeći se ovom odredbom zahtevali smo od suda da pre primene odredbi o "uznemiravanju javnosti" utvrdi da li su odredbe ove bivše norme ustavne. Naime, prema Ustavu ovakav osnov zabrane nije postojao i on je uveden "na mala vrata" u republičke zakone. Smatrali smo da prelazni zakon ovlašćuje sudove da ispituju ustavnost pojedinih odredbi bivšeg saveznog zakona, a da nam se svakako ukazuje prilika da na sudu javno napadnemo omrznuo "uznemiravanje javnosti" i iznesemo sve argumente protiv ovog propisa.

Na sudu se ovo pretvorilo u sporenje oko toga da li je redovni sud ovlašćen da "ceni ustavnost" jednog pravnog pravila sadržanog u ukinutom zakonu ili se to pitanje nalazi u isključivoj nadležnosti Ustavnog suda.

Svakako da je za sud bilo politički nezamislivo da prizna da je jedan propis po kome je u prošlosti izrečeno bezbroj zabrana ustvari protivustavan. Možda je karakteristično za politička suđenja uopšte da je na njima predmet rasprave uvek daleko širi od onoga o čemu se prividno vodi spor. Upravo ta činjenica i čini suđenje političkim i upravo ona i degradira sud, jer kako je govorila Hana Arendt: "dostojanstvo suda sastoji se u ograničenosti njegovog zadatka".

Rešenje Okružnog suda u Beogradu o zabrani rasturanja knjige "Preispitivanja"

Kr. 109/72

Okružni sud u Beogradu u veću sastavljenom od sudije Milivoja Đokića, kao predsednika veća i sudija porotnika Jelić Blagoja i Mladenović Mladena, kao člano-va veća, sa zapisničarem Stojković Dušicom, u postupku po predlogu Okružnog javnog tužioca u Beogradu UT br. 70/72 od 9.XI 1972. godine za zabranu rasturanja knjige "PREISPITIVANJA" od Mihajla Markovića u izdanju "Srpske književne zadruge" – Beograd ulica Maršala Tita broj 19, po održanom pretresu na dan 15.XI.1972. godine u prisustvu zastupnika javne tužbe Jerinić Pantelije, punomoćnika izdavača – advokata Srđe Popovića i predstavnika izdavača dr Jovana Arandelovića, doneo je i javno objavio

REŠENJE

- 1) ZABRANJUJE SE rasturanje knjige "PREISPITIVANJA" od Mihajla Markovića u izdanju "Srpske književne zadruge" – Beograd Ulica Maršala Tita br. 19, zbog teksta na strani 260 do 280 knjige pod naslovom "Struktura moći u jugoslovenskom društvu i dileme revolucionarne inteligencije" – u kome se iznose neistinita i izopačena tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana – a na osnovu člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informisanja.
- 2) Svi primerci ove knjige oduzimaju se i imaju se uništiti putem industrijske prerade, a u odnosu na deo knjige obuhvaćen ovim rešenjem kliše da se oduzme, a štamparski slog rasturi.
- 3) Rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu UT broj 70/72 od 9.XI 1972. godine o privremenoj zabrani rasturanja knjige "Preispitivanja" zamenjuje se ovim rešenjem.
- 4) Izreku ovog rešenja po pravosnažnosti objaviti u "Službenom listu SFRJ".
- 5) Troškovi postupka padaju na teret sredstava suda.

OBRASLOŽENJE

Okružni javni tužilac u Beogradu predlogom UT br. 70/72 od 9.XI 1972. godine i na pretresu predložio je da se zabrani rasturanje knjige "PREISPITIVANJA" od Mihajla Markovića u izdanju Srpske književne zadruge" zbog teksta pod naslovom "Struktura moći u jugoslovenskom društvu i dileme revolucionarne inteligencije" i

to na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, jer se u ovom tekstu iznose neistinita i izopačena tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana. Punomoćnik i predstavnik izdavača protivili su se predlogu za zabranu ističući da ovaj tekst ne može izazvati uznemirenje građana. Taj tekst ne dovodi u pitanje osnovne postavke našeg sistema, koje pisac prihvata, niti koje su društvene snage sposobne da vode društvo. Pisac daje jednu ozbiljnu analizu opštih pojmova u našoj stvarnosti, a ne ekstremnih slučajeva, izražavajući svoje komunističko opredeljenje. Taj tekst čitan je kao referat na Kongresu jugoslovenskih sociologa u Sarajevu 1971. godine i pozitivno je ocenjen, a objavljen je u Zagrebu i delimično u listu "Student" u Beogradu. Može se postaviti samo pitanje da li su neke formulacije u tom tekstu preteške, pa kako i sam autor kaže da su neke formulacije takve time se neutrališe njihovo dejstvo.

Ceneći razloge sadržane u rešenju o privremenoj zabrani rasturanja knjige "Preispitivanja" i u predlogu za zabranu, razloge iznete u reči zastupnika javne tužbe kao i razloge sadržane u reči punomoćnika i predstavnika izdavača i po oceni izvedenih dokaza sud je našao da su u ovom slučaju ispunjeni zakonski uslovi iz čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi za zabranu rasturanja ove knjige.

Analizom sadržine i smisla teksta pod naslovom "Struktura moći u jugoslovenskom društvu i dileme revolucionarne inteligencije" na strani 260 do 280 knjige, koji je obuhvaćen predlogom za zabranu dolazi se do zaključka da se u ovom tekstu iznose neistinita i izopačena tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana.

Svoj stav autor ove knjige odredio je u njenom predgovoru u kome pisac navodi da ova knjiga predstavlja "... i preispitivanje savremene stvarnosti (pre svega u društvu koje, nešto preuranjeno, sebe zove socijalističkim)".

Polazeći od ovakvog stava pisac u navedenom tekstu iznosi neistinita tvrđenja o našem društveno-političkom i ekonomskom sistemu, osporavajući u osnovi koncept i ostvarene rezultate našeg samoupravnog socijalističkog društva, služeći se pritom i izopačenim tvrđenjima. Da bi potkrepio svoje stavove pisac uzima pojedine slučajeve i pojave koje usporavaju naš samoupravni razvitak i protiv kojih se naše društvo bori, dajući tim pojavama značaj opšteg kretanja koje karakteriše sistem.

Tako pisac postupa kada govori o socijalnim razlikama, nezaposlenosti, pojavama nacionalizma, strukturi društva, samoupravljanju i drugim pitanjima.

Na osnovu takve analize pisac zaključuje i tvrdi da je naš sistem suštinski ograničen i nemoćan, da se promene u njega nose na nepredvidljiv način, da je samoupravljanje u ozbiljnoj krizi i to krizi stagnacije, da je samoupravno dogovaranje u stvari dogovaranje nekolicine vođa i ima izrazito oligarhijski karakter (upoređujući ga sa ličnom diktaturom fašističkog ili staljinističkog tipa). Pisac dalje tvrdi da se veza između revolucionarne ideje i njene realizacije gubi u maglama budućnosti, da je naše društvo sada već toliko odstupilo od svog prvobitnog cilja da se više ne vidi jasno kuda ono, zapravo, ide i da se u ovom trenutku ne vidi koje su to organizovane društvene snage koje bi mogle još da učine da jugoslovensko društvo prevaziđe sadašnje izvanredno moćne kapitalističke i etatičke strukture i realizuje model demokratskog socijalizma.

Prikazujući na ovaj način stanje u našem društvu pisac pred inteligenciju post-

avlja dilemu šta dalje raditi i pritom, pored ostalih, stavlja je i pred izbor alaternativa: jadikovanje nad sadašnjošću koju pisac naziva glupom, vulgarnom i nečovečnom ili pred teorijsku osudu sadašnjosti, bez nade da se na nju može uticati i da se ona može promeniti.

Očigledno je da ovakva neistinita i izopačena tvrđenja o stanju u našem društvu i njegovom daljem razvoju izazivaju uznemirenje građana, što opravdava primenu čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-i.

U vezi isticanja punomoćnika izdavača da je ovaj tekst bilo u delovima ili ceo ranije objavljivani sud je našao da je to bez uticaja za donošenje odluke po ovoj stvari.

Zbog svega izloženog sud je na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2, čl. 60, 61 i 65 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija odlučio kao u izreci rešenja.

Zapisničar,
Stojković Dušica

Predsednik veća,
sudija Milivoj Đukić

PRAVNA POUKA:

Protiv ovog rešenja učesnici u postupku mogu izjaviti žalbu u roku od 3 dana od prijema pismenog otpravka rešenja Vrhovnom sudu Srbije, a preko ovog Suda.

ŽALBA VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Kr. 109/72

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Ž A L B A

Srpske književne zadruge kao izdavača knjige "Preispitivanja"
prof. dr Mihaila Markovića

Protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 15. XI 1972. god., Kr.109/72

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka - čl. 333 tač. 1
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja - čl. 333 tač. 2 i
- zbog pogrešno primenjenog materijalnog propisa - čl. 333 tač. 3 ZKP

i stavlja sledeci

ž a l b e n i p r e d l o g

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje UKIDA
i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,
ili

PREINAČAVA tako što se ODBIJA predlog Okružnog javnog
tužilaštva u Beogradu Ut. br. 70/72 od 9. XI 1972. god. i UKIDA rešenje
istog tužilaštva br. 70/72 od 9. XI 1972. o privremenoj zabrani rastur-
anja knjige "Preispitivanja".

A. Pogrešno primenjeni materijalni propis - čl. 333 tač. 3 ZKP

- 1) Prvostepeno rešenje doneto je na osnovu propisa koji je prestao da važi.

Naime, iz dispozitiva rešenja vidi se da je zabrana izrečena “na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2 “Zakona o štampi i drugim vidovima informacija” (“Službeni list FNRJ”, br. 45/60 i “Službeni list SFRJ” br. 15/65).

Ovaj Zakon je izrikom ukinut Ustavnim zakonom za sprovođenje Ustavnih amandmana XX do XLI (“Službeni list SFRJ” br. 29/71).

Članom 16 st. 2 tač. 31 Savezna skupština je odredila da najdocnije 31. decembra 1971. god. prestaje da važe, između ostalih, i odredbe saveznog Zakona o štampi, osim odredaba čl. 67 do 79 i čl. 91 do 130, dakle, da prestaju da važe odredbe člana 52 toga Zakona.

Nakon ovoga Savezna skupština nije donosila više nikakve propise iz ove materije.

Prema tome, odredba člana 52 st. 1 tač. 2 koju je sud primenio prestala je da važi još 31. decembra 1971. god.

Nijedno drugo telo u SFRJ nije moglo, niti može, vaspostaviti važnost ove odredbe.

2) Članom 16 Zakona o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno-političkog sistema i drugim oblastima za koje je u članu 16 Ustavnog zakona za sprovođenje Ustavnih amandmana XX do XLI određeno da prestaju da važe najdocnije 31. decembra 1971. godine (“Službeni glasnik” br. 51/71) određeno je da će se, između ostalog, dalje primenjivati i odredbe bivšeg Zakona o štampi “ukoliko nisu protivne Ustavu”.

Dakle, ako je sud već primenio odredbu Zakona o štampi koja je prestala da važi, to je mogao učiniti jedino na osnovu čl. 16 pom. Zakona o primeni odredaba saveznih zakona...

Međutim, u tom slučaju prvostepeni sud je morao (a) zasnovati svoju odluku na tom, republičkom, Zakonu i (b) prethodno ispitati nije li odredba saveznog zakona koja je prestala da važi i koju sud primenjuje, protivna Ustavu (naročito kada izdavač ističe prigovor da je odredba protivna Ustavu).

Prvostepeni sud nije tako postupio i nije primenio republički Zakon o primenama odredaba saveznih zakona..., niti je ulazio u ocenu pitanja (pravnog pitanja) da li je odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 protivna Ustavu.

Time je, ponovo, prvostepeni sud dvostruko pogrešio u primeni materijalnih propisa. Prvo je, dakle, primenio jednu odredbu koja je prestala da važi, a drugo, nije se pozvao na odredbu republičkog zakona, koja bi eventualno, pod određenim uslovima, mogla opravdati primenu te odredbe, niti je i stvarno primenio taj republički zakon, jer on naređuje sudu da oceni da li je primenjena odredba u skladu sa Ustavom.

Prema tome, rešenje prvostepenog suda nema nikakvog pravnog osnova.

3) Opreza radi, izdavač ističe da mu je poznato (pogrešno) stanovište Vrhovnog suda Srbije izraženo u jednoj nedavnoj odluci, prema kome redovni sud nema ov-

lašćenja da ulazi u ocenu ustavnosti odredaba člana 52 bivšeg Zakona o štampi, već da ga samo ima primenjivati.

Ovakvo stanovište je pogrešno, jer je protivno izričitoj odredbi člana 16 pom. Zakona o primeni saveznih zakona... gde se sudu izričito naređuje da ex officio (a pogotovo na zahtev stranke) ispituje da li je primenjena odredba protivna Ustavu.

Štaviše, ovakvo stanovište je protivrečno samo sebi, jer kada je dužnost suda jedino da primenjuje zakone (a ne da ceni njihovu ustavnost), onda je taj sud dužan i da primenjuje odredbe zakona kojima mu se naređuje ocena ustavnosti.

Međutim, ovde se čak i ne radi o oceni ustavnosti važećeg propisa (za koji bi stvarno bio nadležan jedino Ustavni sud), jer je član 52 biv. Zakona o štampi prestao da vazi. U isključivanju nadležnost ustavnih sudova spada jedino ocena ustavnosti važećih propisa, a ovde se ne radi o važećem propisu.

4) Zastupnik Javne tužbe na glavnom pretresu isticao je stanovište prema kome bi odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 bila "preuzeta" iz bivšeg saveznog Zakona o štampi u republički zakon (Zakon o primeni saveznih zakona...).

Međutim, takvo stanovište je, prvo, pogrešno, a drugo, ako je odredba člana 52 st. 1 tač. 2 preuzeta u republički zakon, onda je sud morao primeniti taj zakon, a to prvostepeni sud nije učinio.

Ovakvo stanovište je, rekli smo, i pogrešno, jer Republika Srbija nije donela svoj Zakon o štampi (da bi u taj Zakon preuzela odredbu člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi). Primera radi, tako je postupila Autonomna pokrajina Vojvodina ("Službeni list SAP Vojvodine" br. 24/71) i ta i takva odredba se, naravno, i može i mora primenjivati. U Srbiji, međutim, to nije slučaj.

"Preuzimanje" pojedinih odredbi saveznih zakona koje su prestale da važe, može se činiti samo u za to predviđenom postupku koji obuhvata i glasanje republičke skupštine o takvoj odredbi i objavljivanje takve odredbe (tekstualno) u Službenom glasniku (bez čega ni jedna odredba ne može proizvoditi nikakvo dejstvo), a nikada pozivanjem na jednu odredbu koja je prestala da važi i čija sadržina građanima NE MORA BITI NI POZNATA.

Jasno je da se ne radi o "preuzimanju" odredbe člana 52 st. 1 tač. 2 u republički zakon, kao što je uostalom jasno da taj zakon nije ni primenjen.

5) Ako rezimiramo rezultate prednje analize videćemo:

- (a) da u sistemu pozitivnih propisa SFRJ ne postoji odredba člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, te da se kao takva ne može primeniti,
- (b) da ta odredba nije preuzeta u republički zakon o štampi, jer isti nije ni donet (mada Amandman XXXI Republiku na to ovlašćuje),
- (c) da je Zakonom o primeni saveznih propisa... sud ovlašćen da ovu odredbu primenjuje "ukoliko nije protivna Ustavu",
- (d) da je sud ovlašćen da ocenjuje da li je odredba člana 52, st. 1, tač. 2 protivna Ustavu ili nije, budući da se ne radi o propisu koji je na

snazi kao takav (tj. bez obzira na odredbe republičkog zakona), već je naprotiv kao takav (tj. savezni propis) izrikom ukinut.

Iz toga jasno proizilazi da se na osnovu Zakona o primeni saveznih propisa... bivša odredba člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi može primenjivati KAO PRAVNO PRAVILO pod uslovima predviđenim u republičkom Zakonu, tj. pod uslovom da nije protivna Ustavu.

Kao pravno pravilo, jer kao pozitivna zakonska odredba ne postoji: ukinuta je aktom svoga zakonodavca, aktom Savezne skupštine i ne može se KAO TAKVA, kao odredba saveznog zakona (kako je prvostepeni sud primenjuje), "dići iz mrtvih" aktom niže tj. republičke skupštine.

(Analogna situacija postoji u odredbama Zakona o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. IV 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije, "Službeni list FNRJ", br. 86/46, kojim se predviđa da će se, ukoliko to nije protivno "javnom poretku", primenjivati odredbe bivšeg Srpskog građanskog zakonika KAO PRAVNA PRAVILA).

6) Na ovaj način otklanja se potreba pravljenja svih veštačkih pravnih konstrukcija o "preuzimanju" odredbe čl. 52 st. 1 tač. 2 u republički zakon, kao i sve dileme oko toga kako pomiriti tobože protivrečne odredbe Zakona o primeni saveznih propisa... kojima se sudu nalaže da ocenjuju da li je bivša odredba saveznog propisa protivna Ustavu ili nije i isključive nadležnosti ustavnog suda da ocenjuje ustavnost važećih propisa.

Već i sama ova činjenica pokazuje punu ispravnost tumačenja izdavača da je sud mogao i morao da primeni jedino republički zakon o primeni saveznih propisa... , naravno, pošto u skladu sa tim zakonom oceni da li je primenjena odredba protivna Ustavu ili nije, na šta je sud ovlašćen budući da se radi o oceni ustavnosti jednog pravnog pravila, a ne važećeg zakonskog propisa, odn. odredbe takvog propisa.

7) Da je sud tako postupio morao bi utvrditi da je odredba člana 52 st. 1 tač. 2 biv. Zakona o štampi i drugim vidovima informacija PROTIVNA USTAVU SFRJ.

Prema tome, vidi se dalje da nije u pitanju samo formalni propust prvostepenog suda, već da se radi o formalnom propustu koji bitno utiče na meritornu odluku suda.

Naime, članom 40 Ustava SFRJ određeno je u stavu 2 da se, inače zajemčenom slobodom štampe, niko ne sme koristiti jedino u sledećim taksativno pobrojanim slučajevima:

- (a) radi rušenja osnova socijalističkog društvenog uređenja utvrđenog ovim ustavom,
- (b) radi ugrožavanja mira, ravnopravne međunarodne saradnje ili nezavisnosti zemlje,
- (c) radi raspirivanja nacionalne, rasne ili verske mržnje ili netrpeljivosti, ili
- (d) radi podsticanja na vršenje krivičnih dela,
- (e) niti na način kojim se vređa moral.

Slobodi štampe, prema Ustavu SFRJ, ne mogu se stavljati nikakva druga, dalja ograničenja.

Međutim, član 52, st. 1, tač. 2 biv. Zakona o štampi i drugim vidovima informacija zabranjuje služenje slobodom štampe ako se štampanim stvarima:

“iznose ili pronose, lažne izopačene ili alarmantne vesti ili tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana ili ugrožava javni red i mir”,

što predstavlja, kao što se jasno može videti NOVO i DALJE ograničenje štampe, mimo, van, i preko slučajeva pobrojanih gore pod a) do e).

Prema tome, odredba člana 52, st. 1, tač. 2 PROTIVNA JE USTAVU SFRJ.

8) Mada se radi o kristalno jasnoj stvari, izdavač ističe da u ovakvoj oceni nipošto nije usamljen: njegovo mišljenje dele i svi merodavni autoriteti.

Vladimir Krivic, predsednik Ustavnog suda Slovenije smatra da je bivšom odredbom čl. 52 st. 1 tač. 2

“zakonodavac prešao okvire koji su određeni Ustavom

i da bi

bilo nužno predložiti Ustavnom sudu da oceni ustavnost 52 člana Zakona o štampi” (sada kada je prestao da važi, ovlašćen je, videli smo, to da učini i redovni sud).

(“Politika”, 15. Septembra 1971 god. str. 7).

Stevan Nikšić, poslanik Republičkog veća smatra da se radi o odredbi po kojoj je “moguće zabraniti sve”, dakle, odredbi koja NEGIRA SVAKU SLOBODU ŠTAMPE, a takva je naravno protivustavna. (“Politika, 13. septembra 1971 god. str. 6).

Dr Milan Brkić, sudija Vrhovnog suda SFRJ, koji je kao član Potkomisije Ustavne komisije za izradu III glave Ustava SFRJ i jedan od autora onih odredbi Ustava koje se odnose na slobodu štampe, smatra takođe ovu odredbu “neprikladnom”, da se u pogledu te odredbe “nameće revizija” i da bi se tome morao izjasniti Ustavni sud. (“Politika”, 9. XI 1971, str. 5).

Istu ocenu o ovoj odredbi izrekli su i mnogi drugi pravni autoriteti, među kojima i Predsednik Ustavnog suda Srbije. Protivustavnost ovoga propisa postala je opste mesto u jugoslovenskoj pravnoj misli.

9) Prema tome, da je prvostepeni sud primenio odredbu čl. 16 Zakona o primeni saveznih propisa..., kako je morao učiniti, tj. da je kako taj član 16 naređuje, prethodno ispitao da li je odredba bivšeg člana 52 stava 1 tačke 2 Zakona o štampi protivna Ustavu, prvostepeni sud bi morao utvrditi da ona JESTE protivna Ustavu i takvu odredbu ne bi primenio, niti bi je smeo primeniti.

10) Iz svega napred iznetog jasno je da je u primeni materijalnih propisa prvostepeni sud načinio niz katastrofalnih grešaka: primenio je propis koji ne postoji, nije primenio republički zakon koji je morao primeniti, doneo je meritornu odluku protivno odredbama toga republičkog zakona i konačno nije za to dao nikakvo obrazloženje.

Odluka je zato neosnovana i nezakonita i kao takva ne sme opstati u pravnom prometu. Njome se grubo i drastično narušavaju Ustavom zajemčena prava građana SFRJ nezakonitim i pravno neosnovanim ograničavanjem slobode stampe.

U interesu zakonitosti koji je prvi interes suda u pravnoj državi, ovakva odluka mora se ukinuti.

B. Bitne povrede odredaba krivičnog postupka – čl. 333 st. 1 tač. 1 ZKP u v. čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP

Gornje pravno shvatanje izdavač je, protiveći se zabrani, izložio i na pretresu 15. XI 1972. god. zahtevajući da se prvostepeni sud u smislu čl. 15 ZKP prethodno pozabavi ovim pravnim pitanjem.

Karakteristično je, međutim, da prvostepeni sud, iako je ovaj prigovor konstatovao i u zapisniku o javnom pretresu (a) niti ovaj navodi u onom delu obrazloženja u kome iznosi stav stranaka prema predlogu, (b) niti daje ikakve razloge zbog kojih bi ovakav prigovor rešio negativno po izdavača.

Na taj način, prvostepeni sud ne samo da je grubo povredio postojeće materijalne propise, nego za to čak i ne pokušava da da ikakve razloge!

Tako je izdavač praktično lišen dvostepenosti suđenja, jer o razlozima koje ističe rešava jedino i isključivo viši sud, čime se narušava pravo odbrane. Zato se ovaj nedostatak prvostepenog rešenja može efikasno ukloniti jedino na taj način, što će drugostepeni sud vratiti predmet prvostepenom sudu da donese novu odluku u kojoj će navesti razloge iz kojih nije uvažio pod A. iznete prigovore izdavača.

C. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Pogrešno, i ne navodeći nikakve razloge prvostepeni sud ocenjuje da su "tvrdnje" iznete u inkriminisanom poglavlju knjige "Preispitivanja", neistinite i izopačene.

Ovakvu svoju "ocenu" prvostepeni sud obrazlaže time što je to "očigledno" (str. 3, poslednji stav rešenja), odnosno time da "analizom sadržine i smisla teksta" prvostepeni sud "dolazi do zaključka da se u ovom tekstu iznose neistinite i izopačena tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana".

Dakle, do svoje "ocene" prvostepeni sud dolazi "analizom" teksta. Međutim, tu analizu izdavač ne može osporavati, jer te analize u obrazloženju nigde nema. Redaju se samo citati i parafraziraju odlomci. Zašto su oni neistiniti ili izopačeni, kakva "analiza" to pokazuje, to izdavač iz rešenja ne može saznati.

Ostajući otvoren prema svakom mišljenju izdavač dozvoljava mogućnost da bi ga ta "analiza" i uverila u ispravnost stanovišta prvostepenog suda, ali izdavač ne može da se osloni na голу reč prvostepenog suda u pogledu rezultata te "analize" koja se možda odvijala za vreme većanja iza zatvorenih vrata sudnice, ali o kojoj izdavač ne zna ništa.

Izdavač, čak, može da prihvati i da je "ocena" prvostepenog suda samom sudu "očigledna", ali kao razlog to nipošto ne može da prihvati.

Da li bi drugostepeni sud prihvatio kao razlog žalbe ocenu izdavača: da je analizom rešenja ocenio da je ono očigledno nezakonito? Naravno, da ne bi.

Ovakav način obrazlaganja odluke ravan je nedostatku svakog obrazloženja, ravan je goljoj volji da se zabrana izrekne, volji kojoj razlog nije potreban. Naravno, da se takva volja onda razlozima ne može ni menjati.

Istini za volju, na strani 3 u drugom stavu rešenja, prvostepeni sud kao razlog zabrane ističe da izopačenost tvrdjenja inkriminisanog poglavlja leži u generalizaciji "pojedinačnih pojava" i davanju preteranog značaja "pojavama koje usporavaju naš samoupravni razvitak", kako se u rešenju eufemistički nazivaju pojave socijalnih razlika, nacionalizma, nezaposlenosti, najamnog položaja radnika i njihovog isključivanja iz upravljanja društvom(!), ali prvostepeni sud ne objašnjava zašto bi ove "pojedinačne pojave" trebalo da se smatraju "pojedinačnim" ili "irelevantnim" za ocenu društva u celini.

Konačno, to za odluku i nije bitno, jer i izdavač i autor i prvostepeni sud saglasni su da takve pojave postoje, a u mišljenju o tome kakav značaj imaju ove pojave za društvo u celini – mogu se i razlikovati, to je ustavno pravo svakog građanina (čl. 39 Ustava SFRJ), koje je APSOLUTNO, tj. Ustavom nije ograničeno. O tome svako može i treba da ima svoje mišljenje, i to svoje mišljenje može i treba da izrazi, jer time samo javnost istinito informiše o svom mišljenju, a sloboda štampe ograničena je u cilju sprečavanja dezinformisanja javnosti. Iznošenjem mišljenja javnost se ne može dezinformisati.

Treba ovde i priznati da činjenično stanje, koje bi sud morao da utvrdi da bi ocenio istinitost ili neistinitost stavova iznetih u inkriminisanom poglavlju knjige "Preispitivanja", prevazilazi moć svakog ljudskog suda. Kada bi sud takvo činjenično stanje mogao konačno i pouzdano da utvrdi, kako to od njega zahteva sudski postupak, on bi time rešio jednom za svagda sve nedoumice ovog društva.

Sama ta činjenica najbolje pokazuje da je Javni tužilac stavio sud pred nemoguć zadatak, a samim tim i da je predlog neosnovan, da se njime zadire u materiju koja mora ostati van domena pravnog regulisanja, da se reguliše misao.

Na žalost, prvostepeni sud je takvom shvatanju dao potvrdu u svome rešenju, pa zato ovo treba ukinuti.

D. Odluka o oduzimanju i uništavanju knjige

Pod tackom 2) dispozitiva rešenja prvostepeni sud je odlučio da se svi primerci knjige oduzmu i unište putem industrijske prerade.

Prvostepeni sud je pogrešio kada na osnovu čl. 16 Zakona o primeni saveznih propisa... nije primenio pravno pravilo iz čl. 61 st. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, tj. kada nije odredio da se ova mera ne primeni u pogledu onih delova knjige koji se mogu odvojiti od dela zbog koga je zabrana izrečena.

Primena odredbi o zabrani rasturanja ne može i ne sme se pretvarati u kaznu za izdavača i svih radnika izdavača, pa čak i onih koji samo čiste prostorije. Štampanje cele knjige koštalo je izdavača 100.000 dinarara, a otklanjanje inkriminisanog poglavlja iz knjige jeftino i lako je moguće, a da se pri tom ne naruši celina ni tehnič-

ki, ni sadržinski (jer se radi o zbirci eseja i svako poglavlje predstavlja sadržinski nezavisnu celinu).

Tačno je da biv. čl. 61 st. 2 Zakona o štampi navodi da će sud ovako postupiti kada se radi o nepovezanim, odvojenim tabacima, dodacima i omotima, ali su ovi slučajevi dati samo ilustrativno, primera radi, a sud može u svakom konkretnom slučaju ispitati da li je izdvajanje zabranjenog teksta tehnički moguće ili nije.

Dosadašnja praksa sudova dozvoljavala je čak da se pojedine stranice skupljih publikacija isecaju iz časopisa, a pogotovo da bi se to onda moralo dozvoliti u slučaju ovako obimne i skupe knjige.

Za dokaz činjenice da ovakva mogućnost postoji i da je staviše vrlo lako tehnički izvršiti i samo delimičnu zabranu, izdavač prilaže mišljenje svoga stručnjaka, dugogodišnjeg sudskog veštaka, a po potrebi predlaže i veštačenje od strane sudskog veštaka koga bi odredio sud.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
26. XI 1972. god.

SRPSKA KNJIŽEVNA ZADRUGA
koju zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

Rešenje Vrhovnog suda Srbije

Kž. I. 1966/72

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Stamenković Rodoljuba, kao predsednika veća, Ponjavić Joviše i Lukić Dušana, kao članova veća i stručnog saradnika Grivcov Sergija, kao zapisničara, u predmetu zabrane rasturanja knjige "Preispitivanja" Marković Mihajla u izdanju "Srpske književne zadruge", iz Beograda, ul. Maršala Tita br. 19, povodom žalbe zastupnika izdavača – Popović Srđe, adv. iz Beograda, izjavljene protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 109/72 od 15. novembra 1972. godine, održao je dana 14. decembra 1972. godine, sednicu veća, pa je potom doneo sledeće

REŠENJE

PREINAČUJE SE rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 109/72 od 15. novembra 1972. godine samo u delu izreke pod 1) i 2) tako što se po osnovu čl. 52 st. 2 tač. 2 Zakona o štampi u vezi čl. 1 tač. 10 Zakona o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno-političkog sistema, - ZABRANJUJE se rasturanje teksta pod naslovom "Struktura moći u jugoslovenskom društvu i dileme revolucionarne inteligencije", koji se tekst nalazi na strani 260 do 280 kao posebno poglavlje knjige "Preispitivanja" od Marković Mihajla, štampanoj u izdanju "Srpske književne zadruge" iz Beograda, ul. Maršala Tita br. 19 i tako što se taj deo pomenute knjige ima izuzeti iz iste i uništiti putem industrijske prerade, dok se kliše tog dela knjige oduzima, a štamparski slog – rastura.

Delovi izreke pod 3) i 4) ostaju nepromenjeni.

Obrazloženje

Rešenjem Okružnog suda u Beogradu Kr. 109/72 od 15. novembra 1972. godine zabranjeno je rasturanje knjige "Preispitivanja" od Mihajla Markovića, koju je izdala "Srpska književna zadruga" iz Beograda zbog teksta iz poglavlja "Struktura moći u jugoslovenskom društvu i dileme revolucionarne inteligencije" na strani 260-280 te knjige, s tim da se svi primerci pomenute knjige oduzimaju radi uništenja putem industrijske prerade. Deo klišea knjige o kojem je reč oduzima se, a štamparski slog se rastura. Tim rešenjem zamenjeno je rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu o privremenoj zabrani rasturanja predmetne knjige a odlučeno je i to da se izreka tog rešenja po pravosnažnosti objavi u "Službenom listu SFRJ".

Protiv tog rešenja izjavio je žalbu zastupnik izdavača – adv. Popović Srđa zbog bitne povrede odredaba postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog

stanja i pogrešne primene materijalnog zakona, s predlogom da se pobijano rešenje ukinе ili preinači u smislu navoda iz žalbenog predloga.

Po rasmotrenju svih spisa ovog predmeta zajedno sa pobijanim rešenjem i žalbom, Vrhovni sud je našao:

Žalba vidi pogrešnu primenu materijalnog zakona i bitnu povredu odredaba formalnog prava u tome što je zabrana u pitanju izrečena na osnovu člana 52 ZOS-a dok se u žalbi tvrdi da se ovaj propis s jedne strane sada uopšte nije mogao primeniti, jer je ukinut, a s druge strane da se on nije mogao primeniti ni shodno Zakonu o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno-političkog sistema ("Službeni glasnik" br. 51/71), jer je taj propis – prema žalbi – protivustavan.

Ocenjujući te navode žalbe zastupnika izdavača, Vrhovni sud prvenstveno prihvata onaj navod prema kojem se na teritoriji SR Srbije zabrana rasturanja štampanih stvari ne može oslanjati isključivo na izvorne propise Zakona o štampi. Ovo zato što su ti propisi, po sili zakona, prestali samostalno da važe i to od 31. XII 1971. godine. Međutim, prednje postupanje Okružnog suda ne može da se tretira u smislu navoda pomenute žalbe pošto je već gore pomenutim Zakonom o primeni odredaba saveznih zakona izričito predviđeno da će se propisi ZOS-a (a ne pravna pravila, kako to pogrešno interpretira žalba) i dalje primenjivati na teritoriji SR Srbije (bez autonomnih pokrajina). Samim tim, a što se tiče primene propisa ZOS-a, ne radi se o pogrešnoj primeni materijalnog propisa, već samo o nedovoljno potpuno označenom materijalnom propisu.

Doduše, pomenuti republički zakon navodi da se primena propisa ZOS-a može vršiti samo ukoliko isti nisu protivni Ustavu, dok se i na raspravi, a i u žalbi od strane zastupnika izdavača tvrdi da je propis čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOS-a protivustavan, te ga sud nije mogao primeniti, kao i da je pogrešan stav sudske prakse da redovni sud nije ovlašćen da ceni ustavnost jednog propisa.

Imajući u vidu izneto, Vrhovni sud nalazi sledeće:

Netačno je tvrđenje žalbe (na str. 4 st. 1) da se ne radi o važećem propisu. Naime, žalba tvrdi "da je čl. 52 biv. ZOS-a prestao da važi, pošto je ukinut od strane Savezne skupštine, usvajanjem odgovarajućih amandmana". Međutim, to se ne može prihvatiti zbog toga, što su – usvajanjem amandmana propisi ZOS-a (danom 31. XII 1971. godine) – bili ukinuti kao savezni zakon, dok je republikama i pokrajinama bilo ostavljeno da oni tu materiju regulišu same, s tim što je za područje Srbije to pitanje rešeno već pomenutim Zakonom o primeni saveznih zakona. Prema tome, propisi ZOS-a faktički su postali republički propisi tj. važeći propisi na teritoriji Srbije. Imajući u vidu navedeno, a kako se i u samoj žalbi zastupnika izdavača na već ukazano mesto nedvosmisleno priznaje da je za ocenu ustavnosti važećeg propisa stvarno nadležan jedino Ustavni sud, - otpadaju kao neosnovane (pa i protivrečne same sebi) tvrdnje žalbe da je pogrešna praksa Vrhovnog suda Srbije u vezi sa njegovim stavom da redovni sud nije ovlašćen da ocenjuje pitanje ustavnosti propisa čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOS-a.

S obzirom na izneto, nema ni osnova da se daje posebna ocena onih (daljih) navoda žalbe zastupnika izdavača kojima se nastoji dokazati protivustavnost ili bar sumnja u protivustavnost pomenutog propisa, dok se navodi žalbe o bitnim povredama formalnog zakona i o pogrešnoj primeni materijalnog zakona – pojavljuju kao

neosnovani.

U vezi s tim, ukazuje se da se u žalbi nepotrebno drammatizuje pitanje ocene primene materijalnog propisa kroz tvrdnju da je učinjen "niz katastrofalnih grešaka". Ovo zato što se čak ni stvarno pogrešna primena materijalnog zakona u redovnom postupku ne može tretirati kao "katastrofalna greška" pošto se kod postojanja dvostepenosti u suđenju (pa i niza vanrednih pravnih lekova) svaka pogrešna primena materijalnog zakona (ukoliko se utvrdi) može otkloniti bez ikakve štete po stranke.

Dalje, Vrhovni sud nalazi da je neosnovano tvrđenje žalbe zastupnika izdavača da je pobijana odluka zasnovana na pogrešno i nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju i da je nedovoljno obrazložena. Naime, žalba osporava da je osnovano i pravilno zaključivanje Okružnog suda da je sadržaj inkriminisanog dela knjige takav da se njime zbog izopačenosti tvrđenja – izaziva uznemirenje građana. Tom prilikom žalba tvrdi da sud o svom zaključku uopšte nije dao razloge u čemu nalazi neistinitost ili izopačenost u stavovima pisca knjige. Međutim, takvo tvrđenje žalbe uopšte ne odgovara stanju u spisima. Ovo s jedne strane zato što je Okružni sud upravo i dao analizu tvrđenja iznetih u inkriminisanom tekstu i to na strani 3 presude u stavovima 1, 2, 3 i 4 u kojoj se na logičan i ubedljiv način ukazuje zašto i koje su tvrdnje iz inkriminacija neistinite i izopačene. S druge, pak, strane iz spisa se vidi da se i od strane izdavača priznalo "da su neke formulacije u tom tekstu preteške" (što je priznao i sam autor).

Samim tim, i činjenično utvrđenje je – po nalaženju Vrhovnog suda – i pravilno i potpuno, usled čega nije bilo ni potrebe da se u razlozima prvostepenog rešenja daje još detaljnije analiza inkriminisanog teksta. Uostalom, sud i ne ocenjuje da li se radi o naučno (ili politički) netačnim postavkama pisca, već samo to da li je ono što se iznosilo zbog izopačenosti ili neistinitosti moglo da izazove ili je izazvalo uznemirenje građana i zašto. A to pitanje je Okružni sud obrazložio.

Međutim, Vrhovni sud nalazi da je Okružni sud pogrešio (i prekoračio okvire predloga za zabranu) kada je odlučio da se zabrani rasturanje cele knjige u pitanju kao i da se ta knjiga (kao celina) oduzme i uništi. Ovo zato što je utvrđeno da se inkriminacije iz propisa čl. 52 st. 1 tačka 2 ZOS-a odnose samo na deo knjige (poglavlje) "Struktura moći u jugoslovenskom društvu...", te se zabrana rasturanja može odnositi samo na taj deo knjige što je i bilo stavljeno u predlogu JT, a ne i na ostale delove, koji su – u osnovi – potpuno samostalni tekstovi a i ne sadrže inkriminacije za zabranu. Sem toga, uvidom u knjigu konstatuje se da je tehnički moguće izdvajanje inkriminisanog teksta iz te knjige – jer se nalazi na kraju teksta knjige.

Sa tih razloga, Vrhovni sud je preinačio prvostepenu odluku samo u tom smislu kao u izreci - član 365 ZKP.

Zapisničar,
Grivcov Sergije, s.r.

Predsednik veća,
Rodoljub Stamenković, s.r.

Za tačnost otpavka
Upravitelj sudske pisarnice
Branko Kovačević

Rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu*

Ut. – 71/72
Beograd,
14.11.1972. godine

Na osnovu člana 53 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, donosim

REŠENJE

o privremenoj zabrani rasturanja lista "Student" broj 21 od 14.11.1972. godine u izdanju Univerzitetskog odbora SSB, Beograd – Balkanska broj 4/IV, koji je štampan u štampariji "Glas" u Beogradu, zbog objavljivanja razgovora redakcije "Pitanja" sa Brankom Horvatom, u kome se iznose lažna, izopačena i alarmantna tvrdjenja, kojima se izaziva uznemirenje građana, -

čime je povređen propis člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

O b r a z l o ž e n j e

U listu za društvena, kulturna i politička pitanja "Student" broj 21 od 14.11.1972. godine objavljen je razgovor redakcija "Pitanja" sa Brankom Horvatom u kome se, između ostalog, kaže:

"Kod nas je do izrazitog loma u društvenom razvoju došlo poslije 1960. godine. Taj lom se sastoji u tome – ja bih to mogao sasvim rigorozno i dokazati... što je naša politička superstruktura počela da zaostaje za društvenom bazom, najopćenitije rečeno.

Evo, mi smo u toj situaciji: naše društvo postaje sve dezorganiziranije i uslijed toga dolazi do čitavog niza pojava koje mi danas primjećujemo, kao što su socijalne diferencijacije, zatim degradiranje revolucionarnih ideala i vrednota, masovna privatizacija, buđenje nacionalizma, ideološka konfuzija, usporavanje stope rasta itd. Svi ti degenerativni momenti su ponikli ustvari iz jednog jedinog uzroka, naime raskoraka između potreba društva, koje je postalo veoma kompleksno, koje je danas veoma razvijeno i organizacione osposobljenosti."

"Upravo zbog toga, što se taj proces kumuliranja nastavio, danas imamo krajnje nestabilnu situaciju koja nažalost, sve više nagoni na policijske mjere i na izvjesne administrativne pritiske, ako hoćete, na vraćanje starim tzv. pokušanim metodama upravljanja, tako da čak i nije pitanje ideologije. Jer, bilo bi jako naivno to pripisati rankovićevcima. Ranković niti je bio ideolog, niti je bitno pridonio takvoj situaciji.

* Predmet "Student", Kr 110/72, 1972. godina

Radi se prosto o političkoj reakciji. Osim toga, kad postoji situacija da državni aparat i političke strukture kontroliraju procese, onda se oni vraćaju na primitivnije metode kontrole, a to je prisila.

"Stvari se dalje kompliciraju time što politička reakcija sve češće pokušava da revolucionarnu kritiku društvenih devijacija kod nas – uključivši i socijalne razlike – pripíše ekstremizmu i djelatnosti stranih agentura, te politički poistovjeti s nacionalizmom. Ukoliko te pojave uzmu maha, nije teško predvidjeti posljedice".

"Tu bih i pojačanu socijalnu diferencijaciju izveo direktno iz nesposobnosti političke strukture da na jedan moderan i primjeren, samoupravljanju primjeren način, kontrolira društvene procese."

"Jugoslovenska privreda – tu mogu da se vratim na svoj teren, jer mi smo ta merenja izvršili – je najnestabilnija privreda u Evropi. Što to znači? To znači da je najneorganiziranija privreda u Evropi."

Iz napred citiranih navoda, očigledno proizilaze neistinita, izopačena i alarmantna tvrđenja da je u društvenom razvoju naše zemlje posle 1960. godine došlo do loma i da se stanje ne samo ne popravlja, već se ne vide ni izgledi, koji bi upućivali na popravljanje u privredi, inače lošeg stanja. Ne samo neistinita tvrđenja, već i tvrđenja koja mogu biti alarmantna su očita kada se imaju u vidu navodi i tvrđenja da su političke snage našeg društva posle 1960. godine počele da se ponašaju konzervativno i da više ne predstavljaju avangardu i ideološke vizionare radničke klase, već vatrogasce koji gase požare. Isto tako, na nedvosmislen način se tvrdi da Savez komunista Jugoslavije guši revolucionarnu kritiku, iako je opšte poznato da se on borio i bori za stvaralačku i konstruktivnu kritiku, kritiku koja doprinosi unapređenju društvenih odnosa.

Neistinita i izopačena tvrđenja ilustruju se i u sledećim tvrđenjima:

- "Najnovije mjere su palijativi i to ad hoc palijativi. Međutim, niti vlada, niti ma koja druga organizacijska struktura u ovoj zemlji nema izrađenu koncepciju političke organizacije ovog društva, opet to govorim u vrlo širokom smislu."
- "Ja bih rekao jedno i drugo. Imam utisak da raste konzervativizam u partijskoj strukturi, što je djelomično rezultat fizičkog starenja".
- To se ne da uskladiti: alternativa je slijedeća: ili će se politička superstruktura uskladiti sa samoupravnom bazom, to znači samoupravljanje će biti istovremeno sprovedeno i u politici – kod čega ostaje veliko pitanje na koji način i koje su mogućnosti samoupravljanja u političkoj sferi, ili će se politička sfera nametnuti društvu u toj mjeri da će u ekonomskoj sferi doći do regresije na neku vrstu centralizma."
- "Mi pojave i jednog i drugog vidimo. Evo ilustracije ponovnog vraćanja na autokratsko dirigiranje države. Radi se o poplavi društvenih i samoupravnih sporazuma. Terminologija je samoupravna, a stvarnost je da država diktira što ima da se radi. To je ustvari, stvarnost još gore nego kad se direktno radi, kad

su i forma i sadržaj usklađeni. Jer, tada svako zna da je to zakon, zna da ga mora izvršavati, a ovdje se kaže da je to sporazum, ali ako ga kršiš plaćaš globu ili ideš u zatvor. Kakav je to onda sporazum? Nije doduše, još dotle došlo, ali otprilike, takav je put.”

Iz napred citiranih tvrđenja proizilazi da su najnovije mere SIV-a i Predsedništva SKJ samo palijativne mere i da one, kao i druge predstavljaju odsustvo prave koncepcije političke organizacije. Neistinitost ovakvih tvrđenja je više nego očigledna. Ovakva tvrđenja su direktno protivna programu i Statutu Saveza komunista i o tome autor Branko Horvat daje svoja jasna opredeljenja: “Jasno mi je što ne odgovara. Ne odgovara jednopartijski sistem, odgovara višepartijski sistem, jer svaki partijski sistem unosi partijsku birokratiju u igru, a samoupravljanje negira birokratiju. Ovim se decidirano iznose tvrđenja suprotna poziciji Saveza komunista Jugoslavije. Na osnovu napred citiranih navoda, neistinita tvrđenja se posebno ogledaju u tome da “država diktira” samoupravne i društvene sporazume i dogovore, za koje je jasno da se zaključuju na osnovu dogovora i sporazuma društveno-političkih zajednica i organizacija, sindikata i komora, dakle da se zaključuju na bazi širokog dogovaranja i sporazumevanja zainteresovanih radnih ljudi.

Dalja neistinita i izopačena tvrđenja ogledaju se u sledećim navodima koji slede.

“Jedna od mojih opservacija je ta da danas državni aparat ne zna kako će se privreda razvijati. Pogledajte rezolucije Savezne skupštine, koja se izglasavaju iz godine u godinu. Rezolucije su jedno, a izvršenje drugo.”

“Druga strana je politička strana. Čak kad savladamo stručnu stranu i znamo šta treba učiniti, još uvijek je potrebna volja da se to uradi. Ja sam tu na malo ‘skliskom’ terenu zbog toga što to nije moja uža struka, ali primjećujem neke pojave, koje vrlo uznemiravaju i koje podsjećaju na procese koji su se odigrali u bivšoj Jugoslaviji. U beogradskoj diskusiji sam spomenuo neke momente: npr. svako naše mjesto, ne samo Beograd, Zagreb i Ljubljana, nego i najmanji provincijski grad ima svoje Dedinje, gde stanuju partijski i komunalni rukovodioci. To, naravno, nema nikakve veze sa stručnosti, nepoznavanjem itd. nego je direktni izraz hijerarhije, koja postoji u našem sistemu, socijalne hijerarhije, koja je posve suprotna samoupravljanju. Kako se toga riješiti, političko je pitanje, za koje možete i vi iznositi mišljenje isto tako kao i ja, ali je točna konstatacija da mi nemamo ravnopravno društvo u političkom smislu, nego imamo jednu političku hijerarhiju koja se onda manifestira u razlikama materijalne prirode, općedruštvene prirode i u razlikama političke moći.”

“Trebali bismo razraditi našu koncepciju samoupravnog društva dovoljno u pojedinostima, da nemamo toliko staljinističkog balasta stalno sa sobom. Uzmite samo ovu diskriminaciju, koja se stalno vrši prema seljacima, na što to liči? Seljaka, koji su iznijeli ovu revoluciju, sad je 5% u partiji. Kad pokušaju osnovati neku svoju zadrugu, onda se kaže da je to divlja zadruga – što se ne može prihvatiti – pa im se odozgo naturaju te tzv. opće zemljoradničke zadruge, koje se često najobični-

je monopolističke organizacije, što eksploatiraju seljaka. Takav staljinistički balast – nepovjerenje prema seljaku, nepovjerenje prema obrtniku – to se toliko vuče u našem sistemu jer je i zakonodavstvo dvosmisleno ili nije dograđeno a u praktičnoj aplikaciji dešavaju se najteže povrede."

"U društvenom sektoru postoje masovno prelijevanje ličnih dohodaka iz eksploatiranih grana privrede u privilegirane. Razlike su do 2 puta veće za neke grane i nešto više za grupacije i to za isti rad. Kad čovjek za isti rad na raznim punktovima u zemlji dobiva dva puta veći dohodak, znači da se nekog eksploatira, da se netko nalazi u privilegiranim granama... Prema tome, u našoj privredi imamo ugrađenu eksploataciju u društvenom sektoru".

U objavljenom intervjuu redakcije "Pitanja" sa Brankom Horvatom, ovaj dakle više nego očigledno pokazuje da je politika Saveza komunista Jugoslavije nesposobna da organizuje privredu Jugoslavije i ne samo to, već da ne sluša revolucionarnu kritiku a posebno ekonomiste koji znaju kako se to može sprovesti u vezi čega citiramo:

"Ekonomisti znaju kako se to može provesti, tu nema nikakve tajne, ali mi nemamo mogućnosti da komuniciramo sa političkim strukturama i da one to zaista i provedu."

Ovakva tvrdjenja su neistinita u meri koja se graniči sa apsurdom. Na planu ekonomskog razvoja ne posluju samo političari već i u znatnoj meri ekonomisti te se napred citirane tvrdnje ne pojavljuju samo kao proizvoljno izrečene neistine, već o malicioznim tvrdnjama i neistinama.

Na kraju, izopačena i alarmantna, razume se, i neistinita tvrdjenja očituju se i u sledećim citatima:

"Konkretan slučaj, koji je svež. Radi se o amandmanima. Amandmani obuhvaćaju razna područja, a ja mogu autoritativno ocijeniti samo onaj dio koji se odnosi na ekonomiju. Izvestan broj amandmana u pogledu ekonomije sasvim je neadekvatan, ustvari ja bih morao upotrijebiti daleko teži izraz da okarakteriziram što znače ova-ko sročeni ustavni amandmani... A tu ima amandmana koji su u tolikoj meri antisocijalistički i kontradiktorni, da izazivaju zaprepašćenje. Posebno se to odnosi na amandmane o minulom radu. U njemu je sadržana tipična koncepcija ekonomista XIX stoljeća koje je Marks nazvao vulgarnim ekonomistima. Sve to dokazuje da naš politički sistem u tolikoj meri zaostaje za društvom da se on čak i boji svake diskusije. Postoje konzervativni ljudi, koji čuvaju pozicije, izbjegavaju svaki rizik od nekih novih ideja, od nečeg što oni ne znaju, što im je strano, i na taj način umjesto da ubrzavamo adaptaciju političkog sistema, mi ustvari konzerviramo taj jaz sa svim posljedicama koje vi vidite. Inflacija i nezaposlenost su samo dva najrazličitija primjera te situacije".

Dakle, u vreme, već kada predstoji dalja razrada usvojenih ustavnih amandmana, donetih na najšire mogućoj platformi ne samo u demokratskoj diskusiji radnika u vanprivrednim i privrednim organizacijama, već i u stručnim i naučnim udruženjima i ustanovama, tvrđenja, da su amandmani nesocijalistički u toj meri da izražavaju zaprepašćenje, predstavljaju faktički zlonamerna i antisocijalistička tvrđenja rečeno u najblažoj meri i izopačena, u meri da su ostvareni uslovi i osnovi propisani u čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi da se list "Student" broj 21 od 14.11.1972. godine zabrani u rasturanju.

Sa napred izloženih razloga, ovo rešenje je opravdano i na zakonu osnovano.
Ovo rešenje dostaviti:

- 1) Okružnom sudu u Beogradu sa predlogom za izricanje zabrane rasturanje u smislu čl. 54 st. 1 tač. 1 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.
- 2) Glavnom i odgovornom uredniku lista "Student", Beograd – Balkanska 4/IV sa nalogom da se ne rastura list do donošenja pravosnažne sudske odluke u smislu čl. 54 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija i
- 3) Sekretarijatu za unutrašnje poslove SG Beograda, sa nalogom na postupak u smislu čl. 54 st. 1 tač. 3 i čl. 55 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija.

OKRUŽNI JAVNI TUŽILAC
Spasoje Milošev, s.r.

Rešenje Okružnog suda u Beogradu

KR. 110/72

Okružni sud u Beogradu u veću sastavljenom od sudija Milivoja Đokića kao predsednika veća i sudija porotnika Mijović Jovana i Kusovac Vere kao člana veća, sa zapisničarem Stojković Dušicom, u postupku po predlogu Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu UT br. 71/72 od 14.11.1972. godine za zabranu rasturanja lista "Student" br. 21 od 14.11.1972. godine čiji je izdavač Univerzitetski odbor Saveza studenata Beograda, Beograd, Balkanska br. 4 po održanom pretresu na dan 20.11.1972. godine u prisustvu zastupnika javne tužbe Jerinić Pantelija i punomoćnika izdavača Srđe Popovića, advokata iz Beograda, doneo je i javno saopštio

REŠENJE

- 1) ZABRANJUJE SE rasturanje lista "Student" br. 21 od 14.11.1972. godine u izdanju Univerzitetskog odbora Saveza studenata Beograda, Beograd, Balkanska ulica br. 4 zbog napisa "Razgovor redakcije 'Pitanja' s Brankom Horvatom" objavljenog na str. 3 i 5 lista, a na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, jer se u ovom napisu iznose neistinita i izopačena tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana;
 - 2) Delovi oduzetog lista obuhvaćeni ovim rešenjem imaju se uništiti putem industrijske prerade, kliše u odnosu na te delove da se oduzme, a štamparski slog rasturi;
- 3) Rešenje Okružnog javnog tužioca u Beogradu UT br. 71/72 od 14.11.1972. godine o privremenoj zabrani rasturanja lista "Student" broj 21 zamenjuje se ovim rešenjem.
- 4) Izreku ovog rešenja po pravosnažnosti objaviti u "Službenom listu SFRJ".
- 5) Troškovi postupka padaju na teret sredstava suda.

OBRASLOŽENJE

Okružni javni tužilac u Beogradu predlogom UT br. 71/72 od 14.11.1972. godine i na pretresu predložio je da se zabrani rasturanje lista "Student" br. 21 od 14.11.1972. godine čiji je izdavač Univerzitetski odbor Saveza studenata Beograda, Balkanska br. 4 i to na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovi-

ma informacija pošto se u napisu objavljenom u ovom listu pod naslovom "Razgovor redakcije 'Pitanja' s Brankom Horvatom" iznose lažna, izopačena i alarmantna tvrdjenja kojima se izaziva uznemirenje građana.

Punomoćnik izdavača predlagao je da sud odbije predlog javnog tužioca i ukine rešenje o privremenoj zabrani rasturanja ovog broja lista "Student". Istakao je da su u ovom napisu izneti stavovi autora najvišeg naučnog zvanja i ugleda, to su stavovi iz oblasti koju autor poznaje i rezultat su određenih istraživanja, a bili su i objavljivani. Zaostajanje političke strukture, o čemu govori autor, treba shvatiti kao relativno zaostajanje, kako i proizilazi iz teksta. Određeni navodi, kao na primer, starenje partije dokazuju se i statističkim podacima. Neke osnovne misli u ovom razgovoru autora sa redakcijom "Pitanja" nisu dorečene, ali je do toga došlo zato što pitanja nisu postavljena po nekom sistemu.

Ceneći razloge sadržane u rešenju o privremenoj zabrani rasturanja ovog broja lista "Student", razloge iznete u reči zastupnika javne tužbe i u reči punomoćnika izdavača i po oceni sadržine i smisla napisa obuhvaćenog predlogom za zabranu, sud je našao da je predlog javnog tužioca za izricanje trajne zabrane ovog broja lista "Student" opravdan.

Ovo stoga što su u napisu "Razgovor redakcije 'Pitanja' s Brankom Horvatom" objavljenom na str. 3, 4 i 5 lista "Student" br. 21 od 14.11.1972. godine sadržana neistinita i izopačena tvrdjenja u pogledu našeg društveno-političkog i ekonomskog sistema.

Takav karakter imaju tvrdjenja i zaključci da je kod nas posle 1960. godine došlo do izrazitog loma u društvenom razvoju, da je naša politička struktura nespo- sobna da kontroliše društvene procese i da vodi zemlju, da se zbog toga ponašaju kao vatrogasci, jer samo gase požare, a zaostaju za potrebama zemlje, što će, prema tvrdjenju autora, verovatno ući u udžbenike sociologije i politikologije kao klasičan slučaj neosposobljenosti ili nemoći organizacijskog aparata.

Ocenjujući situaciju u našem društvu oko 1960-tih godina autor tvrdi da je tada došlo do trvenja, da se pojavio izraziti dualistički sistem – sistem koji je u jednom svom delu, najpre u privredi, bio u znatnoj meri autonoman i samoupravna postavljen, a u političkoj sferi ostao na pozicijama tzv. demokratskog centralizma, koji autor naziva malo humanizirani evropeizirani staljinizam.

Dajući ocenu današnjeg stanja kod nas autor ovog teksta navodi da imamo takvu krajnje nestabilnu situaciju koja sve više navodi na policijske mere i administrativne pritiske – na vraćanje starim metodama upravljanja, a kao primer za to autor uzima i samoupravne sporazume koje naziva autokratsko dirigovanje države. Autor dalje tvrdi da je naša privreda najneorganizovanija privreda u Evropi, da je ona u jednom haotičnom stanju, da ni vlada niti ma koja druga organizacijska struktura u ovoj zemlji nema izgrađenu koncepciju političke organizacije ovog društva u najširem smislu, da naš politički sistem ne odgovara samoupravnoj privredi i da je jasno da takvoj privredi ne odgovara ni jednopartijski ni višepartijski sistem. Prema stavu autora u našem sistemu postoji socijalna hijerarhija sasvim suprotna samoupravljanju i mi nemamo ravnopravno društvo u političkom smislu već jednu političku hijer-

arhiju koja se manifestuje u razlikama materijalne prirode, opštedruštvene prirode i u razlikama političke moći.

Posebno je karakterističan stav autora kada daje ocenu Ustavnih amandmana tvrdeći da je izvestan broj amandmana u pogledu ekonomije sasvim neadekvatan i da bi mogao upotrebiti daleko teži izraz da okarakteriše šta znače tako sročeni Ustavni amandmani, da ima amandmana koji su u tolikoj meri antisocijalistički i kontradiktorni da izazivaju zaprepašćenje.

Iznoseći ovakva neistinita i izopačena tvrđenja i ocene, autor u tekstu daje i analizu koja je istog karaktera, da bi te ocene potvrdio.

Ovakva tvrđenja po svome smislu, tonu i tendenciji pisanja prelaze granicu dozvoljene društvene kritike i ona su takvog karaktera da nesumnjivo dovode do posledice predviđene u čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ-i, tj. izazivaju uznemirenje građana.

Pošto je predlogom za zabranu obuhvaćen tekst objavljen na strani 3, 4 i 5 ovog lista, a postoji tehnička mogućnost za izdvajanje tih strana, to je sud u smislu čl. 61 st. 2 i 3 navedenog zakona odlučio da se samo te strane oduzetog lista unište, kliše u odnosu na te delove oduzme, a štamparski slog rasturi.

Zbog svega izloženog sud je na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2, čl. 60, 61 i 65 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija odlučio kao u izreci rešenja.

Predsednik veća
Milivoj Đokić

PРАВNA POUKA:

Protiv ovog rešenja učesnici u postupku mogu izjaviti žalbu u roku od 3 (tri) dana od prijema pismenog otpavka rešenja Vrhovnom sudu Srbije, a preko ovog suda.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

Kr. 110/72

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Ž A L B A

Univerzitetski odbor Saveza studenata Beograda, Beograd, Balkanska br. 4/III
protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 20.11.1972. godine, Kr. 110/72

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka - čl. 333 tač. 1 ZKP,
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja - čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP i
- zbog pogrešno primenjenog materijalnog zakona - čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepeno rešenje
UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku

A. Pogrešno primenjen materijalni zakon - čl. 333 tač. 3 ZKP

- 1) Prvostepeno rešenje doneto je na osnovu propisa koji je prestao da važi

Naime, iz dispozitiva rešenja se vidi da je zabrana izrečena "na osnovu čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija" ("Službeni list FNRJ" br. 45/60 i "Službeni list SFRJ" br. 15/65).

Ovaj Zakon je izričito ukinut u tome delu Ustavnim zakonom za sprovođenje Ustavnih amandmana XX do XLI ("Službeni list SFRJ" br. 29/71).

Članom 16 stavom 2 tačkom 31 Savezna skupština je odredila da najdoc-

nije 31.12.1971. godine prestaju da važe, između ostalih, i odredbe saveznog Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, osim odredaba članova 67 do 79 i članova 91 do 130, dakle, da prestaju da važe i odredbe člana 52 toga Zakona.

Nakon ovoga Savezna skupština nije donosila više nikakve propise iz ove materije, a najmanje da je vaspostavljala važenje ukinutih odredbi. Radi se o saveznom zakonu, koji i prvostepeni sud primenjuje kao savezni zakon. Savezna skupština je ukinula svojim aktom važenje člana 52 toga saveznog zakona i samo je Savezna skupština mogla vaspostaviti važenje ukinutih odredbi jednog saveznog zakona, jer to spada u isključivu nadležnost Savezne skupštine - čl. 164 Ustava SFRJ.

Međutim, Savezna skupština to nije učinila, tako da odredba člana 52 st. 1 tač. 2 kao zakonski propis ne postoji, pa je prvostepeni sud grubo pogrešio kada je na nepostojećem propisu zasnovao svoju odluku.

- 2) Članom 16 Zakona o primeni odredaba saveznih zakona u oblasti društveno-političkog sistema i drugim oblastima za koje je u članu 16 Ustavnog zakona za sprovođenje Ustavnih amandmana XX do XLI određeno da prestaju da važe najdocije 31.12.1971. godine ("Službeni glanik SR Srbije" br. 51/71) određeno je da će se, između ostalog, dalje primenjivati i odredbe bivšeg saveznog Zakona o štampi i drugim vidovima informacija "ukoliko nisu protivne Ustavu".

Dakle, ako je sud već primenio odredbu Zakona o štampi koja je prestala da važi odlukom Savezne skupštine, to je mogao učiniti jedino na osnovu važećeg propisa člana 16 Zakona o primeni odredaba saveznih zakona...

Međutim, u tom slučaju prvostepeni sud je morao (a) zasnovati svoju odluku formalno na tom republičkom Zakonu i (b) prethodno ispitati nije li odredba saveznog zakona koja je prestala da važi i koju sud primenjuje, protivna Ustavu (naročito kada izdavač ističe prigovor da je odredba protivna Ustavu).

Prvostepeni sud nije tako postupio i nije primenio republički Zakon o primenama odredaba saveznih zakona... nego je neposredno primenio zakonski propis koji je aktom Savezne skupštine prestao da važi, a pri tom je takođe postupio da odluči o pravnom pitanju da li je odredba člana 52 st. 1 tač. 2 protivna Ustavu, kako mu to nalaže republički zakon.

Time je ponovo prvostepeni sud dvostruko pogrešio: prvo, što je primenio jednu odredbu koja je prestala da važi kao zakonska odredba aktom svoga zakonodavca, i drugo, nije se pozvao na odredbu važećeg republičkog propisa kojim se jedino može, pod određenim uslovima, pravdati primena te odredbe, niti je stvarno primenio taj republički zakon, jer on naređuje sudu da oceni da li je primenjena odredba u skladu sa Ustavom, a sud tako nije postupio.

Prema tome, rešenje prvostepenog suda nema nikakvog pravnog osnova.

- 3) Opreza radi, izdavač ističe da mu je poznato (pogrešno) pravno stanovište drugostepenog suda izraženo u jednoj nedavnoj odluci, prema kome redovni sud nema ovlašćenja da ulazi u ocenu ustavnosti odredaba člana 52 saveznog

Zakona o štampi, već da tu odredbu može i mora samo primenjivati.

Ovakvo stanovište je pogrešno, jer je protivno izričitoj odredbi člana 16 Zakona o primeni saveznih propisa... koju i drugostepeni sud može i mora samo da primenjuje, a kojom se sudu izričito naređuje da, čak, ex officio, (a pogotovu na zahtev stranke) ispisuje da li je primenjena odredba u skladu sa Ustavom.

Ovakvo stanovište je pogrešno i zbog toga što se uopšte i ne radi o oceni ustavnosti važećeg zakonskog propisa (za šta je, naravno, stvarno nadležan jedino ustavni sud), jer je bivši član 52 Zakona o štampi presta da važi kao zakonski propis odlukom Savezne skupštine koja je jedina nadležna da odlučuje o važenju saveznih zakona!

U isključivu nadležnost ustavnih sudova spada jedino ocena ustavnosti važećih propisa, a ovde se ne radi o važećem propisu.

Ovde se radi o oceni suda da li je tekst jednog saveznog propisa koji je presta da važi u skladu sa Ustavom ili nije, kao što krivični sud, na primer, kod krivičnog dela iz člana 100 KZ ocenjuje da li je delo protivustavno ili nije. Ovo zato što odredba člana 52. Zakona o štampi ne postoji kao zakonski propis u pravnom sistemu SFRJ. Ova odredba se može primenjivati jedino kao pravno pravilo o čijoj ustavnosti ne može rešavati ustavni sud, a može i mora po slovu zakona, redovni sud.

- 4) Zastupnik Javne tužbe na pretresu je isticao stanovište prema kome bi odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 mogla da se primeni po tom osnovu što bi navodno bila “preuzeta” iz saveznog zakona o štampi u republički zakon (“Zakon o primeni saveznih zakona...)

Međutim, takvo stanovište je, prvo, pogrešno, a drugo, ako je odredba člana 52 st. 1 tač. 2 preuzeta u republički zakon, onda je sud mogao primeniti samo taj republički zakon, a to prvostepeni sud nije učinio, već je zabranu izrekao na osnovu nevažećeg propisa.

Rekli smo da je ovakvo stanovište i pogrešno, jer Republika Srbija nije donela svoj Zakon o štampi (da bi u taj Zakon preuzela odredbu člana 52 st. 1 tač. 2 saveznog Zakona o štampi koja je prestala da važi). Primera radi, tako JESTE postupila SAP Vojvodina (“Službeni list SAP Vojvodine” br. 24/71), koja je donela svoj, pokrajinski Zakon o štampi i u njega unela bivšu odredbu člana 52 st. 1 tač. 2 saveznog Zakona o štampi. Ta i takva odredba pokrajinskog zakona, naravno, može i mora se primenjivati i njenu ustavnost može ocenjivati samo ustavni sud. U Srbiji to, međutim, nije slučaj: republički zakon o štampi ne postoji, a samo je u taj zakon mogla biti preuzeta odredba bivšeg člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, koja je prestala da važi aktom Savezne skupštine.

“Preuzimanje” pojedinih odredbi saveznih zakona koje su prestale da važe u odgovarajuće republičke zakone, može se naravno, činiti samo u za to predviđenom POSTUPKU, koji obuhvata i glasanje republičke skupštine o takvoj odredbi i objavljivanje takve odredbe tekstualno u službenom glasniku (bez čega nijedna odredba ne može proizvoditi nikakvo dejstvo, budući da

GRAĐANIMA ČAK NE MORA BITI NI POZNATA), a nikada na taj način što se aktom republičke skupštine menja akt Savezne skupštine i samo vaspostavlja važnje jednog zakonskog propisa kao takvog. To je pravno nemoguće. O važnju saveznih zakona, kao saveznih zakona odlučuje jedino, samo i isključivo Savezna skupština, a Savezna skupština je jednom ukinula važnje odredbe člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija, koju prvostepeni sud primenjuje, kao ZAKONSKI PROPIS.

Dakle, jasno je da se ne radi o "preuzimanju" odredbe bivšeg člana 52 st. 1 tač. 2 saveznog Zakona o štampi od strane Republike, kao što je, uostalom, jasno i da republički zakon nije ni primenjen.

5) Ako rezimiramo rezultate prednje analize videćemo:

1. da u sistemu pozitivnih pravnih propisa SFRJ ne postoji primenjena odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 te da kao zakonski propis i osnov zabrane nije ni mogla biti primenjena,
2. da odredba čl. 52 st. 1 tač. 2 pošto je prestala da važi kao zakonski propis, nije preuzeta u republički zakon, kao odredba republičkog zakona, niti je prvostepeni sud kao takvu primenjuje (već je primenjuje kao odredbu saveznog zakona),
3. da je Zakonom o primeni saveznih propisa... sud ovlašćen da ovu odredbu (očigledno, samo kao pravno pravilo), primenjuje "ukoliko nije protivna Ustavu",
4. da je sud ovlašćen pom. republičkim zakonom da ocenjuje da li je ta odredba protivna Ustavu ili nije, iz čega opet jasno proizilazi tačnost izloženog stanovišta prema kome bivša odredba člana 52 st. 1 tač. 2 ne postoji kao zakonski propis.

Odredba člana 52 st. 1 tač. 2 dakle, očigledno, kao zakonski propis ne postoji ni u saveznoj, ni u republičkoj legislaturi, pa ako se republičkim zakonom naređuje primena ovog bivšeg zakonskog propisa, onda to može biti jedino u formi PRAVNOG PRAVILA, pogotovu kada se sudu naređuje da ceni ustavnost te bivše odredbe (što bi bilo APSURDNO da se radi o postojećem, pozitivnom zakonskom propisu čiju ustavnost može ocenjivati samo ustavni sud).

Kao odredba saveznog zakona, odredba člana 52 st. 1 tač. 2 ne postoji budući da je ukinuta aktom svoga zakonodavca, a kao odredba republičkog zakona ne postoji, jer nije doneta u formi i po postupku po kome jedino može biti doneta (predlog, glasanje, tekstualno objavljivanje).

(Analogna situacija je poznata u našem pravnom sistemu: napr. Zakonom o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 06.04.1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije, "Službeni list FNRJ", br. 86/46, određuje se da će se i dalje primenjivati odredbe bivšeg Srpskog građanskog zakonika KAO PRAVNA PRAVILA, ukoliko nisu suprotna "javnom poretku").

- 6) Očigledno je da je i ovoga puta to bila volja zakonodavca, prvo, jer nije ni moguće aktom republičke skupštine “dizati iz mrtvih” savezni zakon, kao savezni zakon, a drugo što je jedino tako shvatljivo naređenje zakonodavca da se ceni ustavnost primenjene bivše odredbe saveznog zakona.

Ovakvim shvatanjem otklanja se ujedno potreba pravljena svih veštačkih i neodrživih pravnih konstrukcija o “preuzimanju” odredbe člana 52 st. 1 tač. 2 u republičko zakonodavstvo (do čega u Srbiji nije došlo), kao što se otklanjaju i sve dileme pred koje bi sud stavilo naređenje da se ispituje ustavnost važećih zakonskih propisa.

Već i sama ova činjenica dokazuje punu ispravnost pravnog shvatanja izdavača, jer jedna od prvih pretpostavki ispravnog tumačenja je da volja zakonodavca nije sama sebi protivrečna (što bi ona bila ako bi istovremeno i naređivala i zabranjivala ispitivanje ustavnosti važećih zakonskih propisa).

- 7) Da je sud usvojio ovakvo shvatanje, on bi primenom člana 16 Zakona o primeni odredaba saveznih propisa... morao ispitati ustavnost pravnog pravila iz biv. čl. 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija. A da je sud ispitao ustavnost ovog pravnog pravila morao bi naći da je to pravno pravilo **PROTIVNO USTAVU**.

Prema tome, vidi se da se ovde ne radi samo o formalnom propustu prvostepenog suda, već da se radi o formalnom propustu koji bitno utiče na meritornu odluku suda.

Naime, članom 40 Ustava SFRJ određeno je u stavu 2 da se u prvom stavu zajemčenom slobodom štampe niko ne sme koristiti jedino u sledećim, taksativno pobrojanim slučajevima:

1. radi rušenja socijalističkog društvenog uređenja utvrđenog ovim ustavom,
2. radi ugrožavanja mira, ravnopravne međunarodne saradnje ili nezavisnosti zemlje,
3. radi raspirivanja nacionalne, rasne ili verske mržnje ili netrpeljivosti, ili
4. radi podsticanja na vršenje krivičnih dela,
5. niti na način kojim se vređa moral.

Slobodi štampe, prema Ustavu SFRJ, ne mogu se stavljati nikakva druga, dalja ograničenja.

Međutim, član 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi, koji je prestao da važi, propisivao je da će se zabraniti rasturanje štampane stvari kojima se:

“iznose ili pronose lažne, izopačene ili alarmantne vesti ili tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana ili ugrožava javni red i mir”,

što predstavlja, kao što se neposrednim upoređivanjem može jasno videti, **NOVO** i **DALJE** ograničenje slobode štampe, mimo, van i preko slučajeva pobrojanim gore pod 1-5 koje Ustav kao jedine slučajeve predviđa.

Prema tome, odredba člana 52 st. 1 tač. 2 PROTIVNA JE USTAVU SFRJ.

- 8) Mada se radi o kristalno jasnoj stvari, o čistom i jasnom prekoračenju ustavnih ograničenja, jer prema Ustavu "uznemiravanje javnosti" ne može biti razlog za ograničenje slobode štampe, izdavač lista ističe da ovakvo stanovište sa njim dele najeminentniji stručnjaci i merodavni autoriteti.

Tako, Vladimir Krivic, predsednik Ustavnog suda Slovenije smatra da je bivšom odredbom čl. 52 st. 1 tač. 2 saveznog Zakona o štampi

"zakonodavac prešao okvire koji su određeni Ustavom"

i da bi

"bilo nužno predložiti Ustavnom sudu da oceni ustavnost čl. 52 Zakona o štampi

("Politika", 15.09.1971. godine, str. 7).

Stevan Nikšić, poslanik Republičkog veća smatra da je odredba člana 52 st. 1 tač. 2 odredba kojom je "moguće zabraniti sve", dakle, odredba koja NEGIRA SVAKU SLOBODU ŠTAMPE inače zajemčenu Ustavom.

("Politika", 13.09.1971. godine, str. 6)

Dr Milan Brkić, sudija Vrhovnog suda SFRJ, koji je kao član Potkomisije Ustavne komisije za izradu III glave Ustava SFRJ i jedan od autora onih odredbi Ustava koje se odnose na slobodu štampe, smatra takođe ovu odredbu "ne-prikladnom" i da se u pogledu te odredbe "nameće potreba revizije" o kojoj bi se morao izjasniti Ustavni sud.

("Politika", 09.09.1971. godine, str. 6)

Istu ocenu o protivustavnosti bivše odredbe člana 52 st. 1 tač. 2 saveznog Zakona o štampi izrekli su i mnogi drugi pravni autoriteti, među kojima i predsednik Ustavnog suda Srbije. Jednom rečju, protivustavnost ovoga bivšeg propisa postala je opšte mesto u jugoslovenskoj pravnoj misli.

- 9) Prema tome, da je prvostepeni sud primenio odredbu čl. 16 Zakona o primeni saveznih propisa..., kako je morao učiniti, a kako nije učinio, tj. da je kako taj član 16 naređuje, prethodno ispitao da li je odredba bivšeg člana 52 st. 1 tač. 2 Zakona o štampi i drugim vidovima informacija protivna Ustavu, prvostepeni sud bi morao utvrditi zajedno sa izdavačem i celokupnom jugoslovenskom pravnom javnošću, da ona JESTE protivna Ustavu i takvu odredbu ne bi primenio, niti bi je smeo primeniti.

- 10) Iz svega napred iznetog jasno je da je u primeni materijalnih propisa prvostepeni sud načinio niz katastrofalnih grešaka, od kojih se svakako najgrublje dve: što je primenio propis koji ne postoji u pravnom sistemu SFRJ, i što nije ocenio ustavnost pravnog pravila kako mu naređuje republički zakon.

Posledica je ta, da je prvostepeno rešenje lišeno (čak i formalno) svakog pravnog osnova kao da je napr. doneto na osnovu švajcarskog zakona o štampi), i da je prvostepeno rešenje nezakonito, jer se oglušilo o izričito naređenje člana 16 koje naređuje ocenu ustavnosti primenjenog pravnog pravila.

Takva neosnovana i nezakonita odluka ne sme opstati u pravnom prometu, jer se njome grubo i drastično narušavaju Ustavom zajemčena prava građana

SFRJ nezakonitim i pravno neosnovanim ograničavanjem slobode štampe.

U interesu je zakonitosti, koji je prvi interes suda u pravnoj državi, da ovakva odluka bude UKINUTA.

B. Bitne povrede odredaba krivičnog postupka - čl. 333 st. 1 tač. 1 ZKP u v. čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP

- 1) Gornje pravno shvatanje izdavač je skoro isto tako opširno, izložio i na pretresu 20.11.1972. godine, zahtevajući da se prvostepeni sud u smislu čl. 15 ZKP prethodno pozabavi ovim pravnim pitanjem.
Karakteristično je, međutim, da prvostepeni sud, iako je uredno ovaj prigovor konstatovao u zapisniku o pretresu, što znači da ga je sud ocenio bitnim za odluku (čl. 284 ZKP), niti ovaj prigovor pominje u onom delu obrazloženja u kome iznosi stav stranaka prema predlogu, niti daje bilo kakve razloge zbog kojih nalazi da bi ovaj prigovor bio neumestan.
Rezultat je da je prvostepeni sud najpre drastično povredio postojeće materijalne propise, a da za to čak nije ni pokušao da dâ neke razloge.
Tako je izdavač, između ostalog, praktično lišen zakonskog prava na dvostepeno suđenje, jer o bitnim za odluku razlozima sada rešava isključivo viši sud, čime je narušeno pravo odbrane da svoja pravna shvatanja brani pred dve instance.
Zato se ovaj nedostatak prvostepenog rešenja može efikasno otkloniti jedino na taj način, što će drugostepeni sud vratiti predmet prvostepenom sudu da donese novu odluku u kojoj će navesti razloge iz kojih eventualno smatra neosnovanim pod A. gore iznete prigovore izdavača, koje u provedenom postupku nije uopšte ni cenio.
- 2) Izdavač je na pretresu 20.11.1972. godine predložio da se na određene okolnosti saslušaja kao svedok autor napisa dr Branko Horvat, kao da se izvede dokaz veštačenjem na u predlogu navedene okolnosti. Prvostepeni sud je rešenjem na pretresu odbio ovaj predlog izdavača.
Međutim, suprotno izričitoj i imperativnoj odredbi čl. 327 ZKP u prvostepenom rešenju sud ne navodi iz kojih razloga nije uvažio ovaj predlog izdavača.
- 3) Prvostepeni sud je takođe propustio da da ikakve razloge zbog kojih nalazi da su stavovi izneti u inkriminisanom intervjuu neistiniti odn. izopačeni.
Celokupno obrazloženje sastoji se od ukupno 6 redaka(!) (prethodno se samo citira napis), koji glase:
"Iznoseći ovakva neistinita i izopačena tvrđenja i ocene, autor u tekstu daje i analizu koja je istog karaktera da bi te ocene potvrdio".
"Ovakva tvrđenja po svome smislu, tonu i tendenciji pisanja prelaze granicu dozvoljene društvene kritike i ona su takvog karaktera da nesumnjivo dovode do posledica predviđenih u čl. 52 st. 1 tač. 2 ZOŠ, tj. izazivaju uznemirenje građana".

To nije obrazloženje! Kakav je to smisao? Kakav je to ton? Kakav je to karakter? Zašto takvo pisanje dovodi do "posledica" uznemiravanja? Zašto je to čak "nesumnjivo"?

O svemu tome nema ni reči u rešenju prvostepenog suda. Izneti subjektivni stavovi predstavljaju samo rezultat ocene, a ne i razloge, zašto je sud tako ocenio činjenično stanje. Bez tih razloga rešenje ostaje potpuno neobrazloženo. Izdavaču je onemogućeno da ocenjuje ispravnost ocene suda, jer sud ne daje nikakve razloge za takvu ocenu.

Ovakav način "obrazlaganja" odluke ravan je nedostatku svakog obrazloženja, ravan je goloj volji suda da se zabrana izrekne, volji kojoj razlog nije potreban, pa se razlozima ne može na nju ni uticati.

Do ovoga, uostalom, ne dolazi slučajno: činjenično stanje koje bi sud morao utvrditi da bi ocenio istinitost ili neistinitost stavova iznetih u inkriminisanom tekstu prevazilazi moć svakog ljudskog suda i podrazumeva da bi sud mogao u dokaznom postupku utvrditi konačne istine o najsloženijim društvenim pojavama, ili da u ime sopstvenog subjektivnog stava, koji je naravno svakome "očigledan" i "nesumnjiv" i "notoran", proglasiti svako drugo stanovište, jednostrano, proizvoljno i bezrazložno "neistinitim i izopačenim".

Naime, sud svoje stanovište nikako ne obrazlaže, jer bi se inače pokazalo da se radi o mišljenjima sa kojima se može samo polemisati, ali čija se konačna istinitost ne dokazuje u sudskom postupku, već u društvenom procesu mišljenja, koje se ni na zapovest suda ne zaustavlja u jednoj tački.

C. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje - čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP

Već iz napred rečenog jasno je da sud nije pravilno utvrdio činjenično stanje. Pri takvoj situaciji, s obzirom na odredbu čl. 3 ZKP jasno je da se ima uzeti da su izneti stavovi ISTINITI, jer je to zakonska pretpostavka, koju ni Javna tužba ni sud nikakvim razlogom nisu uspeli dovesti u pitanje.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljen žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
27.11.1972. godine

UNIVERZITETSKI ODBOR
SAVEZA STUDENATA BEOGRADA
koji zastupa:
SRĐA M. POPOVIĆ

Rešenje Vrhovnog suda Srbije

Kž. I.1973/72

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Vujčić Dušana, kao predsednika veća, Radaković Slobodana i Bogičević Dragoslava, kao članova veća i stručnog saradnika Perković Milana, kao zapisničara, rešavajući o žalbi punomoćnika Univerzitetskog odbora Saveza studenata Jugoslavije iz Beograda izjavljenoj protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 110/72 od 20.11.1972. godine, u sednici veća održanoj dana 13.12.1972. godine, doneo je

REŠENJE

ODBIJA se kao neosnovana žalba punomoćnika Univerzitetskog odbora Saveza studenata Jugoslavije iz Beograda, a rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 110/72 od 20.11.1972. godine se POTVRĐUJE.

Obrazloženje

Navodnim rešenjem Okružnog suda u Beogradu izrečena je zabrana rasturanja lista "Student" br. 21 od 14. novembra 1972. godine zbog napisa objavljenih na str. 3-5 o razgovoru redakcije "Pitanja" sa dr Brankom Horvatom s tim da se ovi delovi lista unište, kliše oduzme i štamparski slog rasturi.

Protiv tog rešenja blagovremeno je izjavio žalbu punomoćnik izdavača lista Univerzitetskog odbora Saveza studenata Jugoslavije iz Beograda, pobijajući rešenje zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog pogrešne primene materijalnog zakona, s predlogom da se isto ukine ili preinači ukidanjem rešenja Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu o privremenoj zabrani rasturanja lista.

Javno tužilaštvo Srbije predložilo je da se žalba odbije, a prvostepeno rešenje potvrdi.

Pošto je razmotrio žalbu, pobijano rešenje i sve ostale spise predmeta, Vrhovni sud je našao da je žalba neosnovana a prvostepeno rešenje da je pravilno i zakonito. Pri tome Vrhovni sud se rukovodio sledećim razlozima:

Okružni sud je na glavnom pretresu izveo dokaz čitanjem inkriminisanog napisa i saslušao obrazloženja i stavove učesnika o tom napisu. Na taj način su sve činjenice i okolnosti koje su važne za pravilnu odluku dovoljno izvidene, pa zato prvostepeni sud nije pogrešio što je odbio predlog punomoćnika izdavača lista da se u dopunu dokaznog postupka saslušaju autor Horvat i veštak Bajt. Jer, naučni ugled autora i osnovi od kojih je pošao odgovarajući na postavljena pitanja sagovornika bez uticaja su ako su putem štampane stvari iznose lažna, izopačena ili alarmanтна

tvrđenja kojima se izaziva uznemirenje građana. U inkriminiranim tekstovima izneta su uprava takva tvrđenja i zato ih je prvostepeni sud pravilno ocenio kao neistinite, izopačena i uznemiravajuća za građane. Za takvu ocenu dato je u pobijanom rešenju dovoljno razloga koji i Vrhovni sud u svemu prihvata. Veštačenja u ovom slučaju bilo je nepotrebno. Iz tih razloga Vrhovni sud nalazi da je činjenično stanje potpuno i pravilno utvrđeno u prvostepenom postupku. Prema tome, žalbom se u tom pogledu neosnovano pobija prvostepeno rešenje.

Tačan je navod u žalbi da Okružni sud nije u svom rešenju izneo zašto je odbio predlog za saslušanje autora Horvata i veštaka Bajta. No, taj propust nije od takve važnosti da bi se pobijano rešenje moglo smatrati neobrazloženim kad su o odlučnim činjenicama već navedeni potpuni i jasni razlozi. Prema tome, ne stoji tvrdnja žalioaca da je pobijano rešenje ostalo potpuno neobrazloženo. Sledstveno tome, neosnovana je tvrdnja žalbe da je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka pri donošenju prvostepene odluke.

Ustavnim amandmanom XXXI doista je uređenje slobode štampe preneto u nadležnost republika i Ustavnim zakonom za sprovođenje ustavnih amandmana XX do XLI najdocnije 3. decembra 1971. godine prestao je da važi savezni Zakon o štampi i drugim vidovima informacija u svim odredbama izuzev čl. 67-69 i čl. 91-130. No, na osnovu ustavnog ovlašćenja, Skupština SR Srbije donela je Zakon o primeni odredaba saveznih zakona za koje je određeno da prestaju važiti do 31. decembra 1971. godine. Tim zakonom je propisano da će se do donošenja republičkih zakona primenjivati odredbe saveznih zakona ukoliko nisu u suprotnosti sa ustavom. Među ove zakone spada i Zakon o štampi i drugim vidovima informacija (čl. 1 tač. 10). Pošto republički Zakon o štampi još nije donet u SR Srbiji se ima primenjivati savezni Zakon o štampi u celosti izuzev gore navedenih odredaba koje su sadržane u nadležnosti federacije, a dosad ne samo da nadležni državni organ nije utvrdio da su navedene odredbe u suprotnosti sa Ustavom – već u tome pogledu nije pred tim organom ni bilo inicirano pokretanje postupka u kojem bi se to pitanje rasčistilo. Zato prvostepeni sud nije pogrešio što je pri donošenju pobijanog rešenja primenio taj propis. On je propustio samo da se pozove i na spomenuti republički Zakon o primeni odredaba saveznih zakona. No, zbog ovog propusta ne može se uzeti da je prvostepeni sud zasnovao svoju odluku na nepostojećem propisu, kako se to žalbom ističe. Prema tome, neosnovano se žalbom tvrdi da je prvostepeni sud pogrešno primenio materijalni zakon.

Zbog svega izloženog Vrhovni sud je na osnovu člana 365 st. 3 ZKP doneo rešenja kojim je žalba odbijena kao neosnovana a prvostepeno rešenje potvrđeno kao pravilno i zakonito.

Zapisničar,
Milan Perković, s.r.

Predsednik veća,
Dušan Vujčić, s.r.

Za tačnost otpravka
Upravitelj sudske pisarnice,
Branko Kovačević

Miodrag – Mića Popović, 1974 (Uvod)

Slučaj Miće Popovića je zanimljiv jer se odnosi na retku pojavu zabrane slikarske izložbe. Zabrana je izvršena posredno, van suda, "samoupravnim" političkim pritiskom na organizatora da ne ispuni svoju ugovornu obavezu o održavanju izložbe. Kasnije je, naravno, izvršen i pritisak na sud da organizatora oslobodi od odgovornosti za kršenje ugovora.

Izložba je, inače, zabranjena zbog grupnog portreta holandskog kraljevskog bračnog para sa Josipom Brozom Titom i Jovankom Broz, na kome se svi oni pojavljuju kraljevski nakićeni lentama, ordenjem i nakitom. Zanimljivo je da je slika rađena po fotografiji objavljenoj na naslovnoj strani "Politike". Šta je bio motiv zabrane? Slika je neodoljivo sugerisala da se radi o zajedničkom portretu dva kraljevska para. Na već postavljenoj izložbi zauzimala je centralno mesto. Zabrana je stigla u poslednjem trenutku tako da se pred galerijom našlo par stotina posetilaca, ali zavese na izlogu galerije su bile navučene i istaknuta objava o odlaganju. Unutra, iza zavese, u punoj opremi, stajao je vod milicionera.

Tužba za ispunjenje ugovora

PRVOM OPŠTINSKOM SUDU U BEOGRADU

Tužilac: Miodrag Popović, slikar iz Beograda, ulica Studentski trg 19,
Tuženik: KULTURNI CENTAR BEOGRADA, Knez Mihailova br. 6/I, Beograd

TUŽBA ZA ISPUNJENJE UGOVORA

- 1) Stranke su 10. aprila o.g. sklopile ugovor kojim je tuženik zakupio svoju Galeriju tužiocu za organizovanje njegove izložbe "125 PRIZORA" u vremenu od 05. do 15. juna 1974. godine.

Dokaz: A /Ugovor br. U-8/74 od 10. IV 1974. g.

- 2) Tužilac je izvršio sve svoje obaveze po ugovoru, pripremio slike za izlaganje, dopremio ih u Galeriju, štampao katalog, objavio u štampi otvaranje izložbe, poslao pozivnice za otvaranje.

Međutim, na sam dan otvaranja izložbe od strane rukovodilaca tuženika, tužiocu je saopšteno da se izložba ne može držati, a na ulazu u Galeriju Centar je istakao obaveštenje "Izložba se odlaže".

DOKAZ: saslušanja stranaka

- 3) Na taj način tuženik je tužiocu prouzrokovao znatnu materijalnu i, što je još važnije, moralnu štetu, koju će međutim tužilac ostvarivati u posebnom postupku.

Ustajući ovom tužbom tužilac predlaže da sud donese sledeću

P R E S U D U

OBAVEZUJE se tuženik, Kulturni centar Beograd da tužiocu kao zakupcu svoje Galerije dozvoli neometano održavanje izložbe "125 PRIZORA" tokom 10 sukcesivnih dana od dana pravosnažnosti ove presude, a pod pretnjom prinudnog izvršenja.

4) Istovremeno tužilac predlaže da sud donese sledeću

PRIVREMENU MERU

NALAŽE SE tuženiku da smesta omogući tužiocu korišćenje zakupljene Galerije tuženika za održavanje izložbe "125 PRIZORA".

Predložena mera umerana je i na Zakonu osnovana, budući da je celokupna javnost upoznata sa datumom otvaranja izložbe, da je odlaganjem otvaranja tužiocu već naneta neprocenjiva moralna šteta, kao i da nastupaju letnji meseci i doba godišnjih odmora, kada su sve galerije zatvorene i odziv publike veoma slab.

U Beogradu
7. juna 1974. god.

MIODRAG POPOVIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Žalba Okružnom sudu u Beogradu

P – 6266/74

PRVOM OPTŠTINSKOM SUDU U BEOGRADU

Tužilac: Miodrag-Mića Popović, slikar iz Beograda, Studentski trg br. 19
Tuženik: KULTURNI CENTAR BEOGRADA, Knez Mihailova br. 6

Radi ispunjenja ugovora

ŽALBA TUŽIOCA

protiv presude Prvog opštinskog suda u Beogradu
P-6266/74 od 3. jula 1974. god.

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Tužilac pobija prvostepenu presudu U CELOSTI,

- zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, čl. 342 st. 1 tač. 1 u v. čl. 343 st. 2 tač. 11 ZPP, i
- zbog pogrešne primene materijalnog prava, čl. 342 st. 1 tač. 3 ZPP

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda

UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovni postupak i odluku

ili

PREINAČAVA tako što se tužbeni zahtev **USVAJA U CELOSTI**
a u svakom slučaju

tuženik obavezuje da tužiocu naknadi parnične troškove kod prvostepenog i drugostepenog suda u roku od 15 dana pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Obrazloženje

I.

Bitne povrede odredaba parničnog postupka

Prvostepena presuda ne sadrži obrazloženje u pogledu za odluku bitne činjenice: da se radi o pravnom poslu kod koga je rok bitni element ugovora.

Tačno je jedino da je rok za ispunjenje određen ugovorom, ali ni iz ugovora, niti iz okolnosti samoga posla nipošto ne proističe da je ovo bitan element ugovora.

Osnovno je, međutim, da presuda ničim ne obrazlaže svoju pravnu ocenu, pa je već sa toga razloga neodrživa.

II.

Pogrešna primena materijalnog prava

Pogrešno je pravno stanovište prvostepenog suda da navodno tuženik "prema pravnim pravilima obligacionog prava" po isteku roka "ukoliko nema interesa za ispunjenje ugovora" može od istog odustati "i bez davanja naknadnog roka".

Očigledno je pre svega da se pravno pravilo na koje se poziva prvostepeni sud (čak i upravo na način na koji se sud poziva na ovo pravno pravilo) ne može odnositi na dužnika koji je pao u docnju, ovde zakupodavca, odn. tuženika.

Naime, već na prvi pogled je jasno da je besmisleno govoriti o pravu tuženika da odustane od ispunjenja ugovora "i bez davanja naknadnog roka" – jer je notorno da se naknadni rok daje stranci koja je pala u docnju sa izvršenjem ugovora – a to je upravo tuženik.

Drugo, notorno je takođe da iz svoga protivugovornog ponašanja tuženik ne može izvlačiti za sebe nikakvu korist ili pravo, a to je upravo ono što sankcioniše prvostepena presuda. Prvostepena presuda, naime, iz činjenice da je tuženik pao u docnju, izvlači po tuženika pravo da ugovor uopšte i ne izvršava "ukoliko za to nema interesa".

Očigledno prvostepeni sud previđa jasnu i prejasnu činjenicu da citirano pravno pravilo govori o pravu POVERIOCA, ovde zakupca, odn. tužioca, da kada je protekao rok za ispunjenje ugovora IPAK, po svome nahodjenju, traži ispunjenje ("ukoliko za to ima interesa") ili odustane od ugovora.

Zakonodavac je očigledno ovde želeo da zaštiti onu ugovornu strana koja je ugovoru verna, dajući joj pravo opcije da zahteva makar i zakasnelo ispunjenje ili da od ugovora odustane. Nema nikakvog smisla tumačiti ovo pravilo tako da zakonodavac štiti ugovornu stranu koja je, ovde čak sopstvenom krivicom i zlonamernim neispunjenjem, pala u docnju.

Tako je ovo pitanje regulisano i Skicom za Zakonik o obligacijama i ugovorima, (Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 1969, čl. 264), kao i sudskom praksom (Zbirka sudskih odluka, knj. I, sv. III, str. 360).

III.

Posebno tužilac želi da ukaže na skoro nestvarnu argumentaciju prvostepenog suda u pogledu odbijanja tužiočevog predloga za izdavanje privremene mere.

Prvostepeni sud obrazlaže ovo odbijanje time što je "protekao period u kome je trebalo da se održi izložba", a taj period je "protekao" upravo propustom suda da o privremenoj meri odluči na vreme.

I slično kao što se gore propust tuženika tumači kao razlog kojim se taj propust pravda, tako se i ovde propust suda tumači kao razlog kojim se pravda odbijanje predloga za izdavanje privremene mere.

Istini za volju, prvostepeni sud dodaje da je "i tužba podneta SKORO po isteku vremena u kome je trebala da se održi izložba". Upotrebljeni izraz "skoro" jeste neodređen, ali ne toliko da bi pod njega mogli da podvedemo činjenicu da je tužba predata DVA DANA nakon dana predviđenog za otvaranje izložbe.

Naime, tužba je podneta 7. juna 1974 god. kod pošte Beograd 11101 pod R-brojem 928 i morala je stići u sud sutradan tj. 8. juna 1974 god.

Prvostepeni sud, međutim, odlučuje o HITNOJ meri tek – 3. jula 1974 god., dakle, skoro MESEC DANA KASNIJE – a onda odbijanje takve privremene mere obrazlaže... protekom vremena!

Drugim rečima, prvostepeni sud kao razloge za odbijanje tužbenog zahteva i predloga za izdavanje privremene mere – nalazi u propustima tuženika odn. suda, što svakako da drugostepeni sud ne može sankcionisati. Posebno tužilac želi da istakne da je tuženik na dan otvaranja izložbe istakao objavu da se "IZLOŽBA ODLAŽE", tj. na taj način, čak, izrazio volju da ugovor ispuni i po proteku ugovorom određenog roka.

Svojom tužbom, tužilac je očigledno pristao da prihvati i ovakvu zadocnelu činidbu, pa je sud proglašavanjem roka za bitni element ugovora, očigledno odlučivao preko granice postavljenih slobodnom dispozicijom stranaka, jer je rok za ispunjenje ugovora bio produžen na neodređeno vreme. Prema tome, poverilac, ovde zakupoprimac, odn. tužilac, s obzirom na ovu okolnost svakako da ima pravo da zahteva ispunjenje ugovora u svakome trenutku.

No, ovo je sve svakako isuviše jasno.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu
7. avgusta 1974. god.

MIODRAG-MIĆA POPOVIĆ
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Predrag Čudić, 1979

(Uvod)

U procesu kojim je zabranjena Čudićeva knjiga "Ljudske slabosti" možda je najzanimljivija "muka s rečima" (M. Danojlić). Naime, u političkim procesima uopšte česti su bili ovakvi semantički sporovi, jer su tužioc i sudovi, kao u "Alisi u zemlji čuda", često "naređivali rečima šta treba da znače" da bi bolje poslužile njihovoj političkoj svrsi.

Suočene sa satirom vlasti su oduvek imale jedan osnovni problem: priznati da prepoznajete na koga i na šta se ona odnosi (a onda morate objasniti zašto vam ta crna slika liči na svetlu stvarnost) ili se praviti lud i smejati se sopstvenom izobličenom liku (a onda ste dvostruko smešni). Satira je senka stvarnosti, a sa senkama je teško boriti se. Zato su suđenja satirama tako često glupa i šaljiva.

Rešenje Okružnog suda u Beogradu o zabrani rasturanja knjige

Kr. 17/79

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU u veću sastavljenom od sudije Simić Ilije, kao predsednika veća i sudija porotnika Savin Milana i Samardžija Mihajla, kao člana veća sa zapisničarem Mitrić Stanom, u postupku po predlogu Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut.br. 20/79 od 13.02.1979. godine za zabranu rasturanja knjige "Ljudske slabosti" od Predraga Čudića, a u izdanju autora i Slobodana Mašića iz Beograda, po održanom pretresu na dan 16.02.1979. godine u prisustvu zamenika Okružnog javnog tužioca Jerinić Pantelije i izdavača Čudić Predraga i Mašić Slobodana, doneo je i istog dana javno objavio

REŠENJE

1. ZABRANJUJE SE rasturanje knjige "Ljudske slabosti" od Predraga Čudića, a u izdanju autora i Slobodana Mašića iz Beograda, koja je štampana u štampariji "Srboštampe" u Beogradu 1978. godine, pošto se u ovoj knjizi iznose neistinite vesti i tvrdjenja kojima bi se mogla uznemiriti javnost, a na osnovu čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju SRS;
2. Knjiga "Ljudske slabosti" oduzima se i ima se uništiti, kao i kliše, a štamparski slog rasturiti;
3. Rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut. br. 20/79 od 13.02.1979. godine o privremenoj zabrani rasturanja knjige "Ljudske slabosti", zamenjuje se ovim rešenjem;
4. Izreka ovog rešenja po pravnosnažnosti objaviće se u Službenom listu SFRJ;
5. Obavezuju se izdavači Čudić Predrag iz Beograda, Dobračina br. 41/I i Mašić Slobodan iz Beograda ul. 29. novembra br. 108/IX da solidarno snose troškove postupka, čiju će visinu naknadno opredeliti posebnim rešenjem predsednik veća.

O b r a z l o ž e n j e

Okružno javno tužilaštvo u Beogradu svojim predlogom pod brojem Ut. 20/79 od 13.02.1979. godine predložilo je da se zabrani rasturanje knjige "Ljudske slabos-

ti" od Predraga Čudića, a u izdanju autora i Slobodana Mašića iz Beograda. Na pretresu održanom 16.02.1979. godine zastupnik javne tužbe je ostao pri podnetom predlogu koji je zasnovao na odredbi čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju, jer se u Čudićevoj knjizi iznose neistinite vesti i tvrđenja kojima bi se mogla uznemiriti javnost.

Izdavači Čudić Predrag i Mašić Slobodan protivili su se predlogu javnog tužioca za zabranu ističući da je u knjizi ispričana pripovest o životnim tegobama jedne izmišljene ličnosti i njenog izmišljenog života, da autora romana nikada nije interesovalo da u njemu iznosi bilo istinito ili neistinito "vesti i tvrdnje", da samo forma proznog književnog izraza isključuje iznošenje "saopštenja i informacija" koje navodi tužilaštvo, da bi se predlog javnog tužioca mogao odnositi samo kada bi se knjiga odnosila na određene ličnosti, određeno mesto radnje, i određene događaje, čega ovde nema.

U dokaznom postupku pročitana je knjiga "Ljudske slabosti", kao i rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu o privremenoj zabrani rasturanja ove knjige Ut. 20/79 od 13.02.1979. godine.

Ceneći razloge sadržane u rešenju o privremenoj zabrani rasturanj knjige "Ljudske slabosti" i u predlogu za zabranu, kao i razloge iznete na pretresu od strane izdavača, a po oceni izvedenih dokaza sud je našao da su ispunjeni uslovi predviđeni Zakonom o javnom informisanju u čl. 135 st. 1 tač. 2 (Službeni glasnik SR Srbije 5/78) za zabranu rasturanja knjige.

Upuštajući se u ocenu predloga zastupnika javne tužbe da se zabrani rasturanje knjige "Ljudske slabosti" od Čudić Predraga sud je analizom teksta ove knjige morao utvrditi da li se reč, misao i poruka autora može okarakterisati kao iznošenje neistinite vesti i tvrđenja. Odgovor na ovo pitanje jeste da je predlog javne tužbe osnovan, što znači da autor u knjizi čija se zabrana traži iznosi neistinite vesti i tvrđenja kojima bi se mogla uznemiriti javnost. Razlozi za ovakav stav suda su mnogobrojni i oni su sadržani u tekstu knjige "Ljudske slabosti".

Na početku knjige se ističe da naša istorija nije duga, ako se sve sabere 29 godina i predlaže da se zbog toga Drugom svetskom ratu ispeva himna. Potom se ističe da je hemija naša budućnost, da će napredovati dok jednog dana ne počnemo hemijskim putem proizvoditi ljude, da smo tada u komunizmu, da tada neće biti nacija i nacionalnosti, rase i klasnih razlika, da će svi biti slični kao pivske flaše, a nesalomljivi i da će ih hemija proizvoditi i davati na raspolaganje partiji, a partija posle osveščivati, osmišljavati.

U knjizi se na strani 12 iznosi da kod nas iz principa niko ne troši sopstveni novac ako ne mora, da se kod nas vidi da je socijalizam uveliko počeo, jer "ako si sposoban jedi na račun tetkine firme, oblači se na račun tečine zemljoradničke zadruge, šišaj se na račun dedine fabrike, slavi slavu na račun tastove poslastičarnice..."

Knjiga sadrži pismo radniku koji je jedini izlaz video u izvršenju samoubistva, nasuprot stvarnom položaju radničke klase u našem društvu. Iznosi se da se radnik ubio zbog gladi, da bi potom govoreći o slobodi izneo da radnik koji je oduzeo sebi život uzvikuje "sad sam tek slobodan, živela sloboda nas dole". Nakon toga autor vidi izlaz i predlaže da se poboljša naša ekonomska situacija, koji predlog naziva

Budućnost, po uzoru na pogrebno preduzeće iz njegovog rodnog mesta i pošto govori neistinito o gladi u našem društvu navodi da ljude koji ginu u sabračajnim i drugim nesrećama treba nositi direktno u kasapnice i prodavati ih na kilo i da će tada "mrtvačeva familija imati koristi od prodatog mesa, a ne izdatke kao sada", da bi na kraju naveo da konačno ima razloga da se ubije jer je za poslednji novac kupio kilogram mesa.

Pored ostalih neistina u knjizi se navodi da kod nas istoričari pišu onako kako izgleda najlepše "i – nikom ništa", kao i da država plaća pisce da lepo pišu o svemu i da pomognu čoveku da se snađe u samoupravljanju, da se okanu zlobe, "ali pisci su pokvareni ljudi pa zloupotrebljavaju dobrotu države".

U knjizi se iznosi da u našoj Skupštini ima džeparoša, pa potom zaključuje: "Imaju valjda i lopovi pravo da svoje poslanike pošalju u Skupštinu". Ovakve neistinite vesti dopunjene su i u odnosu na naša sredstva informisanja rečenicama, kao na primer: "Ja se sa svim slažem što novine pišu, samo vi recite. Recite: 'od danas je crno crveno, i ja ću se složiti'", da bi u odnosu na Savez komunista bilo izneto: "... već tri godine nisam među komunistima zaveden. Ispario sam iz tog društva. Skupljali smo se s mene pa na uštap, pa se gledali belo. Prozovemo se, kaznimo one koji nisu tu, platimo zaostalu članarinu, pa se razidemo. Upisao sam se među njih, mislio sam: upiši se budalo ako ne budeš imao sreće imaćeš koristi!"

Ovakvim i nizom drugih neistinitih vesti i tvrdjenja knjiga je prepuna i sve to predstavlja takve neistine koje se zlonamerno i lažno iznose u odnosu na naš društveno-ekonomski i politički sistem da bi se mogla uznemiriti javnost, pa je sa tih razloga u smislu odredbi Zakona o sprečavanju zloupotrebe slobode štampe i drugih vidova informacija ("Službeni list SFRJ" 58/76) doneto ovo rešenje.

Sud je odbio predlog izdavača za dopunu dokaznog postupka veštačenjem knjige "Ljudske slabosti", jer je takav predlog po oceni suda irelevantan u ovoj stvari.

Odluka o troškovima postupka doneta je na osnovu čl. 18 Zakona o sprečavanju zloupotrebe štampe i drugih vidova informisanja, a u vezi čl. 96 st. 2 ZKP.

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU, 16.02.1979. godine

Zapisničar
Stane Mitrić

Predsednik veća – sudija,
Ilija Simić

PRAVNA POUKA:

Protiv ovog rešenja učesnici u postupku mogu izjaviti žalbu u roku od tri dana od prijema pismenog opravka rešenja Vrhovnom sudu Srbije, preko ovog suda.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

Kr. 17/19

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Ž A L B A

Predraga Čudića, književnika iz Beograda, Dobračina 41/I i ing. arh. Slobodana Mašića, izdavača knjige "Ljudske slabosti"

protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu
od 16.02.1979. godine, Kr. 17/19
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavači pobijaju prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitnih povreda odredaba postupka, čl. 363 tač. 1
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 363 tač. 3 i
- zbog pogrešne primene materijalnog prava, čl. 363 tač. 2 Zakona o krivičnom postupku,

i preko svoga punomoćnika po punomoćju koje prilažu, stavljaju sledeći

žalbeni predlog

USVAJA SE ŽALBA izdavača i prvostepeno rešenje UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku

ili

PREINAČAVA tako što se ODBIJA PREDLOG OJT UT-20/79 od 13.02.1979. godine za zabranu rasturanja knjige "Ljudske slabosti".

Obrazloženje:

Postoji nešto čudnovato u zakonima pisanja i govorenja. Smiješna je i zapanjujuća greška koju ljudi čine jest vjerovati da oni upotrebljavaju riječi u svezi sa stvarima. Oni nisu svijesni prirode jezika – koja treba bisti vlastito svoje i jedino zanimanje čineći je na taj način plodnom i prekrasnom misterijom. Kada neko govori radi govorenja, on kazuje najizvorniju i najistaknutiju stvar koju može iskazati. (Novalis, 1799.)

Na ročištu od 16.02.1979. godine, izdavači su predložili prvostepenom sudu da izvede dokaz veštačenjem, između ostalog, i na okolnost da li inkriminirani citati predstavljaju delove jednog – romana.

Kako je sud odbio da izvede ovaj dokaz ("kao irelevantan"), prema načelu in dubio pro reo, izdavači uzimaju za utvrđenu činjenicu da je knjiga "Ljudske slabosti" – roman.

Za izdavače se sada postavlja kao suštinsko i odlučujuće pitanje: može li se uopšte na beletristiku, na tzv. lepu književnost, i posebno na roman, primeniti Zakon o javnom informisanju.

Prema stanovištu izdavača, to nije moguće. Književnost ne spada u informativne delatnosti, niti književni iskazi predstavljaju javnu informaciju.

Ovakvo svoje shvatanje izdavači temelje na sledećim razlozima:

(1)

U III glavi Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije pravi se jasna razlika između slobode štampe i drugih vidova informisanja, s jedne strane, i slobode umetničkog stvaranja, s druge strane. Prema stanovištu Ustava, umetnost nije vid informisanja.

Naime, prema članu 167 stav 3 Ustava određeno je da građani mogu izdati štampu i širiti informacije putem drugih sredstava javnog informisanja **POD USLOVIMA ODREĐENIM ZAKONOM**.

U članu 169 posebno se reguliše položaj umetničkog stvaranja:

"Naučno i umetničko stvaranje je slobodno."

Ničim, pa ni Zakonom, ne ograničava se ova sloboda prema Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Nigde se, razumljivo, ne kaže da je naučno i umetničko stvaranje slobodno "pod uslovima određenim zakonom". Šta to znači? To

znači da se Zakonom već prema Ustavu – ne može ograničavati sloboda umetničkog stvaranja.

Zakonodavac koji se mogao kretati samo u okvirima postavljenim Ustavom, nije dakle, mogao ograničiti slobodu umetničkog stvaranja. Zakon o javnom informisanju mora se zato tumačiti tako da se na umetničko stvaranje, ne odnosi.

(2)

Prema članu 29 Zakona o javnom informisanju, u smislu toga Zakona, smatraju se:

- vesti
- podaci
- mišljenja i
- sva druga saopštenja bez obzira na sadržaj i formu.

Ako ispitamo sadržinu ovako definisanog pojma javne informacije videćemo, prvo, da je definicija većim delom tautološka: između reči informacija, s jedne strane, i reči vesti, podaci i saopštenja, s druge strane, nema nikakve razlike.

Vest, podatak i saopštenje samo su prevodi na srpsko-hrvatski tuđice informacija.

Na strani 536 III toma Leksikona Leksikografskog zavoda Jugoslavije ovako je definisana reč

INFORMACIJA – obavijest, saopćenje, podatak o nečemu.

U tom pogledu, zakonska definicija ustvari ništa ne definiše, već samo navodi sinonime za reč "informacija".

Van svake je sumnje da književno delo ne predstavlja ni vest, ni podatak, ni saopštenje – jednom rečju da ne predstavlja informaciju u smislu Zakona o informisanju.

Naime, dok informacija pretenduje na objektivnost, književni izraz je per definitionem subjektivan.

Izdavači se, opet, pozivaju na cit. Leksikon, gde se literatura na strani 619, IV toma, definiše ovako:

Umjetnost riječi, stvaranje jezičkih cjelina, tekstova koji su lično oblikovan izraz piščeva doživljavanja i doživljavanjem potaknutih imaginativnih kreacija...

Čitalac koji uzima u ruke roman očekuje, dakle, da pročita nešto o lično oblikovanom izrazu piščeva doživljavanja, da se upozna sa izrazom piščeve kreacije, a ne laća se romana da bi se – informisao.

Zato je jasno da je dezinformacija romanom – nemoguća.

Roman je izmišljotina po definiciji. Ne može roman dezinformisati, kada ne služi informisanju.

U figurativnom smislu, terminom roman, nazivaju se u običnom govoru nevjerovatni događaji koji izgledaju kao plod fantazije ("Njegov je život pravi roman")

kaže se, opet, u Leksikonu Leksikografskog zavoda Jugoslavije pod odrednicom roman, na strani 495 VI toma.

Lepa književnost, beletristika, označava se u anglosaksonskoj kulturi rečju fiction, fikcija, reč koja se u tom značenju i kod nas odomaćila (od lat. fictio, izmišljotina).

Drugim rečima, celokupna svetska literatura predstavlja jedan skup IZMIŠLJOTINA. I ne samo to, već izmišljotinama koje imaju za cilj da uznemire i uzbuđe svoje čitaoce,

da pobude predodžbeno-emocionalnu aktivnost

(v. str. 619 cit. Leksikona). Dakle, roman je po definiciji uzbudljiva izmišljotina, drugim rečima neistina koja uznemirava ili bi mogla uznemiriti javnost.

Po logici osporenog rešenja mogla bi se zabraniti celokupna svetska literatura. Svakako da to nije bila intencija zakonodavca.

Ratio Zakona o javnom informisanju je da obezbedi objektivnu, istinitu, pravovremenu i potpunu informaciju o događajima i pojavama u SFRJ (v. čl. 2 Zakona). Dakle, taj Zakon ima za svrhu da štiti građane od dezinformacija kojima bi se mogao narušiti javni red i mir.

Romanom se građanin ne može dezinformisati, jer roman ne služi informisanju, roman je neistinit po svojoj prirodi.

(Jedino ilustracije radi izdavači ukazuju kako specifični književni postupak autora u konkretnom slučaju, čak, i pred veoma naivnim čitaocem demistifikuje sam čin književnog stvaranja kao "izmišljanja", "laganja". Pošto je na prvih 95 strana romana u prvom licu ispričao čitav svoj život, na 96. strani junak romana nam daje ovaj "podatak", "informaciju", "vest":

Mast u kazanu je klokotala, vrila. Svi su bili zauzeti pravljenjem ko-basica, krvavica, švargli... Samo sam se ja bezbrižno igrao oko ogromnog kazana. I...o, neverovatne li nesreće! Upaoooo sam u kazan! Bio sam mali, ni dve godine nisam imao, počeo sam bespomoćno da tonem i da se rastapam u vreloj masti! Da li da vam opisujem svoje muke ili ćete ih radije sami zamišljati!? Uzalud sam tankim dečjim glasićem pištao: Ujka, ujka! On je bio u šupi, cepao je drvo i niko ništa nije čuo ni primetio. Nestao sam potpuno u velikim ključevima smrtonosne tečnosti. Tek kada su mast sasvim istopili, primetili su da me nema, a na dnu kazana našli su moje crvene cipelice. Bio sam bezimeni čvarak među čvarcima.

Treba li shvatiti da autor očekuje od čitalaca da u ovo doslovno poveruje? Treba li smatrati da će čitalac biti "dezinformisan"? Kako sada shvatiti prvostepeni sud koji glas junaka izjednačava sa glasom autora, koji se živ i zdrav pojavio na ročištu 16.02.1979. godine? Ili možda neki iskazi pretenduju na "objektivno informisanje", a neki drugi su "izmišljotina"? Kako ih razlikovati? Kako to sud čini? Kako razlikuje "neistinitu vest" od izmišljotine? Da li tako što su jedne manje, a druge više neverovatne? Kako utvrditi koje su manje, a koje više neverovatne? Kakav je to uopšte kriterijum po kojem bi se zabranjivale više, a ne i manje verovatne "vesti"?

(3)

Rečeno je da je zakonska definicija pojma javne informacije većim delom tautološka, tj. da se sastoji iz prevoda tuđice informacija.

Ona je većim delom tautološka, jer pored ovih prevoda (vest, podatak, saopštenje) obuhvata i mišljenje.

Javnom informacijom u smislu ovoga zakona smatraju se vesti, podaci, mišljenja i sva druga saopštenja bez obzira na sadržaj i formu.

Videli smo da književno delo (i posebno roman) nije ni vest, ni saopštenje, ni podatak. Ali, predstavlja li umetničko delo i posebno književno delo – “mišljenje”?

Svakako da ne. Opšte rečeno, mišljenje je odražavanje opšteg u predmetima realnog sveta, njihove suštine i njihovog odnosa, a usmereno je na rešavanje zadataka biosocijalne prirode (Medicinska psihologija, Vladimir F. Vujić, profesor Medicinskog fakulteta, Medicinska knjiga, Beograd, str. 126).

Mišljenje se odvija po zakonima logike.

Kakav zadatak (biosocijalne prirode) rešava jedan balet? Koje su premise i zaključci jedne slike? Da li roman “misli” induktivnom ili deduktivnom metodom? Sva ova pitanja su, naravno, besmislena, jer umetničko delo, posebno roman nema za cilj “rešavanje zadataka” “po pravilima logičkog mišljenja”, već, ponovimo:

“stvaranje jezičkih celina, tekstova koji su lično oblikovani izraz piščeva doživljavanja i doživljajem potaknutih imaginativnih kreacija, te kao takvi mogu da svojim oblikom i sadržajem pobude predodžbeno-emocionalnu aktivnost estetskog karaktera”.

Mišljenje je objektivno, ono ima za svrhu rešavanje nekog zadatka, odvija se po zakonima logičkog mišljenja. Roman, književno delo ima za svrhu da pobudi predodžbeno-emocionalnu aktivnost estetskog karaktera, po izrazu je subjektivno (lično oblikovani izraz), a stvaranje jezičkih celina daleko od toga da bude vođeno zakonima logike, često je ne samo nelogično, već i alogično i predlogično.

Očigledno je da se umetničko delo uopšte, pa ni književno delo ne može podvesti pod pojam “mišljenja” u smislu Zakona o informisanju.

(Izdavači napominju da se tako često pozivaju na Leksikon Leksikografskog zavoda Jugoslavije iz dva razloga: prvo, što je očigledno da između izdavača i prvostepenog suda postoji jako izraženo razmimoilaženje u pogledu upotrebe nekih običnih reči, i drugo, zato što je jedan od dva redaktora ovog Leksikona – Miroslav Krleža, u čiju kompetentnu arbitražu kod ovih razmimoilaženja, izdavači se nadaju, sud ne može sumnjati.)

(4)

Budući, dakle, da roman nije ni vest, ni saopštenje, ni podatak, ni mišljenje, roman se ne može smatrati javnom informacijom u smislu člana 29 Zakona o javnom informisanju, pa se ovaj Zakon ne može primeniti na književno delo.

Izdavači isto to mogu pokazati i na drugi način: sistematskim tumačenjem ovog

pojma u okviru citiranog Zakona.

Tako, na primer, u već citiranom članu 2 Zakona, kaže se da se radnim ljudima zajemčuje

pravo na objektivnu, istinitu, pravovremenu i potpunu informaciju.

Zamenimo reč informacija rečju roman i dobićemo potpuno besmislen tekst. Besmislenost potiče otuda što zakonodavac i ne pomišlja da bi "javna informacija" mogla obuhvatiti i književno delo.

Ili, u članu 11 određuje se da

u skladu sa načelom javnosti rada novinari i druga lica koja se bave javnim informisanjem imaju prava da prisustvuju sednicama skupština društveno-političkih zajednica.

Stavimo li na mesto reči druga lica koja se bave informisanjem reč pisac – dobićemo opet besmislen iskaz.

U članu 5 određuje se da su sredstva javnog informisanja dužna da objektivno, istinito, potpuno i pravovremeno obavestavaju javnost..., a bilo bi besmisleno reći za roman da je dužan da objektivno, istinito, potpuno i pravovremeno obavestava javnost.

Sistematsko tumačenje izraza javna informacija pokazuje da nema ni jedne odredbe ovoga Zakona koja se odnosi na javnu informaciju ili lica koja se bave javnim informisanjem, a koja bi se sa bilo kakvim smislom mogla primeniti na roman i romanopisca.

Nema nikakve logike da se to čini sa članom 135 tač. 2 Zakona o javnom informisanju.

(5)

Time se razlozi izdavača ne iscrpljuju.

U beogradskim književnim krugovima, postalo je prilično poznata odluka Prvog opštinskog suda u Beogradu K-527/76 od 06.05.1976. godine, budući da je ova odluka objavljena u knjizi Miroslava Josića-Višnjića "Krov nad glavom". U toj odluci Prvi opštinski sud u Beogradu kaže:

U konkretnom slučaju ne radi se ni o vesti ni o tvrđenju, nego o priči (pripovetci), što je iznad naslova dela vidno obeleženo, koja uzima za temu jedan neobičan ali izmišljen događaj...

Pošto je za postojanje krivičnog dela iz člana 292a širenje lažnih vesti neophodno da vest ili tvrđenje budu lažni i kako se u konkretnom slučaju ne radi o vesti ni o tvrđenju, nego o izmišljenom događaju izostaju i ostali elementi dela...

Odluka je pravosnažna.

(6)

Izdavači smatraju da su jasno i ubedljivo, na više načina, pokazali da je prvostepeni sud pogrešio kada je primenio materijalni propis člana 135 tač. 2 Zakona o ja-

vnom informisanju na jedan – roman.

Iz obzira koji daleko premašuju značaj predmetne stvari, izdavači žele da im bude dopušteno još samo da ukažu na jedno karakteristično mesto u osporenom rešenju. Ono glasi:

Upuštajući se u ocenu predloga zastupnika javne tužbe da se zabrani rasturanje knjige "Ljudske slabosti" od Čudić Predraga, sud je analizom teksta ove knjige morao utvrditi da li se reč, misao i poruka autora može okarakterisati kao iznošenje neistinite vesti ili tvrđenja. Odgovor na ovo pitanje jeste da je predlog javne tužbe osnovan...

Dalekosežne su implikacije ovakve metodologije osporenog rešenja. Prvostepeni sud se ne zadovoljava da ispituje "reč" romana, sud ispituje i utvrđuje – ni manje ni više nego MISA0 i PORUKU autora (kako se u školi govorilo: "Šta je pesnik hteo da kaže").

Književno delo, ukoliko jeste umetničko delo – mnogoznačno je. Po tome se ono i razlikuje od bilo koga drugog teksta.

"Misao i poruka" autora – ne može se nedvosmisleno utvrditi u krivičnom postupku, kako to, inače, zahteva član 15 Zakona o krivičnom postupku, "na način koji je van svake sumnje".

Da je to moguće – književno delo bi bilo suvišno i nepotrebno. Upravo mnogoznačnost "misli i poruka" opravdava postojanje književnog dela uopšte. Književno delo, odn. "književno delo", čija bi "misao i poruka" mogla biti destilisana i iscrpna odlukom krivičnog suda – ne bi bilo književno delo, ne bi imalo nikakav razlog svoga postojanja.

I tako se zatvara krug. Vraćamo se na odlučno pitanje postavljeno na početku ove žalbe: jesu li "Ljudske slabosti" književno delo?

Izdavači misle da je to van svake sumnje. Prvostepeni sud to nigde ne osporava.

Recenziju za izdavače izvršio je jugoslovenski književnik Milovan Danojlić.

Profesor Nikola Milošević i književnik Danilo Kiš u tom pogledu nemaju sumnji. Radi se o književnom delu, radi se o romanu. A kada je tako, onda je osporena odluka protivna zakonu.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na zakonu osnovan.

DOKAZ: A) mišljenje prof. univerziteta Nikole Miloševića
 B) mišljenje književnika Danila Kiša

U Beogradu,
19.02.1979.

PREDRAG ČUDIĆ
SLOBODAN MAŠIĆ
koje zastupa
Srđa M. Popović, adv.

Rešenje Vrhovnog suda Srbije

Kž. II. 83/79

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Veličković Sretena, kao predsednika veća, dr Pavlice Jovana i Jovanović Božidara, kao članova veća i višeg savetnika Žikić Ljiljane, kao zapisničara, u postupku za zabranu rasturanja knjige "Ljudske slabosti", od autora Predraga Čudića, čiji je izdavač Slobodan Mašić iz Beograda, rešavajući o žalbi punomoćnika autora i izdavača – adv. Srđe Popovića iz Beograda, izjavljenoj protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 17/79 od 16.02.1979. godine, u sednici veća održanoj dana 23.02.1979. godine, u prisustvu zamenika javnog tužioca Srbije Miloša Aleksića, doneo je

REŠENJE

ODBIJA SE kao neosnovana žalba punomoćnika autora Predraga Čudića i izdavača Slobodana Mašića, izjavljena protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 17/79 od 16.02.1979. godine.

Obrazloženje

Navedenim rešenjem Okružnog suda, izrekom pod 1 zabranjeno je rasturanje knjige "Ljudske slabosti" od Predraga Čudića u izdanju Slobodana Mašića, a štampane u štampariji "Srboštampe" u Beogradu 1978. godine.

Izrekom pod 2 odlučeno je da se knjiga "Ljudske slabosti" oduzima i da se ima uništiti, kao i kliše, a štamparski slog rasturiti.

Izrekom pod 3 pobijanog rešenja odlučeno je da se istim zamenjuje rešenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Ut. broj 20/79 od 13. februara 1979. godine o privremenoj zabrani rasturanja knjige "Ljudske slabosti".

Izrekom prvostepenog rešenja pod 4 odlučeno je da se rešenje po pravosnažnosti ima objaviti u "Službenom listu SFRJ", a izrekom pod 5 autor Predrag Čudić i izdavač Slobodan Mašić, obavezani su da solidarno snose troškove postupka o čijoj će se visini odlučiti naknadno posebnim rešenjem.

Protiv tog rešenja izjavio je žalbu punomoćnik autora i izdavača knjige – advokat Srđa Popović iz Beograda zbog bitne povrede postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i povrede materijalnog prava. Predložio je da se prvostepeno rešenje ukine ili preinači odbijanjem predloga Javnog tužilaštva za zabranu rasturanja knjige "Ljudske slabosti".

Vrhovni sud je razmotrio spise ovog predmeta zajedno sa pobijanim rešenjem, predloga zamenika JTS da se žalba odbije kao neosnovana, pa je po oceni navoda u žalbi našao:

U žalbi se zaključuje: knjiga "Ljudske slabosti" je roman na koji se ne može primeniti Zakon o javnom informisanju. Književnost ne spada u informativne delatnosti i književni izrazi ne predstavljaju javnu informaciju.

U bližem objašnjenju ovih zaključaka u žalbi se polazi od razlike između slobode štampe i drugih vidova informisanja s jedne strane i slobode umetničkog stvaranja s druge strane. Prema stavu u žalbi razlika je u tome što je na osnovu člana 169 Ustava SFRJ, naučno i umetničko stvaranje slobodno. Ono se ne ograničava "uslovima određenim zakonom", kao što je to slučaj kod izdavanja štampe i širenja informacije. Zato, roman kao književno delo ne predstavlja informaciju u smislu Zakona o informisanju, jer nije ni obavest, ni saopštenje, ni podatak o nečemu. U figurativnom smislu romanom se nazivaju neverovatni događaji koji izgledaju kao plod fantazije autora, sa ciljem da kod čitalaca pobude predodžbeno – emocionalnu aktivnost. Ilustracije radi, u žalbi se navodi izbor teme pisanja na strani 96 knjige, kojom autor nastoji da čitaocu pažnju privuče osobito neverovatnom izmišljenom pričom o svom "utapanju u kazanu sa vrelom masti i u pretvaranju u bezimenog čvarka među čvarcima". To se po žalbi u svakom slučaju ne može tretirati informativnom delatnošću. Roman se ne može podvesti ni pod pojam "mišljenja" u smislu Zakona o informisanju, jer kao umetničko delo nema za cilj "rešavanje zadataka" po pravilima logičkog mišljenja, već stvaranje jezičkih celina, tekstova, koji su lično oblikovani izraz piščeva doživljavanja i doživljajem podstaknutih imaginativnih kreacija da bi takvim svojim oblikom i sadržajem pobudili predodžbeno – emocionalnu aktivnost estetskog karaktera. Zato je, po mišljenju podnosioca žalbe, besmisleno reći za roman da se njim objektivno, istinito, potpuno i pravovremeno obaveštava javnost, kao što je to, sasvim razumljivo, obaveza sredstava javnog informisanja. U tome podnosilac žalbe i nalazi grešku prvostepenog suda što je propis člana 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju primenio na roman kao na jedno umetničko književno delo. Roman je mnogoznačan i ukoliko bi se "misao i poruka" njegovog autora destilirala, onda ne bi imao nikakav razlog svog postojanja. U prilog tvrdnje da je knjiga "Ljudske slabosti" književno delo, a zbog odbijanog predloga da se ovo pitanje razjasni u postupku pred prvostepenim sudom posredstvom lica stručnog i kompetentnog da odredi o kakvom obliku beletristike se radi, punomoćnik autora i izdavača ove knjige, priložio je uz žalbu pismeno mišljenje profesora Univerziteta Nikole Miloševića i književnika Danila Kiša.

Stav žalbe da se na knjigu "Ljudske slabosti" ne može primeniti Zakon o javnom informisanju, Vrhovni sud ocenjuje kao neosnovan.

Odredbom člana 136 Zakona o javnom informisanju ("Sl. Glasnik SRS", br. 5/78), propisano je da se zabrana rasturanja štampanih stvari na osnovu tog zakona vrši u postupku propisanom u Zakonu o sprečavanju zloupotrebe slobode štampe i drugih vidova informisanja ("Sl. list SFRJ", br. 58/76).

Pojam štampane stvari je određen u odredbi člana 3 Zakona o sprečavanju zloupotrebe štampe i drugih vidova informisanja. Pod štampanim stvarima, u smislu tog

zakona, podrazumevaju se i knjige. U skladu sa ovako određenim pojmom štampane stvari i Zakon o javnom informisanju u odredbi člana 30 stav 1 govori i o drugim štampanim stvarima koje su izrađene na štamparskoj mašini.

Na osnovu ovih zakonskih propisa knjiga "Ljudske slabosti" predstavlja štampanu stvar i zato se na nju kao takvu može primeniti član 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju. Ne upuštajući se u ocenu da li je delo "Ljudske slabosti" roman u smislu teorije književnosti, ono je u svakom slučaju knjiga što prihvata i prvostepeni sud u pobijanom rešenju i što se ne osporava ni navodima žalbe. Tačno je da se knjiga "Ljudske slabosti" ne može smatrati štampom u smislu čl. 30 Zakona o javnom informisanju (novine, časopisi, bilteni, leci, plakati, propagandni panoi, prospekti i amblemi), a ni javnom informacijom u smislu člana 29 istog Zakona, pošto se njom ne informiše javnost iznošenjem vesti, podataka o nečemu ili nekim mišljenjem. Međutim, punomoćnik autora i izdavača u žalbi potpuno zanemaruje obaveznu primenu Zakona o sprečavanju zloupotrebe slobode štampe i drugih vidova informisanja u postupku zabrane rasturanja štampe, a samim tim, i činjenicu da i knjiga ulazi u pojam štampane stvari i to kao ključno pitanje u oceni primene Zakona o javnom informisanju. Otuda se pokazuju neosnovanim i razlozi žalbe kojima se obrazlaže stav da se "na beletristiku, na tzv. lepu književnost i posebno na roman, ne može primeniti Zakon o javnom informisanju".

Uz žalbu priložena istovetna mišljenja profesora Univerziteta Nikole Miloševića i književnika Danila Kiša, koja su u odnosu na inkriminisano delo kao vrstu umetničke tvorevine, data sa aspekta teorije književnosti – nisu bitne na ocenu nužnosti zabrane knjige kao štampane stvari, s obzirom da takva nužnost nije proistekla zbog književne forme predmetne knjige, već zbog toga što je autor kao stvaralac izneo neistinita tvrdjenja kojima bi se mogla uznemiriti javnost. U vezi sa tim, ni ovaj argument žalbe koji se koristio u pobijanju prvostepenog rešenja, nije se mogao prihvatiti kao osnovan.

Tačno je da je prema odredbi člana 169 stav 1 Ustava SFRJ, naučno i umetničko stvaranje slobodno. Međutim, podnosilac žalbe pri pozivanju na ovu ustavnu odredbu gubi iz vida da je u članu 169 st. 2 Ustava SFRJ propisano da stvaralac umetničkog dela pravo na sopstvenu tvorevinu ne može koristiti protivno interesima društva. Polazeći od toga i da je autor knjige "Ljudske slabosti" upravo tako postupio čime je, po oceni ovog suda, zloupotrebio slobodu umetničkog stvaranja – navodi žalbe koji se odnose na tu činjenicu, ocenjuju se kao neosnovani.

U žalbi se ističe da je ovde reč o romanu kao umetničko-književnom delu koji opisuje neverovatne događaje i koji na svoj način prilaze stvari, pa da zbog toga, svojom neistinom i uzbudljivom izmišljotinom, ne bi mogao uznemiriti javnost u smislu čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju.

I ovi navodi žalbe se ocenjuju kao neosnovani.

Knjiga "Ljudske slabosti" nema jasno određene fabule i izričito izražene poruke. Ona predstavlja niz priča koje nisu ni prostorno ni strogo vremenski određene. U njima su data: razmišljanja, sećanja na prošlost u kojima autor vodi razgovor sa samim sobom ukazujući pri tom i na svoja viđenja o budućnosti, analize likova u sredini u kojoj žive a sve to uz poseban akcenat u odnosu na samoupravljanje, položaj

radnika uopšte, uz podsmeh našoj revolucionarnoj ratnoj i posleratnoj prošlosti zajedno sa socijalističkim putevima daljeg razvitka, sa prikazom nosilaca političkih funkcija kao nemoralnih, nepoštenih, smešnih i nesposobnih, da bi čitalac iz svega toga sam našao poruku koja se uostalom tako neodoljivo i nameće.

Među brojnim primerima kojima obiluje knjiga i koji su navedeni u prvostepenom rešenju, stoje i druga tvrdjenja kojima se stvara posebna atmosfera sa jasno datom pozicijom prema ideji socijalizma, prema društveno-ekonomskom i političkim prilikama u našoj zemlji. Prema tome, kada se te prilike u našoj zemlji poistovećuju sa onim sa čime se one uporedo prikazuju – očigledno je da se za njih u knjizi "Ljudske slabosti" daju neistinita tvrdjenja. Takva sadržina knjige ne može se niukom slučaju braniti slobodom umetničkog stvaranja. Jer, kada se ta "Sloboda" koristi protivno interesima društva koji su zaštićeni Ustavom, onda to opravdava zabranu rasturanja knjige "Ljudske slabosti" kao štampane stvari.

U konkretnom slučaju se ne radi ni o slobodi umetničkog izraza. Sud opšte nadležnosti, time i Vrhovni sud se ne upušta u ocenu umetničke i estetske vrednosti predmetne knjige, mada se čovek ne može oteti utisku nelagodnosti kada se ona prezentira čitaocu. To doista nije predmet ocene ove odluke. Međutim na prevaziđene granice dobrog ukusa u negativnom smislu pri opisu pojedinih situacija se ukazuje samo zato što su ti opisi tako ukomponovani sa tekovinama naše revolucije, da one svojim degutantnim izrazom obezvređuju njihov značaj, a time bi mogao da vredi osećanja čitalaca koji su upravo vezani za te tekovine revolucije i posle revolucionarne izgradnje. Stoga Vrhovni sud nalazi da je pravilno prvostepeni sud ocenio da bi iznošenje neistinitih tvrdnji navedenih u pobijanom rešenju, kao i druge, mogle izazvati uznemirenje javnosti.

Sa izloženog, a na osnovu čl. 397 st. 3 ZKP Vrhovni sud je odbio kao neosnovanu žalbu punomoćnika autora i izdavača jer pobijano rešenje ne sadrži bitnu povredu postupka, njim nije pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje a nije učinjena ni povreda materijalnog zakona.

Zapisničar,
Ljiljana Žikić, s.r.

Predsednik veća,
sudija,
Veličković Sreten, s.r.

Za tačnost otpravka,
Šef pisarnice,
Branka Milanović

Pismo Danila Kiša Slobodanu Mašiću, izdavaču knjige “Ljudske slabosti”

Danilo Kiš
Ranka Tajsića 40/III
11000 BEOGRAD

Dragi Mašiću,

Hitam da odgovorim na Tvoje pismo od 17. februara 1979. a u vezi s knjigom Predraga Čudića Ljudske slabosti i sudske zabrane koja joj je izrečena.

Knjigu Ljudske slabosti smatram veoma uspelim romanom jednog mladog i talentovanog pisca (a reč roman, u pogledu žanrovskog određenja, za mene je izvan svake sumnje), romanom, dakle, koji bih, književno-teorijski mogao bliže odrediti kao književnu grotesku ili tzv. “negativnu utopiju”. Primeri takvih romana jesu Hakslijev Vrli novi svet, Orvelova 1984, Zamjatinov Mi itd. (kod nas svi prevedeni u seriji “Kentaur” izdavačkog zavoda “Jugoslavija”). Ti i takvi romani – a Ljudske slabosti pripadaju toj vrsti beletristike – slikaju u grotesknom svetlu neki mogućni budući svet, služeći se pri tom prenaplašenom ironijom, sarkazmom, groteskom i svim drugim oblicima izobličavanja, svojstvenim tom žanru. Tim su se postupkom služili, uostalom, i Ilj i Petrov u svojim čuvenim romanima ili Majakovski u Stanici (da navedem samo ove primere) a sve u nameri da ukažu na neke ljudske slabosti (kao što su bespravno bogaćenje, birokratska svest, nebriga za državnu imovinu itd.) kako bi se, u krajnjoj liniji, te slabosti prevazišle. Izjednačavati taj i takav književni pristup fenomenima stvarnosti sa neprijateljskim delovanjem mislim da je krajnje uprošćeno i, na širem planu, sa negativnim konsekvencama po literaturu i njen razvoj uopšte. Utoliko pre što sam uveren da naš čitalac, danas, već može jasno razlikovati šta je romaneskna formulacija i groteska (a Ljudske slabosti to jesu) a šta “vesti i tvrdnje koje uznemiravaju javnost”. U tom smislu, inkriminirani delovi knjige, istrgnuti iz konteksta celine, iz jasno naglašenog romanesknog, beletrističkog tkiva, mogu delovati, i deluju, sasvim drugačije nego prilikom čitanja knjige u celini, jer ovako (izvan romana) ti delovi i rečenice liče na iskaze pojedinca, dakle pisca, mada je sasvim jasno i nedvosmisleno da je reč o iskošenom i “smušenom” pogledu jedne fiktivne ličnosti čija razmišljanja nisu i ne mogu biti izjednačeni sa stavom i mišljenjem autora romana.

Ovaj problem identifikacije piščevog pogleda na svet i njegovog iskaza sa iskazom junaka beletristike jeste krajnje vulgarizovan stav kod nas već davno prevaziđene “teorije odraza”, koju je odbacila ne samo građanska nego i marksistička kritika (Lukač itd.).

U nadi da će ovaj tekst pripomoći pravednoj proceni i rehabilitaciji jedne izuzetne knjige, srdačno Te pozdravljam

Danilo Kiš

Časopis "Javnost", 1980 (Uvod)

Pitanje slobode štampe bilo je, naravno, jedno od osnovnih disidentskih tema. Žalba povodom časopisa "Javnost" pisana je zato na ovakav esejistički način jer je pored one neposredne (i prilično beznadežne) svrhe da se izmeni odluka, trebalo da zadovolji i još tri važnije:

- da sistematizuje na jednom mestu opšte političko-istorijske argumente protiv ovog načina ograničavanja slobode štampe (sudski spisi ove vrste ponekad su objavljivani, a često rasturani u "samizdatu");

- da ilustruje nelegitimnu prirodu samog poretka i njegovo mesto među autoritarnim i totalitarnim režimima u bližoj istoriji, i

- da obelodani zavisnost sudstva koje će, po naredbi i otvorenim bezakonjem svojih odluka, pokriti nasilničke poteze vlasti.

**Tužba osnivača časopisa “Javnost”
Vrhovnom sudu Srbije**

VRHOVNOM SUDU SR SRBIJE

Tužioc:

Dušan Bošković, Đure Đakovića 13/II
Dobrica Ćosić, Branka Đonovića 6
Zoran Gavrilović, Mišarska 11
Nebojša Popov, Uralska 11
Svetozar Stojanović, Georgiju Deža 30
Vojislav Stojanović, Cvijićeve 128
Ljubomir Tadić, Gospodar Jovanova 38
Lazar Trifunović, Dimitrija Tucovića 24, svi iz Beograda

koje zastupa po punomoćju koje prilaže: Srđa M. Popović, advokat

Tuženik: Republički sekretarijat za informacije Socijalističke Republike
Srbije, Beograd, Nemanjina 26.

T U Ž B A

Radi poništaja rešenja br. 651-103 od 25. XI 1980. godine
Republičkog sekretarijata za informacije SR Srbije

Tužioc i pobijaju osporeni upravni akt U CELOSTI

- zato što u aktu nije pravilno primenjen Zakon o javnom informisanju
- zato što u postupku koji je aktu prethodio nije pravilno utvrđeno činjenično stanje,

i predlaže da Sud donese sledeću

PRESUDU

TUŽBA SE UVAŽAVA i NIŠTI rešenje Republičkog sekretarijata za informacije SR Srbije, br. 651-103 od 25. XI 1980. godine

O b r a z l o Ź e n j e:

I.

Tužiocu su 10. novembra o.g. podneli tuženiku prijavu (saopštenje) o početku izdavanja časopisa JAVNOST i istoga dana se obratili Skupštini opštine Savski venac da imenuje dve trećine članova saveta časopisa.

Pre nego što je tuženik doneo rešenje i pre nego što je Skupština opštine Savski venac donela odluku o savetu, 13. novembra 1980. godine, član Predsedništva SFRJ, Stane Dolanc, u svojstvu člana Saveznog odbora za pripreme Trećeg kongresa samoupravljača, na konstitutivnoj sednici Koordinacionog odbora SR Srbije za pripreme Trećeg kongresa samoupravljača Jugoslavije, rekao je o prijavi tužilaca sledeće:

"Neki pojedinci, neke grupe, dižu glave, govoreći da kod nas nema demokratije i istinske slobode... ovi pojedinci i grupe uzimaju sebi za uzor uglavnom prozapadnjačka shvatanja – shvatanja katoličkog morala i katoličke demokratije, koja počivaju i završavaju se na najkonzervativnijim shvatanjima međuljudskih odnosa. Ta shvatanja donose i monopolističke tendencije da su jedino intelektualci ti koji su u stanju da shvate probleme društva, da ukažu na njegov razvoj. Interesantno je da ovi pojedinci i grupe pokušavaju da se međusobno povežu, da ne prezaju ni od povezivanja sa najkonzervativnijim krugovima u inostranstvu, tražeći samo tribinu sa koje će govoriti da kod kuće ne mogu da izraze svoja demokratska htenja."

Dana 14. novembra sva javna glasila prenela su ovu izjavu.

Dana 25. novembra Predsedništvo Gradske konferencije SSRN Beograda izdalo je saopštenje u kome se između ostalog kaže da je Predsedništvo

"razmatralo zahtev (?) grupe građana iz Beograda za pokretanje (?) časopisa za društvena i kulturna pitanja, pod nazivom JAVNOST... na inicijativu Skupštine opštine Savski venac, koja je nadležna da o ovom zahtevu (?) donese odluku (?)"

Zatim se u saopštenju navodi da se radi o građanima

"koji se već godinama nalaze u sukobu sa teorijom i praksom samoupravne socijalističke demokratije i sa politikom Saveza komunista", da bi se zaključilo da Predsedništvo

"smatra da bi izlaženje časopisa JAVNOST bilo neprihvatljivo..."

Istoga dana, 25. novembra 1980. godine, tuženik je doneo, ovde priloženo, osporeno rešenje kojim odbija upis časopisa u registar.

Sutradan, 26. novembra o.g. sva javna glasila prenela su citirano Saopštenje.

Istoga dana Komisija za društveno-politički sistem Skupštine opštine Savski venac predložila je Skupštini opštine da donese zaključak kojim će odbiti da imenuje članove saveta časopisa JAVNOST.

U obrazloženju ovoga predloga se kaže da

"pojedini potpisnici odavno nastupaju pred našom i inostranom javnošću

sa anarholiberalističkih, nacionalističkih i drugih antisamoupravnih pozicija i da se već godinama nalaze u sukobu sa teorijom i praksom samoupravne socijalističke demokratije i politikom Saveza komunista...”

Sutradan, predsednik Izvršnog saveta SO Savski venac doneo je zaključak kojim se u potpunosti prihvata predlog pomenute Komisije.

Dana 08. decembra 1980. god. delegati sva tri veća Skupštine opštine Savski venac

“prihvatajući u potpunosti stavove i mišljenje Predsedništva Gradske konferencije SSRN Beograda” doneli su zaključak da se

“ne mogu imenovati članovi izdavačkog saveta za časopis JAVNOST, jer nema uslova za obrazovanje izdavačkog saveta, pošto ne postoji društveni interes za izdavanje časopisa JAVNOST”.

Tim povodom “Ekonomska politika” pita u broju 1495/6:

“Otkud javni napad na pokušaj pokretanja časopisa JAVNOST a da javnost ništa osim mogućeg naziva ne zna? Ni ko, niti zašto pokreće, odnosno pokušava da izdaje nov časopis.”

I odgovara da “ne bi bio iznenađujući ni zaključak” da se

“makar sumnja u sposobnost samoupravljača da prepozna šta je suptno a šta pripada sistemu koji je nedvosmisleno prihvatio i gradi ga kao izvorno svoj.”

Pisac kaže: “makar sumnja”.

II.

Pre nego što pređu na analizu razloga osporenog rešenja, tužioci bi raščistili neke pravne pojmove.

Naime, pravna teorija i praksa poznaju samo dva režima štampe: režim prijave i režim odobrenja.

Kako prijava (v. Pravnu enciklopediju) predstavlja saopštenje, a odobrenje (v. Pravnu enciklopediju) saglasnost koju daje nadležni organ, jasno je da režim prijave postoji u onim zakonodavstvima gde je izdavač dužan samo da obavesti nadležnu vlast da će pokrenuti novinu, dok u režimu odobrenja izdavač mora da za to traži saglasnost vlasti.

Jasno je da i u režimu prijave zakonodavac određuje šta sve saopštenje o pokretanju lista mora sadržavati, ali bitno je da se izdavanje novina ne može uslovljavati nikakvim aktom državne vlasti.

Smisao ovoga režima prijave je jasan: “nadležna vlast uopšte ne može odlučivati o tome, da li ima ili nema zapreka izdavanju prijavljenog štampanog spisa” (dr Lav Henigsberg, Komentar štamarskog prava, Beograd, 1932, str. 54).

Štaviše, čak i ako bi nadležni organ uskratio da izda potvrdu o primljenoj prijavi, izdavanje novina moglo bi početi i bez te potvrde (jer bi, inače, izdavač zavisio od dobre volje nadležne vlasti da mu izda potvrdu, koja bi time dobila karakter odobrenja i izigravanja režima prijave). Ideja režima prijave je, dakle, da državna vlast ne može

nikako svojom voljom intervenisati u nameravano izdavanje novina. Ovaj režim prihvata većina savremenih zakonodavstava.

S druge strane, režim odobrenja, budući da je suprotan načelu jednakosti građana pred zakonom, načelu slobode mišljenja i javne reči, praktično je napušten u demokratskim državama još sredinom prošloga veka. Postojao je, na primer, još u zaključcima Nemačkog saveza od 20. septembra 1819. godine, u Pruskoj, prema Uredbi o štampi od 01. juna 1863. godine (za vreme rata s Danskom), u Francuskoj prema Zakonu o štampi od 21. novembra 1814. godine.

Okolnosti u kojima su se pojedine vlade odlučivale za jedan ili drugi režim, režim prijave ili režim odobrenja, govore same za sebe. Uzmimo za primer Francusku: režim odobrenja vladao je, prema cit. zakonu od 1814. godine, sve do revolucije 1848. godine. Prvi akt provizorne vlade (od 06. marta 1848. godine) bio je ukidanje Zakona o štampi odn. ukidanje režima odobrenja i zavođenja režima prijave. Naprotiv, Napoleon III posle državnog udara od 02. decembra 1851. godine, pošto je sebe od predsednika republike proglasio za cara, već 17. februara 1852. godine ponovo uvodi u Francuskoj režim odobrenja za izdavanje novina. Tim povodom Alfred Naquet pisao je u Questions Constitutionnelles, Paris, 1883. da je to "najdespotskiji, najdrakonskiji od svih zakona o štampi koje je Francuska imala posle pada prvog carstva, jer taj dekret naređuje: da se list jedan ne može osnovati bez odobrenja vladina" (citirano prema Grgur Milovanović, profesor Pravnog fakulteta Velike škole, Beograd, 1901. O slobodnoj štampi uopšte, str. 88).

U Srbiji je prvi zakon o štampi (pečatnji) donet tek posle Trojičkog odn. Namesničkog ustava iz 1869. godine – 23. oktobra 1870. godine, ali već tim prvim zakonom bio je predviđen režim prijave, a ne režim odobrenja.

[Kada je Svetozar Marković izdavao svoju JAVNOST na snazi je bio ovaj zakon iz 1870. godine. Prema tom zakonu "ko bi želeo izdavati kakve novine" morao se obratiti nadležnoj vlasti "sa naznačenjem: kakve su novine, koji je urednik, i sa dokazom: da je srpski podanik, da ima 25 godina, da je samostalan imanjem svojim da raspolaže i da stoji u punom uživanju sviju građanskih prava", inače se mogao kazniti po čl. 33 zakona sa 25-250. talira).

Od tada, pa do danas, nikada u Srbiji nije vladao režim odobrenja za izdavanje novina. Prema čl. 2 Zakona o štampi od 12. januara 1904. godine bilo je, čak, izričito zabranjeno ustanovljavati "cenzuru, kauciju ili bilo kakvu drugu preventivnu meru koja sprečava izdavanje ili rasturanje novina".

Čak, kada je Aleksandar Obrenović pokušavao da štampu "uljudi" zakonom od 09. jula 1898. godine, kako bi se lakše nosio sa opozicijom, on je zaveo cenzuru, ali se nije usudio da ukine režim prijave. Ili kada je 40 godina kasnije Aleksandar Karađorđević doneo Zakon o izmenama i dopunama Zakona o štampi, istoga dana kada je zaveo zloglasnu šestojanuarsku diktaturu (v. "Službene novine" br. 6. od 06. januara 1929. godine), nije se usudio da dirne u režim prijave.

Makar se ponekada to krišom i želelo, posle Francuske revolucije, posle revolucije od 1848. godine, bilo je u Evropi prekasno da se vraća na režim odobrenja, prekasno kada je Volter još 1770. godine pisao o režimu odobrenja "... un commis a la phrase me dit: a mon bureau venez vous adresser, sans l'agrement du roi vous

ne pouvez penser. Pour avoir de l'esprit allez a la police!" ("Jedan zvaničnik mi reče: obratite se mome uredu, bez dozvole kralja ne možete misliti. Da biste shvatili obratite se policiji!")

(Hotimično iz ovog sumarnog prikaza izostavljamo totalitarne režime ovog veka, budući da oni otvoreno dokidaju osnovne tekovine ove civilizacije kao "akademski bagaž" koji treba da bude proteran "u muzeje, gde mu je i mesto". Ti režimi "otvarajući nove epohe u istoriji" imaju i "nova" shvatanja i slobode i prava: "I ako sloboda treba da bude atribut stvarnog čoveka, a ne apstraktne lutke na koju je mislio liberalistički individualizam, fašizam je za slobodu. On je za onu jedinu slobodu, koja može biti ozbiljna stvar, slobodu države i pojedinca u njoj" (Benito Mussolini, O korporativnoj državi, Beograd, 1937. str. 57). "Pravo i nepravo ne idu tamo-amo i nepričaju: to smo mi. Pravo je ono što ljudi arijevske rase smatraju pravim" (Alfred Rozenberg, Der Mythos des 20 Jahrhunderts, München, 1939. citirano prema Država i politika, Sedma sila, Beograd, 1968. str. 336). Naravno, da u takvom "novom" shvatanju, ni sloboda štampe nije mogla imati svoju "staru" sadržinu: "Štampanje više nema za zadatak da traži objektivnu istinu, ako ona ide na ruku drugima, nije zadatak štampe da otkriva tu istinu masama pod vidom nekakve ravnopravnosti svih doktrina, već štampa treba da sledi samo ono što nama ide na ruku" (Adolf Hitler, Mein Kampf, Zentralverlag der SNDAP, Franz Eher Nachf., GmbH, München, 1941). A ako bi se neko suprotstavio ovakvom "novom" shvatanju njemu je poručivano: "Prirodno, ovi potonji (ti vitezovi naoružani mačem "duha", ti bednici koji drže svoju "intelektualnost" kao štit pred svojim drščućim telima) neće propustiti da nas napadnu svom silinom, ali samo perom, kao što i liči takvim ptičicama. Doduše, neće im se baš svideti naše geslo: Branimo se silom protiv svako- ga nas napadne silom" (A. Hitler, op. cit.).

Nismo obuhvatili ni Staljinovo shvatanje štampe kao "transmissionog kaiša između partije i radničke klase", štampe kao "kolektivnog organizatora u rukama partije" (J.V. Staljin, Štampanje kao kolektivni organizator, izd. Centralnog komiteta Komunističke partije Srbije, Beograd, 1947. str. 7), jer je kod nas odavno poznato da "demokratija kao klasna stvar postaje birokratska vlast").

Ali zašto sve ovo navodimo? Zato što hoćemo da pokažemo da režim prijave nije jedno od mogućih, čisto tehničkih zakonodavnih rešenja koje bi se po volji moglo usvojiti ili odbaciti, već da se radi o jednom načelu, o jednoj tekovini velike Francuske revolucije, da od Deklaracije o pravima čoveka od 24. avgusta 1789. (v. čl. 3, 10 i 11), režim prijave, nasuprot režimu odobrenja, predstavlja dragocenu tekovinu civilizacije kojoj pripadamo od prve naše štamparije 1484. godine pa do danas, pet vekova kasnije.

Zašto to hoćemo da pokažemo? Zato što smatramo da tuženik ni izbliza nije ocenio pravi domašaj svoga očigledno pogrešnog tumačenja našeg Zakona o štampi (javnom informisanju). Naime, prema tom tumačenju tuženika, pravo građana da izdaju časopis zavisilo bi od dobre volje uprave, čime bi se režim prijave za koji se

jasno odlučuje naš zakonodavac, objektivno transformisao u režim odobrenja – što je svakako nezamislivo. A ako je rezultat tuženikovog tumačenja nezamisliv, onda svakako da ni tumačenje nije valjano.

Zašto bi režim odobrenja bio nezamisliv? Zato što bez režima prijave – nema slobodne štampe. Među najvažnijim merama ograničavanja slobode štampe nalaze se cenzura i režim odobrenja za izdavanje novina. Bez režima prijave, dakle, nema slobodne štampe, a bez slobodne štampe, mandat dat vršiocima javnih ovlašćenja postaje neopoziv, bezuslovan i večan, čime se širom otvaraju vrata – tiraniji.

Jer, prvenstveni zadatak štampe nije da informiše građane, još manje da na njih utiče i da ih vaspitava ("Zar vaspitačima nije takođe potrebno vaspitanje", K. Marks). Prvenstveni zadatak štampe je da vrši demokratsku kontrolu: da li vršioci javnih ovlašćenja ova koriste u one svrhe radi kojih su im ta ovlašćenja poverena.

III.

Sloboda štampe je političko pravo.

U svakom udžbeniku ustavnog prava može se utvrditi da među slobodama i pravima čoveka i građana samo neka imaju karakter političkih prava. Sloboda štampe se nalazi među tim pravima, što najbolje govori o svrsi koju treba da ispunjava u društvu.

"Među pravima koje Ustav priznaje državljanima, samo bi se ova dala obeležiti kao politička prava (1) sloboda štampe, (2) sloboda zbora i (3) pravo molbe" (Slobodan Jovanović, Ustav Kraljevine SHS, Beograd, 1924. str. 442).

Pravo na obaveštenost deo je slobode štampe, ali ne predstavlja samo za sebe takvu vrednost koja bi njegovu zaštitu uzdigla do značaja ustavnog načela. Svakako da efikasno vršenje kontrole vršilaca javnih ovlašćenja predpostavlja dobru obaveštenost o radu onih na koje je građanin delegirao svoja javnopravna ovlašćenja – ali ta obaveštenost nije sama sebi svrha. Sloboda štampe dobija svoj puni značaj tek u mogućnosti tog dobro obaveštenog građanina da javno, putem štampe, objavljuje svoja mišljenja o radu nosilaca javnopravnih ovlašćenja. (v. čl. 167 stav 2 Ustava SFRJ).

To je, naravno, uočeno još davno.

Početkom 1895. godine, povodom ostavke francuskog premijera koji je smatrao da mu postojeći ustavni sistem ne daje dovoljno mogućnosti da uskladi osnovne građanske slobode sa zahtevom za stabilnošću institucija, profesor Charles Seignobos, sa Sorbone, objavio je u Revue de Paris, studiju o Monteskejeovoj teoriji o podeli vlasti, dopunjujući ovu poznatu teoriju na sledeći način:

"Protiv autoritarnih tendencija svih izvršnih činilaca protiv zloupotreba vlasti, pa čak i protiv intriga zakonodavnih tela, istorija je otkrila samo dva efikasna načina otpora. Oba su stvorena u ovom veku i Monteskeje ih nije mogao predvideti. Prvi način je postojanje politički obrazovanog naroda, naviknutog na tačne informacije, naroda koji postavlja visoke zahteve svojim predstavnicima i koji ih obavezuje na polaganje računa i poštovanje narodne volje.

Drugi je aktivna štampa, obaveštena o svemu, rešena da istraži svaku stvar do kraja, da objavi, da kritikuje sve postupke ljudi na vlasti, štampa nezavisna od svih zvaničnika, i, čak, od sudija, štampa koja neće dozvoliti da joj se nametne ćutanje, novine suviše brojne da bi se mogle u potpunosti korumpirati.

Sa takvim narodom i takvom štampom, država bi bila bezbedna od despotizma”

[Citirano prema E.T. Brown, *The Sovereign People*, F.W. Chesire, Melbourne, 1954. str. 82].

Slobodna štampa je, dakle, “četvrta vlast” (pored zakonodavne, izvršne i sudske) – instrument demokratske kontrole javnosti.

Neki autori idu još i dalje, pa u ovoj mogućnosti kontrole vršilaca javnih ovlašćenja vide, čak, suštinu demokratije:

“Demokratija je kontrola političke moći od strane političke zajednice (collectif politique), odn. političko otuđenje je odsustvo društvene kontrole nad političkom moći”

Tourain, *Sociologie de l' action*, Edition Seuil, Paris, 1965. str. 312].

Ta kontrola je nužna, jer celokupno ljudsko iskustvo govori, ne samo da se javnopravna ovlašćenja, tj. vlast, mogu i zloupotrebiti, već da je vlast uglavnom zato i privlačna.

U interesu je demokratskog društva da što veći broj građana vrši tu kontrolu, jer je najefikasnija kontrola koja je neinstitucionalizovana i difuzna.

Valja još napomenuti da je načelo slobode štampe i drugih ljudskih prava formulisala, uglavnom građanska politička misao. Međutim, marksistička kritika nije nikada osporavala valjanost samih tih načela – ona je kritikovala iluzornost formalnih mogućnosti koje one pružaju u uslovima ekonomske neravnopravnosti ljudi u klasnom društvu. U socijalizmu, dakle, ta načela ostaju valjana – ona samo prestaju biti iluzorna. To je otprilike značenje izraza “socijalistička demokratija”.

Da li je onda paradoksalno (ili nije) kada tuženik odbija da registruje časopis tužilaca, jer jedan drugi organ uprave (SO Savski venac) ocenjuje, prekoračujući očigledno svoja zakonska ovlašćenja, da izlaženje toga časopisa “nije u društvenom interesu”?

IV.

Videli smo u I odeljku ove tužbe ko i kako definiše ovaj društveni interes. Prvo tužioci bivaju politički diskvalifikovani, a zatim se proglašava da (iako je naša štampa načelno slobodna) takvi građani ovom slobodom ne mogu da se služe, jer se navodno unapred zna da bi takvi građani zloupotrebili slobodu štampe za destruktivnu i zlonamernu kritiku.

Ovaj argument je odveć lako oboriti:

- (1) Pomenute političke diskvalifikacije odnose se na “pojedine potpisnike” prijave o pokretanju časopisa. Šta je sa ostalim izdavačima? Zašto bi se njima uskratilo pravo koje im po Ustavu i Zakonu pripada? Ti “ostali potpisnici”, tj.

- izdavači, lišavaju se jednog građanskog prava bez ikakvog razloga. Samo na osnovu svoje "povezanosti" sa "pojedinin", politički diskvalifikovanim potpisnicima. To je tzv. guilt by association (krivica po povezanosti), krivica koja se kao zarazna bolest sa "okuženog" prenosi na svakoga sa kim bi došao u dodir. Ovakvo shvatanje krivice ne postoji u savremenom pravu.
- (2) Same političke diskvalifikacije sastoje se u tome što se "pojedini potpisnici" "već godinama nalaze u sukobu" (a) "sa teorijom i praksom socijalističke demokratije" i (b) "sa politikom Saveza komunista".
- (a) Biti u sukobu sa ovom ili onom teorijom ne može da bude osnov da neko bude lišen građanskih prava, jer se time uspostavlja delikt mišljenja.

"Sukob sa praksom samoupravne socijalističke demokratije" – ne znači konkretno ništa. Šta se podrazumeva pod socijalističkom demokratijom? U čemu se sastoji ta praksa? U čemu se sastoji taj sukob? I ko to određuje?

- (b) "Sukob sa politikom Saveza komunista" sastoji se u tome što su "pojedini potpisnici" "već godinama" meta napada pojedinih foruma Saveza komunista". Postavlja se pitanje: zar mogu članovi Saveza komunista zahtevati od državnih organa da ove "pojedine potpisnike" (i "ostale potpisnike" zajedno sa njima) liše građanskih prava? Zar mogu državni organi prinudom arbitrirati u političkim "sukobima" Saveza komunista?

Naravno, ne mogu. Zašto?

Jer su svi pred Zakonom jednaki (član 154 stav 2 Ustava SFRJ), jer građani mogu, pod uslovima predviđenim zakonom, izdavati štampu (član 167 stav 3 Ustava SFRJ), jer organi koji postupaju u upravnim stvarima rade i rešavaju isključivo na osnovu Zakona (član 4 Zakona o upravnom postupku) jer se svim građanima SFRJ zajedniče slobodno širenje informacija (čl. 7 Zakona o javnom informisanju).

Jasno, postoje određeni zakonski uslovi i određeni zakonski postupak u kome građani mogu biti lišeni prava da izdaju štampu.

Od 1945. godine do 1959. godine – to je bila sporedna kazna gubitka građanskih prava. Nju je izricao krivični sud uz glavnu kaznu, kada su za to postojali zakonski uslovi.

Danas, moguće je građanina SFRJ lišiti prava javnog istupanja i bavljenja izdavačkom delatnošću jedino na osnovu čl. 67 stava 1 Krivičnog zakonika SFRJ, tzv. merom bezbednosti, koju izriče krivični sud u osuđujućoj presudi, kada okrivljenog oglasi krivim za određena krivična dela, kada postoji takav predlog javnog tužioca, pa i tada samo na određeno vreme (od jedne do pet godina), pa i to u kontradiktornom postupku u kome se građaninu garantuje pravo odbrane (da se izjasni o optužbi i predlogu za donošenje takve mere bezbednosti, da nudi dokaze, da postavlja pitanja, da upotrebi redovne i vanredne pravne lekove).

Dakle, društvo ima pravo da podozreva da će neko zloupotrebiti slobodu štampe jedino ako je određen građanin već ranije zbog takve zloupotrebe bio osuđen od krivičnog suda i ako mu je sud izrekao meru bezbednosti zabrane bavljenja izdavačkom delatnošću – i to samo za vreme za koje mu je mera izrečena. Inače, ne.

Niko od tužilaca nije osuđivan, niti mu je izrečena takva zabrana.

Zato niko nije ovlašćen da predlaže da državni organ uskrati tužiocima jedno njihovo ustavno i zakonsko pravo, da ih “osudi” na gubitak građanskih prava, van propisanog postupka, bez postojanja zakonskih preduslova za to, bez priziva, bez mogućnosti odbrane, za svagda.

Društveni interes, na koji se ovi predlozi pozivaju, otelotvoren je u Ustavu i zakonima zemlje: nikakav drugi interes ne može se štititi u pravnoj državi sredstvima državne prinude.

- (3) Tužioci, čak i “pojedini”, odriču osnovanost političkih kvalifikacija kojima su obeleženi, ali pored toga ističu načelno mišljenje da se sloboda izražavanja ne može uskratiti ni “zlonamernoj”, “destruktivnoj” itd. kritici vršilaca javnih ovlašćenja (osnovna funkcija štampe). Zašto?

Zato što to protivreči najdubljem smislu društvenog demokratskog procesa. To je lako pokazati. Naime, bilo bi svakako poželjno da svi budemo dobronamerni, konstruktivni i andeoski, ali – onda kada mi to budemo bili (ako to ikada budemo bili), tada ni kritika, ni sloboda štampe – neće biti potrebni, jer nećemo imati šta da kritikujemo.

Dok ne postanemo tako savršeni, nema nikakvog smisla da “nesavršena vlada zahteva savršenu štampu” (K. Marks, Birokratija i javnost, izd. Vuk Karadžić, Beograd, 1965., str. 86).

- (4) I ne samo to. Iz konkretnog slučaja se upravo sjajno može videti kako je sam pojam zloupotrebe slobode štampe (dakle, zloupotrebe prava na izdavanje štampe) diskutabilan. Naime, zabrana zloupotrebe prava počiva na ideji da niko ne može upotrebljavati svoja prava na način kojim sprečava druge u vršenju toga istog prava. A kako tužioci (koji uz to izdaju časopis svojim sopstvenim sredstvima) mogu time sprečiti ostale građane SFRJ da izdaju štampu?

Ili “nas govornik uverava da je dobra štampa nemoćna, a loša svemoćna?” (K. Marks, op. cit. str. 89)

V.

Tek sada možemo preći na argumente osporenog rešenja.

Tuženik je odbio da registruje časopis tužilaca zato što

- (1) glavni urednik nije imenovan u skladu sa članom 42 Zakona o javnom informisanju (tj. uz prethodno pribavljeno mišljenje izdavačkog saveta, koji uzgred budi rečeno jedan drugi organ uprave, odbija da formira);
- (2) funkcije glavnog i odgovornog urednika vrše dva lica, a ne jedno;

- (3) zato što osnivački akt ne sadrži sve elemente iz člana 44 Zakona i
- (4) glavni argument: zato što uz prijavu nije dostavljena odluka Skupštine opštine Savski venac o izdavačkom savetu.

Razmotrićemo svaki od ovih arumenata:

- (1) Član 42 Zakona o javnom informisanju uopšte se ne odnosi na štampu koju pokreću građani.
Naime članom 39 Zakona određeno je da se samo sledeći članovi odnose na građane koji izdaju novine: 50-54, 59, 65, 67-72, 113-134.
Dakle, član 42 ne odnosi se na tužioce.
- (2) Glavni i odgovorni urednik ne moraju biti jedno lice. Član 67 na koji se tuženik poziva, glasi:
"Svaka novina mora imati glavnog i odgovornog urednika".
Prijavljeni časopis ima i glavnog i odgovornog urednika. Iz zakonskog propisa uopšte ne proizilazi da to mora biti jedno isto lice.
Štaviše, iz prakse samog tuženika se vidi da tuženik inače i sam tako tumači Zakon, pa je, na primer, registrovao časopis STRANI PRAVNI ŽIVOT, koji izdaje Institut za uporedno pravo u Beogradu, a u kome jedno lice (prof. Borislav Blagojević) vrši funkciju glavnog urednika, a drugo lice (prof. dr Vladimir Jovanović) funkciju odgovornog urednika.
DOKAZ: ex officio pribavljeni izvod iz registra tuženika za časopis STRANI PRAVNI ŽIVOT u izdanju Instituta za uporedno pravo.
- (3) Član 44 Zakona uopšte se ne odnosi na građane koji izdaju štampu (v. čl. 39 Zakona i gore pod (1)).
- (4) Vrlo brzo smo došli do glavnog argumenta tuženika. Ovaj argument tuženik stavlja na prvo mesto u osporenom rešenju, a ostali, gore pobrojani i pobijeni, predstavljaju, takoreći, pomoćne argumente.
Uz prijavu nije dostavljena odluka Skupštine opštine Savski venac o izdavačkom savetu.
Skupština opštine odbila je da donese ovu odluku. Skupština opštine je na osnovu imperativne odredbe člana 61 stav 4 bila dužna da donese odluku o savetu, ali ona je to odbila.
Može li onda odsustvo takve odluke biti uslov za registraciju? Jasno da ne može. Zašto?
Zato što se na taj način režim prijave za izdavanje štampe od strane građana de facto pretvara u režim odobrenja (protivno izričitoj odredbi člana 50 Zakona da osnivač podnosi prijavu). U odeljku II ove tužbe pokazali smo zašto je to nezamislivo.
Pravi bi sofizam bio reći da kod nas postoji režim prijave, ali da se prijava ne može podneti bez odobrenja, tj. dobre volje skupštine opštine da omogući podnošenje prijave.
Naravno, da tuženik nikako nije tako mogao tumačiti Zakon o javnom informisanju, jer se time menja duh, smisao i karakter ne samo Zakona o javnom informisanju, već i ustavnih odredbi o slobodi štampe, koje

isključuju, po prirodi same stvari, režim odobrenja.

Ko je sada odgovoran za ovako nastalu situaciju za tužioce, i za načelo slobode štampe, potpuno je irelevantno. I tuženik i skupština opštine organi su jedne te iste uprave od koje tužioci traže poštovanje svoga ustavnog i zakonskog prava da bez ičijeg odobrenja, nezavisno od bilo kakvog akta te uprave, izdaju štampu.

Na kom šalteru uprave će građaninu biti uskraćeno od strane Uprave da se koristi svojim zakonskim i ustavnim pravom, irelevantno je i za tužioce i za slobodu štampe.

Tužioci, ipak, smatraju da tuženik, kao organ uprave zadužen za informisanje nije mogao tumačiti Zakon tako kao da se tužiocima voljom bilo koga organa uprave može uskratiti neprikosnoveno pravo da izdaju štampu, pa zato ovom tužbom traži ništenje tuženikovog rešenja.

S obzirom na izloženo ova tužba je umesna i napred stavljeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
20. decembra 1980. godine

IZDAVAČI ČASOPISA JAVNOST

Nebojša Popov, 1983 (Uvod)

U doba kada je zabranjivana knjiga Nebojše Popova, od studentske pobune iz 1968. godine prošlo je bilo već petnaest godina ali ni tada se nisu smeli objaviti dokumenti i analize ovog pokreta. Značaj '68. godine nije nikada dobio svoju pravu ocenu. Iako je pokret studenata tokom sedamdesetih bio praktično ugušen i Univerzitet "normalizovan", iza njega je ostalo jedno "disidentsko jezgro". To jezgro sačuvalo je duh pobune mada je revolucionarne metode '68. uglavnom zamenilo legalističkom odbranom ljudskih prava. Cilj toga legalizma bio je da demonstrira da je kršenje ljudskih prava ustvari inherentno komunističkom sistemu.

I u tom smislu bile su ustvari tačne tadašnje ocene vlasti da se "pod vidom borbe za poštovanje ljudskih prava, ugrožavaju same osnove sistema", mada su disidenti, neki iskreno, a neki taktički ovo energično poricali. (Na strani disidenata ovo je omogućavalo zajedničko nastupanje predstavnika leve i desne kritike, onih koji su iskreno verovali da poboljšavaju u osnovi dobar sistem, i onih koji su smatrali da se sistem ne može reformisati i da ga zahtevi za reformama ustvari ruše. Upravo zato je posle kolapsa komunističke ideologije, kada su otvorene karte, došlo do raspada disidentskog pokreta).

Ipak, zanimljivo je primetiti da je iz toga jezgra, kasnih osamdesetih i ranih devedestih nastala (sa izuzetkom Vuka Draškovića i njegovog SPO-a) takoreći celokupna srpska opozicija, koja je zatim, 5. oktobra 2000-te došla u Srbiji na vlast. Između '68. i DOS-a postoji jasan kontinuitet, bez obzira na to što su ideje i metode borbe doživljavale tokom tih trideset godina velike i bitne metamorfoze u skladu sa menjanjem okolnosti i ogromnim promenama u globalnom političkom okruženju.

Na "drugu stranu" prebegli su tek retki pojedinci: Dobrica Ćosić, prof. dr Mihajlo Marković, prof. dr Sveta Stojanović, dr Kosta Čavoški, dr Vojislav Koštunica, Milorad Vučelić... neki služeći direktno Miloševića, neki služeći njegovu marionetu Karadžića.

Iz ove perspektive treba priznati da je vlast sa stanovišta svoga interesa dobro ocenila da se iz '68. može stvoriti trajna opozicija režimu i da je to energičnom represijom morala sprečiti.

Rešenje Okružnog suda u Beogradu

Kr. br. 217/83

Okružni sud u Beogradu, u veću sastavljenom od sudije Stojković Zorana, kao predsednika veća i sudija porotnika Vujaković Nadežde i Pavlović Živojina, kao člana veća, sa zapisničarem Kozomara Dušankom, u postupku po predlogu OJT-a u Beogradu Ut. br. 56/83 od 23.09.1983. godine, za zabranu rasturanja knjige "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI" autora Nebojše Popova iz Beograda, čiji je izdavač Institut društvenih nauka Univerziteta u Beogradu – Centar za filozofiju i društvenu teoriju Beograd. Po održanom javnom i glavnom pretresu dana 26.09.1983. godine, u prisustvu zamenika OJT-a Danila Subotića, glavnog urednika izdavača Dragoljuba Mićunovića i predsednika Zbora radnih ljudi Centra dr Svetozara Stojanovića, kao i punomoćnika izdavača Srđe M. Popovića adv. iz Beograda, doneo je i javno objavio

REŠENJE

ZABRANJUJE SE u celosti rasturanje knjige "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI" autora Nebojše Popova iz Beograda čiji je izdavač Institut društvenih nauka Univerziteta u Beogradu – Centar za filozofiju i društvenu teoriju – Beograd, ul. Narodnog fronta br. 45, a štampar štamparija "Radiša Timotić" u Beogradu.

Oduzimaju se svi primerci knjige i po pravosnažnosti rešenja isti će biti uništeni.

Po pravosnažnosti rešenja izreka rešenja objaviće se u "Službenom listu SFRJ" i "Službenom glasniku SR Srbije".

O b r a z l o ž e n j e

Institut društvenih nauka Univerziteta u Beogradu – Centar za filozofiju i društvenu teoriju izdao je knjigu "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI" čiji je autor Nebojša Popov iz Beograda.

Okružno javno tužilaštvo u Beogradu stavilo je predlog za zabranu rasturanja navedene knjige u celosti Ut. br. 56/83 od 23.09.1983. godine, navodeći da se u knjizi prikazuju događaji iz 1968. godine u takvom svetlu kao da je to bila šansa ova društva da odbaci staljinizam i krene putem demokratije. Akcije studenata smatra društveno ispravnim i opravdanim, dok akcije državnih organa i drugih društvenih činilaca predstavlja kao gušenje započete demokratizacije društva. Događaje posle 1968. godine prikazuje tako, da stvara neistinitu sliku o društveno-političkim prilikama u oblasti kulturnog, duhovnog i idejnog stvaralaštva. Prikazujući akcije državnih i drugih organa kao akcije koje su bile uperene na sprečavanje slobodne

misli i duhovnog stvaralaštva. Smatra da su takve neistine po svojoj suštini i težini takve da mogu uznemiriti javnost.

Zastupnik i punomoćnik Izdavača su na glavnom pretresu koji je održan 26.09.1983. godine, osporili navod javnog tužioca ističući da je predlog tužioca neosnovan. U konkretnom slučaju radi se o naučnom delu, a sloboda naučnog stvaralaštva je Ustavom zagarantovana. Zato se odredbe Zakona o javnom informisanju i odredbe Zakona o sprečavanju zloupotrebe slobode štampe i drugih vidova informisanja, ne mogu odnositi na ovu knjigu. U pitanju je naučno delo u koje je uložen obilan rad i bazira se na veoma obimnoj dokumentaciji. Knjiga nije čitana u celini, te se ne može ni izricati zabrana izdavanja celokupne knjige. Iz celine su izvučene pojedine rečenice što nije dopušteno, jer takav metod izdvajanja pojedinih rečenica iz celine knjige, omogućava pogrešno tumačenje i pridavanja onog smisla tim rečenicama, koje one nemaju ako se gledaju i tumače u kontekstu celine. Kako se radi o naučnom delu, to se i ne može tražiti da u njemu budu iznete samo apsolutne istine. Iznete inkriminacije ne bi mogle uznemiriti javnost, tim pre što je niz sličnih ocena čak i u znatno oštrijem vidu izneto u više navrata u brojnim publikacijama, štampi i drugim sredstvima informisanja. Ako se ima u vidu da je u pitanju knjiga namenjena užem krugu ljudi koji se stručno bave ovom materijom, to je izvesno da ista ne bi mogla izazvati uznemirenje šire javnosti. Iz tih razloga predložili su da se predlog javnog tužioca odbije kao neosnovan.

Ocenjujući razloge tužioca podnete u predlogu i rešenja o privremenoj zabrani rasturanja knjige, te reči na glavnom pretresu, a s druge strane razloge zastupnika i punomoćnika Izdavača u sklopu sa sadržinom knjige čija se zabrana traži, sud je našao da je predlog javnog tužioca osnovan iz sledećih razloga:

U knjizi "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKOB!" autor Nebojša Popov bavi se analizom studentskog pokreta iz 1968. godine. Iako se knjiga bazira na veoma obimnoj građi, što ističe i zastupnik i punomoćnik Izdavača, autor neistinito prikazuje studentske događaje iz 1968. godine. Autor polazi od toga da se radilo o prelomnoj godini u razvoju našeg društva, te da je studentski pokret i akcije studenata predstavljao šansu da se odbaci domaći staljinizam i krene putem demokratije. Međutim smatra da je ta šansa propuštena i da je birokratija aparatom državne pri-nude i akcijama drugih društvenih činilaca preduzela sve kako bi se ugušila započeta demokratizacija društva. O studentskim događajima javnost nije mogla biti valjano informisana, jer za to nisu postojale odgovarajuće pretpostavke za demokratsko formiranje javnosti. Javnost je obmanjivana i nametan je utisak da je radnička klasa ta koja je najviše pogođena delovanjem studentskog pokreta i da od nje- ga treba da brani svoj interes, u čemu su bile prepoznavane birokratske manipulacije a ne izraz stvarnog opredeljenja radnika, a da je svaki oblik normalnog saobraćaja između radnika i studenata bio zaprečen. Zatim tvrdi da se radilo o nastojanju birokratije da se skrši onaj tok demokratizacije političkog poretka koji je nadolazio kroz duže vremensko razdoblje a koji se nalazi u središtu društvenih sukoba 1968-1972. godine. Birokratija je uspostavljanjem političkog i ideološkog monopola, uskratila svaku mogućnost opstanka studentskog ili radničkog pokreta (str. 33, 7, 57, 58, 193) a određene društvene akcije označene su kao ispoljavanje staljinizma (str.

143). Nakon prestanka štrajka studenata, politička kampanja koja je sledila okomila se na zborove i akcione odbore studenata, a da će se nakon toga naći na udaru sloboda štampe, kritičkog mišljenja i duhovnog stvaralaštva (str. 175). Po autoru kasniji događaji su to potvrdili jer su kritička misao, demokratija i samoupravljanje pretrpeli poraz (str. 242). Po autoru protagonisti konkretne partijske linije, razaranjem elementarnih oblika demokratije ukinuli su svaku praktičnu mogućnost svake demokratije. Po njemu šansa za demokratizaciju društva je propuštena a obnavljanje političkog i ideološkog monopola na razvalinama socijalističkog pokreta predstavljalo je samo prividan izlaz iz krize društva (str. 192, 203). Iznošenjem ovakvih grubih neistina o društveno-političkim prilikama i događajima u našoj zemlji kao i drugih neistina bliže označenim u rešenju o privremenoj zabrani rasturanja knjige OJT-a u Beogradu Ut. br. 56/83 od 23.09.1983. godine, očigledno da bi moglo izazvati veoma veliko uznemirenje javnosti. Stoga je sud u smislu čl. 8 Zakona o sprečavanju zloupotrebe slobode štampe i drugih vidova informacija i čl. 136 Zakona o javnom informisanju, odlučio kao u izreci nalazeći da je predlog javnog tužioca za izricanje zabrane rasturanja navedene knjige osnovan.

Navod punomoćnika Izdavača da je sloboda naučnog stvaralaštva Ustavom garantovana, te pošto se u konkretnom slučaju radi o naučnom delu, da se prema istom nemože izreći zabrana, je neosnovan. Ovo iz razloga što se u konkretnom slučaju radi o štampanoj stvari u kojoj se iznose neistine kojima bi se mogla uznemiriti javnost, pa je u smislu čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju imalo mesta izricanju zabrane.

I tvrdnja Izdavača da su navedene inkriminacije u rešenju o privremenoj zabrani samo delovi i rečenice izvučene iz celokupnog teksta, te da se zbog istih ne može zabraniti rasturanje cele knjige, se ne može prihvatiti. Navedene inkriminacije – rečenice, predstavljaju određene zaključke autora i prožimaju celokupan tekst a sa istim predstavljaju jedinstvenu celinu, te se ne bi mogla izreći delimična zabrana već samo zabrana kompletnog teksta, a što se moglo zaključiti čitanjem konkretnih stranica koje sadrže navedene inkriminacije, što je učinjeno na glavnom pretresu. Iz tih razloga sud je našao da su primedbe izdavača neosnovane.

Sud je izveo dokaze čitanjem recenzije navedene knjige datih od strane recenzenta prof. dr Rudija Supeka, prof. dr Andrije Krešića i dr Božidara Jakšića, dopisa Republičke zajednice nauka SR Srbije od 14.09.1983. godine i čitanjem rešenja o privremenoj zabrani, dok je ostale predloge zastupnika i punomoćnika Izdavača odbio, nalazeći da bi izvođenje tih dokaza bilo suvišno za razjašnjenje ove stvari.

Zapisničar,
Dušanka Kozomara

Predsednik veća-sudija,
Zoran Stojković

UPUTSTVO O PRAVU NA ŽALBU:

Protiv rešenja dozvoljena je žalba Vrhovnom sudu Srbije, u roku od 3 dana od dana prijema istog, a preko ovoga suda, s tim što se žalba podnosi u dva primerka.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

Kr. br. 217/83

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Ž A L B A

Instituta društvenih nauka u Beogradu – Centra za filozofiju i društvenu teoriju iz Beograda

protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. br. 217/83 od 26. septembra 1983. godine
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Izdavač pobija prvostepeno rešenje U CELOSTI

- zbog bitnih povreda odredaba postupka - član 363 stav 1 ZKP;
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja - član 363 stav 3 ZKP. i
- zbog pogrešne primene materijalnog prava - član 363 stav 2 ZKP

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

USVAJA SE ŽALBA izdavača i prvostepeno rešenje UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku

ili

PREINAČAVA tako što se ODBIJA predlog Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. br. 56/83 od 23. septembra 1983. godine i UKIDA rešenje o privremenoj zabrani Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. br. 56/83 od 23. septembra 1983. godine.

O b r a z l o ž e n j e:

Prvostepenim rešenjem naređuje se da se uništi knjiga

(1) koja nesporno predstavlja naučni rad;

- (2) zbog iznošenja činjenica, ocena i mišljenja objavljivanih i ranije, često i na mnogo oštriji način, često i bez ikakvih argumenata;
- (3) pri čemu se sve to čini u jednom postupku u kome sama knjiga nije ni pročitana;
- (4) niti odbrani data mogućnost da se sa njenom sadržinom upozna;
- (5) na osnovu gole, ničim neobrazložene tvrdnje Okružnog javnog tužioca, a zatim i prvostepenog suda, da su svi iskazi, činjenice, mišljenja, ocene i argumentacija ovog naučnog rada "očigledno neistiniti";
- (6) u postupku u kome su svi dokazni predlozi odbrane, bez obrazloženja, odbijeni (izuzev čitanja recenzije knjige);
- (7) u kome su, takođe bez obrazloženja, odbijeni pravni prigovori izdavača, ili je to učinjeno prenebragavanjem elementarnih pravila logičkog rasuđivanja;
- (8) na osnovu jedne zakonske odredbe čija ustavnost je u javnosti često i ozbiljno osporavana od strane merodavnih ličnosti (sudije ustavnih sudova, funkcioneri SSRNJ, pravni teoretičari);
- (9) ignorisanjem ustavnih odredbi o slobodi naučnog stvaranja.

U devet odgovarajućih odeljaka ove žalbe dokazana je svaka od navedenih devet teza.

Kod takvog činjeničnog stanja postavlja se pitanje ne samo odnosa ovog rešenja prema načelu zakonitosti, već i prema zaštitnim dobrima primenjenog propisa: (a) "duševnom miru" građana i (b) pravu građana SFRJ da budu potpuno i istinito informisani.

Naime, po mišljenju izdavača, koje verujemo deli i viši sud, sama zabrana izrečena na način i pod uslovima opisanim gore pod (1) – (9) – iako nažalost istinita vest – može itekako (bar) uznemiriti (bar) jugoslovensku (bar) akademsku javnost.

Da u ovom mišljenju izdavač nije usamljen pokazalo se odmah na najbolji način: jugoslovenska štampa (izuzetno ovog puta) nije o zabrani rasturanja ove knjige obavestila jugoslovensku javnost. Iako istinita, vest bi bila uznemirujuća.

Ali... time su sredstva javnog informisanja prenebragla svoju dužnost (čl. 5 Zakona o javnom informisanju) da istinito, potpuno i pravovremeno obaveštavaju javnost, a građani su ostali uskraćeni ne samo u svom pravu da čitaju nepravilno zabranjenu knjigu, već i u svom ustavnom pravu (čl. 168 Ustava SFRJ) da budu obavešteni o događajima u zemlji (ili zabrana jednog naučnog dela više nije "događaj"?)

Već ovi prvi efekti izrečene zabrane pokazuju protivrečnu prirodu samog pobijanog rešenja kao pravnog akta uopšte: ono ugrožava vrednosti koje (pogrešno, i zato jer pogrešno) primenjeni pravni propis štiti, pored toga (i zato) što ugrožava druge vrednosti i zaštitne objekte zaštićene drugim propisima: načelo legaliteta (čl. 197 Ustava SFRJ), načelo prava na odbranu (čl. 182 Ustava SFRJ), načelo slobode naučnog stvaranja (čl. 169 Ustava SFRJ).

Makoliko ovo izgledalo paradoksalno pragmatičnom duhu koji ide za svojim neposrednim ciljevima, to je samo nužna posledica unutrašnje koherentnos-

ti pravno sistema, koji par definitionem, dakle, kao sistem, ima uvek jedinstvenu svrhu. Ta svrha se ne može ovde izneveriti, da bi joj se tamo služilo.

Nepravom "zaštićena" vrednost ne ugrožava samo druge, konkurentne vrednosti, već i samu "zaštićenu" vrednost. Nepravom "zaštićeni" duševni mir građana i istina, ne ugrožavaju samo načelo zakonitosti ili slobode naučnog stvaranja, već i samu tu istinu i sam taj "duševni mir". Takva "zaštita" je sama po sebi ugrožavajuća upravo i za vrednosti koje želi da štiti.

Lakomislena je i simplicistička preporuka, koja se često čuje od onih koji ne razumeju prirodu pravnog sistema ili za pravni sistem ne haju, da se neke određene vrednosti "energično" zaštite. Takvom "energičnom" "zaštitom" nekih vrednosti ugrožavaju se (a) konkurentne vrednosti, (b) pravni sistem i (c) sama "zaštićena" vrednost. Ustav i Zakon fino su odmerili meru "energičnosti" (tj. uslove i intenzitet intervencije državne prinude) kojom se neka vrednost može, sme i treba štiti... a da se "zaštitom" ne ugrozi.

Izdavač smatra da je u takvoj "energičnoj zaštiti" istine i duševnog mira građana, prvostepeni sud prekoračio tu meru i da već prvi efekti ove zabrane to jasno, praktično pokazuju, pa je zato predložio upravo u ime onih vrednosti koje prvostepeno rešenje želi da zaštititi, da se ono ukine odn. preinači.

U dobro postavljenom pravnom sistemu ne mogu postojati odluke koje su protivne zakonu i celishodne: zato smo pre nego što pokažemo da je odluka protivna zakonu, ukazali na njenu necelishodnost.

Izdavač će sada pristupiti dokazivanju devet gore iznetih teza.

Ad (1) Zabranjena knjiga predstavlja naučni rad

Autor zabranjene knjige je sociolog, doktor nauka sa dvadesetogodišnjim stažem, ugledom, naučnim radovima.

Knjigu su recenzirali dr Rudi SUPEK, jedno od najvećih imena ne samo jugoslovenske sociologije, već jugoslovenske nauke, i dr Andrija Krešić, dugogodišnji direktor Instituta za istraživanje radničkog pokreta i preporučili knjigu za štampu, posebno odajući priznanje ogromnom trudu, obilju činjeničnog materijala sakupljenog u knjizi i savesnosti obrade.

Knjiga je opremljena ogromnim naučnim aparatom od preko 600 naslova i preko 200 fusnota u kojima su dati i analizirani izvori (dnevna štampa, dokumenti, arhivi).

Na samoj raspravi odbrana je ponudila veštačenje na okolnost da li se radi o naučnom delu. Odbrana je predložila veštake: prof. Miroslava Pečujlića, prof. Nika Toša, predsednika Jugoslovenskog udruženja za sociologiju, prof. Predraga Vranickog, bivšeg rektora zagrebačkog Sveučilišta, prof. Josipa Županova sa zagrebačkog Sveučilišta, prof. Srđana Vrcana sa univerziteta u Splitu, akademika prof. Miloša Macuru, prof. Necu Jovanova sa novosadskog univerziteta. Sud je odbio predloženi dokaz. Bar in dubio pro reo: radi se o naučnom delu.

Ova činjenica važna je iz dva razloga: prvo, što prema stanovištu izdavača na naučna dela ne može biti primenjen Zakon o javnom informisanju (iz razloga o kojima će docnije biti više reči), i drugo, jer o istinitosti ili neistinitosti naučnih tvrd-

ji sud nema dovoljno stručnog znanja da prosuđuje, čak ako i odluči da na naučno delo primeni odredbe čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju.

Ad (2) Činjenice, ocene i mišljenja koje se primerice navode u pobijanom rešenju kao neistinite i uznemirujuće, OBJAVLJENE SU I RANIJE, često i na mnogo oštrij način, često i bez ikakvih argumenata

Obrana navodi neke od ranijih publikacija koje se odnose na iste ili bliske teme onima o kojima govore inkriminirani stavovi istrgnuti iz knjige pobijanim rešenjem i predlaže da se oni uporede sa stavovima autora zabranjene knjige.

Suština SVIH citata iz zabranjene knjige koje navodi pobijano rešenje svodi se na jednu jedinu tvrdnju da je

“Birokratija, uspostavljanjem političkog i ideološkog monopola (str. 7, 33, 57, 58 193)”

“nastojala da skrši onaj tok demokratizacije političkog poretka koji je nadolazio kroz duže vremensko razdoblje a koji se nalazi u središtu društvenih sukoba 1968-1972. godine”

pa su “kritička misao, demokratija i samoupravljanje pretrpeli poraz (str. 242)”

što je predstavljalo samo prividan izlaz iz krize društva (str. 192, 203).
(v. str. 3, poslednji stav i str. 4, prvi stav)

Tako je citirana zabranjena knjiga, a evo, šta o tim temama kaže nekoliko nasumce izabranih objavljivanih izjava, koje su prošle kroz Okružno javno tužilaštvo i očigledno su ocenjene kao istinite:

“U Savezu komunista je danas (1972. prim. izdavača) dilema: ili udariti po opozicionim snagama... ili ćemo se zamotavati pitanjima... da li je malo demokratije”.

“Očito je da je posredi idejna opterećenost slobodom štampe u buržoaskom smislu reči... Život je pokazao da je sloboda štampe fikcija. Sredstva informisanja su uvek bila u rukama nekog ko ima monopol...”

(Petar Stambolić na političkom aktivu SR Srbije, 9-12. oktobra 1972. godine, citirano prema Dragan Marković, Savo Kržavac, Liberalizam od Đilasa do danas, Beograd, 1979. II, str. 245).

“Iako se danas govori o krizi, to može biti pre svega kriza koja proističe iz dominacije etatističkih umesto samoupravnih socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa”

(Intervju Dragoslava Markovića, predsednika Predsedništva CK SKJ, “Borba”, 24 – 25. septembar 1983. godine).

“Mnogi neće ništa da čuju o Kardeljevom pluralizmu samoupravnih interesa koji jedini prevazilazi kako partijski monopol tako i politički pluralizam”.

“Titova starost, bolest i smrt su objektivno u izvesnoj meri doprinele tome da su se u tom periodu razrasle tendencije političkog monopola od strane njegovih najbližih saradnika”.

(Mitja Ribičič, "8 NOVOSTI", 27. avgust 1983.).

"Zašto u odnosima u Federaciji umesto jačanja samoupravnih mehanizama još dominiraju elementi države dotle da birokratske strukture u društveno političkim zajednicama uspostavljaju neku vrstu tutorstva nad udruženim radom u okviru "svoje teritorije".

(Redakcijski članak "Politike", 25. septembar 1983. god.).

"Svaka samovolja i protivzakonita prinuda od strane organa vlasti sada je ne samo suvišna, već postaje štetna i koči dalji razvoj; ona sada već nosi elemente kontrarevolucionarnosti, jer ugrožava poverenje i u novu vlast i u zakone, slabi zajednicu kao cjelinu."

(Tito prilikom prvog izbora za predsednika republike, 14. januara 1953. godine, citirano prema Dane Šijan, "Moć Titove riječi", Zagreb, 1967. str. 139).

"Ne poštujemo zakone, dogovore, čak ni Ustav. Valjda nigde na svetu nema zemlje gde se toliko ne poštuju zakoni".

(Intervju predsednika SUBNOR-a Jugoslavije Bojana Polaka "Ljudima moramo reći istinu", "Dnevnik" Novi Sad, 4. septembar 1983. godine).

"Samo u poslednje dve godine učinjeno je toliko propusta, zloupotreba i samovolje, a da za to niko nije odgovarao".

"Neki drugovi, koji danas sede u najodgovornijim organima federacije plaše se da kažu da se nalazimo u ozbiljnoj ekonomskoj, odnosno društvenoj krizi. Da, rekao sam da su sadašnjom situacijom i položajem zemlje dovedene u pitanje osnovne tekovine revolucije".

(Bojan Polak, cit. intervju).

"Umjesto da radnici izvrše vanjsko naređenje pod prijetnjom državnih sankcija oni moraju najprije "izglasati" to naređenje kao "vlastiti" samoupravni akt... Takvo dirigirano 'kolektivno odlučivanje' čak i ne prikriva голу političku prisilu".

(Prof. Josip Županov, "Marginalije o društvenoj krizi", "Globus", Zagreb, 1983. str. 58-59).

"Kod nas još nisu likvidirani najamni odnosi. Oni još egzistiraju, a ja bih kazao da dominiraju kroz monopolistički etatizam koji se provlači od najviših vrhova vlasti do općina i poslovnih struktura u privrednim organizacijama."

"Delegatski sistem ne funkcioniše jer mu je nadmoćan 'funkcionerski sistem' koji se nametnuo..."

"Krizu privrede i društva nije izazvao proizvodni rad, nego je destabilizacija prouzročena iz kabinetskih, mudrijaških umova. To kabinetsko našlo je svoj produkt u 'funkcionerskom sistemu' koji je najjednom postao moć nad klasom, nad društvom..."

"Na primjer, način kandidiranja i izbornosti. Ovo kako se sad pred našim očima provlači, to je već tako otrcano – jedan kandidat, jedan se bira, i to javno. Šta ti je to? To uopće nije izbor. Ovakvo nakaradno 'biranje' nije ništa drugo nego zamagljivanje očiju kako partijskom članstvu, tako i narod-

nim masama.”

“Kritičari lupaju po tim prstima, ali se onda prema njima primenjuju sankcije. Primenjivanje sankcija protiv ljudi koji daju otvorenu i opravdanu kritiku je dokaz mogućeg postojanja lične diktature nad većinom”.

“Sve to zahteva stalnu živu borbu radničke klase, omladine i cijelog naroda protiv monopolističkog etatizma i 'funkcionerskog sistema' koji već trunu. Oni više nemaju šta ponuditi radničkoj klasi, a nemaju joj više šta ni oduzeti, jer su joj već uzeli što se uzeti moglo”.

“U metode borbe svakako spada međusobno dogovaranje, razumijevanje i urazumljivanje. Ako pak ne dominira razum nego prevladavaju ne-sporazumi i konfliktne situacije onda htio to netko ili ne htio, dolazi do neophodnosti primjene sile.”

(Marko Belinić, narodni heroj i član Saveta federacije, intervju, “Duga”, 24. septembra 1983. godine, str. 16-17).

Sve ove citirane izjave prošle su pored Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu, ocenjene kao istinite, jer uznemirujuće svakako jesu.

Liče li ove izjave na pobjedu demokratije i samoupravljanja, trijumf kritičkog mišljenja i poraz političkog monopola i birokratije?

Ako ne – u čemu je onda spor sa zabranjenom knjigom?

Izdavači posebno naglašavaju da ne smatraju da se u postupku pred sudom može uopšte na konačni način (kako zahteva čl. 15 ZKP) utvrditi konačna istina o ovim najsloženijim pitanjima jugoslovenskog društva i njegovog razvoja, pa ni navedeni citati, naravno, nemaju tu svrhu.

Reč je o nečem drugom. Pravna sigurnost je nužan i suštinski element PRAVDE. Ako elastični oblik primenjenog propisa i dozvoljava supsumiranje najraznovrsnijih sadržaja pod datu normu, praksa mora uspostaviti jasne kriterijume, kako bi se bar prema njoj građani mogli ravnati u svome ponašanju bez bojazni da će biti izloženi arbitrarnim sankcijama.

Pored toga valja reći da su navedeni citati, istina je, istrgnuti iz konteksta širih izlaganja i argumentacija. Ali – to je slučaj i sa citiranjem zabranjene knjige: to samo pokazuje šta se sve citiranjem može učiniti.

Ad (3) U postupku nije pročitana zabranjena knjiga

Dva puta u toku postupka odbrana je predlagala da se pročita knjiga čiju zabranu tužilac traži U CELOSTI – dva puta je taj predlog bio odbijen sa obrazloženjem (usmenim, u rešenju se ta odluka ne obrazlaže) da je to “tehnički nemoguće”.

Prvostepeni sud ustvari je želeo reći da je to “tehnički teško”, ali naravno da to ne može biti razlog da se odlučni dokaz uopšte ne provede. “To je komotno, ali nije zakonito” kako bi rekao dr Hinko Hinković.

Mi smo mišljenja da prvostepeni sud u konkretnom slučaju nije mogao čak ni “ukratko izložiti sadržaj” knjige (što je ponekad dozvoljeno po ZKP-u), jer se time ne bi moglo dokazati da je “cela knjiga prožeta” navedenim inkriminacijama, ali prvostepeni sud čak ni to nije učinio, već je povodeći se za predlogom tužioca izvršio uvid

u knjigu.

Notorno je da se uvid vrši u fizičke predmete, a da se spisi čitaju. Knjiga je, naravno, takođe fizički predmet, ali uvidom u knjigu mogu se saznati samo fizička svojstva knjige, njena spoljna obeležja (povez, izdavač, broj stranica i sl.), a nikako njena intelektualna sadržina (v. Bayer, Jugoslovensko krivično procesno pravo, Informator, Zagreb, II, str. 213 i 223).

Ovako je ispalo da je sud bacio pogled na knjigu i prozreo da je ona cela prožeta neistinama!

Ad (4) Odbrani nije pružena mogućnost da se upozna sa sadržinom knjige

Kako knjiga nije čitana na glavnom pretresu i kako su svi primerci knjige oduzeti u štampariji odbrana nije imala mogućnosti da se upozna sa sadržajem knjige.

Sam pretres zakazan je na isteku radnog vremena u 14.00 časova. Sud je smatrao da mu je dovoljno jedan čas da naredi da se uništi desetogodišnji rad autora knjige.

U ponedeljak pre podne knjiga se nije mogla naći, kao ni spis, ni u krivičnoj pisarnici, ni kod zapisničara predsednika veća. Molba izdavača da se pretres odloži za sutra kako bi se odbrani dala mogućnost da se upozna sa knjigom odbijen je. Sud je to obrazložio činjenicom da izdavač poseduje rukopis. Međutim, naravno, ne zabranjuje se rukopis, nego knjiga (razlika je očigledna: ne može se, na primer, odbrana uopšte snaći u citatima koje daje tužilaštvo, jer su paginacije različite).

Ovakvim postupanjem suda izdavaču je onemogućena efikasna odbrana.

Ad (5) Jedino obrazloženje rešenja o privremenoj zabrani i pobijanog rešenja u pogledu odlučne činjenice istinitosti odn. neistinitosti inkriminisanih tvrdnji jeste gola, ničim neobrazložena ocena da su tvrdnje autora "očigledno neistinite".

U rešenju o privremenoj zabrani ocenjuju se tvrdnje autora kao "očigledna neistinita tvrđenja" (str. 3), a u rešenju prvostepenog suda kao "grube neistinite" kojima bi se "očigledno moglo izazvati veoma veliko uznemirenje". To je celo obrazloženje.

Neistinitost tvrdnji je ključna činjenica, odlučna za pravilno meritorno rešavanje, pa odsustvo svakog obrazloženja za ocenu o neistinitosti grubo narušava.

Radi se o tzv. apsolutno bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka iz čl. 364 st. 1 tač. 11 ZKP – rešenju nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama.

Ovakva povreda postupka, mora dovesti do ukidanja rešenja.

Ad (6) U postupku su odbijeni svi dokazni predlozi odbrane izuzev čitanja recenzija, a zato nije dato nikakvo obrazloženje u pobijanom rešenju.

Na str. 5 pobijanog rešenja navodi se OCENA prvostepenog suda da su dokazni predlozi odbrane bili SUIVIŠNI za razjašnjenje stvari. Ova ocena ničim nije obrazložena.

Međutim, prema čl. 357 st. 7 ZKP sud mora u obrazloženju presude odn. rešenja navesti iz kojih razloga nije uvažio pojedine predloge stranaka. Naravno, da OCENA suda da bi izvođenje nekog predloženog dokaza bilo suvišno – ne predstavlja RAZLOG. Sama ocena mora biti obrazložena.

Prvostepeni sud propušta takođe da dâ ocenu izvedenih dokaza (recenzija), što je takođe protivno odredbi čl. 357 st. 7 ZKP.

Ad (7) Prigovori izdavača odbijeni su ili bez ikakvog obrazloženja ili prenebraganjem elementarnih pravila logičkog rasuđivanja.

Na glavnom pretresu izdavač je istakao pravno shvatanje da se Zakon o javnom informisanju uopšte ne može primeniti na naučna dela budući da je Ustavom SFRJ (čl. 169) garantovana apsolutna sloboda naučnog stvaranja, tj. da se ova sloboda garantuje građanima SFRJ, bez ikakvih ograničenja (koja, inače, postoje kod drugih ustavnih sloboda, kada se upućuje na "uslove propisane u zakonu"). Ratio ove ustavne odredbe je očigledan: za razliku od drugih sloboda koje se garantuju Ustavom, sloboda naučnog stvaranja ne može NIKADA, po prirodi stvari, NI POD KOJIM USLOVIMA, doći u konflikt sa interesima društva, koje je po definiciji zasnovano na naučnim temeljima. (Zato je odbrana i predlagala da se prvo, i pre svega, utvrdi radi li se o naučnom delu ili ne – v. gore pod (1)).

Prvostepeni sud, međutim odbija ovaj prigovor sa sledećim obrazloženjem (v. str. 4, drugi stav rešenja).

“Ovo iz razloga što se u konkretnom slučaju radi o štampanoj stvari u kojoj se iznose neistine kojima bi se mogla uznemiriti javnost, pa je u smislu čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju imalo mesta izricanju zabrane.”

Izdavač se poziva na jednu ustavnu odredbu – koja određuje granice tumačenja zakona – a sud smatra da zakon derogira ustav! Sud uviđa suprotnost između ove odredbe, ali daje prednost onom tumačenju zakona kojim se narušavaju ustavne odredbe o slobodi naučnog stvaranja!

Drugi primer logički neispravnog zaključivanja još je drastičniji: pošto knjiga nije pročitana na glavnom pretresu, prvostepeni sud se našao u neprilici kako da obrazloži zabranu knjige koja nije ni pročitana. (Svi pročitani delove mogu stati na jednu stranicu knjige, koja ima 250 strana, tj. pročitano je 4 promila teksta!)

Evo, kako je to učinio prvostepeni sud:

“Navedene inkriminacije (4 promila teksta – prim. izdavača)... prožimaju celokupan tekst... a što se moglo zaključiti čitanjem konkretnih stranica koje sadrže navedene inkriminacije”.

Čitanjem navedenih inkriminacija dokazuje se da one “prožimaju čitav tekst” koji nije čitan!

Pokazaćemo apsurdnost ovakvog zaključivanja (ako nije očigledna): iste te inkriminacije prožimaju i celokupan tekst pobijanog rešenja. Po logici pobijanog rešenja, izdvajanjem ovih inkriminacija iz rešenja i čitanjem tih inkriminacija – moglo bi se dokazati da je celokupno rešenje neistinito, jer je “prožeto navedenim

inkriminacijama” “a što se dokazuje čitanjem navedenih inkriminacija”! Ako je čitavo rešenje onda neistinito, stavovi autora su istiniti, pa nije imalo mesta izricanju zabrane.

Naravno, da se ovako ne može zaključivati. Ali ne radi se ovde o grešci, o nespretno formulisanim razlozima, već se radi o tome da je upravo ovako sud i zaključivao i postupao! Onog trenutka, kada je prvostepeni sud odbio da pročita knjigu i utvrdi njenu sadržinu, prvostepeni sud nije imao drugog izlaza nego da ovakvim logički neodrživim zaključcima pravda svoju odluku. Jedna greška povukla je drugu.

Ad (8) Ustavnost primenjenog zakonskog propisa u javnosti je često dovođena u pitanje

Izdavač smatra da nije bez značaja činjenica da je knjiga zabranjena primenom jednog propisa čija je ustavnost često dovođena u pitanje, pre svega zato što primena takvih propisa zahteva vrlo restriktivno tumačenje.

Tako je Vladimir Krivic, tada predsednik Ustavnog suda Slovenije iznosio mišljenje da je u formulisanju odredbe o “uznemiravanju javnosti” kao osnova zabrane

“zakonodavac prešao okvire koji su određeni Ustavom, jer je formulacija spornog stava premalo opredeljena i dozvoljava veoma široko objašnjenje. Ustav predviđa samo ograničenja koja su povezana sa krivičnim delima protiv naroda i države, zaštitu morala i čuvanje društvenog poretka u širem smislu... Mislim da Zakon nije u skladu sa Ustavom.”

(“Politika”, 15. septembra 1971. godine, str. 7)

Slično mišljenje istakao je i dr Mate Oreč:

“Ne bi se moglo reći da kod nas postoji usklađenost pravnih normi, naročito Zakona o štampi i Ustava. Može se istaći diskutabilnost tačke 2 čl. 52 Zakona o štampi koja govori o iznošenju ili pronošnju lažnih, izopačenih ili alarmantnih tvrdnji kojima se izaziva uznemirenost građana, koja je uostalom najčešći povod za zabrane.”

(“Politika”, 15. septembra 1971. godine, str. 7).

Prema mišljenju M. Brkića, sudije Vrhovnog suda Jugoslavije, koji je učestvovao u pripremanju Ustava i Zakona o štampi “ostao je izvestan nesklad između Zakona o štampi i Ustava”. Zbog takvog nesklada ističe Brkić “umesto idejne konfrontacije i političke akcije odgovarajućih političkih faktora ponekad dolazi do ingerencije pravosudnih organa”.

(“Politika”, 19. septembar 1971. god.).

Tadašnji beogradski javni tužilac, Spasoje Milošev javno se žalio na neodređenost ove pravne norme i “apelovao da društveno-političke organizacije makar samo definišu” merila od kojih polaze u svojim konkretnim zahtevima kako “i same zabrane javnog tužilaštva” ne bi “uznemiravale javnost” (“Večernje novosti”, 18. mart 1971. godine, str. 3).

Prof. Milan Kangrga takođe kritikuje ovu odredbu ukazujući da socijalizam “i jest zapravo bitno uznemiravanje građana, da bi se trgnuo iz svakidašnjeg, uhodanog i

učmalog dremeža u okviru postojećeg fakticiteta, kako bi postao slobodnim i samostalnim čovjekom, individualnošću i ličnošću” (“Politika”, 18. septembra 1971. godine, str. 7).

Većina ovih mišljenja izneta je u anketi koju je vodila “Politika” septembra 1971. godine. Anketu je novinar zaključio na sledeći način:

“Najviše je kritikovan Zakon o štampi, posebno njegov član 52 (sadašnji čl. 135 st. 1 tač. 2). Postavljeno je štaviše i pitanje da li je zakonodavac pravilno primenio ustavne odredbe izražene u članu 40 Ustava SFRJ. Neki od učesnika smatraju da je zakonodavac prešao okvire koji su određeni Ustavom i da zato Zakon o štampi nije u skladu s njim. Stoga bi verovatno, trebalo da ustavni sud oceni ustavnost čl. 52 Zakona o štampi, tačnije njegov stav 2, koji pokušava da definiše pojam “uznemirenja građana” (“Politika”, 19. septembar 1971. godine, str. 7).

Naveli smo ova mišljenja ne zato što bi ona omogućavala sudu da ne primeni ovaj propis, već zato što smatramo da je ovakvom kritikom propisa koji je primenio prvostepeni sud – jasno istaknuta potreba da se on upotrebljava krajnje oprezno i tumači krajnje restriktivno.

Umesto toga, prvostepeni sud proširuje njegovu primenu i na naučna dela, što je u dosadašnjoj praksi, ipak, retkost.

Dalje, svi kritičari ovog propisa ukazuju na veliku opasnost od arbitrarnosti u primeni propisa, a postupak koji je proveo prvostepeni sud vrvi od arbitrarnosti (neobrazloženo rešenje, neobrazloženo odbijanje dokaznih predloga, sumarni zaključci). Nedostaci primenjenog propisa – ako se uopšte mogu ukloniti – mogu se ukoniti jedino vrlo savesno provedenim dokaznim postupkom i iscrpnim razlozima – sve što je provedenom postupku i pobijanom rešenju nedostajalo.

Ad (9) Pobijanim rešenjem ignoriše se ustavna odredba o slobodi naučnog stvaranja

Objavljivanje rezultata naučnog stvaranja, jedan je od najvažnijih elemenata naučnog stvaranja: time se naučna javnost obaveštava o naučnim rezultatima dostignutim u datoj naučnoj oblasti, time se otvara diskusija, podstiče kritika, nalaze pravci za dalja naučna istraživanja. Nauka je nemoguća bez objavljivanja naučnih rezultata. Nemoguća kao društvena delatnost.

Kada je Ustav proklamovao apsolutnu slobodu naučnog stvaranja (v. gore pod 7), onda mu nije bila namera da drugom rukom (ograničavanjem slodode štampe “pod uslovima propisanim zakonom” u članu 167 st. 3) ovu slobodu oduzme. Tim pre što objavljivanje naučnih radova nije informativna, već naučna delatnost.

Zato je jedino moguće ispravno tumačenje da se odredbe Zakona o javnom informisanju pravilnom ustavnom interpretacijom ne mogu primeniti na naučna dela.

Prvostepeni sud je postupio drugačije – i pogrešio je. Ograničenja postavljena slobodi informisanja – on proteže na sve delatnosti koje se uopšte služe tehničkim instrumentom štampe. Takvo rezonovanje je, naravno, duboko pogrešno. Ustav ne

dozvoljava ni zakonodavcu da bilo čime ograničava slobodu naučnog stvaranja, pa to nije moglo biti učinjeno ni Zakonom o javnom informisanju.

* * *

Izdavač smatra da je uspeo da dokaže da je prvostepenim rešenjem određeno da se ima uništiti jedna knjiga koja predstavlja naučni rad, zbog iznošenja stavova koji su i ranije iznošeni u javnosti i na mnogo oštrij način, da je to učinjeno u jednom postupku u kome sama knjiga nije ni pročitana, niti odbrani data mogućnost da je pročita, da je to učinjeno na osnovu ničim neobrazložene ocene da je knjiga "očigledno neistinita", da je to učinjeno u jednom postupku u kome je većina dokaznih predloga odbrane odbijena bez ikakvog obrazloženja, da je to učinjeno prenebraganjem elementarnih pravila logičkog rasuđivanja, na osnovu jedne sporne zakonske odredbe, ignorisanjem ustavnih odredbi o slobodi stvaralaštva – a ako je to tako onda nema drugog rešenja nego da se pobijana odluka ukine.

Izdavač na kraju samo još želi da istakne da je "celokupna knjiga prožeta" zalaganjem za samoupravljanje, demokratiju i socijalizam (makar pod ovim pojmovima i nemamo svi identična shvatanja, jer onda se sporimo unutar tih ustavnih opredeljenja), a protiv monopola, birokratije i etatizma.

Ako su neka mesta u zabranjenoj knjizi i sporna (a svakako da jesu, u nauci je sve sporno!) da li je celishodno potezati sredstva državne prinude da bez dokaza i razloga, pozivanjem na "očiglednosti" te sporove prekrate najnepopularnijom od svih mera: uništavanjem knjige? U zaštitu kojih vrednosti i kojih opredeljenja se to čini?

U Beogradu,
02. oktobra 1983.

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
UNIVEZITETA U BEOGRADU
CENTAR ZA FILOZOFIJU I
DRUŠTVENU TEORIJU
koje zastupa:
SRĐA M. POPOVIĆ

Rešenje Vrhovnog suda Srbije

Kž. II 460/83

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija: Nikolić Vlastimira, kao predsednika veća, Blagojević Branislava i dr Jovana Pavlice, kao članova veća i stručnog saradnika Sandić Ksenije, u krivičnom predmetu zabrane rasturanja knjige "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKOBI" autora dr Nebojše Popova, rešavajući o žalbama izdavača Instituta društvenih nauka Univerziteta u Beogradu – Centar za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu i punomoćnika istog advokata Srđe Popovića izjavljenim protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu Kr. 217/83 od 26. septembra 1983. godine, u sednici veća održanoj dana 10. oktobra 1983. godine, doneo je

REŠENJE

ODBIJAJU SE kao neosnovane žalbe izdavača Instituta društvenih nauka Univerziteta u Beogradu – Centra za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu i njegovog punomoćnika advokata Srđe Popovića izjavljenim na rešenje Okružnog suda u Beogradu Kr. 217/83 od 25. septembra 1983. godine.

Obrazloženje

Prvostepenim rešenjem Okružnog suda u Beogradu Kr. 217/83 od 28. septembra 1983. godine zabranjeno je rasturanje u celosti knjige "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKOBI" autora dr Nebojše Popova čiji je izdavač Institut društvenih nauka Univerziteta u Beogradu – Centar za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu, a štampar štamparija "Radiša Timotić" u Beogradu. Odlučeno je da se oduzima ju svi primerci knjige koji će po pravosnažnosti rešenja biti uništeni. Istim rešenjem odlučeno je da će po pravosnažnosti izreke biti objavljena u "Službenom listu SFRJ" i "Službenom glasniku SR Srbije".

Protiv ovog rešenja izjavili su žalbu izdavač i njegov punomoćnik zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog povrede krivičnog zakona s predlogom da prvostepeno rešenje bude ukinuto i predmet vraćen istom sudu na ponovno odlučivanje ili pak da pobijano rešenje bude preinačeno tako što će se odbiti predlog Okružnog javnog tužioca u Beogradu Ut. 56/83 od 23. septembra 1983. godine, i ukinuto rešenje o privremenoj zabrani Okružnog javnog tužioca u Beogradu pod istim brojem i datumom.

Vrhovni sud je razmotrio sve spise predmeta zajedno sa pobijanim rešenjem, pa je po oceni navoda u žalbama izdavača i njegovog punomoćnika kao i pismeno dostavljenog stava zamenika Javnog tužioca Srbije da prvostepeno rešenje kao

pravilno bude potvrđeno, našao:

U žalbi punomoćnik izdavača ističe da knjiga autora dr Nebojša Popova "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI" predstavlja naučni rad i da se na naučna dela ne može proširiti primena Zakona o javnom informisanju, konkretno propis člana 135 stav 1 tačka 2 koji nije ni u skladu sa propisom člana 40 Ustava SFRJ, jer objavljivanje naučnih radova nije informativna već naučna delatnost, a Ustav SFRJ garantuje apsolutnu slobodu naučnog stvaranja, bez ikakvih ograničenja. Dalje se u istoj žalbi ukazuje da u prvostepenom postupku na glavnom pretresu knjiga nije u celosti pročitana niti je odbrani data mogućnost da je pročita, te da sadržina knjige nije mogla biti utvrđena samo izdvajanjem inkriminacija za koje se u prvostepenom rešenju navodi da prožimaju celu knjigu i na osnovu kojih se zaključuje da autor neistinito prikazuje studentske događaje od 1968. godine i da takve neistine mogu uznemiriti javnost zbog čega je po navodima u ovoj žalbi usledilo i neosnovano zabranjivanje rasturanja knjige.

U žalbi izdavača ponavljaju se uglavnom navodi sa glavnog pretresa i ukazuje na postupak kojim je u okviru naučnog projekta autor potpisao ugovor sa Filozofskim institutom – Filozofskog fakulteta u Beogradu za izradu predmetne monografije 1971. godine. Autor je 1978. godine predao završeno delo naručiocu. Naučno veće Filozofskog instituta poverilo je recenziju najznačajnijim i najpoznatijim imenima Jugoslovenske sociologije koji su o knjizi dali sasvim pozitivnu recenziju koju je prihvatilo i naučno veće Instituta za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu koji je zajedno sa Institutom društvenih nauka – Centrom za filozofiju i društvenu teoriju obezbedio sredstva za njeno štampanje, to bi zabranjivanje rasturanja ove knjige značilo dezavuisanje čitavog niza samoupravnih tela u navedenim naučnim ustanovama i ignorisalo samoupravno konstituisanu naučnu javnost.

Najzad, se ukazuje da se na osnovu desetak istrgnutih rečenica ne može doneti valjan zaključak o celoj knjizi te da je autor neistinito prikazao studentske događaje iz 1968. godine, već da je u pitanju istorijski događaj koji sociološka nauka uvek iznova procenjuje i preocenjuje i da u tom smislu treba posmatrati i delo dr Nebojše Popova "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI". Pozitivne ocene navedenog dela date su u prilogima koje izdavač predlaže da budu posmatrani kao sastavni deo njegove žalbe i to dopisi profesora dr Ljubomira Tadića "Uznemiravanje javnosti ili nečista savest i strah od slobode", profesora dr Svetozara Stojanovića naučnog savetnika "Politički teatar apsurda", dr Koste Čavoškog višeg naučnog saradnika "Zabrana pred sudom logike i istorije". Uz žalbu je priložen i dopis autora dr Nebojše Popova, kojim se kao i napred navedenim podržava predlog izdavača za ukidanje zabrane rasturanja knjige "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI". Vrhovni sud nalazi da je prvostepeni sud dovoljno obrazložio svoj zaključak o tome da delo dr Nebojše Popova "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKObI" sadrži neistinita tvrđenja o studentskom pokretu iz 1968. godine i događajima nakon njega zbog kojih bi se mogla uznemiriti javnost, te da stoji razlozi iz čl. 135 st. 1 tač. 2 Zakona o javnom informisanju zbog kojih je zabranjeno rasturanje iste. Ne sumnjajući u navode punomoćnika i zastupnika izdavača u višegodišnjem radu autora koji se zasniva na obimnoj građi, prvostepeni sud je konkretno obrazložio

u čemu se sastoji neistinito prikazivanje događaja koji su predmet knjige. Period od 1968. do 1972. godine, u knjizi je prikazan kao nastojanje birokratije da spreči tok demokratizacije političkog poretka uspostavljanjem političkog i ideološkog monopola i da je na taj način uskraćena mogućnost opstanka studentskog i radničkog pokreta (strana 33, 57, 58 i 193), a što se dalje (na strani 143) označava kao "domaća varijanta staljinističke ideologije". Dalje na strani 175 navodi se "Politička kampanja koja je potom sledila, najviše se okomila na zborove i akcione odbore. Kada oni budu skršeni na udaru će se naći sloboda štampe, kritičkog mišljenja i uopšte duhovnog stvaralaštva" a da su kasniji događaji to i potvrdili jer su kritička misao, demokratija i samoupravljanje pretrpeli poraz (strana 242) kao i "Da je obnavljanje političkog i ideološkog monopola na razvalinama socijalističkog poretka, samo prividan izlaz iz krize društva" (strana 203). Najzad, "Reč je naime, o postojanju da se obuzda i skrši onaj tok demokratizacije političkog poretka koji je nadolazio kroz duže vremensko razdoblje, a koji se nalazi u središtu društvenih sukoba iz 1968. godine do 1972. godine i da se zauzda kritički odnos prema istoriji – prošlosti, sadašnjosti i budućnosti jugoslovenskog društva – iz kojeg proističu težnje ka uspostavljanju integralnog samoupravljanja (strana 234).

Na prednji način autor knjige je i po oceni Vrhovnog suda izneo grube neistine o društveno-političkim prilikama i događajima u našoj zemlji koja bi očigledno mogle izazvati veliko uznemirenje javnosti, zbog čega je pravilno prvostepeni sud ocenio da je osnovan predlog javnog tužioca za izricanje zabrane rasturanja knjige dr Nebojše Popova "Društveni sukobi izazov sociologiji – SUKOB I".

S obzirom da je u pitanju štampana stvar koja sadrži neistine zbog kojih bi mogla javnost biti uznemirena to je u konkretnom slučaju osnovano i pravilno primenjen propis člana 133 st. 1 tačka 2 Zakona o javnom informisanju o zabrani rasturanja knjige, zbog čega se pokazuju neosnovanim navodi u žalbama izdavača i njegovih punomoćnika da se na prednji način vređa sloboda naučnog stvaralaštva koja je zagarantovana Ustavom. Neosnovani su i navodi u žalbama da se na osnovu delova teksta i pojedinih rečenica izvučenih iz sadržine knjige kao celine, a kako je to bliže naznačeno u rešenju o privremenoj zabrani kao i u prvostepenom rešenju, ne može utvrditi smisao knjige niti zabraniti njeno rasturanje u celini, te da je bilo neophodno na glavnom pretresu pročitati kompletan tekst i na taj način omogućiti strankama kao i sudu poznavanje a potom i donošenje potpune i pravilne ocene iste. Vrhovni sud nalazi da su citirani delovi knjige i pročitani odlomci – stranice na glavnom pretresu sasvim dovoljni za hvatanje njenog globalnog smisla i poruke pri čemu iznete očigledne neistine o političkim i društvenim prilikama i događajima ne gube od svog značaja ako se posmatraju nerazdvojivo sa celokupnim tekstom sa kojim čine jedinstvenu logičnu celinu zbog čega upravo i nije moguće izreći zabranu samo pojedinih delova knjige.

Sa iznetih razloga, a na osnovu čl. 397 st. 3 ZKP, Vrhovni sud je odlučio kao u izreci ovog rešenja.

Zapisničar,
Ksenija Sandić, s.r.

Predsednik veća,
Vlastimir Nikolić, s.r.

Predlog za podizanje Zahteva za zaštitu zakonitosti

SAVEZNOM JAVNOM TUŽIOCU

Predlog

ZA PODIZANJE ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

PROTIV REŠENJA Okružnog suda u Beogradu od 26. septembra
1983 godine Kr. 217/83

i

rešenja Vrhovnog suda Srbije od 10. oktobra 1983. god. Kž-460/83

SAVEZNOM SUDU

zbog bitnih povreda odredaba Zakona o krivičnom postupku - čl. 416 ZKP.

O b r a z l o ž e n j e

Celokupni postupak proveden je protivno odredbama Zakona o krivičnom postupku. Naučni rad Nebojše Popova zabranjen je U CELOSTI, a da nije U CELOSTI ni pročitana. Dokazni predlozi odbrane odbijeni su a da za to nije dato NIKAKVO obrazloženje. Odlučna činjenica istinitosti odn. neistinitosti inkriminisanih tvrdnji nije uopšte utvrđena, niti je sumarna ocena suda uopšte obrazložena. Žalbeni navodi nisu cenjeni u drugostepenom postupku, već se drugostepeni sud "u svemu poziva" na -nepostojeće- razloge prvostepenog suda.

Sve bitne povrede odredaba Zakona o krivičnom postupku detaljno su obrazložene u žalbi izdavača na prvostepeno rešenje, te se ovde samo sumarno na njih ukazuje, a bliže se obrazlažu samo povrede učinjene u drugostepenom postupku. One se svode na povredu odredbe čl. 388 st. 1 ZKP, po kojoj je drugostepeni sud dužan da oceni sve žalbene navode.

Tako, na pr. u drugostepenom rešenju nijednom jedinom rečju se ne ceni žalbeni

navod izdavača da je rešenje prvostepenog suda neobrazloženo: da se u njemu ne navode nikakvi razlozi zbog kojih su odbijeni dokazni predlozi odbrane (već se samo daje ocena da su ti predlozi bili "suvišni"), i što je daleko važnije da se ne daje nikakvo obrazloženje za ključnu i odlučnu ocenu činjenice da li su inkriminisane tvrdnje istinite ili to nisu.

Ova odlučna činjenica "utvrđena" je tako da se u prvostepenom rešenju na nju ukazuje kao na "očiglednu". Drugostepeno rešenje, rešavajući po žalbi u kojoj se ukazuje na nedostatak svakog obrazloženja odlučne činjenice, zadovoljava se time da ponovi da je činjenica neistinitosti inkriminisanih tvrdnji "očigledna", ne ulazeći uopšte u žalbene razloge, kojima se upravo napada ovakav način retorskog ubeđivanja, koji se stavlja na mesto argumentacije.

Takav metod "obrazlaganja" lišava drugostepeni postupak svakoga smisla. Kada bi bilo dozvoljeno po postupku da sudovi sude po tome šta je njima "očigledno", onda bi svaki dokazni postupak bio potpuno suvišan, a isto tako i pravo stranke na žalbu sasvim iluzorno. Presude bi izmicale svakom ispitivanju, a svaka kontrola zakonitog postupanja bila bi nemoguća. Pravo na odbranu bilo bi lišeno svake sadržine, a društvena i pravna odgovornost onih koji primenjuju zakone svedena na nulu. Zato Zakon o krivičnom postupku takvo "obrazlaganje" ne dozvoljava i zato ova dva rešenja ne mogu opstati u pravnom saobraćaju, jer grubo narušavaju načelo zakonitosti.

Gledano sa jednog šireg stanovišta, cela stvar je još ozbiljnija.

Stavovi koji su ocenjeni kao "očigledno neistiniti" odnose se na, po oceni autora, nepovoljna politička kretanja u periodu od 1972. godine do danas. Takvi stavovi, logički nužno, makar da se za tim ne ide, jer je reč o sociološkoj studiji, sadrže implicitnu kritiku nosilaca javno-pravnih ovlašćenja koji su odlučujuće uticali na ta politička kretanja. Kako, pak, nosioci javno-pravnih ovlašćenja, istovremeno, imaju i olakšan pristup sredstvima masovnih komunikacija i odlučujuće utiču na formiranje javnog mnjenja, njihova sopstvena ocena njihovog sopstvenog rada i rezultata toga rada (npr. ocena političkih kretanja), koja je po psihološkoj nužnosti, redovno i uglavnom pozitivna, postaje ona "očiglednost", na koju se sudovi pozivaju kada kritiku proglašavaju neistinitom. Na taj način, mera samokritičnosti nosilaca javno-pravnih ovlašćenja postaje merom "istinitosti" svake društvene kritike.

Takvo, pak, gledanje na društvenu kritiku i njene granice, ustvari ukida mogućnost svake kritike, a time čini i sve naše razgovore o odgovornosti potpuno iluzornim. Pozivanje na "očiglednost" nije ništa drugo do pozivanje na tzv. consensus omnium (saglasnost svih). Po logici stvari ovaj argument može imati težinu jedino ako SVI svoju saglasnost ili nesaglasnost mogu izraziti, inače postaje opasan sofizam. Paradoksalno je pozivanje na saglasnost svih, kada sud upravo svojom odlukom zabranjuje izražavanje nesaglasnosti. Drugim rečima, pozivanje na javno mnjenje ima svoju težinu tek kada se javno mnjenje formira, a to upravo napadnuta rešenja ne dozvoljavaju. (Druga bi stvar bila da je do zabrane došlo pošto bi knjiga bila

podvrgnuta savesnoj naučnoj, pa i političkoj analizi svih zainteresovanih i postignut consensus omnium da je njena sadržina neistinita, da je na delu bila represivna cenzura koju i Zakon predviđa, namesto preventivne, koju zakon zabranjuje). Zato, po mišljenju izdavača, oba napadnuta rešenja treba ukinuti, pa se napred stavljene predlog javlja kao umestan i na Zakonu osnovan.

u Beogradu,
14. novembra 1983. god.

I z d a v a č
INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
UNIVERZITETA U BEOGRADU
CENTAR ZA FILOZOFIJU I
DRUŠTVENU TEORIJU
koje zastupa
SRĐA M. POPOVIĆ

